

**ДЕЛІГІАКӨД
БЕРМАГНЫ
БЕЛӨДЧАН
НІГА**

КОМІ НІГА ЛЕЗАНІН

1 9 3 1

СССР-са БЕЗБОЖЫКЪАСЛОН ВОЈИНСТВУЈУШ-
ЩОЈ СОЈУЗ ДА ГЛАВПОЛЫТПРОСВЕТ

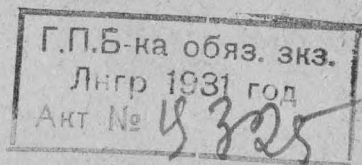
1 Коми-3

31/817

РЕЛІГІАКӦд ВЕРМАСНЫ ВЕЛӦдЧАН ЊІГА

Јенлы ескӧмкӧд вермасан еікт-
са кружокјаслы да јенлы
ескӧмкӧд вермасӧмын
возмӧстчыјаслы

Водеыв—Јем. Јарославскіјлӧн.

КОМІ ЊІГА ЛЕЗАНІН
СЫКТЫВКАР — 1931

Антирелигиозный крестьянский учебник—для деревенского антирелигиозного актива и деревенских антирелигиозных кружков с предисловием Ем. Ярославского. Учебник допущен Государственным ученым советом.
Перевод с 5-го издания 1930 года.

Кык воён доис лещёма аңтйрелігіознөй кружокжас-
лы крестанскөй учебнйк—вйт пөржа, -тајө зев төд-
чанатор.

Лөсөдны аңтйрелігіознөй кружокжаслы шогмана-
жык крестанскөй учебнйк—сөкыд уж. Медым гіжны
тащөм нйгасө, ковміс чукөртны уна во чөжса јенлы
ескөмкөд да вйчкокөд тышкасан опытсө, төдмавны,
кычй медбур сібөдчыны сйкт бердө, төдмавны сйктлыс
јенлы ескөмлы паныда уж вылө вйчөдөмсө, релігіја
дор сылыс кутчйсөмсө, ковміс төдмасны уна пөлдөс
релігіезнөй органйзатсйјајас кыптөмкөд да пазалөмкөд,
ковміс бура велөдны крестанйнылыс јен нога да јенлы
ескөмлы паныда мөвпсө. Тащөм нога төдмасөмыс
петкөдліс мйјанлы, кычй НЭП кадеа сйктын, торја-
нын бөрја војаснас, муніс кык ногөн торјалөмыс. Ута-
рас—јенлы ескөм усөм, безбөжјө паскалөм, гөлјаслөн
да шөркода олысјаслөн јенлы ескөмлы паныда про-
пагандаө кутчысөм, торја-нын томјөзлөн; мөдарсаңыс—
кулакөн воҗсасөмсө чорчөдөм да релігіја дор сула-
лысјасөс котыртөм (мөбілізуйтөм).

Јенлы ескөмлы паныда мөвпјас паскалөмлы,
крестана пөвсын безбөжјө сөдөмлы, сйктын сотсй-
алізм течан уж чорчөмлы православнөй вйчколөн сө-
ветјасыс да мукөд пөлдөс релігіознөй органйзатсйјајас
зылөны воҗаөдны ассыныс влйјаннө—вйчкоса да сек-
тантса важө кыкыс органйзатсйјајаслыс. Тајө влйјан-
нөыс јонжыка төдчө сйктын, карын дорыс.

Карын-өд сотсйалістйческөй култураыд јонжыка
паскалөма, партйјалөн, профсоюзјаслөн, културно-
просветітелнөй уна учреждєннөлөн, пролетарйатлөн
влйјаннөыс сйктын дорыс карад төдчанажык. Отка-
отка овмөсјаса сйктыд јонжыка сурөма релігіја кпөд

улд. Сіктын сотсіалізм течан ужсё падмодны важкыскыс вынјас, дерт, щощ і релігіознѳ організатсіјас. Колхозјас кыптѳмын, коммунајас быдмѳмын, тракторнѳ колоннајасын, лыддысан керкајас да гѳрд пелѳсјас вѳсѳмын, комсомолын, партјачејкајасын, шѳнер отрадјасын, крестанка да роботнїчајас, делегаткајас собраннѳјасын, кооператсіјаын, осѳавіахімын, школаын, радїѳѳын, рабоче-крестанскѳ газетын, Воінствујушщѳ Безбожнїкјас Сојузын—сіктѳ нѳжѳнїкѳн јїжан став култураын вїчко адѳѳ ассыс помсѳ. Луныс-лунѳ выл култура ѳтарѳ јѳнжыка пырѳ сіктѳ, пукмытѳ, вежѳ оласнѳтсѳ, пазѳдѳ сѳктантјасѳн да попјасѳн течѳм уна релігіјас сѳртї крестанаѳс јуклан пощѳсјасѳ. Културалѳн тащѳм туѳмыс, медсѳа-нїн ужалыс крестаналѳн колхозјасѳ кысѳѳмыс, ѳтувтѳ ужалыс став крестанасѳ классѳвѳј прїзнак-сѳртї. Со мыј вѳсна-ї кѳтыртѳны релігіознѳ організатсіјас гѳгѳр важлан кыскысјасын, сотсіалїстїчѳскѳ выл културалы панын мунысјас, кодјас сувтѳны вѳча сотсіалїзмлы, ужалыс крестанаѳс економїчѳскѳј да дѳховнѳј рабствоыс мездѳмлы-да.

Быд антїрелігіѳз-нїк вѳзын, нѳ сѳмын коммунїст, щощ і беспартїјнѳ вѳзын (дѳрт, кодї сулалѳ економїчѳскѳј да дѳховнѳј рабствоыс ужалыс крестанаѳс мездѳм дѳр) сулалѳ мѳг: јѳнмѳдны, паскѳдны јѳнлы ескѳмлы паныда пропаганда сіктын дај карын. Медым вѳліны ез сѳмын антїрелігіѳзнѳј кружокјас, а антїрелігіѳз-нїкјаслѳн, безбожнїкјаслѳн массѳвѳј організатсіја; ез сѳмын безбожнїкјаслѳн јачејкајас, а безбожнѳј сіктјас, вѳлѳетјас-да. Прѳлетарїатлы колѳ гѳла да шѳркоѳа олыс крестанаѳс мырѳдыны кулак кабыр улыс. Та вѳсна сылы колѳ кужны мырѳды-

ны гёла да шёркоґа олые крестанаёс поп-
 јас, сектантјас, муллајас, раввинјас, став
 шёлёс релігіозној організатсіјајас кіпод
 улыс. Та вёсна колё лёёодны јона уна безбожнікёс,
 коґјас ескё мед еаммісны пыртны аґґірелігіозној
 пропагандасё масса пыщкё. Тащом безбожнікјасёс
 лёёодан ужсё колё панны локтан тёлыејасас-жё да
 јонмёодны локтан војасас. Тајё ужыс мед ез вёв
 кампанејскёј, мед вёліс быдлунја, куґ, са-
 ма да пыдысаґ боевана уж. Тајё ужсё колё
 лыґдыны гещом-жё коланаён, кущома лыґдам і кол-
 хозјас течан уж. Сёмын секі мі вермам каґілё щы-
 нён, пыр-на лолалан еіктнымёс вежны ывлавыв закон-
 јас общественној олёмын лоантёрјас гёгөрвоны еіктё.

Воґґа олан опыт серті лёёёодом тајё учебны-
 кылы і колё отсавны олёмё пёртны тащом моґјассё.
 Тајё учебныкыс лёёёодма крестаналы аґґірелігіозној
 кружокјасын велёдчан программа серті, коґёс вын-
 ёёдіс Государственной Учонёј Сёвет. Программасё
 течом вылын ужалісны аґґірелігіозној ыжыд опыта
 јортјас. Сёрт, тајё оз-на петкёдлы, мыј учебнык-
 ас абу нёоті нельучкітор. Бёрја издаґґёјасас, щёц і
 тајёын, унатор лоіс вежёма. Коґјас кутасны ужавны
 тајё учебнік куґаыс, меґым сетасны індёдјас ныґасё
 бурмёодом јылыс.

Міјанлы оз ков вунёодны сёкыдторјассё, коґјас-
 кёд мі вочааслым тајё учебнікёс лёёёдігён, торја-
 нын еіктлы вылё. Карын-кё ердё петкёдёма буржуа-
 зја да робочёј класс костын протіворечіёјассё, еік-
 тын тащом јансалёмыс (граґныс) мукёд дырјыс вошё,
 сајалё. Гёла, шёркоґа да озыра олые костын јанса-
 лёмыс мукёд дырјыс оз тёдчы. Тані пыр мунё ёті
 груннаыс мёд группаё вужём. Налогјасыс мезём,
 кредитён да кредитној тёварішществојасёа да мукёд
 отёг помыс гёла олые мезмё гёллуныс; вёвтём, віґ-
 му ужалан кёлујтём крестанінсаґ вужё шёркоґа

олыс крестана группа. Шөркөдә олысыс озырмөм пырыс вермас вужны озырјас, кулакјас группа. Та-
ни классөвөј отношенёныс мукөд дырјыс оз еинмад
ныбитчы, мукөд дырјыс весиг вошө сы сажө, мыј тө-
ла, шөркөдә да озыра олысјасыс асланыс овмөсаныс
—собственникјас, колө кужны адчыны налыс мөда-
мөденыс торјалөмнысө, колө кужны петкөдлыны, мыј
гөлјаслөн да шөркөдә олысјаслөн интересјасныс ку-
лак интересјаскөд ытөтү абу өткөдөс. Капиталистичес-
көј элементјас ылө социалистическөј наступлөнө
востөм бөрын бөрјә војасас классөвөј тыш өктын
јона јөсөс, өнө кокыд - ын адчыны крестана пөв-
сыс социальнөј группаслыс взаимоотношенёнысө.
Кулачество өнөз-на религіјас да религиознөј органи-
затсјјасөс исползујтө аслыс бур вөчөм ылө, ассыс
классөвөј партияна чужөмсө чөбөм могыс.

Сіјөн і колө кужны адчыны өктөс классјаслыс
взаимоотношенёнысө. Кор мі антирелигиознөј про-
паганда нуөдигөн зилам петкөдны өрдө религіјалыс
классөвөј рөсө, оз ков вунөдны—тајө могыс өктын
торја-ын өккыд. Сөрт повчыны да летчыны мөгө
олөмө пөртөмыс мјанлы некызі оз пов. Мјанлы колө
орјөдлыны религіјалыс классөвөј вужасөс. Мукөдјас
велөдөны дугдыны крестана пөвсын нуөдны јөстө-
ственно-научнөј сорнјас, религіја історіја јылыс—
християнствө лөм јылыс да с.в. сөрт, тајө абу шог-
мана велөдөм. Өнөз-на крестанынд ылын ыжыдалө
ывлавывса етихја, мулөн ыныс. Унаыс-на креста-
нындлы быт лө повны поводдаыс да ывлавывса
мукөд јавлөнөјасыс. Фабрик-завод ылын ужалыс
робочөјыд өткөдә ужалө лөсөдөм час лыд, сіјө-жө
машінајас ылын, ужалө пыр өткөдә нагрукөдн төв
і гөжөм, зеригөн і гымалигөн, шоныд поводдаө і көчыд
поводдаө завод мастерскөј вөвт улын. Луныс лун
өтмөз бергалө машіна, вөрө станок, робочөј велалөм
өвиженөјасөн вөчө ассыс ужөс. Сылөн ем чертеж.

ем мерка, точнõй учот, сылõн ужас возвыв-нын ставыс определитõма машинаон, материялон да гõгõрвоана аслае ужнас (сознательным отношением к труду). Крестанинлõн абу таз: сылõн ужыс мыщасё оз сõмын машинао да кужом сажас, сылõн ужыс жтчõ ывлавывса явленьнõжаскõд, коджасые сижõ полõ-на—ывлавыввыныс пõдтõ сижõс. Религия велõдõ сижõс—ывлавыввына-пõ вескõдлõ сверхъестественнõй существо—жен: женжас еватõjjас, ангелжас, чõртжас да с.в. Нажõ-пõ вермõны ывлавыввыннас колõм ногныс бергõдлыны. Религия велõдõ крестанинõс—тажõ вынжасё, женжасё, ангелжасё, чõртжасё позõ бурõдны, закланитны молитважасõн, кожинжасõн, клатважасõн да с.в. Естественнõ-научнõй да религия история тõдмалан сорнижас-тõ сиктын нубõдмыд вajas ыжыд буртор. Серт, сорнижасё колõ нубõдны крестана олõмныскõд, оласогныскõд, ужныскõд, нажõ классõвõй тышныскõд топыда жтõмõн. Сорныс мед ез вõв куш сорниõн. Та жылые ми егõ-нын õтчыд сорнитõ.

Мõдарõ шыбытчõм бара-жõ омõлтор. Ми-кõ кутим (кызї велõдисны некымын жортжас) нубõдны куш естественнõ-научнõй пропаганда, вунõдм-кõ мыж религия ем сотсиальнõй явленьнõ, мыж религиялон емõе сотсиальнõй, классõвõй вужжас, мыж религия классõвõй тышлõн воропые, мыж сижõ политическõй õружжõ, ми-кõ ескõ вунõдм, кызї мир пасталаме нартитыежасые религиананыс вынеõдõны асыныс ыжыда олõмнысõ робочõjjас да крестанажас вылын, колонияльнõй рабжас вылын, секі м ескõ вõчим зев ыжыд нелучкитор (перегіб). Ми кутам тõдвыланым XIII-õд партездлые шудмсõ: сиктса аңтирелигиознõй пропагандалы ывлавывса да обществоса лõбмторжас жылые колõ кужны сетны материялистическõй обясненьнõ. Емõе õни-на тащõм мовпжас: естественнõ-научнõй сорнижасё-пõ оз ков нубõдны, весгнõ

јона велөдчөм өткымын војтыр (учонөјјас) јенлы ескөны. Попјас пыржык-жө тајөтор вылө индөны, дар-вин да мукөд учонөјјас вылө ыстыөны, кодјас-пө ескывлісны јенлы. Сөмын-өд өтөтор—кор ыжыдалыс классјас кын наукаыс, мөдтор—кор наукаыс ужалыс јөз кын. Ыжыдалыс классјаслы (унжык верујущөј) учонөјыс тајө классјасыс петісны) релігіјаыс колө робочөј да крестана вылын ыжыдалан вороп кутөм могыс. Робочөј да крестаналы-жө колө наукаөс дод-лавны сотсіалызм течөмлы бур вәјөм вылө. Вәјөдам прімер франтеузса філософ - учонөј Вольтер ылыс. Сіјө јенлы ез ескывлы, сөмын пыр шулывліс: „ме, Вольтер, верма і јөнтөг овны, сөмын јөзлы релігіјаыс плет моз-жө колө.“ Релігіјаыд нартөтыс классјас кын—өм плет. Тајө классјасыс петөм учонөјјас-і дөрјөны релігіја—плетлыс олөмсө, өд сы өтсө-гөн најө јонмөдөны асланыс классныслыс ыжыдалөм-нысө. Мөдтор—СССР, пролетаріат дөктатура страна, көні бырөдөма помещікјаслөн да капіталістјаслөн властныс, көні робочөјјас да ужалыс крестана течөны сотсіалызм нога олөмнысө. Тані—ывлавыв лөм тор-јассө матерјалыстөческөја гөгөрвоөм, тані јестественно-научнөј сөрнјјассө нуөдөмыс зев коланатор.

Өерт, міянлы јона лө вермасны релігіјасө вы-лысаң доңјалысјаскөд. Көкні шуны—релігіја-пө поп-јаслөн ылөдчөм. Сурөсыс абу сөмын таян: релігіјалөн вујјасыс јона пыдынөс. Релігіјалыс вујјассө ердө петкөдөм—медыжыд мог тужөі пуктө-ма тајө учебнікын. Релігіјалыс вујјассө кор-өбмыс мед вөлі јөтчө міян воzyn сулалан могјаскөд. кодјас петөны сотсіалызм нога олөм течөмыс, крестаналыс оласногнысө вөжөмыс. Та вөсна учебнікас уна сөрнөын мі бергалам өтө сурөса тема гөгөр—кызі ре-лігіјалыс сотсіалнөј вујјассө јөтны сотсіалызм течөм-көд, крестана оласногкөд да с. в.

Учебныкёо лёёёдигён мi тёдвыланым кутим Лё-
нылыг велёдёмсёо—„гёгёрбок релiгiяёс крiтiкуйтёо“
сы вёсна мi пуктим ас вёзаным могён аётырелiгiёзнёй
пропагандасёо jитны вiзму овмёсса ужжаскёд, коллек-
тивизатсiякёд, выль оласног течёмкёд да с. в. Мi пук-
тим ас вёзаным мог—аётырелiгiёзнёй пропагандаёс
jитны агропропагандакёд. Воiнствуjущёй Безбожнык-
яс Соjузса jачеjкаjас унатор вёчiсны даj вёзд-на вер-
масны вёчны культурнёйжыка овмёс нуёдём куёа. Та-
щём прiмерjасыс ёмёс-нын мiжан, шуам, Верхне-То-
мучёво ёиктса (Воронежса губ) Воiнствуjущёй
Безбожныкяс Соjузса jачеjкалён та куёа ужныс, Но-
вёй ёиктса (Владимiрскёй губ.) jачеjкалён да мукёдлаын.
Мiжанлы колё зiлны тащём прiмерjасёо содтыны, ме-
дым тащём ёиктjасёо мi кутим ёоjасён артавыны, медым
аётырелiгiёзнёй пропагандаыс ачыс лоiс ёиктёс соцiа-
листiческёй подув вылё вужёдыг факторён.

Jортjаслы колё тырбёра тёдмёдны, кунёмжыка
крестяна вёгёрвоёны таjё ныгаас ёуjём матерjалёо, став
нелучкiтор jывёс jуёртны Воiнствуjущёй Безбож-
ныкяс Соjузса Централнёй Комiтетлы.

Откымын jортjасён да органiзатсiяjасён редак-
сiяё ыстём гiжёдjас сёртi таjё вiтёд изданыёыс jона-
кёд велжалёма лоi.

Воiнствуjущёй Безбожныкяслён Ставсоjузса мё-
дод ёjезд шудмjас сёртi таjё изданыёсёо выльёдлалiм.
Унжык сорныыс переработайтёма, лёбё ёiк выльёс гi-
жёма. Ёерт, вёзд вылё таjё учебныкёо колё зiлны
jешёд-на бурён лезны.

Лём. Jарославскёй.

MEДВОЗЗА ГОРҢЫ

КРЕСТАНА ДА РЕЛІГІЈА

Морт оз чуж јенлы ескысөн

Морт некор оз чуж горҥитны кужысөн, сиз-жә оз чуж сижә јенлы ескысөн. Чужом мысәти морт некущом јен нә чөрт јылыс оз төд. Став тајөтор јывеыс сижә төдмалә ас гөгөрөыс, медвојдөр ас семја пыщөыс. Гырыејас нуоны сижәс вичкоб. Ічөт морт адзә,—көт мыј гортас лоб—бур көт, омөлтөр көт,—щөкыда гырыежыкјасыс казтылбөны јенмөс, ангелбөс, чөртбөс, виставлбөны кущомкө чудеса јылыс. Сижә адзә образјас јенувпелбөыс, кылө чудесајас јылыс мојдјас, быттөпө сватөјјас чудесасө вөчөмабөс. Ставыс сижә ічөт мортлы јурвежбрас әујө мөви кущомкө зев јон существо јылыс, коді вермө ставсө вөчны, код сајын став олөмыс јөзыслөн.

Мортыс-кө быдмис, оліс ескытөмјас пөвсын, сижә ескө ез і төдлы веиг „јен“, „чөрт“, „дәвөл“, „ангел“ кывјассө.

Мыј лоб релігіјаыс?

Мі пыр сорҥитам јенлы ескөм јылыс, лөбө релігіја јылыс. Мыјнө колө гөгөрвоны релігіја кыв улас?

Релігіја лөб со мыј: јөз, ставсө, мыј адзөны ас-гөгөрөыс, мыј төдбөны асланыс наблудөннө да опыт еерті, чајтбөны—ем-пө нөшта сыс кынчі мөд мір аслыс сикаса, код јылыс мі нинөмтор огө төдө дај огө вермө төдны.

Му, шонді, пујас, горајас, вөр, ва, сынöd—ставсö ми сійöс адчам, вермам муртавны, öшны, тöдам, мыјыс најö артмöмаёс, кушöмёс најö. Јенлы ескыс морт чajtö јöзлы тöдана, адчана мир кынчыс-пö ем нöшта мöд мир да сыјылыс мортыд немтор оз тöд дај немтор оз і вермы тöдны. Сіјö мірöс і шуö јенмөн.

Јенлы ескыс морт мөвпалö, ставыс-пö, мыј вöчөс му вылас да јöз костын—јенмөн вöчöмтор.

Унжык христіанаыс, мусульмана да іудејјас ескöны: көнкö-пö небесаын олö јен. Сіјö јеныс ставсö тöдö, ставсö адчö да ставсö кылö. Ставыс, мыј му вылын вöчөс, шöщ і јöзлөн шыгјалöм, көзыд, ускöтөс, гөллун, војнајасыд-і, поменшцікјаслөн да сарјаслөн властјасыд-і—ставыс јенсан.

Јенлы ескысјас медыжыд јенмыс кынчі чajtöны емөн поснйжык, отсаыс јенјасöс, кодјасöс најö шуöны ангелјасөн. Јенлы ескысјас сің-жö чajtöны лок (злöј) јенјасöс—давöлјасöс, чөртјасöс. Најö-пö зев-жö јөнөс. Сöтана-пö, најö чajtöны, сөңöм ыжыд вына, весіг уна сурс во чөж-кын јен оз вермы сійöс венны. Сöтана, давöл-да, мортöс тојлалöны омöлтөрјас былö, лок уж былö. Та кынчі најö ескöны мöдар јутыдын олöмö. Му вылад олöмыд-пö абу-на збыл олöм, збыл олöмыс-пö вөсөс, заводітчö сöмын кулöм бöрад, а муывиса олöмыд сöмын-на лөсöдтöм збыл, немöвöјја олöм кежлас.

Мыј відчысöны јенлы ескыс крестана јенсан

Јенлы ескыс крестана чajtöны—ставыс-пö јен кі улын, јен власт улын. Најö мөвпалöны, урожајтö јен сөтис. Јен,—шуöны јенлы ескыс крестана,—скöрмас-кö вермас мöдöдны шер, костыны көчатö, лөңны вредітелјасöс му былö да жугöдны став урожајтö; окөтатас-кö, вермас сөтны сіјö і бур урожај да öтнөбн овмөстö кок јылö лептас. Крестанын ескö: вөсöм ускöтөс—јенсан. Крестанын чajtö, көсјаскö-пö јен-

мыд сетны сылы удача карб нажоткала мунігөн, вер-
мас ыстыны.

Јенлы ескыс крестанін сіз-жб ескб му вылын
став пбрадоксб јенмбн лббббмлы да ббббнлы-пб му-
вывса олбм сертныс јен сетас олбм, кулбм ббрас: бти-
јаслы дастбма мбдар југыдын—нбм кежлб блажен-
ство, мукббјаслы—сир пбртјын нбмсб пусыны, му-
чйтчыны.

Сіз-кб, унжык религіяныс мб адчам: 1) јон јенмбс
ескбм, ставыс му вылас табб јен сајын; 2) кулбм бб-
рын выл олбм лббм чатбм—сјбб олбмыс ббббнлы лбб
муывса олбм сертн. Та ббрын сесса пббб заводйтны
сорнйтны, мыла религіяныс мед јона вујјасбма кре-
стана пбвсб.

Кушбм вблі олбмыс крестаналбн сар дырјі

1917 вога Октабрса револутсіјабз крестана вблі-
ны сарјас, ббјара да помешчїкјас кїподулыноб. Кре-
стана асланыс ічбтік мујас вылын мыреїсны, вердїс-
ны асланыс ујбн уна суре дышјасбс, вїрјуыејасбс.
Крепостнбј права крестанабс збннас сетїс помешчїк-
јас гыж улб. 1861-д воб крепостнбј праватб бырбдїс-
ны, сбмын збылвылассб крестанабс ез мездыны по-
мешчїк власт улыс: муыс важ моз помешчїкјас орбб
колїс, крестаналы ез сетны. Крестанабс секї нбшта-
на чорыда додбдалїсны. Крепостнбј праватб бырбдї-
гбн крестана весїг воштїсны крепостнбј права дырјі
вббїтан мыјда-кб јукбн мусб, сесса нбшта вблі выкуп
пуктбма. Сїбб выкупсб крестана 40 воыс дыржык
мынтїсны. Табб каднас крестана мынтїсны помешчїк-
јаслы да казнаб 1 мїллард да 457 мїллон шат. Кре-
станїнлы быт вблі бостны мусб кбртымбн ујавны.
Куш кбртымбн мусб сетбмыс помешчїкјас бостїсны
500 мїллон шатбн во. Вбрјас, медбур вїзјасыс—ста-
выс вблі помешчїкјас кїын.

Государство перъявліс гырыс вотјас, да-өд вөтсө вөлі јонжыкасө еүјөны гөл крестаналы.

Вічкојас да манастирјас, помещікјас моз-жө, топөдлісны крестанаөс. Вічко да манастирјас ордын сіз-жө вөліны уна мујас, а крепостнөј права дырјі кутлісны најө веєіг крестанаөс. Крепостнөј крестаналы помещікјас ордын кокнөджыка-на (относительно) овсывліс вічкојас да манастирјас кпөдулын дорыс. Свјатөј отечјасыд јона-на чорыджыка топөдлісны ассыныс крепостнөј крестанатө. Откодавныкө крестаналыс вотчинасө манастирса мувіккөд, адчам: мукөд манастирјаслөн мујас вөлі 10 еурс гектарөс (Сөдөвкөса манастирлөн вөлөма 60 еурс десатина, а крестана ордын муыс шөркөд-дема вөлі воө десатинаөн жыңјөн морт былө).

Помещікјас кынчі да сар властыс өтдор крестана вөліны кулакјас кабала улынөс, өіктса вірјуыс-јас улынөс.

Эксплоататорјас возын вынтөмлун

Уна со во чөж крестана ез вермывлыны воцсаны нартөтысјасныс. Најө унаыс котыртывлісны кыпөдчыны сарлы паныд, бојара былө, князјас былө, помещікјас былө. Шуам, Степан Раçиялыс, Јемельјан Пугачовлыс, кыпөдчөмјассө. Крестана сөкі вөлі пазөдлөны помещікјаслыс усад-бајассө, віјалөны помещікјассөс, боєтавлісны уна губернајас Рөсөіјаыс да көсјісны мунны Мөскура былө. Царітса Јекатеріналы лоі мөдөдны кыпөдчысјаслы паныд асыс медбур полководөтсө—Суворовс. Сөмын сіјө кыпөдчөмјаснас крестана ез вермыны бырөдны асыныс лок олөмсө. Налыс кыпөдчөмјассө сар властыс пөдталіс вірөн. Уна еурс јөзөс каңнөтлісны, ысталісны өібырө, нөшта-на уңжыкөс мукөд нөгөн еүдөтлісны. Нарөтөтысјаслөн јона топөдөмыс да наыс мөздыены вермытөм лунныс крестана пөвсын вөлі чуж-

тә нартытыяс вочын аслыныс вынтөмлуна мөвнјас. Крестана вөлі чajtöны: он-пö вермы венны мјанбөс нартытыясәтö.

Сещөм-жö вынтөм вөлі крестаныныд і еіктса вір-луыс кулак вочын. Пыр пікын олөмыс понда крестанынлы быт лөб вөлі мунны міројед дінö уждыены. Сар правітельство дорјыліс міроједјасөб.

Крестанынлөн нартытыяс вочын вынтөмлуныс чужтö да вынөдö вөлі со куцөм ескөм: кодлыкө-пö ыжыд выналы колö, медым ыжыдалісны помещікјас; мөд ногөн ез вермыны гөгөрвоны, мыјла уна мільлон крестана оз вермыны шыбытны кітыр мында нартытыс помещікјасөс. А еіјö выныс, кодлы колö ташөм нога олөмыс—јен, ставыс-пö сы сажын, став олөмнас-пö еіјö вескөдлө. Сің-кө крестаналөн религіјаб кутчысөмлөн помкаыс тасаң тыдовтчө-нн.

Нартытыяс вочын вынтөмлуныс чужтö оз сөмын јенлы ескөм, еіјö чужтö щөц кулөм бөрын на-града да наказаннө вылө ескөм.

Крестанын адчö вөлі ассыс сөкыд олөмсө, не-правдасө, му вылын некытчö тужтөм пöрадөкјасөб. көні вескөдлөны сарјас да помещікјас,—ставыс еіјö вөлі чужтö дум: муыввса неправдаыс көт коркө-а лөб вескөдөма.

Кор-нө сесса воас еіјö кадыс, оз-кө ло му вылын, ез-кө ло олігөн? Небесаын—кулөм бөрын.

Кулөм бөрын бур олөм јылыс мојдсө јона раздөдөны нартытыяс, понјас. Налы-өд вөлі колö, медым крестана відчыісны шүдсө-кулөм бөраныс, мед ез тышкасны му вылын бур олөм вөсна.

Ывлавывса вынјасыс полөм

Револутсіјаб-кө крестана вөліны вынтөмөс нар-тытыяс вочын, ез-жö вөвны вынажыкөс вермасын ывлавывса вынкөд.

Кыч-сурө, кужтөг, важ ногөн овмөс нуөдөм вөсна крестанінөс щөкыда сулывлөс ускөттө, етіхініөй бөд-ствіјө, нем відчыетөм торкеөмјас овмөсын. Ывлавывса вынкөд өтка крестанін бара-жө ез вермывлы вермасны. Оз-кө ло зерыд, оз ло урожайыд. Либө мөдарө. вывті куч зерјас зікөч шыкөдөны көчатө. Угас-ө шер, ва-ө ојдас овмөстө, либө лөб пөжар,—төрытја бура олыс крестаніныд талун зікөч-нын гөльмөма. Улын ужалан техника понда крестанінлы ыжыд урон вәјөны саранча, суелікјас, шырјас. Ташөм ногөн овмөстө нуөдөмөн унаыс овлөны неурожајјас да јөс шыгјалөмјас.

Січ-кө, пөлјасыс моз асгыс мүсө ужалыс өтка крестанін пыр вөлі полө көча космөмыс, шерыс, вредітелјасыс да с.в. Мүсө көјдысөн көчас да сіјө оз-на вермы вөлі шулы, мыј тајө му вывөсы чукөртас урожај. Көчаыс чужас-нын дај секі-на оз вермы шук чәјтны, мыј чукөртас урожај. Суас кушөмкө нелучкі крестанінөс—шерөн пөрөдас һансө, коөтас, либө мү-көд сеңөмтор лөб, крестанінлөн став ужыс весшөрө вошө. Січ-жө і скөт вөчөмын: көрым тырмытөм, скөт вөсөмјас вермасны ускөттөбөч вәјөдны. А быд крестанінлөн торјөн оз сүдөс выныс вермасны ывлавывса вынјаскөд. Сіјө оз куж кычі колө накөд вермасны, сіјө оз төд, кытыс да мыј вөсна лөбны бөдствіјөјасыс.

Ывлавывса етіхініөй вынјасөс вермытөм, нартө-тысјасыс полөмыс крестана пөвсө чуктө, вужјөдө јөнды ескөм. Мі возынжык сорнөтөм-нын—јөнлы ес-көм лөб кушөмкө ыжыд вынөс пыд-дөі пуктөм, кодөс чәјтөны олөмнас вескөдлысөн. Ывлавывса етіхініөй вынјаскөд вермасны вермытөмлуныс, најөс гөгөрво-төмлуныс вөсна-да, крестана шуөны: тајөс-пө ставсө мөјанлы адчытөм существојас вөчөны. Најөс і шуөны јөнјасөн, ангелјасөн, чөртјасөн. На сәјын-пө, шуөны крестана, урожайыд, көчыдыд, шоныдыд, зерјасыд,

куча вертöмьд да с.в. Медым најöс бурмöдны, колö кевмыны, молебeнјас сылöдны.

Сің-кö, öнi мi тöдам-нын: крестана пöвсын релі-гіја јона вујјасöмыслы мöд помкаыс—ывлавывса еті-хіјнöј вынјас вочын вермытöмлуныс.

Мыј вiсталис Љеңин крестанінлыс јенлы ескöм помкасö тöдмалігөн

1912-д воын Љеңин со мыј гижліс сар дырса кре-станін олöм јылыс: „помешікјасöн грабітöм, чінов-нікјасöн пöдтöм, пöлїтсїјаöн лїчкöм, попјасöн, страж-нікјасöн, земскöј началнікјасöн повтöдлöм крестана вöліны сешöм-жö вынтöмöс ывларывкöд да капіталкöд вермасöмын, кыңи-і Африкаыс дікарјас“ (Љеңин, XII том, I ч. 5-4 лїстбök). Ывлaвывса вынкöд, капіталкöд помещікјаскöд, сарскöј чіновнікјаскöд вермасны вермытöм луныс чужтіс да сöвмöдіс крестана пöвсын јенлы ескöм, мöдног-кö шуны—релігіја. Љеңин та јылыс вiсталис тащöмтор: „релігіја улын колö гөгөр-воны мортлыс јурвежöрсö увтыртöм (духовный гнет). Сїјö вујјасöма ужалыс јöз пöвсö—мукöдлы вылö тїл-еысјас пöвсö, коңөр олöмөн олысјас пыщкö. Нартї-тысјаскöд вермасны вынсұсөйтöм чужтö нартїтана војтыр пыщкын мöдар југыдö ескöм, кыңи-тај ывла-ывекöд вермасны вермытöм чужтö дікарјас пöвсын јөнмö, мутіјасö, чудесајасö ескöм.“ (Љеңин VII том, I ч. 49 лїстбök). Релігіја чужö кык помка вöсна: 1) увтыртöм классјаслөн нартїтысјаскöд вермасны вер-мытöм, 2) крестанінлөн ывлавыв вынкöд вoзeасны вермытöм. Помешікјас да буржуазїја ыжыдалігөн крестаналөн олöмыс тојлалö јенлы ескыны, кулöм бöрын выл олöм вoсöмö ескыны. Нартїтысјас вoзын вынтöмлуныс, прїродакöд вермасны сам тырмытöмыс, гөгөрвотöмлуныс—со кущöм медгырыс помкајасыс крестана пöвсö релігіја вујјасöмыслөн, со мыј пон-да крестана релігїознöјöс.

Важ олөм бурө пунктөм

Сиктыд јонжыка кар дорыд кутчыё важас, важ нога олөмас.

„Кыңи пөляас мијан овлісны, сја-і ми кутам овны“—со куицөм правіло еерти важөн олісны дај бни-на уна крестана олөны, веерг паныд вөлі мунөны, овмөсын вылтор вөчөмлы, выл ногөн уж пунктөмлы, көт вылторјис-і кокөдө ужсө крестанамысы, отсалө буржыка мусө ужавны, боетны ыжыджык урожај.

Вылторјас нүөдөмлы мед јона сиктад мунлісны дај мунөны паныд, понјас өлөдлісны вылторјасө вөчөмые, повөдлісны грекнад і быдног.

Важ бердас кутчыёмые крестаналөн бара-жө вөлі-олан условјөјас вөснамыс. Од сиктјасыд вөліны мөда-идөмыс ылынөс, нөшта-нын ылынөс вөліны карјасые Тујјас абутөм вөсна сикт уна ео во чөж оліс сөмын аслас олөмөн, мыј вөчө мукөдлаын—ез төдлы. Карые воөм вылторсө сикт вөлі бөрынтө, мунө паныд, карсаңыс вөлі сјөс вотјасөн да мукөд-ногөн сарскөј властјасыд топөдөны-да. Сыпонда најө чорыда вөлі кутчыёны дөдјас-ногөн ужалөмас, выл-ногөн ужавны боетөмые вөлі полөны, мед ескө выл нога ужыс понда ез-жө ло неурожај, мед ез ло неудача.

Важ бердас кутчыёмсө быд ногыс вынөдлісны властјас да вичкојас. Сар власт поліс, медем ескө крестана став важ-нога олөмыс, ужөмыс дурдигөн ез шыбытны ас вывөсныс важсаң-нын кысөмы сарлыс властсө, помещицкјаслыс властсө. Важ бердас кутчыёмыс нөшта јона вөлі вынөдө релігіјасө.

Торјөн-нын јона кутчыёны важ бердас нывбаба-јас. Најө-өд нөшта-нын пөмыдөс, нөшта-нын јонжыка вөлі увтырчөмаөс. Нывбабалыс пөмыдлунсө став пө-лөс попыс да нарөтөмыс іспөлујтлісны асланыс класснысыс подувнысө јонмөдөм вөлө.

Мыжоз вайодліс пемыдлун да велодчытѳм

Релігіяыс постысѳ да сѳвмѳ сїз-жѳ крестана пемыдлун вѳсна. Сарјас да поменшїкјас зїлісны крестанаѳс колны пемыдѳн. Войнаѳз сар правїтелство быд во арміја кутѳм вылѳ вїзліс сѳмсѳ 6 пѳв унжык јѳзѳс велѳдѳм вылѳ ґерті. Правїтелство зїліс, медым ґскѳ ґїктѳ нїгајас да гаґетјас ґщажык вескїлісны. Россїјаын револутсїјаѳз кабакјасыс вѳліны ґшколајас мында-жѳ. Кабакјас вѳснаыд сар правїтелстаѳ школајас дорыд јонжыка тѳждыґліс. Сар пр вїтелство јонжыка стрѳїтліс вїчкојас, школајас дорыд, вїчкыс-ѳд сылы ґтсавліс јѳзсѳ кїпѳд улас вїґны. Крестаналѳн челадыс іґѳт (ґїктса) школајассаґн вылѳжык велѳдчыны мунны ґз вермывны. А ґїктса школаад сїјѳс медјона велѳдліс поп, кодї ґз ґетлы знаґнѳ велѳдчыґыслы, а вѳлі тыртѳ сылыс јурсѳ јенмѳн на ґватѳјјасѳн. 50 ґурс попѳс вїзлісны важѳн школаын челадыс ѳѳѳјѳдлѳм мѳгыс. Ғз-ѳд вес гїжлы II-д Нїколајыд 1902-д ґвын: закон бѳжїјѳс-пѳ школајасын колѳ ґѳзмѳстны медґѳѳ.

Сы понда Россїја мукѳд ґосударствојас дїнын јона торјалїс велѳдчытѳмнас, пемыдлунас. Торја-нїн ґща вѳлі велѳдчѳм јѳзыс аґсорнїа (национальность) ужалыс јѳз пыщкын. Со, 1920-ѳд ґѳѳ став јѳз нїґе кѳкјамыс арѳссаґн вѳлѳма ґрамота тѳдыс 39 мїльѳн морт, а ґрамота тѳдтѳмыс 55 мїльѳн морт. Со мыј колїс мїјанлы сар правїтелствоыд. Медуна велѳдчытѳм јѳзыс ґїктын. Торја-нїн батрак да гѳл крестана костын. Се-нї быд ґурс морт пѳвсыс 1920 ґѳѳ ґрамотасѳ вѳлі тѳдѳны 278 морт, а 722 мортыс ґїкѳз ґз велѳдчыґылыны. Карын быд ґурс олыс пѳвсын вѳлі 410 велѳдчытѳм да 540 ґрамотнѳј морт.

Велѳдчытѳмлуныс, пемыдлуныс крестаналѳн нѳшта јона ґынсѳдліс релїгіаѳс.

Ми төдмалім, мыҗла ужалыс крестана пөвсын торҗөн јона вужасөма релігіяыс. Сылөн помкаыс крестана олан условіјөјас сајын, сесса пемыдлун да велөдчытөмлун сајын. А пемыдлуныс, велөдчытөмлуныс-да, олан условіјөјаснас-жө петөны; крестана пөвсын релігіяыслөн вужыс олан условіјөјас, обществоас, көні ыжыдалөны ужалыс јөзөс нартытыјас.

Татчө нөшта колө содтыны—ыжыд уж релігіјасө јонмөдөм куҗа нуөны попјас, буржуазнөј партијажас, буржуазіјалөн правітөльствојас, буржуазіја оз жаліт өмсө јөз пөвсө релігіја паскөдөм былө.

Мыҗла јенлы ескөмыс кутас усны

Крестаналөн релігіозностыс олан условіјө сајаныс. Сіҗ-кө, олан условіјөсө бурлан вежөмөн кутас усны на пөвсын і релігіяыс. Ми сорнөтөм-нын воҗынжык, кушөм условіјөјас вәјөдөны крестанаөс өіктын релігіја нога олөмас: 1) вынтөмлуныс нартытыјас воҗын, 2) вынтөмлуныс крестаналөн ылавыв вынјас воҗын да рынокса закон воҗын, 3) пемыдлун да велөдчытөмлун.

Көліны-ө өні сіјө условіјөјасые?

1917 вөса октабр төлысө Россіјаын робөчөјјас крестанакөд өтыв партија вескөдлөмөн шыбытөсны буржуазіјалыс да помещікјаслыс влатсө. Крестаналы сетөсны помещікјаслыс мүјассө. Том јөз өні урадникјас јылыс да полөтсөјскөјјас јылыс төдөны сөмын сорнөјас куҗа, нигајасыс-да. Öні влатсө-сөветјасөс—робөчөјјас да ужалыс крестана ас пыщөыныс бөрјөны. Јөзөс нартытыјас—кулакјас, попјас, вәжандармјас, охранникјас, купечјас да мукөд—бөрјөны оз вермыны. Налы сы былө правасө абу сетөма. Государствоын ыжыдјасыс абу-нын вәјө, кодјас ыжыдалөсны револүтсіјаөҗ. Öні көҗаинјасыс робөчөјјас да ужалыс крестана. Пөҗө-ө шуны, мыҗ өні крестанын бедняк нартытыјас воҗын вынтөм? Оз. Сөветјас мү-

ын властыс абу нартітыејас, а ужалыс јѳз кын. Січ-кѳ ѳні медыжыд помкаыс (мыј вылын пукаліс релігіяыс)—нартітыејас воґын вынтѳмлуныс—СССР-ын абу-нын.

Кѳні дыша ужалѳ сельсѳвет да общественнѳј орґанізатсіјајас, кѳні нѳжјѳн-на мунѳ колхозјас течѳм, кѳні омѳла вескѳдлѳ партјачејка, сені ѳні-на кулакыд оз елас олѳм вылас. ѳні став фронт паста мунѳ капитализм елементјас вылѳ паскыда наступajtѳм. Сіз-тын да карын сотсіализм нога олѳм течѳм бырѳдѳ кулаклыс вужјассѳ, вынтѳммѳдѳ сіјѳс. Сѳвет праві-телстволѳн політикаыс тащѳм: дорвыв колектівізатсіја подув вылын бырѳдны кулакѳс, кызі классѳс. Сарлѳн політикаыс вѳлі мѳдарѳ еінѳ: рѳзѳрїтны гѳлѳс да јѳн-мѳдны озырѳс. Сѳвет странаын батракјас, гѳла да шѳркѳдґема олыс крестана абу-нын ѳні вынтѳмѳс ку-лак воґын. Сѳвет законјас чорыда дорјѳдны налыс ін-тересјассѳ. Сѳветскѳј государство быдногыс злѳ кок-нѳдны батракјаслыс да гѳла олысјаслыс олѳмнысѳ. Медвоґ злѳ налыс олѳмсѳ кокнѳдны ѳтувја уж пыр, колхоз пыр.

Релігіјалѳн вужјасыс сѳвет странаын пыр ѳтарѳ јѳнжыка сіемѳны, орјасѳны.

Кытчѳ нуѳдѳ Сѳвет власт крестанаѳс

Релігіјасѳ вынесѳдыс мѳд условјѳыс (кызі мї во-ґын-нын сѳрнїтлїм)—поснїкрестана овмѳсјаслѳн ыв-лавыв вын воґын да рынок еїхїја воґын вынтѳм лу-ныс. Ем-ѳ тајѳ условјѳыс СССР-ын? ѳні ем-на. Мы-ла нѳ ем? СССР-ын поснї крестана овмѳсјасыс-да. СССР-ын крестана овмѳсыс вѳлі 25 мїлљон, кодјас ужавлісны важ ног, сѳдјас ног.

Коммуністїческѳј партїја да сѳветскѳј власт.зі-лѳны бырѳдны тајѳ нелучкїсѳ. Ставсѳјузса коммуніст партїјалѳн XVI-d конферентсіја (1929-d во, апрѳл) со кызі шүс партїјалы да сѳвет властлы нуѳдны ѳїк-

тын ассые політікасө: „Колө быднөгыс зільны вужд- ны өіктса овмөсө сөтсіал реліјас вылө: реконстр- рујтны, өтүвтны ырыс овмөсјасө, кыпөдны өніја төх- ыка выјөч, шөщ өтка гөл да шөркода овмөсјаслы отсавны кыптыны“. Партконференціја індіс: „вїзму“ овмөс кыпөдны пөчө сөмын өтї тужөд—өтүвтөм пыр, производственөј кооперірованнө пыр, сөвет власт вөскөдлөм улын коллөктивјасө котыртчөмөн кыпөдны өніја култура да техника выјөч. Сөмын тајө тужөд мунігөн уна мільон крөстана овмөс мөзмасын шыг кабыр улыс, өтүвтөм вїзму овмөс (государственнөј да коллөктивнөј) путкылтас өікса капіталістическөј эле- ментјасөс“. Таці шуліс XVI-өд партконференціја (Апрел, 1929-өд вө).

Өтүвтөм вїзму овмөсө машінајас сүјөм, агрономі- ја наукалыс достіженнөјасөсө індөм, да электрофікат- сіја нуөдөм јона мөздасын крөстанаөс ылавыв вын воңын полөмыс да вывті сөкыд ужыс. Тащөм ногөн лөсөдөм өіктса овмөс мынтөдчас кулак кїпөд улыс да вермас воңсасын ылавывса сөіхіја вынкөд. Тајө путкылтас ужалыс масса пыщкө вужјасөм релігіјасө- јенмө ескөмсө.

Өіктөс вылө туж вылө вуждөдөмын мїјан тыдалөны уна воңө мунојас. Колхозјас течан ужө кыскөма уна мільон гөла да шөркода олыс крөстанаөс. 1927-28- өд воын-кө колхозјасө вөлі котыртөма 445 сүрс ов- мөс, 1928-29-өд воын лыдпасыс сөдіс 1.040 сүрсөч, а 1930 воын тајө лыдпасыс сөді 4 мільонөч. Кол- хозјаслөн көча площадь ыждаыс 1.400.000 гөсан (1927-28-өд војас) сөдіс 4.300.000 гаөч (1928-29-өд војас), а 1930 вөса тулыс көжлө сїјө сөдіс 30-35 міль- он гаөч. Совхозјаслөн көча площадь паста 1929-д воын сөдіс 27½% вылө воңча во сөртөыс. Револут- сіјаөч тракторјас өз ужавлыны өіктса овмөсын. Тајө воын (1930 өд воын) најө мїјан мујас вылын 70 сүрс- гөгөр. ¼ јүкөныс унжык крөстана овмөсыс коопері-

ружтма. Візму овмөсын ужалан машинајас еіктө су-
јом војнаџса војас серті содіс кыкнов дорые унжык.

Крестана овмөсјасөс кыпөдөм вылө государство
вічө уна со мільон шайт. 1923-24-өд воө візму овмөс
бурмөдөм вылө государство вөлі вічөма 115 мільон
шайт, 1924-25-өд воө—240 млн. шайт, 1925-26-өд воө—
310 млн. шайт, 1926-27-өд воө—336 млн. шайт. Ноль
но чөжнас вічөма візму овмөс јонмөдөм вылө мільард
шайт дорые уна. Візму овмөс кыпөдны отсалөм куза
партијалөн XVI сјезд шүйе:

„Сјезд ставнас ошкө ЦК-лыс шүөмсө, колхозјас-
лы лготајас сөтөм јылыс, коді зев јона отсаліс кол-
хозјаслы јонмыны да успешнөја нуөдны тувсов бөза
кампаньнө“.

Партијалөн XVI сјезд візму овмөс сотсіалистичес-
көј релсјас вылө вужөдөм куза шүйе тагі:

„Економическөј јтөд робочөј класс костын да
ужалыс крестана костын медјонасө лоі производствен-
нөј боксаң“.

„Партијаөн вескыд політика нуөдөм понда шөр-
кодөм крестана чорыда бергөдчісны сотсіализмлаң,
медјона-һін сјјө тыдовчіс колөм 1929-д во помасігөн
колхозјас лөсөдөмын, кытчө пыріс уна мільон кре-
стана овмөс. Тағөн странаын вылө ногөн төчөіс клас-
совөј вын, колхозјасө пырөм шөркодөм крестана
лоіны сөвет властлы мыжсан јон подулөн. Тағөн по-
ны кутіс кулакөн вөдөтан һаң вежны совхозјасөн да
колхозјасөн вөдөтан һаңөн да вужны дорвыв коллекті-
візатсіја подув вылын кулакөс топөдан, зыран лозунг-
саң кулакөс, кычі классөс, бырөдан лозунгө“.

„XV-өд парт сјездеаң колөм кык да жың воас
СССР-са візму овмөс быдмөмын лоіс зев төдчана
перелом.“

Тајө переломсө петкөдлө со мыј: 1930-д воа мај
медвоаза лун кешлө производщөј областјасые ос-
новнөј черновөј рајонјасын коллектівіружтма кре-

тана овмөсө 40-50% былö 1928-д вога 2-3% пыдды. СССР-ын колхозјаслөн көча площафныс 1928 д вога тулысö 1,5 мильон гагаң 1930-д вога тулыс кешлө содö 30-35 мильон гектарöз (арча көчасö артавтöг). кыңи і шуöма вöли ВКП(б)-са централнöј комитетлөн јанвар 5 д лунга шуöмас. XV-д сјезд да XVI-д конференсја кост кадын-кө товарнöј черновöј прöдуксја-сö производитисны крестана öтка овмөсјас (татчö-жö пырöны-і кулакјаслөн овмөсјас), 1930-д воын товарнöј черновöј прöдуксјалыс основнöј јукөнсö сөтас-ны-нын колхозјас да совхозјас*.

Нинöм і шуны, дерт, револютсја öбреа војасö крестаналөн олöмыс јона-нын бүрмис.

Сар дырча Россја јöз кулöмөн вöли вычын сулалö мукöд государствојас дорыс. Быд 100 еурс јöз пыс вöли кулöны онас вужан (заразнöј) висöмјас номыс: Голландјаын—125 морт, Англјаын—145 морт, Россјаын—555 морт. Быд еурс јöз пыщкыс вöли кулöны: Швейтсарјаын да Англјаын—15 морт, Россјаын—31 морт. Быд 100 чужыс морт пыс 20 арöсöз вöли олöны: даңјаын—63 морт, Россјаын—сöмын 36 морт. Татыс тыдалö, Россјаын быдлаын дорыс јöзыс јонжыка вöли кулалöны. Тачі вöли револютсјаöз. Öнi СССР-ын јöз кулöмыс чинö. Öнi војнаöча сертi быд еурс јöз пыс кулö сизим мортөн ещажык. Быд 100 чужыс кага пыс 1913 воö вöли кулö медвозча онас 26, а 1926 воö—18.

Јенлы ескöм чинтö јöзöс грамотаö велöдöм, школајас, клубјас, газетјас, библиотекајас содöм. Танi емöс-нын ғырыс тöдчанаторјас. Öнi СССР-ын лөзöны газетјастö уна пöв унжык сар дырјi дорыс. Совет правителство јöзсö велöдöм былö öмсö лөзö јона унжык војнаöз дорыс.

СССР-ын вöли лөзöма јöзöс велöдöм былö 1925-26 воö 302 мильон шајт, 1926-27 воö—396 мильон шајт (војнаöча öм донөн арталöмөн). Воыс-воö ун-

жык лезеё сёмыс јөзёс велөдөм былө. 1913 воё сар правітельство сетлөма војтырёс велөдөм былө 276 мільон шайт. Сіз-кө 1927 воё сөвет власт лезіс јөзёс велөдөм былө 120 мільон шайт былө унжык сар правітельство дорыс.

1913 воё Россіяын ічөт школајасын велөдчис 7 мільон велөдчыс, 1927 воё 1 шупөда школајасын вөлі 10 мільон велөдчыс; өні-нын мі нуөдам став јөзёс велөдөм (всеобщее обучение).

Міјан емёс рабфакјас, крестана том јөзлы школајас (Ш К М-јас), техникумјас да с. в. Став школајасас медвојдөр босталёны робочөјјаслыс да крестаналыс челаёсө. Сіктјасө восталөма уна сурс клуб, лыф-дысан керка, гырыс јөзлы грамота сөтан школајас. Култура фронт вылын мі унатор-нын вөчім.

Овмёс кыпөдөмкөд-да култура паскөдөмкөд, кооператсіја вынсалөмкөд да сетчө унжык јөзёс котыр-төмкөд, сіктса овмёсө машина сөүжөмкөд кутас увлаң ісковтны, вөјны і релігія. СССР-ын ужалыс јөз дөрөны гажа, долыд да југыд олөм—сөтсіализм. Кымын воқө мунам сөтсіализм туј куңаыс, сымын өмөла да өңаөн пондасын відчыены бур олөм мөдар југыдыс. Сіңі кутас быдмыны јөнтөдтөм лун да сіңө отсалас релігіјаёс қікөз күсөдны.

Быдмө јөнтөдтөм лун

Релігіјалөн күсөмыс төдчө-нын карын да сіктын олыс ужалыс јөз пыцкас. Уналаын-нын сіктјасын өні өткажіталёны релігіја прачнікјас кољалөмыс, релігіознөј обрајасыс, обычајјасыс. Рөволютсіја војасө-кө венчајтчытөг гөтрасыс лөбө верөссајө муныс былө букышөн-на вөлі вөқөдөны, өні-нын қікөз бырі сөщөмыс.

Емёс-нын јөнлы ескытөм қонө сіктјас. Тулучејөво сікт, Новохоперскөј ујездын, Воронежскөј губ., крестана кымынкө во сајын пөдлалісны вөчкосө, дүгөдісны славаөн ветлөмыс. Најө лөсөдісны Ленин ыма клуб, лыф-дысан керка, бібліотека, нөбісны трактор.

Тулучежево код еіктыд СССР-ын уна-нын өм Нöштa унжык крестана торја-нын колхозчыкјас религіаыс да обрадјасыс öткaжітчан туј вылынөс.

„Сојуз воинствујуиці безбожников“ јачејкајас котырчалөм да „Безбожник“ газет јона паскалөм—петкөдлөны еіктын јентөдтөмлун быдмөм. Кор ужалыс крестана омөлжыка кутасны мөвпавны абутөм јен јылыс да чөртјас-јылыс, секі најө чөрыджыка кутчыасны муывиса ужјасө—кутчыасны бырөдны ставпөлөс нартітөмсө, гөллунсө, шыглунсө, пемыдлунсө.

Јенлы ескөм оз лөз ужалыс-јөзлы течны вылөм. Выл строй лөсөдөм пыдди религіја велөдө нафөјтчыны мөдар југыд вылө. Та вөсна-ужалыс-јөзлы колө чорыда кутчыны тышкасны религіякөд.

Јуасөмјас сорны бөрын

1. Збыл-ө, крестанын пемыдлун вөснаыс јенлы-ескыс?

2. Мыјла өтка крестанын оз вермы вөзсасын ывлавыв етіхја вынкөд; кычі тајө вынтөмлунныс лічкө крестанынлыс јурвежөрсө?

3. Помещікјаскөд вермасны вынтөмлунныс крестаналөн кычіжык јөткіс најөјас јенлы ескөм вылө?

4. Мыј вөсна нывбабајас јонжыка религіознөјөс мужік серті?

5. Мыјла крестана кутчысөны важнога олөмас?

6. Кор да мыј понда јөз кутчысөны мөдарјугыд јылыс мөвпјасө, кодјаслы вајоны бур тащөм мөвпјасыс?

7. Кычі вежөс крестаналөн оланног условіјөјасыс октабрса револүтсіја бөрын?

8. Мыј понда сөветскөј странаын візму бердса өтүвја уж наука подув вылын уекөдө јенлы ескөм?

9. Мыјла колө ужалыс-јөзлы тышкасны јенлы ескөмкөд?

10. Кушөм лөбмторјас тіјав еіктын петкөдлөны јентөдтөмлун паскалөм?

Мӧд ГОРҢЫ

КОДЛЫ КОЛӖ ЖЕНЛЫ ЕСКОМЫС

Воҗа сорҥас мӗ тӧдмалӗм, мыҗа крестанамыс ескӧны женлы. Мӗ тӧдмалӗм—крестанамыд оз чужны женлы ескыясӧн. Женлы ескӧмыд җӧзыдлӧн чужӧ олан условіҗяс вӧнамыс. Выл оланнот лӧсӧдӧмнад, коммунизм нога олӧм лӧсӧдӧмкӧд, җӧкӧз бырӧ женлы ескӧмыд.

Таҗӧ сорҥас тӧдмалам: кодлы колӧ женлы ескӧмыс?

Вічко да крепостнӧй право

1861-ӧд воын Россијаын вӧлі җыныҗӧ бырӧдӧма крепостнӧй право. Крепостнӧй права дырҗӗ крестана вӧліны помещікјаслӧн собственност пыддӗ. Став уҗсӧ помещікјаслы вӧчлісны крестана. Помещікыд вермӧ вӧлі вузавны крестанатӧ, батсӧ вузавны торҗӧн челаҗыс, гӧтырсӧ—верӧссыс. Помещікјасыд унамыс крестанкајасӧс щӧктывлісны вердны ас морснас (җӧвнас) сылыс понјассӧ.

Секса газетјасын вӧлавлісны тащӧм объявленнӧјас:

„донтӧмнӧҗа вузала крестана семја“ лӧбӧ—„кӧсја вежны җонҗыҗа нылӧс бур кыҗыс пон выдӧ“. Вічкыд, торја-нын православнӧй вічко, секӗ вӧлі Россијаын зев јон. Сіҗӧ сулавліс крепостнӧй права дор. Сіҗӧ велӧдліс, женмыд-пӧ ачыс індіс, медем крестанамыд вӧлі крепостнӧјасӧн. Кор крестанамыд заводітавлісны кыпӧдчавны помещікјас выдӧ, вічкојасыд сылісны: „сарлы да помещіккы енӧ мунӧ паныд. Ставыс женсан җетӧмтор—крепостнӧй правамыд-і. Сы понда оз пӧҗ еҗасын женмӧн лӧсӧдӧм олӧм выдӧ“.

Кызи-нө вичкоыдлы җе дорҗыны помещи́кҗастө кор манастирҗас, храмҗас (вичкоҗас) да духовенство (поп-җак, манаҗас да с. в.) кын вөлі вел уна вичму, асланыс вөліны крепостнөҗ крестана (XVIII немын. шөрас кымын). Трои́тско-Гергі́евскөҗ манастирын вөлі 106.000 крепостнөҗ крестана семҗа, Александро-Невскөҗ лавраын—25.000 крестана, Кірілло-Белогорскөҗ манастир кын вөлі—21.590 крепостнөҗ крестана.

Вичкоҗас да манастирҗас-кө кутісны уна вичму да крепостнөҗ крестанаөс, җерт, најө өз мунны паныд крепостнөҗ праваыдлы. Најө-өд, помещи́кҗас моз-жө, олісны крестана уж помыс.

Манастирҗас да вичкоҗас өз сөмын сулавны крепостнөҗ права дор, најө вөлі вермөны (сарөн сетөм права сөрти) індавын ас муҗас дінө крестанаөс.

XIX-д немын (шөрас кымын) ыҗыдалыс елас-сҗаслы быт ковміс летчысны крепостнөҗ праваыс. Духовенство меддыр паныд муніс крепостнөҗ правасө вежөмлы. Мөскуаса мітрополіт Філафет сөкі віставліс, мыҗ крестана оз лыстны кыпөдчыны да корны бырөдны крепостнөҗ правасө, налы колө кывзыны нащальствоөс. Попҗаслөн јуралыеныс чуксавліс попҗасөс јуөртавын політсіјалы быд „смутҗа“ јылыс, мөдног-кө шуны—помещи́кҗаслы паныд кыпөдчысҗас јылыс.

Крестаналөн кыпөдчөмҗас да религіја

1670-д воын Степан Раҗін јурнуөдөмөн өзјіс ыҗыд нөҗарөн крестаналөн кыпөдчөм. Раҗін коріс ставсө, коҗас вөліны нартысҗас кіпөдулын, сувтны свобода перјөм могыс тыш вьлө. Тајө кыпөдчан ка-җас религіја сетіс јон отсөг помещи́кҗаслы да сарлы кыпөдчысҗасө венны. Попҗас јен җімөн корісны сувтны Степанкөд паныда тыш вьлө. Најө віставлісны крестаналы: „коді мунө сарлы паныд, сіјө мунө щөц і јенлы паныд“.

Образјасөн рабство овијашајтөм. Ивановскөј сиктса віч-
коне (Лговскөј округ), Барјатинскөј князјас іменъдыс бог-
төм образ. Петкөдлө: Ној (јен) ставсө благословљајтө. Сим-
поп—став пыддыс јурбітө, Јафет сар—став вылас сарет-
вуйтө, а став пыддыс мырсө Хамөн шуюм крестанін. Піжө-
дыс вісталө: „Став пөлөс званъдыс јенмөн благословітөма,
мөда-мөдлы колана“. Тацөм образјасыс јонмөдлісны крепост-
нөј правасө.

Стёпан Разин кыпöдчөмсаң 100 во колөм мысәи Россіяын кыптис мед ыжыд кыпöдчөм крестаналөн, Уральскöй казакјаслөн да робочöјјаслөн Јемельлан Пугачов јурнуöдөмөн. Пугачовлөн арміјаыс венліс гырыс арміјајас Јекатеріна II-ја сарлыс. Пугачевскöй кыпöдчөмлөн вöлі мог—мездыны крестанабө помещицјас кіпöд улыс да сарөн нарғитöмыс. Пугачовбө, Разинбө моз-жö, вичкоыд јорліс. Попјас Крістос ымөн корісны јенлы ескысјасбө сүвтны помещицјасбө да сарбө дорјыны. Јекатеріна сар шöктис казанса архіепископ Веніамінлы мöдар југыдөн повчöдлыны крестанабө, медем најö дүгдісны Пугачевлы отсöг сөтöмыс. 1773-öд вога октабр 5-öд лунö архіепископ Веніамін јоріс Пугачовбө. Сіјö аслас проповедјасас виставліс: „православнојјаслы колö чорыда ескыны православној вераыслы да јенсаң сөтөм законјаслы, кодөн вескөдлөны саралыс сарјас да ыжыдалыс господајас“.

Вичко 1905-öд воö

1905-öд воö сарлы, помещицјаслы да буржуацјалы паныд сиктјасын і карјасын кыпöдчисны ужалыс војтыр: робочöјјас да крестана.

1905-öд вога јанвар 9-öд лунö Петербургын (öнја Лёнингградын) сарлөн војска лыјлісны сар дінö буролөм корөм могыс муныс робочöјјасбө. Сар приказ серті ужалыс војтырбө вјöмыс шычöдіс став страна настала ужалыс војтырбө. Сүвтис-ö сек вичко робочöјјас дор? Ез! Вичкоыд важ мозыс-на кутіс сартö дорјыны. 1905-öд вога јанвар 16-öд лунö сватейшöј сінöд ымсаң вöлі јöзöдöма шыöдчөм: „Быд православнöјлы; быд јенлы ескыслы, јанвар 9-öд лунö јöзбө лыјлөм куца“. Тајö шыöдчөмнас вичкоын јурнуöдысјас быд ногыс дорјисны сарбө да быдторјыс мыждисны сöмын робочöјјасбө. Робочöјјасыс-пö лыетісны заводітавны нуöдны забастовкајас да стачкајас. „Јенлы ескысјас сүвтöны јенсаң пуктөм властлы паныд (вс-

тавеѡ сїѡ шыѡдчѡмас)... Свјатејшеј сїнод... православ-
нѡј вїчко јен мам нїмѡн корѡ быдѡнѡс: јенмые полѡј,
сарѡс пыѡдї пуктѡј (чтїтѡј)... да јенсан сетѡм быд
властѡс кывзѡј“. Таѡї шыѡдчїс вїчко ужалыс јѡзѡс лы-
лѡм куѡа. Тыш вылѡ саркѡд да буржуазїјакѡд петѡм
вылѡ корѡм пыѡдї сїѡ јен нїмсан ызїѡдлїс став јен-
лы ескыејасѡс кывзыны озырјаслыс властѡ.

Мед чорыѡдыка гермасны револутсїоннѡј двї-
женьѡкѡд, вїчкоын служїтыејасыѡд 1905-ѡд воѡ вѡчав-
лїсны „духовнѡј беседаяс“, амвонвывсан вїставлїсны
проповедјас револутсїјалы паныѡ да сарскѡј властѡс
дорјѡм могыс. Манастырјасын уна лїстјасѡн печатајт-
чїсны контрреволутсїоннѡј нїгајас, газетнѡј лїстокјас.
Бесїг револутсїјакѡд тышкаѡм могыс мапакјас ко-
тырталїсны ассыныс отрадјас. Тајѡ ужтѡ вѡчїс ез
сѡмын православнѡј вїчко: мукѡд быдеама релїгїјаса
духовенство сїѡ-жѡ чуксавлїс јенлы ескыејасѡс сувтны
сарѡс да помещїкјасѡс дорјыны.

Кыѡї вїчко дорјывлїс помещїкјаслыс вїзмујассѡ

Кор 1905-ѡд воын крестана заводїтїсны мырд-
фавны помещїкјаслыс вїзмујас, јепїскоп Антонїј
Храповїтскѡј (ѡнї олѡ заграїчаын, зев јона лѡгалѡ
СССР вылѡ). 1905-ѡд вѡса јул тѡлысын шыѡдчїс кре-
стана дїнѡ, кѡнї вїставлїс со мыј: „Вокјас, ен кывзѡ
јѡј јѡзлыс да ылѡдчысјаслыс, кѡдјас вїставлѡны тї-
јанлы, мыј му вылын поѡд вѡчны сещѡм олѡм, кѡнї
оз лоны гѡла олысјас... Јенмыѡ дасѡд заповедѡд ез
щѡкты боетны мѡдлыс керкасѡ-нї, вѡвсѡ-нї, ѡшсѡ-нї“.
Помещїкјаслы паныѡ кыпѡдчыс крестаналы вїчкомѡ
вїставлїс: „јен оз щѡкты вѡрѡдны помещїкјасѡс, те-
над-кѡ абу вїзмуыѡ, сїѡ-кѡ, сїѡї јенлы колѡ, сывѡсна
ен ышты јѡз вїзму вылѡ, сылы-ѡд ставсѡ јен сетїс,
а те, ез-кѡ теныѡ јенмыѡ нїнѡм сет, щыгла кѡт куѡ“.

Вїчко да сенї сылысјас нѡшта сы вѡсна мунїсны
крестанаѡн помещїкјаслыс вїзму мырдѡадѡмлы на-

ныд, ас кіаныс налән уна вөлі візмуыс-да. 1905 воын візмуыд вічкојас кын вөлі 1.871.858 гектар, мана-стырјас кын—739.777, а ставыс 2.611.635 гектар. Вөліны манастырјас, кодјаслән вөлі 10.000 гектарыс унжык візмуыс; шуам. Солзветскөј манастир кіулын вөлі 66.000 гектар візму, Саровскөј пустыналән—26.239, Кожесзерскөј манастирлән—24.836 гектар. Уна візмүтө вөлітігөн вічкыдлы оз вөлі ков крестанән помешчїкјасыдлыс візму мырда алдыс, асланыс візму понда полиены-да.

Кызі вічко сарјаслы отсасіс

Јенлы ескөмыд—сар властөс вынеөдан јон отсөг. Релігіја пыр сарјас зілісны јөзтө воспитайтны сар властлы да сарскөј стројлы јон отсасыејаслән кывзыс-јаслән. Сарөс вөлі шуоны јенсаң пуктөм мортөн да јенмыслы отсасыөсн. Јенлы ескыејаслы колө сарөс кывзыны. Закон еерті сар лыдыеліс православнөј веранас вескөдлыөсн.

Попјас унаыс лөөбөдәвлісны молитвајас сарөс ыж-дөдлөм куза, сізі вөлі быд еікас релігіяын.

Сарлыс чужөмпасјассө гїжавлісны өбразјас ылө. Јенлы ескыејассө щөктылісны кевмыны сар өбраз возын, сіјөн најө велөдісны јенлы ескыејассө кывзыны сарөс.

Кодөс вічкыд лыддө еватөјјаслән, пөштї ставыс сар лїбө купцөмкө кназ рөдыс. Шуам, еватөј кнагі-на Ольга, еватөј кназ Одрөј Боголюбскөј, еватөј кназ Алексан Невскөј да с.в. Мукөдыс купеч рөдыс шуам көт Герафїм Саровскөј. Купечјастө да кназ-јастө јенмад пуктөмөн, попјас јонмөдөны налыс властсө.

Попјас, ксендзјас, раввінјас віетавлісны власт-јаслы ставсө, мыј налы јенлы ескыејас віетасіганыс віетавлөны вөлі.

Најö щöктисны јенлы ескиејастö кывзыны сарöс. Серт-öд тақтö јенлы ескöмьд і јона отсалö сарјас-ыдлы, медым налөн властыс чорыджыка пукаліс, ме-дым јонжыка поңис нартитны ужалыс јöзöс.

Мыј бостліс вічко сарјаслыс сölöмсаң на дор сулалöм пыддиыс

Сölöмсаң сарјасдор сулалöм пыдди сарјасыд, помешіікјасыд да капіталістјасыд ез жалітны сөм-нысö јöз пöвсö јенлы ескöмтö паскөдöм, сөвмөдöм могыс. Православнöј вічкоыд сар казнаыс быд во бостліс 50 мільон шайт гөгөр. Сыыс кынзі сіјö чу-көртліс гел уна сөм крестанаөн вічму көртымавлö-мыс да уна мукөдлаыс-на.

Сар правітельствоыд сөтавліс вічкоын сылысјас-лы, чіновнікјасы мөз-жö, бысаама пöлөс орденјас, чінјас да с.в. 1913-öд воö-на Романов рөд саралöмлы 300 во тырöм куға став попыслы, жандармјасыслы да політсејскөјјасыслы вöлі сөталöма сарскöј метал-јас, тырысжык чіна јöзлы сөталісны орденјас.

Патр арх Тіхонлы (сөкі сіјö вöлі Јарославскöј да Ростовскöј архіепіскопын) сар Ніколај II-ј вöлі сө-тöма Алексан Невскöјлыс орден. Вічкојасын гырыс журнүддысјас бөсөтавлісны уна сөм: Московскöј мі-трополіт быд во бөстіс 81 сурс шайт doxod, Новго-родскöј архіепіскоп быд во бөстіс doxod 307 сурс шайт гөгөр Помешіікјасыд, капіталістјасыд да сар-ыд-öд вічколыс ужсö кужлісны донјавны, бура мын-тыелісны вчкоса сылысјаслы.

1914-18 öд војасын војна да вічко

1914-öд вога август тöлысын заводітчіс сөтму-ывса војна. Војнаыс муніс мувылын ыжыдалöм вöс-на. Робочöјјасы да крестаналы војнаыд оз вöлі ков. Војна заводітчöмсаң жö поп-так кутісны корны јенлы ескиејастö сүвтны војна дор. Русскöј салдатлы вөсөтав-

лісны, мыј сіјө муно тышкасны „јен вөсна, сар вөсна да асму вөсна“. Неметскөј салдатјаслы виставлісны: „Мі-јанкөд јен“... Быд государствоын виставлісны, мыј тајө војнаыс муно јенлы колөм куза, сывөсна јенлы ескылы быдөнлы колө бостны вичтовка да муны војна былө.

Ҷик пыр-жө 1914-д воын војна пансөм бөрын еватейшөј еінод (православнөј вічколөн) шуіс отсасны сар правітелстволы војнасө нуны. Вөлі шуөма вөчавны молебөңјас, медем „јенлы ескыс воінство венісны врагјасөс“ да „корны став православнөј духовенствосө асланыс молытајасөн да велөдөмјасөн кыскыны јөзөс војналы отсасөм былө да врагјасөс венөм былө. Еінод вөлі став Россіја пасталаыс јөзөс чуксәдө сүвтны вічны сарлыс престол да сар корөм серті муны асму (отечество) дорјыны вынысө да ловнысө (жизнь) жаліттөг. Вічкоыд коріс јөзөс һөбавны војеннөј зајомјас, уналаын весіг сетлсны војна былө вічкоса көлүј, пушкајас вөчны жыңјанјас (көлөкөлјас) да сіз вөзө.

Вічко да октабрса револүтсіја

1914-18-өд војасса војнаыд помасіс Россіјаын да мукөдлаын револүтсіјаөн. 1917-өд вога октабр төлысө Россіјаса робочөјјас бөстисны власт ас кіаныс.

Револүтсіја муна лунјасө Мөскуаын бурещ вөлі чукөртчөма Россіја пасталаса духовенстволөн (поп-факлөн) ејезд. Кыңи-нө тајө соборыс вічөдліс револүтсіја муном былө? Та јылыс виставлө мітрополіт Вефенскөј аслас „Вічко-да государство“ ыгаын. Мітрополіт Вефенскөј виставлө, мыј сіјө собор вылас попјас сорптісны вічкоса делөјас пыдді револүтсіјаөс пөдтөм јылыс. Попјасыс кыңі цөркөвнөј соборас щөщ вөліны кнәзјас (шуам, Урусов, Чагодәјев, Ухтомскөј, Трубетскөј да мукөд), графјас (Апракеін, Бобрінскөј, Граббе), уна помещікјас да профессор-

јас (41 морт). Тајö собор вылас вöлі бөрјöма парті-
арх—Тіхон. Татчöз патриархјасыс Россіјаын ез-нын
вöвны во 200. Колö јуавны, мыјла 1918-öд вонас бөр-
јисны патриархсö? Сы могыс,—виставлісны собор вы-
лас,—медым сіјö вескöдліс сöвет власткöд паныд му-
нан тыпнас. Збыл-öд сесса 1918-öд воца јанвар
19-öд дунö Тіхон јöзöдіс шыöдчöм ужалыс војгыр
пöвсö, көні сіјö јоріс сöвет властöс да револютсіјаөн
вескöдлысјассö да револютсіја нуöдысјассö. 1918-öд
воын вичко јоріс октабрса револютсіјаöс, кызі-і 150
во сажын сіјö јорліс Пугачовкöд сарлы да по-
мещікјаслы паныд кыпöдчыс крестанаöс, кызі-і 250
во сажын јорліс Степан Разінöс, кызі-і век-на сіјö
јорлывліс сар да помещік нартöтöм улыс мездöд-
чысјасöс.

Вичко да гражданскöј војна

Вичкомд ез-на лöңлы сöветвласттö куш јорöм
вылын. Зік пыр жö Октабрса револютсіја бöрын заво-
йтчісны чукöртчавны јежыд арміјајас сöветвласткöд
тышкасöм могыс. Англіја, Франтсіја, Јапоніја, Аме-
ріка да мукöд государствојас сöм вылö, Россіјаса важ
помещікјас да фабрікантјас сöм вылö, вöлі лöсöда-
лöма сөнїкінлөн, Колчаклөн, Јудөнїчлөн, Врангельлөн
да мукöд сар генералјаслөн арміјајас. Налөн вöлі
öтїк мог—пöдтыны револютсіја, лöсöдны важ оланног
мујас бөр сетны помещікјаслы, фабрікјас-капіта-
лістјаслы, власт-сарлы да сы слугајаслы. Јона сö-
кыд кадö, щыгјөн, пастöг, вісїгөн, Россіјаса робо-
тöјјас да крестана возсасїсны уна лыда, бур öружјöа
врагјаскöд. Сїјö сöкыд кадас вичкомд-да сені служі-
тысјасыд сувтїсны белогвардїсјас дор, релїгіјаыд
кутїс мунны револютсіјалы паныд. Гражданскöј војна
дырјї Колчак армјаын лöсöдалїсны „Ісуслыс“ полк-
јас, „Богородїтсалыс“ полкјас, краснöј арміјакöд
зсасны. Сїјö полкјасыс косјас вылад пөтавлїсны

зібывспасјасөн, образјасөн, мед образјасеыс повзисны да гөрдармејечјасыд, ез кутны лыјлыны најөс. Поп-
 факыд отсасисны карательнөј жежыд отрадјаслы кунав-
 ны најөөс кывзытөм крестанаөс. Колчаклөн генерал —

Колчаклөн креста знамја. Релігіја отсөгөн Колчак мөв-
 палис нуөдны салдатјасөс Гөрд арміякөд тыш вылө.

атаман Аңһенков, коді Сібырын лыјліс суре лыдјасөн
 крестанаөс, вөлі віңө аслае војскаын бура уна поп.
 кодјас отсалісны атаманы ужалые војтырлые вір
 кістны.

1919-өд воын, кор Сібырын лоі крестаналөн Кол-
 чак властлы паныда кыпөдчөм. Віталіј Богінскіј поп
 лөөдіс асеыс карательнөј отрад, ачыс петавліс
 крестана кыпөдчөмјасөө пөдтавын, ачыс уна мортөс
 мучітіс да іјавліс. Богінскіјлы сы пыңді Колчакыд
 етеіс крест.

духовенствоыд віставлісны жежыд арміјаса сал-
 датјаслы, мыј најө револютеіякөд возгасөмөн вөчөны
 јөнмөн щөктөм зев ыжыд уж, дорјөны релігіја. Жежыд

арміја мыпкын поп-дакыд корісны јöстö зібјывеспас-
јасөн да јөн öбразјасөн кыпöдчыны паныд сöветвласт-
лы. Гöрд арміја мышкын попјасыд чуксалісны јөнлы
ескыејастö жугöдны гöрдарміјалые мышё (тылсö).
Сектантјаслөн проповедникјас гöрд арміја тылын віс-
тавлісны: „јөн щöктыліс радејтны врагјастö, а ті ко-
сагад“. Ташöм агітатсіјаыс вöлі нүөдөё сы могые,
медым ужалые јöз ез мунны служітны гöрд арміјаö.
Врагјастö радејтöм вылад чуксалöмөн најö омöлтлісны
міјанлые тылнымöс.

Јенлөн да капіталлөн сојуз

Öнöз мі горһітлім, кызі Россіјаын релігіја от-
савліс нарһітсејаслы—сарлы, помещікјаслы, капі-
талістјаслы да с.в.

Буракö тöдмавны заграһичаыс олöмсö, тöдовтчас
релігіја да вічко оз сöмын Россіјаын отсасын капі-
таллы, а став странаас, став мувылас. Капіталісті-
ческöј став странајасас вічкө да фаһізм топыда јіт-
чöны, вічко да буржуазнöј государство ужалöны
öтүвјөн.

1929-д воын католіческöј вічколөн јурыс—
Рімскöј папа—да Італіјаса фаһісткöј правітельство
вöчісны сојуз. Амерікаын, Австріјаын, Германіјаын,
Польшаын да мукöд государствојасын попјас ужалöны
фаһістјаскöд öтүв.

Уна государствоын—Польшаын, Германіјаын,
Літваын, Франтсіјаын, Румыніјаын да мукöдлаын бöрја
војаснас вічкоа-государство кастын вöчöма сојуз. Віч-
ко отсалö капіталістјаслы вермасны коммуһізмкöд да
коммуһістјаскöд, робочöј да крестана кыпöдчöмјаскöд,
Сöветскöј Сојузкöд.

Релігіја отсасö капіталлы пöдтыны робочöјјас-
лые да крестаналые кыпöдчöмнысö. Буржуазнöј стра-
најасын-кö робочöјјас кутасын корны буржык ужалан
условјöјас, вічкоын сылыејас оз щöктыны налы сувт-

ны көзәнјасныслы паныд: „Јен оз щөкты сувтны паныд фабрікантјаслы да заводчікјаслы“. Өд, на ног, көді сувтө налы паныд—мыжасө јен возын. 1926-д вогамај төлығын Англіјаын став робочөјјас дүгдісны ужавны. Најө шулісны—„огө кутчысө ужө сетчөз, кытчөз капиталистјас оз дүгдыны ужаланлун нүжөдөмыс да ужалан дон чінтөмыс. Вічкоын ылысјас (попјас) чукөстчисны робочөјјас дорө—бурасны капиталистјаскөд да кутчысны ужө.

Буржуазіјалы колө, мед ескө ужалыс јөз пыркывзісны најөс. Терпітны да чөвовны велөдны вермас сөмын релігіја. Сөмын вічко вермас лаңтөдны ужалыс јөзөс—јен-пө-өд щөктывліс терпітны капиталистјаслыс нартөдмнысө.

Робочөј классыс вынсө падмөдөм могыс буржуазнөј странајасын вічко котырталө релігіознөј робочөј сојузјас, релігіознөј партіяјас да с. в. Тајө релігіознөј робочөј сојузјас зілөны сізі ужнысө лөбөдны, медым ескө робочөјјас ез кыпөдчыны капиталистјаслы паныд. Вічко отсалө коммунистјасөс матө-вопштыны. Буржуазіја кө зілө бырөдны коммунистическөј партијас, коммунистјасөс да надор олысјасөс-кө јөрталө турмајасө, пытајтө, лыјлө—вічко отсалө буржуазіјалы нуөдны тајө ужсө ылөдлөмнас, јорөмнас, гөгөрвотөм јөзөс коммунистјас вылө уөбөдмнас.

Вічко отсалө колоніјајас грабітны

Өні став муыс јукөма јон государствојас костын. Шуам, Англіалөн аслас террїтіріја ыждаыс 230 сүркв. кілометр; колоніјаыс-жө сылөн ыжданас 35 млон кілометр. Сіз-кө, Англіјаса капиталистјас кын колоніјаыс 150 пөв ыжыджык ас государствоыс. Капиталистическөј государстволөн нартөтан странајас шүсөны колоніјајасөн. Колоніјаыс капиталистјасыд петкөдөны ставсө, јона нартөтөны сенга олыс јөзсө, да бөстөны сыс уна барыпјас. Некемын Англіјаса кө-

лонҗаын бөрја кадјасөчыс-на вөлі рабство, а мукөдлаас бнйө јөзыс олөны рабјас тујын. Нйөтчид весег вичкоыд езлыетлы кыв шуны капіталістјасөн колонјаса јөзөс нартіөмлы воча. Унжыкысө-на релігіяыд виставліс, јенмыд-пө лөсөдөма омөла да јон јөзөс. Омөлајасылы, јен кыв серті-пө, колө кывзыны јенјаслыс. Колонјаса нартіөм јөзөс релігіяыд пыр чуксаліс кывзыны капіталістјасөс. Капіталістјастө сы пыдді вичкоыд благөслөвләјіс јөзөс нартіөм вылө да отсаліс налы лок ујсө вөчны.

Мыј вөчөны попјасыд кор властыс на кын

Јевропаса уна государствојасын властыс релігіоз-нөј партіаса шленјасыс. Мукөд государствоас емөс поп-міністрјас. Шуам, Австріјаын правітелство јуралыс-ын да мукөд государствојаскөд волиеөм лөсөдые міністрын пукаліс 1929 өд воөз католіческөј поп Рејпел. Венгріјаын, Голландіјаын, Германіјаын да мукөд государствоын правітелствоса шленјас — поповскөј партіјајасыс. Кычнө најө ужалөны? Вөлөмкө, көні власт дорад релігіознөј партіјаса шленјас пукалөны, ужалыс јөзыдлы сенісөкыджыка да омөлжыка өсөд. Бостам көч Венгріјаөс. Сені власт дорас релігіознөј хрістіанскөј партіја. Сөмын-тај став муыс Венгріјаас помещікјас ічөтік котыр срдын. Крестана олөны корыејас моз. да сурејасөн робочөјјасөс лыјлісны револүтсіоннөј тышјас вылын участвујтөмыс. 1927-өд воын Рејпел поплөн правітелство Вена карын лыјліс уна сө робочөјөс. Вичкоса служітысјас-кө вермасны бостны ас кіаныс власт, најө-нын ужалөны помещікјас да капіталістјас щөктөм серті. Јона-нын лөка најө вөдөдөны СССР вылө. Вичкөыд отсалө помещікјас-лы да буржуазіјалы ыжыдавын крестана вылын.

Вичко да крестана

Америкаын ем государство — Мексика. Тајө госу-дарствоас унжык олыс — крестана, сөмын вичмујасыс

помешцікjas да вічкоjas кынōс. Мексікаса крестана важысан-н н тышкасōны му вōсна. Медга нн јона крестанакōд вoдcaсō вїчко. Кор 1925 ѓд роын Мексікаын кутїсны конфїскујтавны манастырjasлые мујас да сетавны крестаналы, поцјас кыпōдїсны восстаңнō.

Најō дyдїсны вічкојасын сылōмые, котырталїсны контрреволюцїоннōј отрадјас. Тајō отрадјасые кутчїсны грабїтōмō, вїјōмō. Најō пуктїсны мог торкны крестанаѓс бoстōм мујас вылын ужалōмые.

1928-ѓд вoса јул тōлысын католїкјаслōн прeд-ставїтeл вїс Мексікаса прeзїдeнтѓс Обрeгонѓс. 1929 д роын Мексікаса поцјас сорнїтїсны буржуазїякōд рe-волюцїоннōј робoчōјјасѓс да крестанаѓс бырōдны.

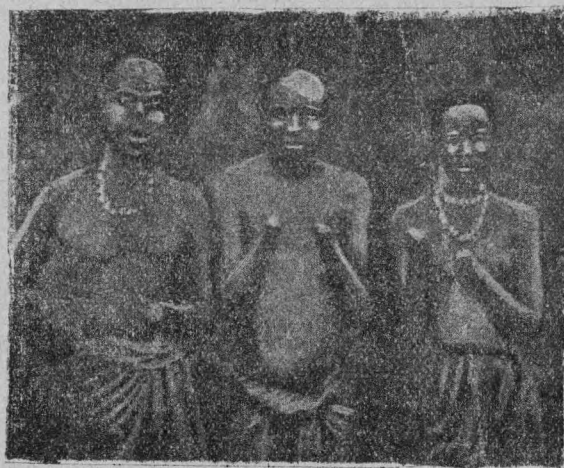
Мексікаса прїмерјас вылые зев бура тыдалō, кычї вічко отсаѓс нартїтїејаслы. Вїчко—крестаналōн враг да помешцікјаслōн вeскыд кї.

Релїгіја да ас сорнїа јōз кост лōгалōм (национальная вражда)

Нартїтїе классјаслы релїгіяыд колō јeмщō сы вылō, медым ас сорнїа ужалые јōз костын кыпōднызык, лōгалōм, став ужалые јōзлōн мог ѓткoд. Најō сгавныс шыгјалōны нартїтчōны, ныр вылас устōз ужалōны. Медым налы бурмōдны олōмсѓ, колō став страна-ас шыбытны буржуазїялые властѓ, бoстны течны сoтcїалїзм нoга олōм. Нартїтїејасѓс вермыны пoчacсōмын секї, кор став ас сорнїа ужалые јōзыс котыр-тчасны ѓтї бoјeвōј отрадō. Налōн врагјас—став нaтcїo-нaлнōј кaпїтaлїcтїc.

Ужалые јōзлōн тaщōм котыртчōмыс нартїтїејас-лы абу кївыв. Ас сорнїа јōз костынзык кыпōдōмōн најō зїлōны пaдмōдны ужалые јōзлые вынсѓ. Сарлōн прaвїтeлcтвo ызјōдлїс рoчјacѓс јeврeјјac вылō, рoчјacѓс пoлaкјac вылō, гpyчїнјacѓс aрмїaнјac вылō, рoчјacѓс тaтapaјac вылō да с. в. сapскōј прaвїтeлcтвo вoчлывлїс јeврeјcкōј, aрмїaнo-гpyчїнcкōј пoгpoмјac.

Öнi ас сорнiа јöзöс мöд ас сорнiа јöз вы iö воöдöмöн буржуазiја зiлö сiјöтор вöчны, меым ужалыс јöз ву-нöдiсны саркöд, помещiкiјаскöд да капиталистiјаскöд тышкасны.

Кычi империалистiјас ыжыдалöны колонiјасаныс. Белгiйскöј колонiјаса негрiјас (Конго-Африка). Тајö колонiјасö експлоатирујтыс христiанскöј капиталистiјас негрiјаслыс кiјаснысö кералöмны.

Мыј вöли вöчö Россiјаын сарлöн правiтельствысö öнi вöчöны буржуазнöј странасa правiтельствoјас.

Некымын со во сaјын Англыјаса буржуазiја пöкöритiс озыр странаöс—Индiјаöс. Англыаын 43 мiльон олыс морт. Пöкöритöм Индиaын-жö олысöс 319 мiльон морт. Англыјаса буржуазiја Индиaаын оз сöмын војскаыс вылö пыкeöмöн ов. Сiјö вöчö нöшта со мыј: лöгöдö Мусулманскöј религијалы ескејасöс Индуcскöј религијалы ескејас вылö. Тајö лöсöдöмсö најö·вајöдöны тышкöз. Индијаса ужалыс јöз мöдa-мöд вылö

дөгаломнаныс вунөдөны медыжыд врагыскөд—Англи-
јаса имперіализмкөд тышсө. Англијаса властјас таңи-жө
ужалөны Палестинаын—Јеврејјас да Арабјас костын
лестөны религознөј да натсіоналнөј кое. Франтсіјаса
буржуаңија аслас колоңијаас—Сіріјаын өзтө религоз-
нөј кое хрістіана да мүсүлмана костын.

Јенлы ескөмыд крестанінөс да робочөјөс өтүв-
төм пыдди јенищө јонжыка торјөдө.

СССР-са ас еорңија јөзөс мөда-мөд вылө зилөны
дөгөдны контрреволютсіоннөј элементјас. Најө зилөны
воөдны ужалыс јөзөс мөда-мөд вылө, шуам, јеврејјас
вылө. Најө таңикнад көсјөны уекөдны Сөвет Сојуз-
лыс вынсө. Сөвет Сојузтө омөлтөмөн-өд кокңиджыка
вермасны помещіікјасыд да капіталістјасыд СССР-
са ужалыс јөзтө бөр боетны ас кіпөд уланыс. Та
вөсна, коді ас еорңија јөз костын панө коејас, сіјө
контрреволютсіонер, ужалыс јөзлөн враг.

Кодлы колө религіјаыд СССР-ын

Кодлы-нө да мыјла СССР-ад колө јенлы ескө-
мыд? Кодјас көсјөны Сөвет Сојузтө вайөдны бөр ва-
жас? Сіјө вөчны көсјөны непманјас, кулакјас, робо-
чөј да крестана вылө лока віңөдыејас. Налы зев
колана, медым СССР-са ужалыс војтырыд быдланы
надејтчісны јен вылө, сек ескөн кокңиджыка почіс
налы лөсөдны важ стрөјтө. Сы вөсна СССР-ын да за-
гранічаын олыс буржуаңија зилөны пөскөдны СССР-
ад јенлы ескөмтө. духоуенствоөс, сектантса пропө-
веднікјасөс віңөм вылө заграңичаын чукөртөвөдны
өөмјас да мөдөдавөдны Амерікаса, Англијаса да му-
көд государствоса озыр јөзөн. Најө көсјөны пөскөд-
ны ужалыс јөз пөвсө чорыджыка јенлы ескөм, еујны
ужалыс војтыр пөвсө надејтчөм, мыј ставсө јен вө-
час, сы понда нінөм і аслыным зилны Сөтсіализм
стрөйтны. Кор сенчөм надејтчөмыс јөзлөн лөө ыжыд,
секі кокңиджыка-нын лөө міјанөс боетны. Сіңкө СССР-

ад јенлы ескöмýд колö ужалыг војтыр врагјаслы. Сijөн i јенлы ескыг обществојасад јурнуöдыгјасыг унжыкысö кулакјас, тöргöвöјјас, непманјас, важ офитсерјас да чиновникјас. Сöветеластлөн, ужалыг војтырлөн врагјасыг öнi вичкојасын јен нимсајö зебеöмөн нуöдöны сөтсиализм стрöйтöм торкан уж.

Мыјла мукöд велöдчöм 2 мортыс (учонöј)

јенлы ескöны

Унаыг поцјасыд јенлы ескытöмјаслы indöныг емöс велöдчöм јöз, кодјас јенлы ескöны, сiзкö јенмыд ðерт-нын ем. Колö шуны—оз став велöдчöм (учонöј) војтыр јенлы ескыны. Ем зев јона велöдчöм јöз, кодјас јенлы оз ескыны. Америкаса изобретатель Едиссон (öнi сылы 80 арöс сајас) 1929-öд воö шуис, ме-пö ог ескы мöдар југыдын олöм, рај нiад. Сöмын јенлы ескытöм велöдчöм јöз јывсыд поцјасыд оз ра-ðейтны сорнiтны, најö сорнiтöны сöмын јенлы ескыг велöдчöм јöз јылыг. Емöс i сещöмјас. Сijö вот мыјөн вiетавсö: учонöјјас быд государствоын јонжыкасö пөтöны озыра олыг јöз пiыг. Гöла олыг оз вермы буржуазнöј государствоад сетны ас челадыслы ыжыд велöдчöм. Буржуазнöј государствојасса учонöјјасыд јитчöмадг ас ужнаныг ыжыдалыг класскöд—буржуачiјакöд, сijөн најö на моз-жö олöм вылас вiчöдöны. Мi-öд вiетавлiм-нын религиаыд буржуачiјаыдлы зев јона колö, сы понда сijöс зев донөн пуктö. Та сертi религиа вылад сiз-жö заводiтö вiчöдны велöдчöм мортыд. Сöмын кор најö ужалöны лабораторiјајасаныг, ðерт, оз јөн вылö наðейтчыны. Оз вiдчыны сылыг кущöмкö изобретеньö. Сiз-кö, кычi велöдчöм јöз—најö јенлы оз ескыны, сöмын кычi најö буржуачiјалы матыса јöз ескöны. Сöмын ужалыг војтыр пыцкыг пөтöм учонöјјас мынöны религознöј предассудокјасыг.

Мыла жөзс нартіысјас отсалоны релігіялы

Став воыса вісталомеы позь-нын адыны, мыла жөзс нартіысјасыд кутчысөны релігіяө. Öнi буржуазнөј государствојасые правітелствојас вічөны зев уна сөм релігія паскөдөм былө, попјаслы жаловань-нө былө, вічкојас стрөйтөм былө-да. Револүтіјаөз Росейяын сар правітелство сіз-жө быд во сінодлы сетывліс 50 мільон шајт гөгөр, сөмөн сетөм мукөд на градајас кынчі. Важөн i öнi буржуазнөј государствојасые правітелствојасыд сетавлісны сүдө став јенмөс кулітыс да омөлтыс мортөс. Сіјө на ногөн шугө богохульствоөн (јенјасөс омөлтысөн). Амерікаын 1925-өд да 1926-өд војасө сые судітлісны. Сізі буржуазіяын вічө аслыс колана релігіясө.

Мыла сіјө ставыс вөчөс? Јенлы ескомыс отсалө буржуазіялы ужалыс војтырөс ас кінөдулас кутны да сіјөн.

Сізкө öнi мi вермам јуасны: быд мортлы-ө колө јенлы ескөмыс? Oz быдөнлы Ужалыс војтырөс сіјө торкө-выл олөм вөчөмыс. Жөзс нартіысјаслы, помещікјаслы, капіталістјаслы да сарјаслы сіјө отсалө кутны ассыныс власт, ыжыдалөм јонлун. Медем өд-жөжык помавны важ олөмнас, робочөјјаслы да крестаналы колө шыбытны јенлы ескөм, сіјө сөмын-выл олөм вөчөмсө торкө.

Горні бөрын јуасөмјас

1. Вісталөј, кычі релігіјајас отсалөны сарјаслы да помещікјаслы кутны ужалыс крестанаөс аскіпод уланыс?

2. Кычі вічко вічөдіс Росейяын крестана да робочөјјас кыпөдчөмјас былө? Вәјөдө прімерјас.

3. Мыј понда вічко пыр сулавліс дај öнi сулалө сарјас, помещікјас да буржуазія дор?

4. Кодјаслы да кушөм бур вәјліс сіјө, мыј став сватөјыс — кнәжескөј, дворанскөј да купческөј рөдыс?

5. Кодјаслы отсавліс релігіја мірөвөј војна дырјі?

6. Кызі Россіјаын панеөм Октабрса револутсіја ыльö вичөдісны став пөлөс релігіјаса попјас да мы вөсна најö сізі вичөдісны? Вісталөј, кушөм вич ку-тсны гражданскөј војна дырјі попјас тіјан рајоныс.

7. Кодлы колө ас сорніја јөз костын лөгалөм да кушөм ногөн релігіја пестө тајө лөгалөмсө?

8. Кызі өні заграңічаса буржуаціја релігіја пыр падмөдө робочөјјаслыс кыпөдчөмнысө?

9. Кушөм бур вайоны нартітысјаслы релігіознөј заповедјас?

10. Мыјпонда заграңітсаын буржуаціја, сесса міјапын - СССР-ын кулакјас да нешманјас зілөны јонмөдны вичкоөс да релігіјаөс?

КОЈМӨД ГОРҢЫ

ЈЕН-Ө ЛӨГӨДИС МІРСӨ?

**Лөсөдіс ез мірсө јен да мыј сешөм ылавывса
законјасы**

Таые воҥҥа горҥи вылас мi төдмалiм—кущөм
доктор вайө релиҗияыс ужалыс јөзлы да кызи сiјө
отсасө озыр јөзлы (эксплоататорјаслы). Релиҗия лок
вайө нөшта сiјөн, мыј сiјө паскөдө ылавывса олөм
вылас (природа вылас) мөднога, Һезбыл виҗөдөм, быт-
төкө ылавывлын став лөбмыс петө јенсаҥ. Виҗкоыд
уна со во өтдортiс (предсудытiс) учонөјјасөс, кодјас
вөли зiлөны төдмалны ылавывса лөбмторјассө. Уна
гырыс учонөјјас—Галiлей, Коперник, Бруно да му-
көд—кулiсны виҗко кi номыс. Сөмын наукаыд вермiс.
Сiјө петкөдлiс, мыј ылавывлын Һинөм оз мун јен
щөктөм сертi. Мi тани төдмалам кызи наукаыс виҗөдө
ылавывлын лөбмторјас вылө.

**Кызи вескөдлысө мiрыс јенлы ескејас мөвпалөм
сертi да мыј сешөм чудыс**

„Ставыс јенсаҥ“—шуөны јенлы ескејас.—„Јен
вөлатөҗ весiҗ өтi јурсi оз вөрҗы морт јур вылыс“.
Јен ем быдлаын да быдлаө еујө. Мiрас ставыс мунө
сiзи, кызи јен щөктө. Сiјө весiҗ вермас венны ыла-
вылын лоанторјассө, сылы абу Һекущөм ылавывса (при-
роднөј) законјас, тавөса јенлы ескејас сiјөс лыҗдөны
быдтор вөчны вермысөн (всемогущим). Библијаын уна
виетјас чукөртөма јенлөн быдтор вөчны вермөм јылыс,
быттөкө сiјө ловҗөдалiс кулөмјасөс, мыҗдалiс јөзөс
потопөн (ва лөҗөмөн) да тащөм нога мукөдторјас вө-
чалiс. Јенлыс став тајө ужсө јенлы ескејас шуөны
чудесајасөн. Вермас оз збылывлас лоны чудыс?

Збылыг-ö мирас мунö ставыс сіңі, кыңи мөвпалонны јенлы ескыјас? Јенлөн-ö вöлаыс вескөдлө мирнас, алы мирыс ас олөмнас олө—некущөм вескөдлөм сылы оз ков?

Ывлавылын лоөмторјаслөн законјасыс

Весіг јенлы ескыјаслы лоө ескыны, мыј ывлавылын ем торја закон, торја пöрадок, кодөс торкны зев еөкыд. Ывлавылын став лоөмторјасыс мунöны вежесывлытөм пöрадокөн.

Лун бöрын воö вој, сесеа бара лун. Быд морт зужö, быдмö, пöрыемö да кулö: сөмын некод на ез адзыв, кор пöрыс морт пöрлі кагаö. Лысые кыскыштö чуңнас зарада пішчаллыс пездөдансö, курокус жүгөдö пістонсö, пістоныс öзтö пороксö, порокыс пöрö газö, газыс јөткө пуласö, пулаыс мунö пасö, а оз бöрөн. Сің-кө ывлавывса лоөмторјасыс јітöмаде-жö мөда-мөдныскөд. Öтi лоөмтор мунö мөд бөреыс сіјö вайөдö бара кущөмкө лоөмторјö. Кукаңасіс мөс. Нi-öтi морт оз шу, бытөткө сывылö некущөм помка ез вöв. Пішчал-кө лыјö, лыјöмыслөн помкаыс лоө пездөдөм. Мулөн ас гөгöрыс бергалöмыс вайөдö лун да вој да с. в.

Сіңкө ывлавывса лоөмторјаслөн ем мөда-мөдныскөд јітөд. Лоөмторјыс-кө став услөвјөыс лоө, секи сылөн вöчөмторјыс зiк лоө. Бостам прімер: көртторкө кутан шонтыны, сіјö ыждö. Некуч ескö ез почовны свет вылас, ывлавыв законјасыс-кө ез вöвны быт лоанаде. Мыј ескö лоi, прімер, крестанiн-кө көзiс еу, а еу пыдi сылөн сіјö-жö көјдыссыс быдмiс пещөр? Таңнад ескö щыглы лоө кувны. Лiбö: пуктiн чептад һаң кусөк, уңыштiн, щыгјалiн, кыскiн, паскөдiн, а сенi iз, лiбö нөшта мыјкө локжыктор. Ывлавылын ташöмыс некор оз овлы. Религіяид тувјалöма јенлы ескыјаслы, быттö јенмыд быдтор вермө вöчны. Збыл вылас ывлавыв законјассö некод оз вермы торк-

ны. А ывлавыв законјассө-кө ыкод оз вермы торкны, ыкущөм чюдеса-жэ-і оз вермы лоны.

Ми кө віçөдлам јөз олөмас, сетые щөщ адзам, мыј сені лоөмторјасыс мөда-мөдныскөд вежласөны вескыда, закон серті. Бостам прмер: көні паскалө капитализм, сені-жө чужө пролетариат—тајө лоөмторјыс закон серті. Пролетариат содігөн щөщ паскалө револютсіја ужсеса өзјө револютсіја, государствоыслөн стројыс вежсө. Тані ыкущөм чудо абу.

Релігіјас унжык дорјысыс пыр зілөны петкөдлыны, мыј чудо вермас лоны. Мортлөн віеміс піныс. Врач щөктө ыщыншты піңсө. Сіјө төдө, мыј піңсө ыщынштөмкөд піөщ віөөмыс бырас, віөөдан помкаыс оз ло-да. Попыд ескө шуас, ынөм-пө врачыд, сөмын колө јурбітышты Аңтіпіј еватөјлы—сіјө пыр-і віөөмтө бурдөдае. Коди бурдөдае, мыјла, кущөм условіјөјасын—оз тыдав. „Јенмыд быдторсө вермө вөчны“,—шуөны појас. Сіңкө, релігіја велөдөм серті артмө, мыј ывлавылас абу ыкущөм закон, ставыс вөчсө сіңі, кыңі јенлы колө.

Јен вөлаөн бытөкө јөзыс лебалөны сынөдын јероплантөг, пыжтөг ветлөны ва вывті, квлөмбөрын ловчөны. Оті кывјөн-кө шұны—појас көсјөны віставны, мыј мірыс чөлад мојд код, көні лөк да бурволшебнікіас вөчөны быдторсө, мыј најө көсјасыны.

Сөмын тајнө став јенлы ескысјасыс зев ыімкод пырыс ветлөны көрттуј вывті. бурдөдчөны врачас ордын, пасталөны фабрікјасын вөчөм сітеча да ноја көлујөн да пөлзүјтчөны өніја наука да техника став достөјеңөнае. Сөмын јенлы ескысјасылы колө төдны, мыј ыкущөм наука оз вермы лоны ывлавыса законјасыс-кө абуөе, ыкущөм наука оз ескы чөдолы.

Агрономјас шұөны. коскөмтө-пө колө вождык гөрны, гөрөм муыс-пө озжык сенчөма космы. Та. өсна ташөм мујас вылас ыаңыс воө буржыка, урожајсө вајө ыжыджыкөс. Вермас оз мөвпавны таңі јенлы ескыс,

вермас оз сійә вѳчны агрономіја наука сертї? Оз, сійә-кѳ збыл ескѳ јен вѳчѳмторлы, сылы наукаыд вескѳд. Урожаыд лѳ сешѳм, кушѳм јенлы колѳ, а коскѳмтѳ воҗ гѳрѳмеыд сылы нїнѳм. Сїз кѳ, наукаыс оз ѳтлаас, оз ѳтї кывјѳ во јенлы ескѳмкѳд, наукаыс вѳчѳ ывла-вывса законјас сертї-да. Быд лѳмтор наука вїсталѳ. оз јен вѳлаѳн, а кушѳмкѳ помкаѳн.

Став бурлуныс наукаыслѳн сенї, мыј сїјѳ адҗѳ ывлавыв лѳмторјасын торја пѳрадок, ѳтї лѳмторлыс мѳдкѳд јїтчѳмсѳ да дорывв мунѳмсѳ; тајѳс тѳдѳмѳн, мѳртыс вермѳ ывлавывса вынсѳ вескѳдны аслыс кола-натор вылѳ.

Петкѳдлам тајѳс прїмерѳн. Кыҗї вѳлї вѳчѳма мед-воҗҗа парѳвѳј двїгатѳл? Воҗжык вѳлї адҗѳма, мыј ва-ыс, кор пѳрѳ руѳ, содѳ ыҗданаас да јѳткѳ сҗенјассѳ гѳгѳр тупкѳм дозјыслыс. Тащѳмсѳ позѳ каҗавны щаж-нїк пуҗѳдїгѳн, кор сїјѳ вевта. Ва руыс дорывв леп-талѳ чајнїк вевтѳ, мед ескѳ аслыс ортѳ петны. Жар содѳммыс ва руыслѳн ыҗдѳмыс вѳлї тѳдмалѳма да ад-җѳма вескыда. Сегҗа тајѳ нѳшта буржыка тѳдмалїсны, арталїсны, кушѳм жарѳн, уна-ѳ руыс вермѳ вѳчны ужѳ. Тајѳ став јїтѳд сертїыс і вѳлї вѳчѳма парѳвѳј двїгатѳлсѳ.

Ставсѳ, мыј тѳдмалїс наукаыс, мыј сїјѳ сыкуҗа вїсталїс, нїнѳм оз ѳтлаас релїҗакѳд.

Мїрыслѳн олѳмыс, јенегҗа коҗувјассаҗ да ічѳтїк кѳјдыс быдмытѳ, сїзжѳ-ї јѳзыслѳн олѳмыс, ставыс мунѳ торја законјас сертї. Релїҗаыд лыҗдѳ, бытѳ-кѳ мїрыс олѳ да олѳмыс мунѳ ставнаас јенјас вескѳд-лѳмѳн, кодјас мыј кѳсјасны, сїјѳс-ї вѳчасны. Тајѳ кык-торјыс (наукаыс да релїҗаыс) мѳда-мѳдныскѳд некѳр оз бурасны, оз ѳтї кывјѳ воны.

Мыјла јурбїтѳмсыс пѳлзаыс абу

Ывлавылын-кѳ ем закона пѳрадок, секї јенлы јурбїтны да кевмыны колѳмыс бокѳ колѳ. Мыј сїјѳ

кевмёмыс? Сіјё—јенлы ескыслөн аслыс отсавны јенлыс корём, мед јенмыс сүјес ывлавыв лоёмторјасас (явления) да кевмыссылы колана ногөн бергөдіс сіјёс. Кызі-нө сіјёс позё вөчны? Кызі ескё кевмысёмөн крестана мујас вылө вермас усны зер? Шуам, поп вөчө молебен, сылас молитвајас, којас вежаваөн, өвтчас каділөөн. Быдөнлы гөгөрвоана, мыј каділө шыныд кымөрыд оз чукөрмы. Јенлы ескыјас шуасны, мыј јенмыс кылас кевмысёмсө да ыстас зер. Сізкө мі вермам јуавны: кызі ыстас? Медескө кутіс зерны, колө сынөдыслыс ва русө соотыны, колө кыскө вайөдны кымөрсө (ва русө). Ачыс јенмыс—релігіја велөдөм еерті—духовнөј существо, сізкө сылөн некушөм ру (пар) абу. Таҳнад сылы васө ковмас боотны мукөдламыс. шуам моремыс да вайны сјё өктас, көні крестанаыс корёны зерсө. Сөмын мі бара јуалам, кызі сіјё ва рујассө вайны? Нәјөс новлөдлө төв. Сізкө јенмыдлы возжык колө лөсөдны төвсө. Мыјөн жө сіјёс лөсөдны? Јенмыд—духовнөј существо, сылөн некушөм пөлтаң абу,—пөланад-өд төвтө он вөтлы, дај, јенмыдлөн-і пөлаыс абу. Бара татөн лоө топалөм. Бара жө шуам, јенмыс векас сылөдіс температурасө, шонтас сынөдсө колан местатыс, сіјё кајас вылө, а сымес-таө локтас выл.—лоас колан төв, көді вайас русө моремыс. Сөмын бара јенмыдлы лок, —кызі шонтыны сынөдсө колан местаас Бишуртө-өд јенмыд оз кут пестыны. дај руыс-өд сіјё каднас, колө-кө, мореас оз ло. Секі нинөм оз вермы артмыны. Кор мі адзүм јенлыс ывлавыв лоёмторјасө сүјөмсө, пыр-жө мыјкө да мыјкө ез кут тырмыны, унатор он вермы төдмавын, ставыс зүгсө. Тајө, дерт. ставыс сывасна. мыј мі өні бөкө көллім ывлавыв законјассө. А ывлавыв законјастөгьд нинөм оз артм-, нәјөс бөкө көлны оз поз. Та-вөсна некушөм кевмысёмөн шогьдлы он вермы отсавны: зер вайөдны-нө. мөртөс лөвөдны-нө. Та-кынзө, јонжыка-кө мөвпыштлыны, секі тыдовтчас, мыј весіг

Мірас старыс мунё торја помкајас серті. Өті ло-
омтор петё да јітчё мөдкөд. Торкны ывлавыв закон-
јассё некущом кевмыгөмөн он вермы. Јөзыс сөмын
ывлавыв законјассё всекыда гөгөрвоёмөн вермасны
бостны наыс бурсё. Јенлы кевмыгөм, молебенјаслы
ескөм некущом вын оз сөт јөзыслы ывлавывса вын-
јаскөд вермасөмын.

Поэö оз лöсöдны мiр.

Јенлы ескејас мукöд дырјис шуöны: „шуам јенмыд оз нырö сүј мiр олöмö. Сöмын тајö-öд оз-на петкöдлы, мыј јенмыд абу. Јенмыс-кö нö абу, кодi-нö лöсöдiс мiрсö?“. Виžöдлам, кычi вiсталö наукаыс мiрыслыс лöмсö.

Попјас да сектантјас шуöны, вöли-нö кад, кор¬нинöм ез вöв; мыј јен-пö лöсöдiс матерјалсö, мыыс сулалö быд предмет. Лоас кад,—сiз жö вiсталöны најö,—кор став мiрыс сгiнтас, ставыс бырас помöз; сöмын коласны јен, ангелјас, морт ловјас да чöртјас. Вермас оз лоны тајö? Серт жö оз.—некущöм тор оз вермы чiкöз бырны, кöт сiјö мыјыжда вöл. Вöчам тащöм опыт. Леžам ва тыра стöканö сакартор. Сакарыс регыд сенi сылö. Мi сiјöс стöканыс огö адžöј. Вiсталö-ö тајö, мыј сiјö чiкöз бырi? Виžöдлiгөн бытöс сiз, а збыль вылас абу. Васö-кö јуан сiјö јумов лö. Весiтöј стöкан васö сывтöм сакарнас, а сылöм бöрас мöдыс. Сöктаыс лöö öткoт. Сакарыс ез вош,—сiö сöмын мiјанлы виžöдныс бытöс вежсiс. Сiз жö некущöм предметлөн нiнöм оз быр. Најö сöмын вежсöны, лööны чорыдöс, кiчөрöс, газ модааöс, шуам, јi, ва, ру. Быдтор артмö кущöмкö матерјалыс, а нiнöмыс лоны нiнöмтор оз вермы.

Шуам, мi пунктiм капуста. Iчöтiк кöјдысыс мiјан артмö 8 кiлограмма капуста мач. Мачыс-нö нiнöмгыс артмiс? Ез Мачыслөн вужјис eoансö бoстiс муыс. а корјасыс сынöдыс. Быд гöгöрвоыс крестанiн тајöс вiсталас. Лiбö нöшта пiмeр: тупкöм сулаын кынмiс ва да сулаыс потi. Мыјла? Сы вöсна, мыј кынмöм бöрас ваыс ыжданас cod, јис ва дорчыс унжык лöi-да, сöмын сöктанас ез cod, а ыжданас codiс. Сöктаыс колi важыс. Кöт кущöм опыт мi ог бoстöј, ставыс вiсталö öтiтор: вeщцeствo нiнöмыс оз артмы-нi, -з быр. Сiјö пыр олö, кычi-i мiрыс пыр олö кодi ачыс

веществовые-жѡ. Веществояс (матеріја) олѡм јыв-
ыы тѡдмалісны со во саян-нын кык учонѡј: франтс-
јаса хімік Лавуазе да роч учонѡј том носов. Гур-
учонѡј вѡдмалісны талыы збыль-лунсѡ медбур приборја-
сѡн да инструментјасѡн. Матеріја олан закон подув-
ылас паскаліс зѡн наука—хіміја, коді тѡдмалѡ став
лоѡмторјасѡ, кѡні веществовыы вѡѡднысѡ вежласѡ, а
ѡѡктанас колѡ ѡткодѡн. Та вѡсна поѡѡ лыѡѡыны, мы
веществовыы, матеріалыы пыр олѡмсѡ, кодыы стрѡіт-
чѡ ставмірыы (всѡленнѡыы), петкодлѡма-нын збыль вылѡ.
Мір лѡсѡдны, кычі шуѡ бібліја, оз поѡ, матеріјасѡ
кодыы стрѡітчѡ мірыы оз поѡ лѡсѡднысѡ-да. Нінѡм
абуыы мір лѡсѡдѡм јылыы бібліјалѡн мојѡмыы ывла-
выы медыжыд законыскѡд—матеріјаяас (веществояс)
пыр олан законкѡд та вѡсна мірыслѡн заводчѡмыы
абу, сіјѡ пыр вѡлі.

Ставыс вежласӧ

Оз сөмын тајѳторјын біблјаыд да наукаыд тор-
жавны. Біблја шуѳ ылавыв јылые, кычі вежластѳм.
воѳ мунтѳмтор јылые. Мір, біблја шуѳм серті, вѳлі
пыр сещѳм. кущѳмѳс лѳѳѳдіс јен, сещѳмѳн кољѳ і ас
помѳчыс. Сѳмын наука оз та ногѳн вістав. Ставыс
воѳ мунѳ, ставыс вежласѳ. Муыд оз кујлы вѳрчы-
тѳм пластѳн, а бергалѳ шѳнді гѳгѳр. Шѳнді, коѳувјас,
ставыс мірас вежласѳ: морејас вуѳѳны косінѳ лѳѳѳ
морејас шѳрын кыптѳны выљ діјас.

Вежласѣ оз сѣмын му вылысы, веіг і му пыч-
кѣсы. Став мусарыс кѣчалѣм вѣснаыс топалѣ, та вѣс-
на му вылас чужѣны выль гѣрајас, овлѣны чѣмлетра-
вѣнѣјас, лѣбны выль еонјас му вылас. Оті кывјѣн-кѣ
шунны—мусарыс пыр вежласѣ. Мірын нѣнѣм абѣ су-
лалантор, вежластѣмтор. Быдтор чужѣ, быдтор вежѣ
і быдѣнлѣн ем аслас пом. да-і тајѣ помыс зѣыль вы-
лас сѣмын вежѣмтор, выльыс овны заводѣтѣмтор. Мі-
јан му, пондѣ, козѣувјас да јенежса мукѣд телѣјас коркѣ

чужісны да коркө-і „бырасны“. Му, шонді, козувјас—бырасны, а вешщественныс, дерт, оз быр. Өнја наука вермас зев бура вјставны, кычі мунө мјрјаслөн чужөмыс да бырөмыс. кычі чужіс мјжан муным, шонді да мукөд планетајас. Сөмын та куҗа сорнйттөч воҗжык ковмас төдмасны, мыј сөщөм мјрыс, кычі сјјө стрөйтчө да кычі сы јылыс төдмалө наукаыс.

Мјрыс (вселеннајаыс) біблја серті да наука вјсталөм серті

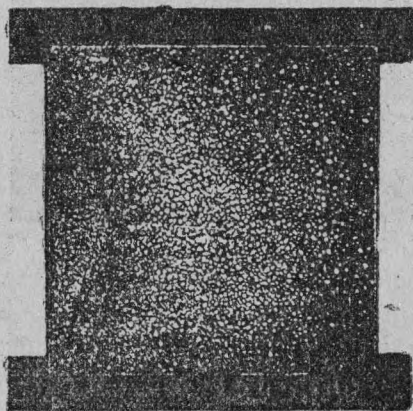
Біблјаын вјставсө „јенеж“ јылыс, кыҗ кущөмкө чорыдтор јылыс („бытіе“ ыгаын сјчі і індөма—„тверд небеснаја“). Біблја лөсөдыс јөз чәјтөны вөлі, мыј тајө „твердас“ тувјалөмаөс шонді, төлыс да козувјас, кычі пөнарјасөс. Мусө најө вөлі чәјтөны гөгөрбоксан морөһи кыщалөмөн. Муным, најө гөгөрвоөм серті, бытөкө плавјалис ваын, кычі пур. Та куҗа јона вөлі пәскалөма ескыны поҗтөм быдсама мојдјас. Өтјкас вөлі шуөны, мыј муыс сулалө куім кјт вылын, мукөдјас чәјтөны вөлі, мыј сјјө мыҗсө куім слөн вылө, кодјас асныс сулалөны черепаха вылын, а черепахасыс шывјалө ва вывтј. Вәж јөз—вавилөһаһө—чәјтөны вөлі јенежсө свод модааһи. кодј мыҗсөма ваө. Тащөм ноҗжө вјсталөм ем Јова біблја ыгаын.

Сөмын вәжөн-һиһ төдмалөма, мыј муыс сар модаа, кодөс поҗө кыщовтны гөгөрыс; шуам, јеропланөн поҗө му гөгөрыс кыщовтны кык вөжөнөн. Кодыр јөзыс төдісны, мыј муыс сар модаа вәјө езжык кутны ескыны біблјаын мојдөмлы. Кор јона велөдчөм астрономјас (јенежсө төдмалыс велөдчөм јөз).—Копернјк да Галлөј петкөдлісны, мыј муыс оз сулав өтј мөстаын. а бергалө ас гөгөрыс да шонді гөгөр, кычі-і мукөд планетајас; мјр јылыс біблја велөдөмлы тајөн вөлі јона кучкөма. Лоі гөгөрвоана, мыј муным абу мјрлөн пөрыс, а лоө сөщөм-жө планетаһи, кущөмјас өмөс уна шонді вјстемаын. Тајө мјр јылыс вескыд велөдөмыс.

релігіябе дорґыејас сувтісны чорыда паныд. Сіјёс кёсејсны путкылтны „свґященнёј пісаннёса“ гіжёд-јасён. Сёмын Коперніклён шонді гёгёр му бергалём јывеыс тёдёмыс быд боксаң јона вёлі відлалёма, та вёсна свґященнёј пісаннё гіжёдјасён сіјёс путкылтны некод ез вермы.

Јенежсё тёдмалан торја прібор—телескоп (ыж-дёдан сґеклёа куґ труба)—отсаліс велёдчём јёзлы петкёдлыны, мыј некущём „небеснёј тверд“ абу. Му-ёс кыщалё сынёд слёј, а сы сајын заводітчё помтём пространство, кёні мёда-мёдсаңыс уна мільард верст сајын ветлёны козувјас—сещём-жё шондіјас, кычі-міјан. Наяёс мі аґзам ічётјасён сы-вёсна, мыј најё міјансаң вывті ылынёе.

Ас сінмён мі аґзам сёмын кык сурс да жын кымын козув. А кодёс візёдёны јенежас вына телескоп мыр, козувјастё пачё аґзыны мільон лыдён-нін.

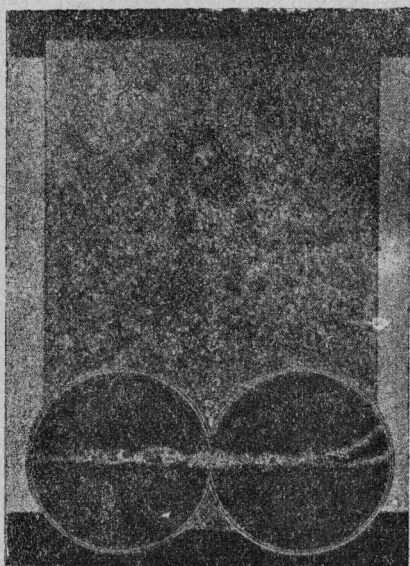
Козув чукёр.

Торја пріборён—спектроскопён—візёдёмён пачё аґзыны шонд лыс да козувјаслыс југёрјасё да тёд-мавны, кущём веществојасыс јенежса телёјасыс. Ёні тёдмалёма, мыј шондіё, козувјасё сґ-жё солнечнёј

системаса планетајасö пырöны сöмын сепцöм вепце-
ствојас. кушöмјасые мјан муным.

Учонöјјас сјз жö адзисны способ: артавны, ылы-
нö-ö козувјасöз, кодарö најö ветлöны, кушöмногаöе
најö да ыжыдö сöктаыс.

Сез козула војö јенежын јур вестаd тыдалöезыс
сера вјз; сјјö бытö ыжыд ју вожавлö да муно став
јенеж кузаныс. Тајö лöб млечнöј туј.

Млечнöј туј.

Сјјö сулалö вывті уна козувјасыс. Көт-і тајö ко-
зувјас-шондјасыс кажітчöны öтчукöраöе, кызі топыд
ру (ылынысла), збыль вылас најö мöдамöдеаңыс тор-
јалöмаöе зев јона.

Мјан шондїсаң матыса уна козувјасöз-нын учо-
нöјјас вермисны індыны мусаң ылынсö. Сöмын најö
сепцöм ылынöе, мыј мјан муыввса арталан лыднас-
јасöн мерајтвы сјјöс он вермы. Шондїöз позö-на ін-
дыны, кымын кілометр лöб: мусаң шондїöз лöб 150

миллон километр. А мијансаң медматыса кык козун динёз ылынёсё лоё мерајтны-нын југор мунан (световёј) војасон. Југор мунан во — лоё сымында километр лыдён, мыјдта југорыс мунё ёеи онас. Ми кё боетам, мыј југорыс мунё секунданас 300.000 километр, поё кызёсё тодмавын, мыјдта километр мијансаң медматі козувјасёз, тајё козувјасёз-кё југорыс мунё, шуам, 4 воён. Та вёсна колё артавын (помножитны) 300.000 60 (секунд) вылё, сесса 60 (минут) вылё, сесса 24 (час) вылё. сесса 365 (лун) вылё. сесса-14 (во) вылё. Артмас сещом лыдпас, кодёс оз поё гіжны вывті уна лыд пондаыс.

Емёе козувјас, кодјассаң југорас мијанёз доктёны уна ёо, весіг еурс воён. Тајё петкёдлё, кущом ылынёсё најё мусаңыс, мыјыжда став мирыс. Ми кё мијан телескопјасон мунім кущомкё мёд му (планета) вылё, коді гёгралё ылыса кущомкё козув шонді гёгөр, секі-на ми адрім сещом-жё ыжыд мировёј пространство да помтём козувјас.

Поё шуны, мыј уна козув гёгөр гёгралёны сещом жё планетајас, кущомјас гёгралёны мијан шонді гёгөр.

Му—бусчір ыжда став мирас

Кущом места кутё (заңимајтё) мијан муным мирас? Воэжык виэодлёј мијан шонді сістема вылё (шонді вылё да сы гёгөр ветлыс планетајас вылё). Сістема шёрас зев ыжыд доналём сар—шонді. Сіјё 50 миллон пёв ыжыджык мијан му дорыс. Шонді гёгөр ыжыд кыщёд, уна миллон километр сажті кыщлалё Меркуріј. Сіјё шондісаң медматын. Сы бёрын нёшта-на ыжыджык кыщёд ветлё мёд планета—Венёра, а нёшта ылытіжык—којмёд планета—мијан му. Таыс нёшта ыжыджык кыщёдён гёгралё планета Марс. сесса ыжыд доналём Јупітер, нёшта—Сатурн, на бёреа вывті-нын ыжыд кыщёд ветлё Нептун, коді шонді

гөгөрыс өтчыд кышовтө 164 воһн. Тащөм мијан шөһ-
ділөн еістема, он-кө лыдды поснідік планетајас, код-
јас гөгралөһны Марс да Јупітер костын.

Тајө мијан шөһділөн еістемаыс сөһын на зев ічө-
тік дітор став козувјас еістемаас. кодөс ми адқам
млечнөј тујыс, коді езыс вічөн вуждө јенежсө.

Млечнөј туј—лоө козувјаслөн ыжыд чукөр, код-
јас рој моз гартчөһны мөда-мөд гөгөрыс. Уна міріад
шөһді—өзјысјас да кусөмјас—везјасөһны, гартчөһны.
Мијан шөһді аслас планетајаскөд көһкө сені шөһ-
дінас-жө.

Помасө оз нө млечнөј тујнас мірыс? Оз, сіјө ачыс
өһі уна козув чукөрас, кодјас помтөг паскалөмаөс
мірөвөј простраһствөө. Тащөм козув еістемајассө по-
чө зев уна адқыны пемыд војын телескоп пыр јенежө
вічөдігөн.

Туманноост.

Козувјас да планетајас кынзі, мірөвөј простра-
һствөһн паскөдчөмаөс туманноостјас, кодјас паскалөһны

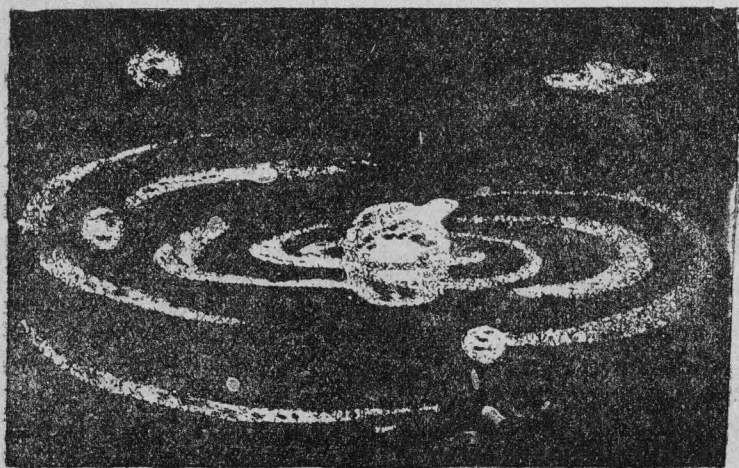
омбла југјалан веществоыс, кызi бус лiбө газ. Туманностјас овлөны быд өкасабө. Наяө вермөны лоны гөгрөсбө, вiнт модаабө, весег торја форматбмө. Мукөд дырјыс бөрынжык iндөмкөд туманностјасыс кысөны кымөр модаөн. Туманностјас мјансаң вывтылынбө да ыжыданас јона тырысбө мјан шондiсiстөмаыс.

Көн-нө помыс мiрыслөн (всөленнөјыслөн)? Сылөн помыс абу. Мiр помтөм. Јөзлы сөкыд гөгрөвоны сылыс помтөмсө. Сөмын мөднога шуөм, мөднога вочакыв өз вермы лоны.

Өнi мөвпыштлөј асныд: вермас оз муыс лоны став мiрас шөрөн (центрөн), кызi iндөны бiб.тјаын? Абу-ө мјан планетаным став мiрас зөв iчөтiк бустор? Сiјө збыл вылас сещөм.

Медвозза зiлөмјас наука боксаң вiставны мiр лөм жылыс

Медвозза зiлөмјас наука боксаң вiставны шондiсiстөма лөм жылыс вөли вөчөма учонөј Кантөн, бөрынжык Лапласөн. XVIII нем шорын на германјаса бидөнлы төдөа фiлософ Кант вөчiс ыжыд төдмалөм мјан мiр лөм жылыс. XVIII нем помын, Канткөд чiк торјөн, пөштi тащөм нога-жө төдмалөм вөчiс франтсiјаса астроном-математiк Лаплас. Мiр лөм жылыс кыз вiсгалөмыс (велөдөмыс) налөн колi вынаөн өнiја кадөч. Жөныдiка вiсгалөмөн сiјө төдмалөмыс лөб тащөм: көркө мјан муным, өтлаын мукөд планетајаскөд да шөндiкөд, вөли өтторја доналөм туманностөн, кодi аслае шөр гөгрөыс вөли нөжжөнiкөн бергалө. Таяө төдмалөмсө подулалөма уна фактөн да вiдласөмөн. Кант да Лаплас адiсены, мыј шондiсiстөмаб пырыс став планетајасыс кыщлалөны шондi гөгрө өтарладорө. Накөд щөц да асгөгрөыс кыщлалө ачыс шондыс. Тащөм кыщлалөмыс вермiс лоны сөмын сы понда, мыј шондiсiстөмаыслөн став телөјасыс торјалисны өтi

Солнечнөй сiстема артмөм.

туманностыс, кодi коркө бергалiс шондi сiстема нөгөн-жө. Кант да Лаплас сертi, мөдa-мөд бердас час-тiтсајассө кыскөм вöсна туманностыс вöлi топалө. бергалөмыс сылөн öдзic, а туманност öдjө гөгралөм вöснаыс сыыс торјалiсны кышторјасыс, кодјасыс-i лoicны планетајас да нaлөн спутнiкјасыс.

Планетајасыс öнi-на сiзi кышталöны. ко дарө гөгралiс туманностыс. Мукөд учонөјјас содталiсны да паскөдiсны өтторја гөгралан туманностыс мiјал шондi сiстема лөм куза Кантлыс да Лапласлыс тöдмaлөмсө.

Мултонлөн да Чемберленлөн мiр лөм жылыс тöдмaлөм (гипотеза)

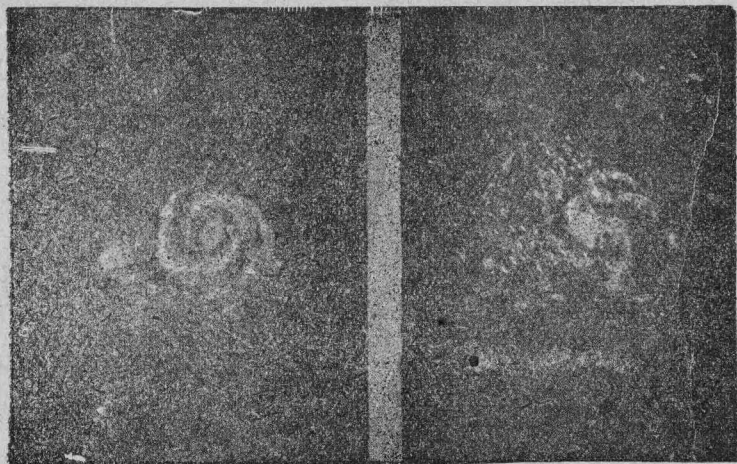
1905 воын америкаса кык учонөј — Мултон да Чемберлен — jöзөдiсны ассыныс велөдөмсө. Мултон да Чемберлен вiсталөм сертi шондi сiстемaыс лөi ез форматөм туманностыс (кызi чaјтöны вöлi Кант да Лаплас), а сeцөм туманностыс, кодi аслас форманас

гартчö. Тајö гартчан туманностыс тацöм: шöрас на-
лөн ем сукжык јадрö, јадрöөсө петöны кык бöж мо-
даөн кокнiджык да кiзöржык матерiјас. Тајö бöж-
јасыс (потоқјасыс) оз мунны вескыда јадросаңыс, а
гартчöны јадрö тöгöрыс. Тацöм нога туманностјасыс
вывтi уна. Став jeneжас најö лыддысöны 150 суре-
дорыс унжык. Унжыксö на пыцкыс поцö адзыны
сöмын ыждöдан труба пыр. Мульти да Чемöерлен
велöдöм сертi тацöм туманностыс i лöi мiјан мiрыс.

Сöмын кычi?

Воцжык колö тöдмавны, кычi вермiс лоны ачыс
гартчан туманностыс.

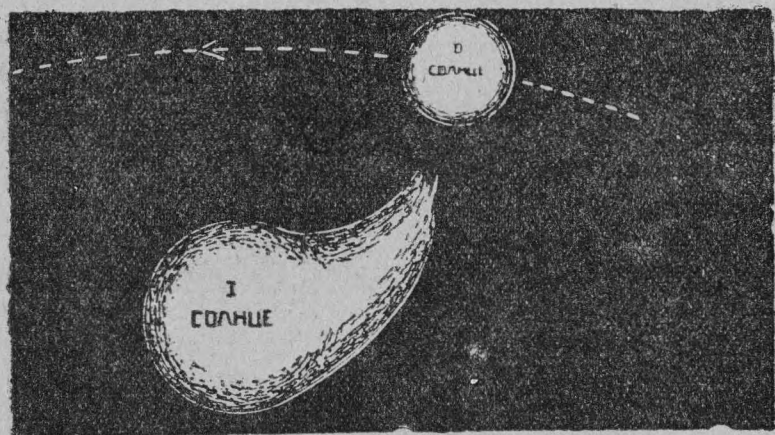
Чайтöны, мыј тацöм туманностјасыс вермасны ло-
ны, көр паныдасöны кык шондi. Тајö зев вермас ло-
ны, мiрöвöј пространствод, кычi мi тöдм-нын, ем зев
уна шондi—козувјас, коцјас ветлöны öтарö-мöдарö.

Спiральнöј туманностјас.

Мöвпыштам тацi, мыј öтi шондi дiнтi кутасмун-
ны мöд сецöм-жö шондi

Мөда-мөд дінас матыстчыс шондіяслөн-кө костыс оз ло зев ылын (2 лібө 4 мында шонді паста сертыс), секи кыкнан шонді-ыс мөда-мөдлаңыс резыштчас доналом газ. Тащомыс лоб мөда-мөдсо ас дінас кыскөм вөсна.

Спиральнөй туманност артмөм.

Колө төдны, мыј быд телөлөн ем кыскан вын (сіла прігаженіа). Мувывса быд предметөс кыскө ас бердас мусар, сы вөсна најө-і уеөны бөр муас. лібө, кызі шүлөны. уеөны „увлаң“. Тащ жө-і јенежса мукөд телөас (козувјас, планетајас) кыскөны мөда мөднысө. Кыскан выныс нөшта на јонжык кор телөјасыс матыстчөны мөда-мөд дінас да кор најөгырысжыкөс. Тащ жө-і шондіјас матыстчылігөн кыскан вын вөсна-ыс наыс резыштчыны доналом веществојас.

Мынө накөд вөзсөс лөбө?

Доналом веществојасыс шондіеыс резыны ку-тасны сетчөз, кытчөз мөд шондіеыс зев ылө оз мун да кыскан выныс оз кут действуйтны первојја шонді вылас. Первојја шондіеыс секи лөб зев ыжыд доналом гөгыл моданас бергалан фејерверккөд.

Доналём газыс сені кутас „гартчыны“ сыладорё, кодарё вёлі бергалё сы дінті муныг шондіе.

Мултон велёдём серті, вождёсё тајё „гёгылыс“ вёрё гартчан (спіральнё) туманностё, кодлөн часті-сајасыс кутасны кыцлавны мам (кодыг чуктісны) шонд гёгёрыс. Веществоыс, кодыг лоіс гартчыс туманностыс, шондіеыс буракё шыбласіс уна екас вына взрывјасён да ез ётгопыдз потокјасён, та вёсна тајё гартчан туманностас колё лоны сукнјас, комёгјас. Најё-і лоасны чорыд јадројаснас. Тајё јадројасеыс-і дырён (уна мілтон во мыгті) лоіны планетајас. Тајё јадројасеыс лобны гёгрёсёг, кызі вывсањ уеыс ва војт. Туманност пыдті чужёны-нын планетајаслөн зонь семја. Медыжыд јурдёдыенас лоё шёрсја јадро, омёлжык-нас—посніжык јадројас. Планетајаслөн став тајё семјаыс кутас бергавны ас гёгёрыс, кызі важёнсё бергаліс гёгралыс туманностыс. Тазікён міјан лоё шонділөн зонь сістема—шёрас шондіён да сы гёгёр кыцлалыс планетајасён.

Серт, Мултонлөн да Чемберленлөн велёдлёмјасыс абу-на наукалөн медбёрја кыв міјан мір лоём јылыс. Вэжд вермасны лоны нёшта на тыржык да паскыджык теоріјас, мір јылыс јёзыселөн тёдёмыс пыр ётарё сёдё да. Веёіг-і ёні нін позё лыдтыны, мыј тёдтёмторсё міјан мір лоём јылыс тёдмалёма; сіјё тёдмалёмыс оз нін отсав релігјалы.

Мір лоём јылыс наука воё тащём выводё: мір некод ез лёёд. Сіјё вёлі помтёг. Наука сёмын пуктё аслыс могён віставны, кызі лоісны планетајас, кызі лоі міјан му да шонді. Мір лоём јылыс релігёзнёј некущём мојдёмјас оз вермыны віставны, кызі сіјё лоі. Мір лёёдёмын релігіја јен вылё ыстыгёмён тупкё јёз возын тујсё вескыда, наука серті віставны ывлавыв лоёмторјас јывеыс.

Коэувјаслөн олөмыс

Быд торја коэув сїжө чужө туманност пыщкын. Сөмын вещество топалїгас өтцөщ, коэулыс ыжданас чїнө, температураыс сылөн кыптө да сїжө кутө југјавны омөлік гөрдөват југөрөн. Колө уна мїльон во медым ескө коэувјаслөн чїнөмыс да топалөмыс, температураыс вывтї јона содіс. Секї коэулыс кутас југјавны вж југөрөн, бөрынжык јежыд дон југөрөн. Медбөрын воө сөщөм кад, көр коэулыс бөр кутас нөжјөнікөн көэавны. Југөрыс сылөн јежыдыс бөр пөрө вїжө, сөсөа лөб гөрдөват. Медбөрын сїжө сөтчөз көзалө, весїг эїкөз дүгдас југјалөмөмыс да пөрө кусөм коэулө (телөб). Коэувјаслыс тацөм нога олөмсө да вежласөмсө вынөбдөма уна фактјасөн да төдмалөмјасөн. Ыжданас коэувјас јона торјалөны мөда-мөдыс. Емөс мїјан шөндіыс јона ічөт коэувјас. Емөс коэувјас-ї мїјан шөндіыс уна мїльон пөв ыжыджыкөс. Ыждаыс көэулыслөн артмө матерїја топалөм сөртөыс. Гырыс коэувјаслөн топыдлуныс ічөтжык, а поснїджыкјасыс топыджыкөс. Тазөннад позө чажтны, мыј гырыс коэувјасыс сөмын-на торјалөмабө туманностыс. Нажө олөны асыныс том кадсө, сы вөсна-ї нажө гырысөс да абу топыдөс. А поснї коэувјас олөсны-нын асыныс немнысө, нажө вывтї нїн јона топалөсны да сы вөсна ыжданас чїнісны.

Југөрыс (сөрыс, рөмыс) көэувјаслөн абу өткоф. Весїг ас сїннад позө торјөдны, мыј емөс гөрдөв коэувјас, вїжјас јежыджас. Коэувјас југөр (сөр) куэаыс позө төдны, купцөмжыка нажө доналөмабө, кычї позө төдны-ї доналөм көртлыс температурасө. Пөсөдны-кө кутан көрттө, сїжө воэжык кутас эїрдавын гөрдөн, сөсөа вїжөн, медбөрын јорана јежыд југөрөн. Таз-жө лөб коэувјаслөн уна сїкас рөмныс нажө доналөм сөртөыс. Унапөлөс рөма коэувјас мїјанлы вїсталөны, мыј нажө абу өвї кадын чужөмабө.

Том, гырые да топавтём козувјас ез-на вермыны јона донавнысё, сы вёсна налён југёрые слаб, гёрдо-ват. Гырыежык козувјас топалёмаё-жык-нын да до-налёмаёё вјоват југёрёз. Жежыд козувјас оло ые воёма-нын медвылые кадас. код бёрын најё кутёны чорчыны да кёзавны. Козув вјёёё, гёрёёё, бёрас-ё кусё. Кусём козувјаслён олёмые бура-нын петкёёлё-ма-тёдмалёма.

Міјан шондіным козулые нінёмён оз торјав. Сылён вјоват југёрые да вел јона топалёмые вёсталё сійё ыжыд арлыд јылые, кусны пондём јылые, код бёрын воас емерт. Козувјас чужёны, олёны да кусёны. Сёмын мёд мёркёд зурасём најёе бара вермас ловёёёны.

Арлыдыс мулён

Бытёё некущёма-нын он вермы вёставны јуалём-лы вочакы: кымын арёс мулы? Сёмын ёніја наука петкёёлё міјанлы, кычі та јылые позё тёдмавнысё да кычі наукалён шуёмјас торјалёны біблја сёрёмкёд.

Унжык хріётіанскёј вёткојасые (щёщ-і правос-лавнёј) шуёны, мулы-пё 7435 арёс.

Геологіја (му тёдмалан наука), тёдмаліе, мыј кёзалём му вылысас (коркаас ем зёв кыз сој, извест-ка, лыа, песчанік слёјјас. Тајё му еікасјасые (породы) унжыкые лоісны морејасын да мыјкё мында гырые тыјасын. Тајё му-еікас пыщёые адзём чорзём да із-салём жівотнёјјас да растёньёјас—ставые морејасын олыејас пёвсые. Тајё вёсталё, мыј індём му еікасја-сые (породајасые) муыслён лоісны морејасын. Море пыдёсё пукёём нујт улас кулёны ізмём гранітјас, коджас лоісны міјан плаңетавывса ёналём веществ-војас кёзалігён. (Ёні-на міјан мусарлён пыцкёе шёрые доналёма).

Став кызаыс му кыреыслон—кораыслон (дона-
лөминдчыс) лоб 70 кілометр кымын; на пыцкын осадочнөй породаыс—кілометр 25 кызта.

Уна-ө-нө ковміс кадыс, мед море пыдөсас пукыны сы кыза слөжыслы? Кушом еурө төдмалөмјас отсаласны мјанлы та јылыс вјетавны.

Калужскөј губернаын, Лихвіна кар бердын, Ока кыркөщын ем еөј слөј, коді уна вочөжөн пукөма зев важ ыжыд ты пыдөсө (тајө местаас важөн вөвлөма зев ыжыд ты). Тајө еөј слөјас өті пластын паныдаелөны корјасыс лөом прослојкајас, кодјасөс төлыс вөлөм гылөдө тыас. Тајө кор прослојкајас костас өмөс вөснөдік еөј прослојкајас. Кор үөбмыс өвлө онассөмын өтчыд. Тащом кор прослојкајас өбртыс позө лыддыны—кымын воөн лоі өті метр судта еөј слөјыс (кызі-тај мі төдмалам кыщ лыд еерті пулыс арлыдөс). Өті метр кызта еөјын ем корјасыс 2.000 прослојка. Став еөј слөјыс, код јылыс мі сорытам, лоб 5 метр кыза, сөзкө сөјө лоі 10.000 воөн. А мореса мукөд осадокјас лөоны вывті нөжјө—өті метрыс 3 мілльон воөн.

Јона төдмалөмөн да арталөмөн, быдөнлы төдөс мјан учонөј профессор Павлов, лыддыс кадөс, коді ковміс слөја му кыре лөом вылас да вөчіс вывод, мыјачыс слөја му кыреыс быдміс өті мілльард да 141 вөчөж. А кымын во ковміс кыз граніт лөомыслы? Тајөс весегі лыддынысө он вермы.

Чорыд кыреөн тупкыстөз мјан муным вөлі доналөма. Кызі-і быдөветілө, сөјө артміс туманностыс да вујис вылынжык вјеталөм став тујсө.

Ыжыд-ө кад ковміс муным көзалөм вылө?

Наука велөдө мјанөс, мыј мулөн арлыдыс лыддысө мілльард војасөн, а оз еурсјасөн, кызі шубны бібліја гжыејас да вөчко.

Бөрҗа кыҗ

Вөҗамөҗ колана ывоводҗас ставсые, мыҗ вөлі виста-
лөма таҗө главаас. Сіҗ кө, мәр олө оз абутом җен лө-
сөдөм помые. Ывлавывса да җөз обществон лөм-
җас мунөны асланыс законҗасверті. Сіҗ-кө абу правөс
җенлы ескыҗас, кор висталөны, мыҗ җен ем, сіҗө сүҗсө
ывлавыв җестественнөҗ лөмторҗасө да пөрадөкө.
Наука мїҗанөс велөдө, мыҗ чүдөсаҗас оз вермыны лө-
ны. Оз шогмы җенлыс олөмсө петкөдлыны мәр чүҗ-
том ылө ыстысөмөн. Мәр һекор ез чүҗлы. Сіҗө пыр
вөлі, һекущөм мәр вөчыс абу.

Җуасөмҗас

1. Мыҗла оз вермы лоны чүдо?
2. Кушөм ыҗыдтор да коланатор җөз олөмын
ывлавыв лөмҗаслөн закономерностыс?
3. Кыҗі петкөдлыны (докаҗитны), мыҗ матерїҗасыс
пыр олө (немтөм)?
4. Мыҗ сөщөм шонді сїстемаыс?
5. Мыҗ сөщөм млөчнөҗ туҗ?
6. Кыҗі лөі шонділөн сїстемаыс?
7. Кыҗі веҗсөны козувҗас?
8. Кушөм места мулөн шонді сїстеманы да став
мїрас (вселеннөҗас)?
9. Кыҗі артмөны му пышса слөҗҗасыс?
10. Ыҗыдө-ө арлыдыс муыслөн?

НОЛӦд ГОРҢЫ

1. Му вылын олӧм лӧӧм

Ловја да ловтӧм

Бібліја вiстало, му вылад-пӧ медвоzza олыејастӧ јен лӧеӧдiе. Наука вiстало, мыј му вылад ловја ловјасыд (живое) лоiны асные, ачыс ловтӧм природаыс (из неживой природы), бокӧвӧј ыжыд вын отсавтӧг.

Вiчӧдлам кычi вермiсны лоны ловја ловјас ловтӧм природаыс. Ловја олыејас пыцкын (организмын) ем: јаж, лы, гос, а ловтӧм природаад сiјӧ нӧтчыд оз овлы.

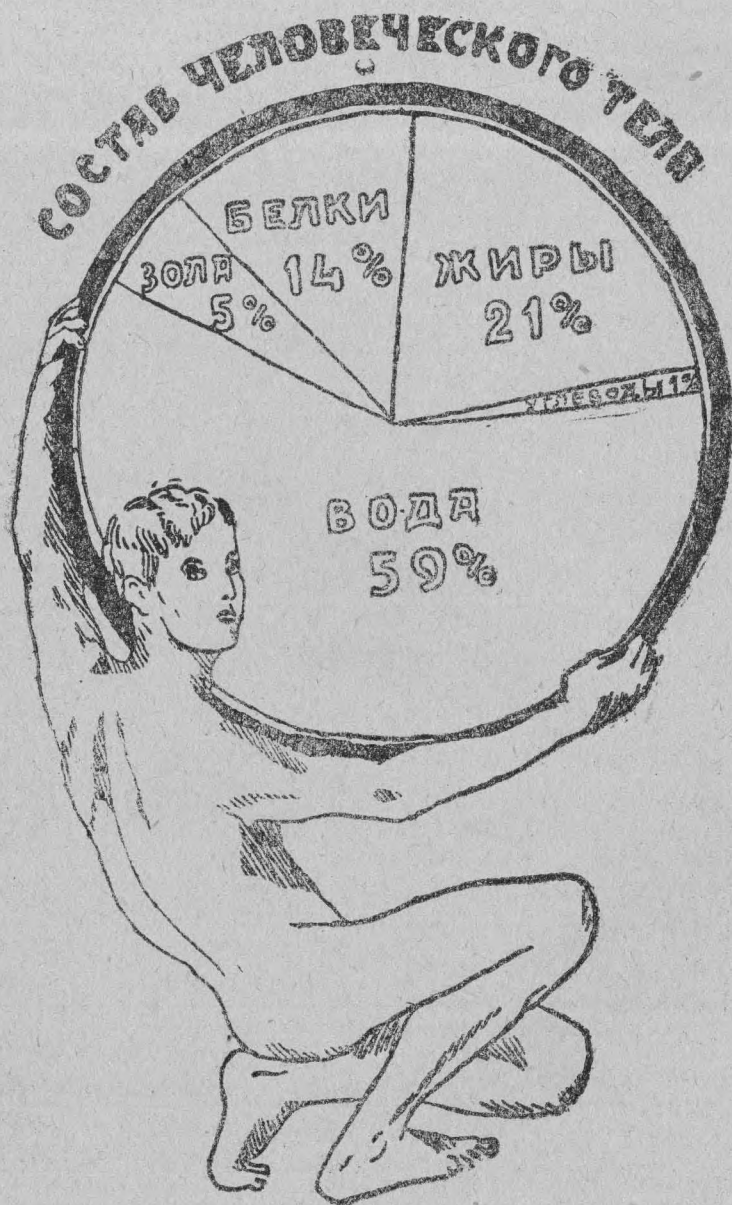
Сӧмын вiчӧдлыны-кӧ буржыка мыјыс артмӧ јажыд лӧбӧ лыыд, сек-нiн мi адзам—најӧ ловтӧм природаса веществојасыс жӧ.

Со, шуам, мi бостам лӧлӧе, муртыштам сылыс еӧктасӧ, сесса костам да вылыс мурталам,—сылӧн еӧктаыс колӧма-нiн нолӧд јукӧн мындаыс. Мукӧдыс ($\frac{3}{4}$ -ыс) вӧлӧма ва. Та ногӧн жӧ тӧдмалiсны, мыј морт тушаын жынјыс ва

Мi кӧ сотам јаж, сес-нiн позӧ адзыны унатор: жынјыс углерод, нолӧд јукӧныс кiслород, кӧкјамысод јукӧныс азот да коласыс—водород да пӧрм. Мi тӧдам, став тајӧ торјасыс емӧе i ловтӧм природаын; шуам, ва артмӧ водород да кiслородыс. Сынӧдын квалтӧд јукӧдыс-жӧ кiслород.

Мыјӧ-жӧ мi воим? Ловја природаын абу сещӧм вещество, кодi ескӧн ез вӧв ловтӧм природаын.

Збылыс, јенлы ескыејасыд вермасын шуны: .Тi верманныд ловјасыс перјыны ловтӧм природаса ве-

ществојас, а видлөј сїјд-жө торјассыс бөр вөчны лов-
ја вещество,—һинөм оз артмы, олөмсө јен вөчөма-да“.

Та вылө мїјан колө шуны тағи: өтлаө-кө гудравны
водород, углерод, азот да с. в., ловја олыгыд оз-на
артмы. Ловја олыгад пырыс веществојасыд пырөм
өбрас воштөны ассыныс важ качествојаснысө да бое-
төны вылөс. Бөстам мї водород да кіслород. Некод-
наныс на пыцкыс абу ва кодөс, кыкнаныс најд газ-
јас, а ваыд тајд кык газыс і ем. Татөні кык ве-
ществоыс өтлаасөны, өтлаасөм бөрас вежөны вөчза
својествојаснысө. Тацөм вежөмјасыс шусөны хімічөскөј-
јасөн, а вежөмјассө велөдыс наукаыс шусө хіміјаөн.

Мыјө велөдө хіміја

Унжык торјыс прїродаад хімічөскөј өтлаасөмјас.
Прїродаса тајд телөјассө поғд быд ногыс бөр тор-
јөдны, шуам сотөмөн. Сложнөјжык веществојас поғд
торјөдны (разложітны) омөлжыка сложнөј вылө да
вөчасөн быд ногыс торјөдлөмөн мї вермам воөдчыны
сөщөм прөстөјөч, кодөс-һын некығ торјөдныс он вермы.

Бөстам, ывлавылын зөв унаыс паныдаслө ве-
щество-івестнак. Сїјөс мї вермам торјөдны углекіс-
лөј газ вылө да калтөіј вылө. Углекіслөј газсө поғд
торјөдны углерод вылө да кіслород вылө. Углерод-
сө да кіслородсө, кычі і уна мукөд веществојасөс,
кодјас мїјанлы паныдаслөны ывлавылад, торјөдны
оз-һын поғ. Углерод, водород, кіслород—прөстөј, тор-
јөдны поғтөм веществојас, лібө элементјас.

Мї төдам-һын, кіслородсө да водородсө, хімічөскі
өтлаалөмөн мї вермам вөчны сложнөјжык веществ-
во—ва. Тацөм-жө өтлаалөмјас поғд вөчны, мукөд
веществојаскөд. Сөмын колө шуны—оз поғ быд
элемент, быд сложнөј вещество өтлаавны медым
сїғ вөчны вылө вещество. Мїјанөн бөстөм элемент
вермас өтлаасны өтік элементкөд, сөмын мөдкөд оз-
һын вермы.

Елементјас артмӧны зев поснӧд-ик торјасые, најӧ шусӧны атомјасӧн.

Кор кык пӧлӧс элемент ӧтлаасасны мӧдамӧдныес-кӧд, налӧн атомјасныс жӧтчасны да артмӧ молекула. Молекула—зев ӧчӧт тор сложнӧй веществолӧн, кодӧ артмӧ прӧстӧй веществоса атомјас жӧтӧмыс.

Кушӧм хіміческӧй ӧтлаасӧмјас емӧс ловја телӧын

Ӧчӧтыка хіміјаӧн тӧдмасыштӧм бӧрын бӧр бергӧд-чам му вылӧ олӧм лоӧм жылыс сорнӧ дӧнӧ.

Вӧчам тащӧмтор. Бостам пыч,— вещество, кодӧ артмӧ ловја организмӧс (кӧждыс-зерна) ӧзӧм бӧрын. Кӧтӧдам пычсӧ ешртӧн лӧбӧ ефірӧн (ефір—кӧзерттор, жидкость, коемӧм бӧрас оз кол ӧекушӧм туј). Ефірсӧ (кӧнӧ вӧлӧ пыч) војтыштӧдам кабала вылӧ. Ефірыс коемӧм бӧрын кабала колӧ выја чут. Сӧйӧ чутсӧ-кӧ тӧдмавны,—тыдовтчас: мӧжан кӧын вӧлӧма гӧса (жировое) вещество. Сӧзкӧ пычад ем жӧровӧй вещество. Шусӧ сӧйӧ турун (растительное) выјӧн. Тајӧ выјыс ем уна турун кӧждысын (кӧнтус, табдӧ). Сӧйӧс перјӧны кӧждысӧ пресс улын јона пычыртӧмӧн.

Бостам сесса пычтӧ, кыс-нын мӧ выјсӧ вӧтлӧм, да гудралам вакӧд. Артмас тӧсто (ӧнаӧ шом). Кутам сӧйӧс мыскыны. Кутас летчыны гудыр, жежыд вещество сора ва. Мыскам сӧйӧс сетчӧз, кытчӧз оз кут летчыны сӧз ва, кытчӧз оз кол рудӧнык сӧбдыс (клејкој) масса, кодӧ шусӧ клејковӧнаӧн. Гудыр васӧ сӧзӧдӧм бӧрын пыдӧсас пукӧс жежыд вещество—крахмал. Сӧзкӧ, пычыс мӧ торјӧдлӧмӧн вермӧм перјыны турун выј, клејковӧна да крахмал. Тајӧ куӧм пӧлӧс веществосыс медјона овлӧ быдпӧлӧс организмн. Тајӧ куӧм группаас пырӧны:—1) жӧрјас-(гӧсјас), 2) углеводјас (пычыс мӧжан петӧс крахмал) да 3) белковӧй веществојас (кодӧ пырӧ клејковӧна пыщкӧ).

Крахмалсө-кө торјөдны.—адзам: сени куим элемент—углерод, водород да килород. Выад пырөны сиз-жө углевод, водород да килород, сөмын лыдана-ныс мөд ногөн-нын. Клејковинаө тајө элементјас кынчыс пырөны щөщ азот да сера.

Килород, водород, углевод, сера да азот—основ-нөј элементјас, кыс артмөны ловја телөјас. Сөмын тајөјас өтлаасөмны химическі. Мыкө-мындаөн бөстө-мөн наыс артмөны белок, жирјас да углеводјас.

Белок—організмын медколана вещество

Став тајө куим пөлөс (белокјас, жирјас да углеводјас) өтлаасөмыс-ө колөны олөм мүнөмлы? Вөлөмкө, медколанаыс тајөјас пыщкыс белок.

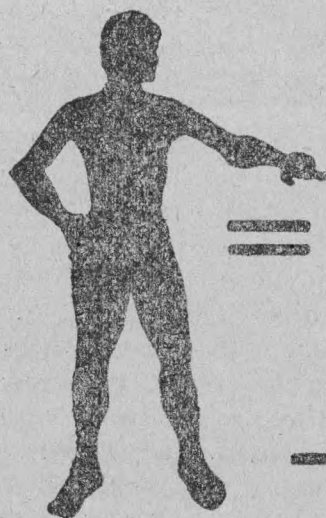
Колө шуны, некущөм ловја лов оз вермы овны жиртөг да углеводтөг, кычї сїјө оз вермы овны минералла совјастөг, ватөг, шоныдтөг да с. в. Сөмын-нө олөмлөн медтөдчана петкөдчөмјасыс јитчөмны белоккөд.

Прїродаын белок медсложнөј став вещество пї-ыс. Сїјө весіг сложнөјжык жирјас да углеводјас молекулајасыс.

Ловја лов пыщкад белокыд вермас лоны і сложнөјжык і омөлжыка сложнөј. Прөстөј белокјас пыщкын абу сера да фосфор. Сложнөјжыкын ем-нын сера; медсложнөјјасас ем нөшта: фосфор, көрт да мукөд элементјас.

Прөстөј белокјасыс—сөнјас, гыжјас. Јајө, вөмө, нервө пырөны сложнөјжык белокјас. Төдмалөма-нын, мыј быдсама ловја ловлөн белок молекулаыс (торјасыс) абу өткоф. Весіг мортјаслөн абу ставыслөн өткоф.

Белковөј веществојасыд нөшта өтиторјөн төдчанаөс. Ловлы коланажык быд торјын ем уна ва. Ваыд пыщкө уна вещество, сиз-жө і белковөј, вермө сывны. Сөмын белковөј веществоыд ва пыщкад

ЖИРА - на 7 кусков мыла	ИЗВЕСТИ чтобы поведать курящих	КАЛИЯ - для выстрела из игрушеч- ной пушки
ЖЕЛЕЗА - для одного гвоздя	ФОСФОР - на 2200 шт. спичек	СЕРЫ - чтобы освободить собаку от блох
САХАРА - одна ложка	МАГНЕЗИИ на один прием этого лекарства	

Итого: 1 руб. 95к.

Мыжас почӧ шедӧдны морт вӧржайе.

сылӧ аслыс ногӧн. Белоклӧн молекулажасыс ва пыщ-кынсылӧм бӧрын артмӧны поснӧдӧк, сӧнмӧн адзӧтӧм ӧттырса жокмылжас.

Ташӧм кымын клеестер. Сешӧм сывдӧмжасыс шуӧбны коллоиднӧйжасӧн да најӧ вермӧны вӧчны овны колана зев унатор. Сӧжӧ вермӧ сукмыны да кӧжӧрмыны. Быдӧн тӧдӧ, кыжӧ клеестерыд сукмывлӧ да кӧжӧрмылӧ. Вермас лоны и зев кӧжӧр, вермас и зев сук.

Столярнӧй клеж кӧжӧдӧгӧн сукмӧ, шонтыштан да кӧжӧрмӧ-нын. Сӧжӧ сӧжӧ коллоидальнӧй сывдӧм. Сӧжӧн и ловжа ловыдлӧн белокаторжыд зев нӧж. Кыж ми адзам, белокыд вермас лоны уна пӧлӧс. Сы вӧсна сӧжӧ олӧмыдлы зев коланатор.

Почӧ-ӧ вӧчны морткӧн (искусственнӧй) белок

Ми тӧдмасӧм, мыж сешӧм белокыс, мыжыс сӧжӧ артмӧ да мылжа сӧжӧ колӧ олӧмтӧ нуны ловжа ломыд-

лы. Почо-ѳ белоктѳ вѳчны морткіѳн ловтѳм пріродаса веществојасые? Ѳд, морткіѳн кѳ вермім вѳчны белок, воѳіс тѳдмавны кызі олѳмыс чужѳ да і олѳмаѳ сіѳѳ быдлаѳ ковмывлылѳ. Ѳд, мортлѳн да пемѳсјаслѳн унжык сојаныс белокыс. Сееса і белоктѳ вѳчан да гашкѳ почас морткіѳн вѳчны ловја ловсѳ, ловја ловыдлѳн тушаас медуна белок да.

Јенлы ескѳмтѳ дорјемејасыѳ важѳн-нын вѳставлісны—тајѳс-пѳ некыз оз поч, ловја ловјасыѳ-пѳ кушѳм-кѳ аслыспѳлѳс вынѳн олѳны да. Неважѳн-на вѳлі чајтѳны, мыј ловја лов тушаса веществојасыѳ-нѳ артмѳны сѳмын пемѳсјас да турунјас оргањизмын. Сы вѳсна і сещѳм веществојасѳѳ шулывлісны оргањическѳјѳн. Тајѳс регыѳ лоі венѳма, морткіѳн мочеви-на вѳчѳм бѳрын. 1828-ѳѳ воын немеч фізік Велер вѳчіс мочевина. Моча—ѳтѳ (составнѳј) тор пемѳсјас да морт куչын. Куչыс артмѳ ловја лов оргањизмын белок кіссѳгѳн (при изнашивании белка).

Велер востѳм бѳрад олѳм помкатѳ кушѳмкѳ бо-ѳѳѳѳј вынѳн чајтыејасыѳ кутісны шуны: мыј-нѳ моче-вінатѳ-кѳ вѳчѳн? Мочевінаыѳ—шыблѳг. Мѳѳ ескѳ сор-нѳ вѳлі вѳчѳма-кѳ лоі жір лібѳ углевод.

Ташѳм нога сорњіјасыслы зев бур вочакыв вѳчісны франтсїјаса хмік Бертелолѳн ујјас. 1853-ѳѳ воын сіѳ корсїс туј перјыны жїрјас глїтсерїныс да жїрнѳј кіслотајасые,

Хїміјалѳн ујжыс воչыс-вочѳ веніс јенлы ескыс-јаслыс вѳсталѳмнысѳ. ХІХ-ѳѳ нем помын русскѳј учо-нѳј Бутлеров верміс іскусственнѳја вѳчны сахар, 1922-ѳѳ воѳ англїјаса хїмік Балї вѳчіс крахмал. Ѳнї лыѳ-ѳысѳ-ын 150 сурс кымын іскусственнѳј вѳчѳм оргањическѳј вещество.

Неметскѳј учонѳј Фїшер вѳчіс і прѳстѳј белок.

Мыј јылыс тајѳ ставыс вѳсталѳ? Тајѳ ставыс зев бура петкѳдлѳ, мыј ловја да ловтѳм костын торјалѳ-мыс абу-нын ѳткоѳавны пѳчѳтѳмтор. Учонѳј лаборато-

рїаин-кѡ ѡнї поѣѡ вѡчны іскусственнѡја прѡстѡї белок лѡвтѡм прїродаса вѡществѡјасыс, оз поѣ шуны, мыї коркѡ оз вермы лѡны лѡвтѡм мїѣеральнѡї вѡществѡјасыс лѡвја вѡществѡјас.

Сѡмын, мыїѡн-нѡ лѡвтѡм да лѡвја прїродаса вѡществѡјас мѡда-мѡдеыс торјалѡны?

Вѡществѡјаслѡн вежласѡм—лѡвја лѡвјаслѡн торјалан прїзнак

Індыны лѡвја прїродаса вѡществѡјасыс торјалантор бытѣкѡ абу зев сѡкыд.

Олѡмад мї зев кокнїа тѡдам, лѡвја алы лѡвтѡм куѡѡмкѡ тор. Векжык мї шулам—быд лѡвја лѡв, пемѡсјас да турунјас, сѡїѡны да вѡрѡны. Із да мукѡд сѡщѡм пѡлѡс торјас таїѡ ужсѡ оз вѡчны.

Сѡмын збылжыка віѡѡдлам, сѡщѡм-ѡ кокнї торјѡдны лѡвја торлыс тѡдчанторсѡ? Бсѡтам кѡт вѡрѡм. Лѡвтѡм торјас-нѡ оз вѡрны? Шуам кѡт јулыс візувтѡм-сѡ да тѡвлыс шутлалѡмсѡ.

Пемѡсјас тушаын вѡчасѡн кїсѡ белок да артмѡны мочевіна, углѡкїслѡї газ да ва. Углѡкїслѡї газ петѡ долалїгѡн тыјас (легкїе) пыр, ва петѡ кучїк пыр.

Белок—зев ѡѡїѡ кїсѡ. Ёеуна-кѡ шонтыштны курѡг колк пыщкыс јежысѡ (сїїѡ пѡштї чїстѡї белок), сенї лѡбны белок јокмылјас. Таїѡ артмѡ белок пыщкѡсыс вѡсна. Вылынжык мї тѡдмалїм—белок молекулаын емѡс азотлѡн атомјас. Ставтор, кытѡ пырѡ азот, зев ѡѡїѡ вермѡны кїссыны. Друг ѡзјыны (взрывчатѡї) вермыс уна вѡществѡјасѡ медколава элемент ныѡѡмыс пырѡ азот.

Лѡвја лѡвјаслѡн белок чїнѡмыс бѡр сѡѡд сѡїѡмѡн, кодї вескаїѡ туша пыщкас да мунѡ лѡвја клетка јонмѡм вылѡ.

Турунјаслѡн-ын выл частјас лоѡм вылѡ мунѡ углерѡд, кодѡс турунлѡн корјасыс бѡѡтѡны сынѡдеыс.

да совјас, кодөс турунлөн вужјасыс боотöны муын-
мыс вакöд щöщ.

Сіэкö, ловја лов пыщкын вочасөн мунö ловја
веществојаслөн кісөм да ловја выль веществојас
артмөм, лібö мөд ногөн-кө шуны—ловја ловјас быд-
мöны. Кор-нын сылөн колана кадöз быдмысас, најö
закодталöны чужтавын выль ловја ловјасөс. Ловја
ловлөн ас гөгöрсаыскöд (олан средасыскöд) мунö ве-
ществојасөн вочаса вежласөм, код сертi медјона по-
чö ловјатö торјöдны ловтөмөыд, сојөм вöснаыс ловја
лов быдмö.

Өнiја став вiсталöмөс артыштöмөн почö олöмыд-
лы сетны тащöм вiсталöм: олöм—организованнöй ма-
теријалөн својство, кодөс ловја ловјас сöмын вермöны
вöчны (веществојасөн вежсөм, быдмөм, выль ловја
ловјасөс чужтöм да чувствiтелност). Сöмын та вöсна
оз-на поч шуны, мыј ставыс тајö мунö кущöмкө бо-
көвöй ыжыд вын вöсна, кодөс ловја ловыслы сетöма
јөн. Ловја ловјаслөн прiзнакјасыс вiставөны белок
артмөм вöсна. Ловја ловјас лöины ловтөм прiродаса
веществојасыс чужöмөн.

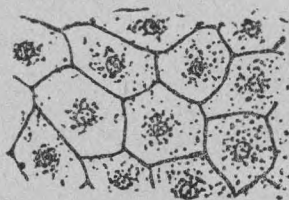
Олөм лöис медпрöстöј формајасөн

Медвöзча ловја лов чужöмтö ловтөм прiродасыс
артмөмнад вiсталöмөн мi огö-на көсјö шуны, мыј најö
чужiны сөщöмөн, кущöмөс өнi најö. Өнiја пöлөс лов-
ја ловјасыд лöины-нын јона бöрын.

Олөм вермiс чужны сöмын медпрöстöј формајасөн.
Пемöсјас рöдвуж вылö мучкiжыка вiчöдлөмөн почö
адчыны—ловја ловјасыд вочасөн век бурмöны. Сурса
лытөм пемöсјас чужiны вöзжык сурса лыа пемöсјасыс.
Му пластјас кодјiгөн јона важса му пластјасыс су-
ралöны сöмын рак модаа да нiзув модаа молмускјас.
Сы вöсна почö чajtны, мыј му вылад медвöзча лов-
ја ловјасыд вöлины нöпта-на кокнiа, тајö вылынжык
iндөм ловјас дорөыс. Өнi-на емöс быдсама ловја лов:

сложнӧй-і, прӧстӧй-і. Прӧстӧй ловја ловјасыс—асланыс ічӧтлун понда морт сінмӧн адчытӧмӧс. Мі ӧні тӧдмасама кыз најӧс адчысны.

Сінмӧн адчытӧм ловја ловјастӧ корены зев ыжыд бур вайс гыреддан (увелічїајтан) прїборјас востӧм. XVI ӧд нем помын лоі вӧчӧма прїбор уна стеклојасыс, кодпыр ыжӧдігӧн поснїдік торјас тыдалӧны зев гырысӧн. Ташӧм прїборнас (шусӧ мїкроскопӧн) позїс тӧдмавны, мыј немӧсјаслӧн да турунјаслӧн став тушаыс артмӧ клеткајасыс, кодјас җїк маҗазї позса бӧчкәјас код. Тащӧм клеткајасыс і артмӧ ловја ловлӧн став тушаыс.

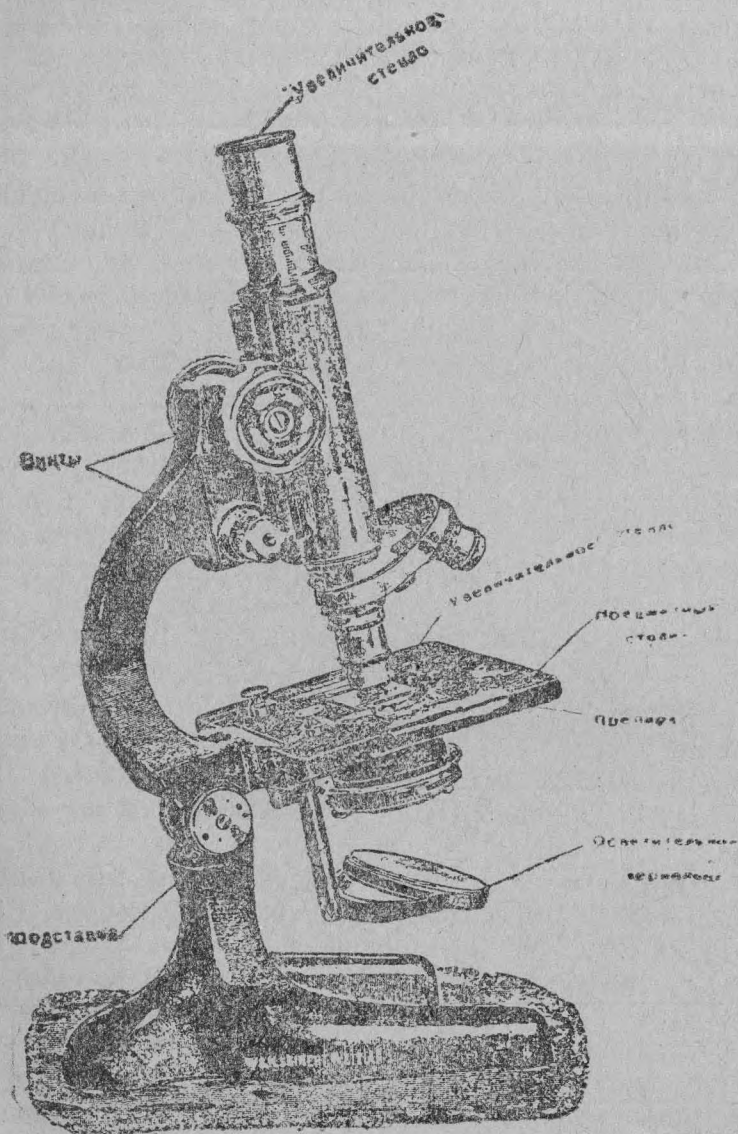
Клеткајас.

Таыс кынҗї лоі востӧма сінмӧн адчытӧм ловја ловјас сӧмын ӧтік клеткаыс, најӧс сесса і шуны кутїсны ӧтік клеткаа организмјасӧн (олысјасӧн). Ӗтік клеткаа олыс амеба, сїјӧс позӧ адчыны гудыр ва воҗтыс.

Ӗтік клеткаа олысјасыд лоїны воҗжык уна клеткаа олысјасыд. Уна клетка олысјасыд артмїсны ӧтік клеткаа олысјассаң.

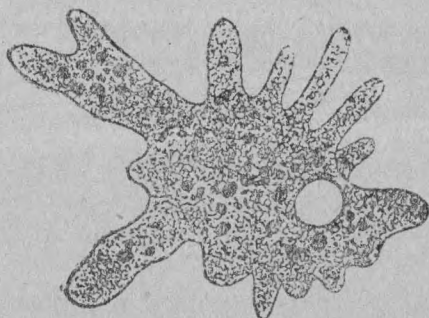
Сїҗкӧ, му вылад олӧм чужӧм јывысд сорнїтӧ позӧ вайодны ӧтік клеткаа олысјас чужӧмӧ. Најӧјас чужїны ловтӧм прїродаса матерїаыс.

Ӗдва-кӧ-на тащӧм пӧлӧс олысјассӧ позӧ шуны муывса медвоҗҗа олысјасӧн. Сы вӧсна лыддыны ӧтік клеткаа олысјастӧ мувылын медвоҗҗа олысјасӧн ыкыҗ-на оз поз. Колӧны вӧлі овны нӧшта-на прӧ-

Андрей. Крестовый.

Микроскоп.

Амеба.

стӧй формаа олыеяс, гашкӧ сешӧмјасыс ӧнӧ весӧг-нын абу-да, кодјас чужисны воҗжык ӧтик клеткаа олые-јассыд.

Мувылын медвоҗаа олысјас лоӧм јылыс теорја

Мӧ вӧставлӧм-нын, мӧа олӧм мунӧмыдлӧн петӧд-чысӧмыс јона јӧтӧма белковӧй веществојаскӧд. Му вылын ӧнӧја олыс ловја ловјасыд медјонасӧ белокыс-ӧм, сы вӧсна медым тӧдмавны кыҗӧ чужис му вылын олӧм војдӧр колӧ тӧдмавны кыҗӧ вермисны лоны бел-ковӧй веществојас.

Медым вермис лоны белок, колӧ кушӧмкӧ шоньд-лун. Мӧ сорӧитлм-нын, мӧа велӧдчӧм јӧзыд-кӧ кӧсјӧ-ны тӧдмавны мыј ӧм ловја ловын, сӧјӧс сотӧны туп-кӧса дозјын. Жарыс-кӧ сенӧ кымынкӧсо градусе, сӧјӧ торјалӧ элементјас вылас. Белокыд 80—100 градусе дырјыд јокмылтчӧ-на, та вӧсна поҗӧ шуны, мыј му вылад олысыд чужис кор-нын сӧјӧ мыјкӧмында лӧбӧ чоҗнас коркаалис кӧчыд коркаӧн.

Сесса мӧ тӧдмавлӧм, мыј ловја лов тушаад жын-гыс уна ва. Сӧҗкӧ му вылад олӧм чужирад вӧлӧ-нын ва. А ваыд-ӧд артмӧ кор жарыс 100 градусе улын, сӧҗ-

кө і му вылад олөм чужігәд шоныдыс 100 градусыс вөлі-һін улын.

Сесса велөдчөм јөз адјисны, мыј муыввса мед-возза олысјасыд вөлі олөны ваын, сөмын јона-һін сорөн лоны пемөсјас да турунјас му улың (суша-һын). Тајө щөктө чәјтны—олөмыд чужіс саріңын (океанын).

Белковјөй веществојаслыс лөөмсө позө шуны та-щөмөн кымын.

Кор газөвјө туманностлөн, кыс артмис щөцї му, шоныдыс вөлі 10.000 градусыс улын. туманностас пырыс элементјасыс оз-на вөлі вермыны өтлаасыс. Најө вөліны ру көдөс (пар көдөс).

Сөкыджык элементјас—парлы лөб вөлі чукөртчыны туманност цөзө кысыкысәлс вөліны дор гөгө-рас. Сөкыд парыс углеродлөн да сөкыд металлјаслөн, көртлөн шуам. Арталөмјас петкөдлөны, мыј секса кәдө көртлөн да углеродлөн парыс вөлі гидрасөмабө өтілад.

Туманност нацөһікөн көзаліс.

Мыј нө лоі углерод парыкөд, кор муылөн шоныдыс чөніс? Углеродлы лоі өтлаасын металлјаскөд, һакөд өтгудырја вөлі да. Углеродыслөн көртыскөд тащөм јітчөмыс шусө карбід өн. Карбідјас вермасын овны зев пөс іһын да оз торјавны элементјас вылас.

доналөм карбідјас гидрасөісны ва паркөд. Мі тө-дам-һін. чугуи да мүкөд карбідјас ва һарөн ужалігөн артмө углеводород. Газтө өлөм чужөмлаһыд мөд вөс-ковөн вөлі-һін углеводородјаслөн лөөм.

Сің-кө мі воім углеводородјас артмөмөз, кыңи артмисны органичөскөй медвозза сөједіһөһнөјас. Мыј-нө һакөд колө вөлі лоны возө? Углеводородјас гидрасөісны сынөдсәкислородкөд да өтлаасысны һакөд. Та-щөм һөгөн вөрмисны-һін артмыны сложнөјжык органичөскөй веществојас—альдөрідјас, спртјас да с. в.

Кор-нын тумманностыдлӧн пӧеыс летчӧс алдерид да спиртјас лоны позанаӧч. најӧ ӧтлаасӧсны азота веществојаскӧд да таӊӧн чужыны веществојас, кытчӧ пырӧны-нын ловја лов элементјас—углерод, водород да азот.

Кор-нын мулӧн пӧеыс уеі сешӧм кадӧч, мыј вермӧс артмыны ва, му вылын-нын лоіны медпрӧстӧј формаа органическӧј соједӧненӧјас, кодјас вӧлі сылӧмаӧе ва пыцкӧ.

Опытјас петкӧдлӧны: прӧстӧј органическӧј веществојаслӧн ваӧ сывдӧмјас (растворјас) вермӧны уна ног вешласны. Шуам, Курцус нӧма велӧдчӧм морт колліс ӧшӧн вылӧ стӧкан ва. кытчӧ вӧлі сывдӧма сылӧн органическӧј вещество (етӧловӧј спирт). Недыр мыеті сӧјӧ казаліс—сен лоӧмаӧе нӧлӧг сунӧсјас. Сӧјӧ сунӧсјасыс вӧліны белок модааӧе жӧ. Сӧвет сојузса велӧдчӧм морт Бах сӧч-жӧ колліс ӧтчӧд ӧтік пӧлӧс сывдӧг (раствор). Недыр мыеті сӧч-жӧ адчӧс белок модаа вещество.

Став тајӧ металӧмеыс оз ков вунӧдны: му вылын олӧм чужӧм јылыс горнӧыс јӧтчӧма белковӧј веществојас артмӧмкӧд, белковӧј веществојас меуна ловја лов пыцкад-да.

Мі віставлім нӧн—белковӧј веществојасыд артмӧны водородыс, углеродыс, кіслородыс да азотыс. Став тајӧ торјасыс вӧліны му вылад олӧм лотӧчыс-на. Кор первӧчнӧј туманност (кыс артмӧс муыд) кӧжалӧгӧн лоі позана, тајӧ элементјасыд ӧтлаасӧмӧн артмӧсны белковӧј веществојас, војдӧр прӧстӧјжык, бӧрын сложнӧјжык. Белковӧј веществојас вочасӧн вујсӧны ӧтік клеткаа ловја ловјасӧ—медвојча олысјасӧ, кытыс і наӊӧнікӧн лоіны став олысыс му вылад.

Та вылӧ ковмӧс уна мӧлӧн во. Сӧч-кӧ, олӧм лоӧм-јывсыд наукаыдлӧн металӧмыс некыч оз ӧтлаас попјасӧн олӧмтӧ јенмӧн вӧчӧм јылыс в металӧмкӧд. Наука венӧ да бокӧ вештӧ сешӧм мојджасӧ.

Мыҥ лыддыны: З а в о д о в с к и й — „О коробке консервов и происхождении жизни на земле“. О п а р и н — „Происхождение жизни“.

Јуасөмјас:

1. Кушөм органическөй веществојас ті төдәд, код-јасөс морткөһн вөчөма.

2. Кыс ловтөм природаны позө адчыны ловја лов элементјас.

3. Мыҥ ми төдам му вылө медвоzza ловја ловјас чужөм јылыс.

4. Мыҥон торјалөһны ловја ловјас.

II. Турунјаслөһ да пемөсјаслөһ олөһ пансөһ.

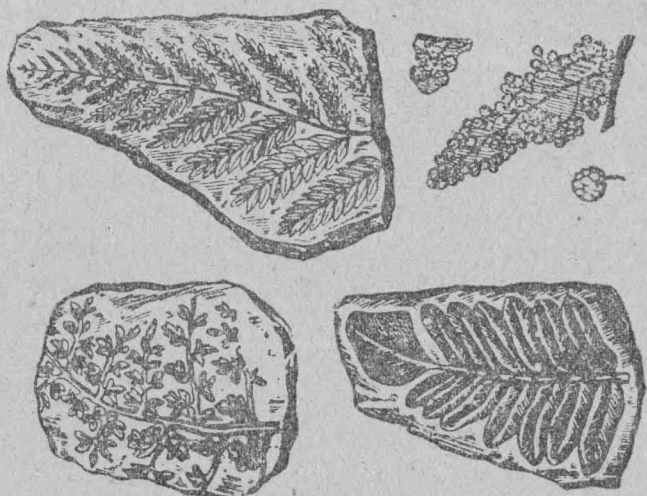
Быдөһ вермас мөвпыштны: му вылад мед воzza олысјасыд-кө вөліны сөщөһ прөстөјөс, мыҥла-нө өһи олысыд лоі сы мында пөлөс? Та вылө вөсталөһ ми ад-чам наукаыс.

Мыҥ јылыс вөсталөһны му пыщкыс суралан
ловјаловјаслөһ измөһ коласторјас.

Му пыщкыс пыдыс унаыс сурлөһны важөһ олыс турунјаслөһ да пемөсјаслөһ коласјас. Сөщөһ колас-јасөс ми адчылам му кодјигөһ, море берегјас вылыс да с. в. Сіјө суранторјасөс өһија турунјаскөд да пемөсјаскөд өтлаалігөһ ми адчам, мыҥ најө важөһ олыс-јаслөһ коласјас. Тајө важ олысјас јылыс памјатнык-јас сөртиыс вөлдөчөһ јөз му слөјсө јукисны һоль пө-лө, лөбө ера вылө.

Мыҥ меддыр вермө овны му пыщкын пемөсјас-лөһ. Меддыр олөһны лыјас, мукөддырјыс весіг став-лыыс, пөңјас, раковіна лөбө черісөһ модаа ортыса

чорыд кучікјас (панцырјас). Мукӧддырјыс тајӧ ко-
ласјасыс сісмасы да на местаӧ пырӧ кушӧмкӧ міне-
ралл да олӧны міжанӧз ізшом торјасӧн (окаменелост-

Важӧн быдмыс турунјаслӧн ізшом вылӧ колӧм отпечатокјас.

јасӧн). Унаыс ізјас вылыс мі адзывлам важӧн олыс
ловја лыс отпечатокјас. Тајӧјас серті мі тӧдмалам ку-
шӧм турунјас да пемӧсјас овлісны му вылад важӧн-
над.

Сіјӧ му пластјассӧ, кытыс суравлӧны важӧн олыс
ловјаслӧн коласјасыс, велӧдчӧм јӧзыд јукӧны тащӧм
кол ера вылӧ: 1) медвозза ера, 2) важ ера, 3) шӧр
ера да 4) выл ера.

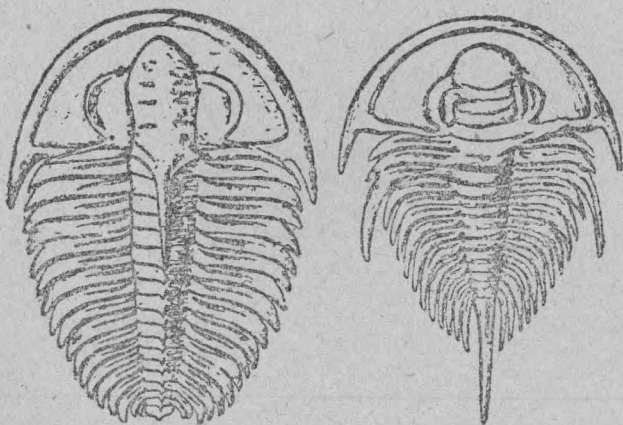
Кушӧм пемӧсјаслӧн коласјас суралӧны медвозза
да важ ерајасыс

Медвозза ераӧ-нін лоіны сімӧн адзытӧм ловја
ловјас, медјона на пыщкын вӧлі ізвест. Тајӧ-известа
турунјас да пемӧсјас—рафіоларіјјас. Ӧні-на емӧс се-
щӧм турунјасыс да пемӧсјасыс.

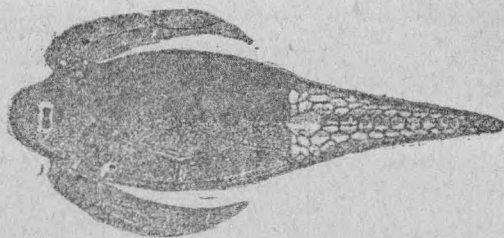
Радиларііјас.

Важ ераса слѡјые мїјанлы еуралѡны медвозза ераса олыејаслѡн-жѡ коласјас, сѡмын наые кынзї нѡшта еуралѡны мѡреын олые ғырысжык пемѡсјаслѡн-ын. Тајѡ рак модаа пемѡсјас—тр лобїтјас.

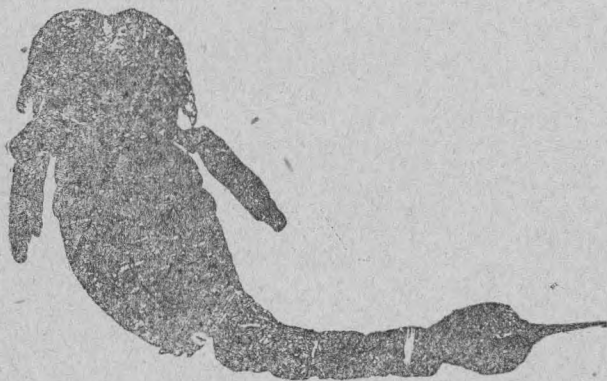
Трїлобїтјас (окам-пелостт).

Сїјѡ-жѡ ераѡ лоїны ѡнїја черїјаслаң мунтѡм пантсыра черїјас. Налѡн кучк пыд-ѡї вѡлі чорыд пантсыр. Кузганас најѡ вѡліны 10-20 сантїметр кузѡѡс кымын.

Пантоспра важја ракообразнӧй.

Тажӧ кадӧ-нын жӧ чужӧны мувылын олыс медвоз-
 за турунјас да пембӧјас: Унакока олысјас да скорпи-
 онјас чун гыреаӧе кымын. Медвозза турунјасын вӧ-
 лі мунӧны ӧнја водоросльјаслаң, 10 20 сантиметр жу-
 таӧе. Сіјӧ каднад пӧшти став олӧмыс вӧлі морейн,
 мувывса олысјаслӧн пӧшти некущӧм коласјас оз су-
 равны.

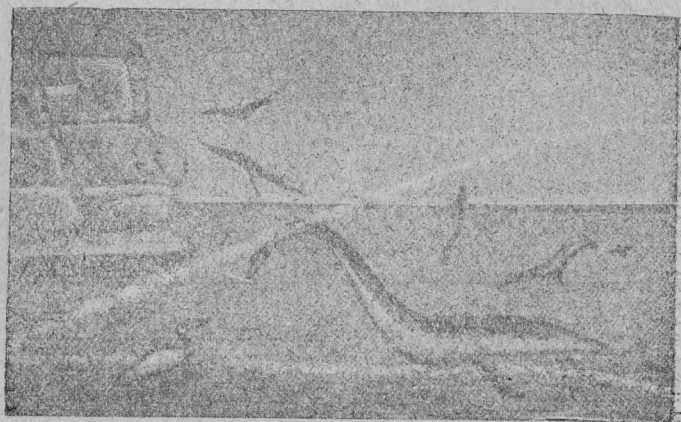
Важја ракообразнӧй.

Мыјла нӧ ескӧн олӧмыс вӧјдӧр лоі ваын, а ез му-
 вылын? Мі тӧдам, ӧнја медпрӧстӧј ловја ловјас олӧ-
 ны ваын, ваад тащӧм пӧлӧс олысјасыдлы быдтор кок-
 ніджыка перјыны вермӧны-да.

Сөмын ваад олые пемөсјасыдлөн коласјасыс сур-
лывлөны і му вылыс. Кыз најө вермісны сетчө вес-
кавны?

Важ ера шөрын кымын (сіјө кадсө шүоны камен-
ноугольнөј кадөн) заводісны быдмыны зев тырыс-
пујас, 10-20 метр жуқтаөз. Му вылад кліматыс сіјө
кадө вөлі зев шоныд да ул. Пујас быдмісны басөд,
нура іңјасын, пөрласөм бөрын тырлывлісны ваөн да
лыаөн. Ва да лыа улад пујасыд сісмісны зев начөв
да наыс дырөв артміс ізшом.

Сіјө кадө мувылад лоіны муын і ваын долавны
вермыс сурса лыа медвоzza черіјас да пемөсјас. Се-
щөм пөлдөс пемөсјасыс өні емөс муын-ваын олыс ла-
гуша, трітон да с. в. Муын ваын олыс пемөсјасыд
колксаң ыжыдөз быдмытөз олөны ваын (шуам лагу-
ша піјан). Быдмөм бөрас нін олөны ва дорын. Та-
вөсна велөдчөм јөзыд шүоны. мыј најө лоіны ваын
олыс пемөсјассаң-черіјассаң. Мі төдам, черіјасыд ло-
лалөны һокчінас, сөмын-і өні-на емөс черіјас, кодјас-
лөн өм долалан гад да сыөн вермөны долавны. ды-

Саріјасын олыс важја јашцерјас.

рөннад мукдд черыслөн лолалан гадьыд лоины тыјас (логкдјјас), быріны һдкчіјас, лоины уна мукдд пдлдс вежсдмјас да ваын олыс пемдсјассыд лоины мувылын олыс пемдсјас. Ваын-муын олыс пемдсјасыд вдіны зев ғырыдс, кучік местаас налдн вді чорыд пантсырјас да тушанаас зев ғырыдс. Оні ссддм пдлдс олысыд һдтік-һін абу.

Каменноуголнђј кадад быріны пантсыра черіјас да трілобітјас. На пыдді лоины сдна сурса лыа акула пдлдс черіјас.

Важ ера помад муывса кліматыс јона вежсис, лоі зев кдзыд кад (ледніковђј кад). Важ пдлдс пујас пыддіыд лоины лыска пујас, пресмыкајущђј пемдсјас.

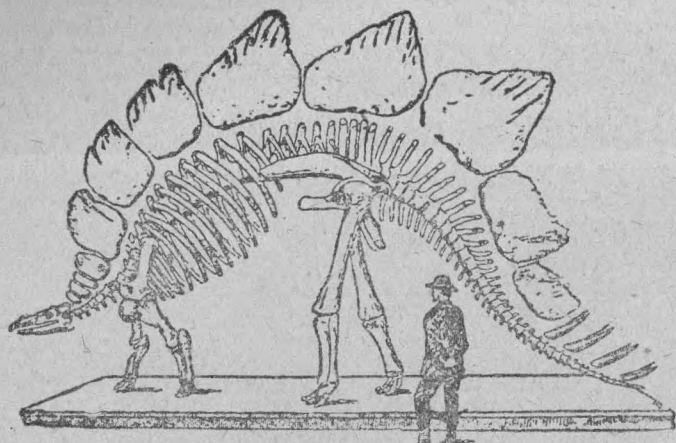
Тыдалд, млекопитајущђј пемдсјасыд лоины муын-ваын олыс пемдсјассаң. Мыјдн пресмыкајущђј пемдсјасыд торјалдны муын-ваын олыс земноводнђј пемдсјасыс? Бдрјасыслдн кучікныс вді куш, пресмыкајущђјјасыслдн-һін (змеј, јашцер, черепаха, крокоділ) кучікныс вді чешујаа лдбд чорыд пантсыра. Мыјыс лоі чорыд пантсыра кучікыс? Оні-на емдс жабајас, кодјаслдн кучік вылас емдс чешујајас. Тајд кучікеыс петасјассыс і верміс артмыны пресмыкајущђј пемдсјаслы чорыд пантсыр.

Кушдм пемдсјаслдн коласјас суралдны

шдр ераыс

Сіјд кадд медуна олыс лоины пресмыкајущђјјас. Најд вдіны зев ғырыдс, став му пасталаыс, муын і ваын, да сы вдсна шдр ераад најд ыжыдалісны.

Амерікаса Пітсбург карса музејын ем дтік јашцерлдн лы 24 метр куҗта да 4 метр судта. Сдкта-нас тајд пемдсыс (шусд ддплодокдн) вді 40 тонна сдкта. Оніја слднјаслдн-нд сдктаыс сдмын-на 3-4 тонна сдкта.

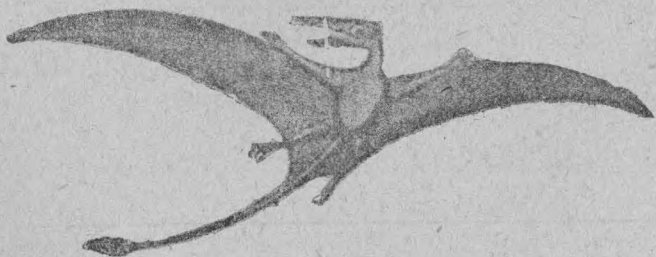

Стегаврлөн костак.

Тайо герпас вылас со петкӧдлӧма стегозавр нима јашцерлӧн лы. Сыкӧд ортчӧн сӱлалӧ морт. Кокниа позӧ адзыны ыжыд-ӧ вӧлі тайо јашцер стегозаврыс.

Уна јашцер мусаӑ овны бӧр вужисны ваӧ, сы вӧсна налӧн і тупианыс колана ногӧн јона вежӧіс.

Лебалыс медвозза пемӧсјас сіз-жӧ вӧліны јашцерјас. Найо лебалісны кучікыс быдмӧм бордјӧн. Ӧніја шырбордјас моз-жӧ.

Лебалыс јашцер.

50 мільон во ыжыдалісны пресмыкајушщӧјјасыд. Шӧр ера шӧрын кымын-нын рӧдмӧны пӧс віра, млекопїтајушщӧј поснїдік пемӧсјас. Недырмыстї нӧшта,

шӧр ера помланьыс лоӧны лебачјас (птицы). Налӧн емӧс зев бур коласјас. Карпатскӧј гӧраыс 1861-ӧд воын сурис јашцер модаа нисӧ, лебач модаа нисӧ гӧна пемӧслӧн лы.

Гурса лыса позвонок лыдыс, чуҥа, јон борда воҥ кокјас, ордлыјасыс, пӧҥјасыс петкӧдлӧны јашцерӧс. Сӧмын бӧҗса гӧнјасыс да бордјасыс вӧсталоны лебачӧс.

Археоптерикс.

Медвозҥа лебачлыс (шӧсӧ археоптериксӧн) колас-сӧ ми лыдҥам зев донаӧн, ӧти пӧлӧс пемӧс, мӧд пӧлӧс немӧс артмӧм зев бура петкӧдлӧ да.

Археоптерикссыд ми адҥам, кыҥи кутисны лоны лебалыс пемӧсјас. Гӧнјасыс налӧн лоӧны сӧмсыныс (чешујасыныс). Сижӧс нӧшта петкӧдлӧ, лебач пӧјанлӧн војдӧр лоӧ чешуја-да, а бӧрвылас-нын гӧн.

Кыҥ-нӧ воҥ лоӧ лебачјасыслӧн чужӧмыс да кыҥи артмисны ӧнија лебачјасыс? Вежес налӧн лыјасыс, бырины нырыныс пӧҥјас да дырӧн артмисны ӧнија лебачјас.

Онӧ-ӧ ти тӧдӧ лебач вылыс сепӧм кӧластор, кодӧ ӧскӧн петкӧдлис сылыс јашцерсаҥ лоӧмсӧ? Сепӧм кӧласторнас лоӧ, шуам ӧнија лебачјас кок вылын чешујас. Зев бура тӧдчӧ чешујаыс курӧгјаслӧн, торјанын петукјаслӧн.

Турунјас пиыс сижӧ кадас лоӧны-нын ӧнија модаа чоріјас да корја пујас. Чужӧны зев гырыс бобулјас

да зїяс, заводїтѡны наѡднїк бырны јашцерјас. Шѡр
ѡра помлаѡ ѡкѡз бырѡны пїна лебачјас. Морейн лѡ-
ны лы сурсалыа черїјас.

Сїјѡ кадѡ мѡдїсны лоавны гырые слудајас (гѡра-
јас) заводїтїсны вулкаґјас ужавны, артмавны выл
морейас да важ морейасыс космавны. Пемѡсјас пѡв-
сад тавѡсна кѡзыд вїра пемѡсјас пыѡѡыд кутїсны
лоавны шоныд вїра лебачјас да млекопїтајушѡї
пемѡсјас.

Пѡѡ шуны—шѡр ѡра помладорын лѡїны ѡнїја
олыс став пѡлѡс пемѡсјас.

Выл ерѡса пемѡсјаслѡн коласјас (остатки)

Выл ѡраза ловја ловјаслѡн коласјасыс вїсталѡны,
мыј тајѡ кадын јевропайн вѡлї шоныд да ул клїмат.
Сы јылыс вїсталѡ палмовѡї пујаслѡн лунвывлаґын
кыґї војвылын шѡщ бѡдмѡм, весїт Гренландїја дї
выдын, кытыс ѡнї оз сывлывлы лым. Сы вылыс сур-
лывлѡны палмовѡї пујаслѡн коласјас. Морейасыс бы-
рѡны гырые пресмыкајушѡїјас, на пыѡдї лѡны
млекопїтајушѡїјас, шуам кїтјас.

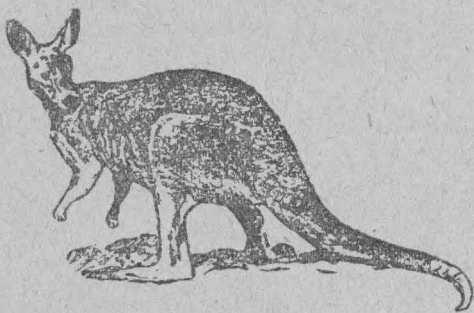

Утконос.

Му вылын лѡалѡны поснїдїк ѡверјас, млекопї-
тајушѡїјаслаґ да јашцерјаслаґ муґысјас. Зез ва-
жысаґ олыс пемѡсѡн шѡѡ утконос (нырыс уткалѡн
код, ачыс оз ваын ѡв), ѡнї-на утконосыс сурлывлѡ
Австралїјаыс. Сылѡн тушаыс гѡна, кыґї і ѡнїја пѡ-
мѡсјаслѡн, сѡмын сїјѡ пукталѡ лыа пыщкѡ коласјас, ле-

бачјас да јашцерјас моз. Колк пісыс петӧм піјансӧ утконос вердӧ ас јӧвнас, мукӧд млекопитајушщӧј моз-жӧ.

Тӧдам-нын, млекопитајушщӧјјасыд гӧнабе. Кыџи верміс лоны гӧныс пемӧсјас тушавылын? Мукӧд пресмыкајушщӧјјас чешујаяс костын емӧе поснідініџ гӧнјас, најӧ артмӧны сес-жӧ, мыјыс-і чешујаяс. Сещӧм гӧнторјассыс дырӧн пемӧсјаслы быдміс гӧн да вевтніс чешујаясӧ. Нӧшта млекопитајушщӧјјыд торјалӧ пресмыкајушщӧј пемӧссыд сійӧн, мыј возґаыс чужтӧ ловја піјанӧс, пресмыкајушщӧјјасыд-нӧ піјансӧ чужтӧны колкјыс пӧжӧмӧн. Ез, серт, регыдӧн лоны піјансӧ ловјӧн вајыс пемӧсјасыд.

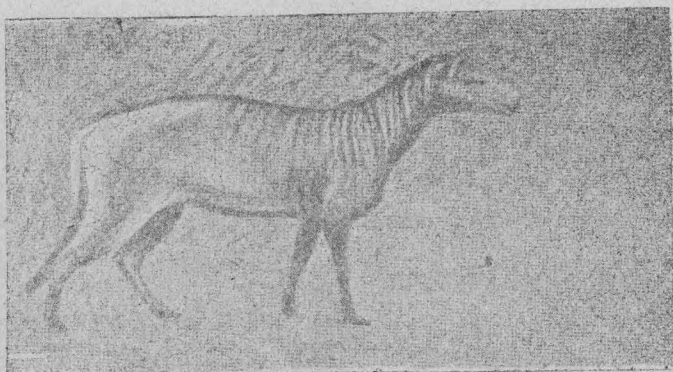
Кенгуру.

Кыџи артмісны ловјӧн піјансӧ чужтыс пемӧсјасыд зев бура петкӧдлӧ Австралијаын олыс кенгуру. Сійӧ пемӧсыс чужтӧ ӧрешкі гыреа піјанӧс да новлӧдлӧ најӧс кынӧм вылас кӧшӧлын, кытчӧџ оз быдмыны.

Тајӧ став пемӧсјасыс петкӧдлӧны, кыџи муніс выл пӧлӧс пемӧсјаслӧн артмӧм.

Важ пемӧсјас серті мі лӧсыда вермам тӧдмавны кыџи вочасӧн вежсис вӧвјаслӧн кокныс. Візӧдлӧј серпас вылыс важ пемӧсӧ, кытыс лоіны ӧніја вӧвјас. Сійӧ вӧлі руч ыжда кымын пемӧс, кодлӧн воз кокјас вылас вӧлі вит чуң, а бӧрјасас куым. Наџӧнікӧн вӧвја-

ыдлөн тушаыскөд щөщ вежеіс і кокјас вывасы чун
лыдыс. Лоі шөр чун, сы вылын лоі чорыд гыж; а бо-
киса чунјасыс быріны.

Бөвлөн предокыс.

Выл ераад лоі сещөмтор, коді јона вежіс турун-
јастө і пемөсјастө. Ывлавылыс јона көздөдіс, гырыс
гбрајас вылын чукөрмісны уна јі да лым, кодјас ас
сөктагыныс летчісны увлаң да вевтгісны зев паскыд
ін, өніја јевропаса государствоөз, СССР шөрвыјөн
кымын. Лоі ледніковөј період, коді оліс 25000 во
кымын. Сы бөрын бөр шөндөдіс, јіјассылсны, сөмын
75.000 во бөрын бара лоі ледніковөј выл період.

Выл ера чөжыс вөлі нол кымын ледніковөј пери-
од, 500000 во гөгөр кымын.

Мыј лоі турунјаскөд да пемөсјаскөд ледніковөј
періоднас? Уна быріны јі улас, мукөдыс пышјісны
лунвывлаң, јіјасеыс пышјөм могыс. Ледніковөј пери-
од костас вермісны овны сөмын көзыд інын овны
вермыс пемөсјас. Сещөмјаснас вөліны кыз кучіка да
гөна пемөсјас, кодјас-нын велалісны овны көзыд інае.
Сещөм пемөсјас пыс позө індыны мамонт вылө, кө-
ді өні абу-жө-нын, ош-носорог, ыжыд-көр да мукөд.

Мижан кадладорѡ-нын бара шондѡдѡ. Ледниковѡй периодса пемѡсјасѡд бѡр кулалѡны, на јылые*ми тѡдам најѡ шојјас сѡрти, кодјас сурлывлѡны сывлытѡм, кын мујас пыщкыѡ да јіјас пыщкыѡ. Лоѡны ѡнїја кадса пемѡсјаслањ муныѡ пемѡсјас.

Мыј нѡ ми вермам вїставны важѡн олыѡ пемѡс коласторјас сѡрти, кодјасѡс ми адјалам му пыщкыѡ?

Тащѡмторјас: 1) важѡн вѡвлѡм турунјасыѡ да пемѡсјасыѡ оз вѡлі муныѡ ѡнїја пемѡсјаслањ да турунјаслањ; 2) важѡн олыѡ пемѡсјасыѡ вѡліны јона прѡсѡтѡјѡс ѡнїја олыѡ пемѡсјас сѡртыѡ, 3) высшѡј формаа пемѡсјас лоѡмыѡ мунїс зев наѡнїк да вѡчасѡн уна мїллон вѡн прѡсѡтѡј формаа пемѡсјасыѡ артмѡмѡн; 4) вѡчасѡн ловја ловјас овмѡдчалѡны ваѡ, му вылѡ да сынѡдѡ; 5) ѡтї пѡлѡс пемѡсѡлањ мѡд пѡлѡс пемѡсѡ вуждан пемѡсјаслѡн коласјасыѡ вїсталѡны кыѡи мунїс сїјѡ вужѡмыѡ, вежеѡмыѡ.

Пемѡсјас пемѡсјасыѡ оз Јона торјавны

Быдѡн тѡдѡ бїблїјалыѡ вїет, кыѡи јен вѡчалїс быѡ пѡлѡс пемѡсѡ торјѡн-торїѡн. Велѡдчѡм ѡнїја олыѡ пемѡсјасыѡдыѡ лоѡмсѡ велѡдїгѡн јѡз велѡдѡны оз сомын важѡн овлыѡ пемѡсјасѡс, по щѡщ і ѡнїја пемѡсјасѡс, кыѡи најѡ олѡны да кущѡм налѡн пыщкѡсныѡ (стројѡнњеныѡ). Пемѡсјаслыѡ стројѡнњѡсѡ (пыщкѡсѡсѡ) велѡдыѡ наука—анатѡмїја велѡдѡ лыјаслыѡ стројѡнњѡсѡ, пыщкѡс органјаслыѡ стројѡнњѡсѡ, нервнѡј сїѡтемасѡ да мукѡдлатї. Уна пѡлѡс пемѡсјаслыѡ стројѡнњѡсѡ ѡткоѡалѡ (сравнївалѡ) сравнїтельнѡј анатѡмїја.

Мортјаслыѡ мѡда-мѡд костыѡ јїтѡдјасѡс тѡдмалїгѡн ми вѡчѡдлам ѡткоѡалѡмсѡ да торјалѡмсѡ сїјѡ мортјасыѡслыѡ. Таѡ-жѡ вѡчѡны і велѡдчѡм јѡзыѡ. Лыјас да пыщкѡсјасѡс пемѡсјасыѡдыѡ ѡтлаалѡмѡн ми адјам, мыј сурса-лыа быѡ пемѡсјаслѡн (млѡкопїтајушїѡцїјаслѡн, пресмыкајушїѡцїјаслѡн, муын-ваын олыѡлѡн, черїјаслѡн) ем ѡтыктор, кодї налыѡ лыјасѡс (скѡ-

летсө) матыетö möda-möd d'нас. Сіжө—сурсалы, торја позвонокјасы. На бердö жітчöны кі-кок (конечност-
јас), кодјас абу öткод быд пемöслөн. Сöмын сурса
лыа унжык пемöслөн емöе уна öткод лыјас да öтко-
да најö möda-möдыскöд вочаасöмас.

Кушöм мөвпö вайöдö мјанöс сравнительнöј ана-
томіјалөн в'еталöмыс сурса лыа пемöсјас лöм јылые?

Мыј сурса лыа быд пöлöс пемöс лöины öтк вожые.

**Кушöм ногөн в'еталö олöм лöмтö наука
да кушöм ногөн релігіја**

Важөн олые пемöсјас коласторјас јылые наука
(палеонтологіја) да сравнительнöј анатоміјалөн в'ета-
лöм вайöдöны мјанöс öт мөвпö—став пöлöс пемöс
назöник да вочасөн лöм јылые выводö. Назöник да
чорыда, сöмын зев сбыла, велөдчöм јöз, важөн олые
пемöсјаслые коласјассö (іскопајемöјсö) велөдöм сөр-
тi петкөдлöны, кычi мјанлыс олöм важөн да сы ку-
ча-нын в'еталöны, кычi лöі му вылас олöмыс.

Öтлаалöј тајö бібліјасö мојдкөд му вылад олöм
јывсыд. Быдöнлы гөгөрвоана—релігіяыдлөн мојдыс
öнiја наука воцад нінöм оз сулав, најö нінöм озвер-
мыны сетны му вылын олöм чужöм-паскалöм јылые
тöдмөдöм мөгыс.

Јуасöмјас

1. Кушöм ногөн тöдмалöны важөн олые пемöсјас
јылые?

2. Кушöм пемöсјас олісны медвоzza да важ ера-
јасö?

3. Кушöм пемöсјасые лöины кушму вылын олые
медвоzza пемöсјас?

4. Кушöм турунјас овлісны каменноугольнöј пе-
риодö да мыј најые артмісны?

5. Кушöм пемöсјас лöины шöр ераö.

6. Мыјла велөдчöм јöз лыдöны зев коланаөн
археонтеріксыслые сурöмсö?

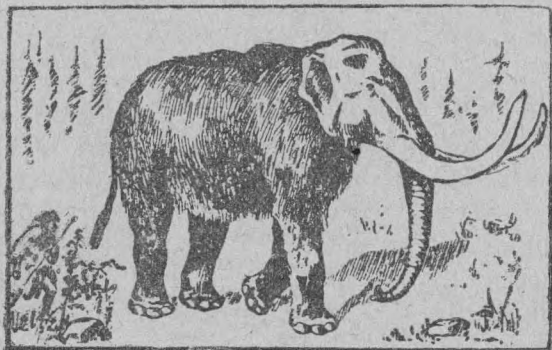
III. Кыѳі лоі морт

Бібліја велѡдѡм серѳі морттѡ јенмыд вѡчѳс 6-ѡд луннас ас кѡтысѡс-жѡ; релігіја серѳыд мортывѳікѡс торјалѡ мукѡд, пѡмѡсјасыс. Наука вѳсталѡ, мы мортыв пѡмѡсјас пѡвсые ѡтѳк јукѡд.

Морт да пѡмѡсјас стројѳнѡын ѡткоѡторјас

Мікроскоп пыр мортлыс вѳр-јајсѡ да лыјассѡ тѡд-малігѡн мѳ адѳам: мукѡд пѡмѡсјаслѡн да турунјаслѡн моз-жѡ мортлѡн тушаыс поснѳдѳк клеткајасыс.

Мортлыс лыјассѡ велѡдѡгѡн мѳанлы колѡ сѳјѡс ѡткоѡавны мукѡд пѡмѡсјас лыјаскѡд, кодјас мортлаѳ матынѡсжык стројѳнѡнаныс. Сѡщѡм пѡмѡсјаснас лѡѡны млекопѳтајущѡјјас пѡвсые медразвѳтѡјјасыс, ѡбѡѳјанајас да на пѡвсын морт моѡаа ѡбѡѳјанајас.

Мамонт.

Вѳѡдлѡј-ѡд лытѡкыс мортлыс да морт моѡаа ѡбѡѳјаналыс горѳллалыс лыјјассѡ. Медјѡна сѳнмаѡ шыбытѡ кѳјаслѡн куѳтаыс. ѡбѡѳјанајасыдлѡн да мортывдлѡн кѳјасыс ѡз ѡтѳктор вѡчны. Мортывдлѡн кѳыс мыјјаскѡ вѡѡтны, ветлѳ мунѳгаѡ најѡ ѡз ковны. ѡбѡѳјанајасыд-нѡ ветлѳганыс кѳјаснаныс кокнаныс моз жѡ ужалѡны. Кѡтѳ најѡ вермѡны ветлыны бѡр кокјаснаныс, сѡмын налѡн кѳјаснаныс ѡтсѡѡны.

Мортыд веескыда вермё сулавны еурса лыыс сы-
лөн неуна чукула - да. Обезјанајасыдлөн-нё еурса
лыыс веескыджык да сы вёсна најё оз вермыны зу-
мыда сулавны кок выланыс. Морёсыс (груднёј клет-
каыс) обезјанајасыдлөн паскыджык мортыдлөн дорыс.
Кокјасын да кіјасын чунјас отмоза пукалоны. Жур-
мысо да чужомвыв лысё вичодигөн мі адхам тащом-
торјас. Мортлөн: жужыд плеш, жужыд темја, јон ба-
лабёж, еінкымвыв лыјас омёлік, ныр лыјас јонёс,
омёлік щёка лы. улыс щёкаын тошув мылк да омё-
лік, откод кымын пнјас.

Обезјаналөн јур лыыс торјалё морт јур лыыс:
лапкыд-ік, вундём плешён, лапкыд теменён, вундём
балабёжён, еінкымвыв јон лыён, жужыд еін гуранја-
сён, гырыс щёка лыјасён, омёлік ныр лыјасён да
гырыс пнјасён. Еінмад шыбытчо горілла јур вылын
(теменас) јон мылк. Сіјё мылкыс еојан мыштсыјас-
лөн јітсанін.

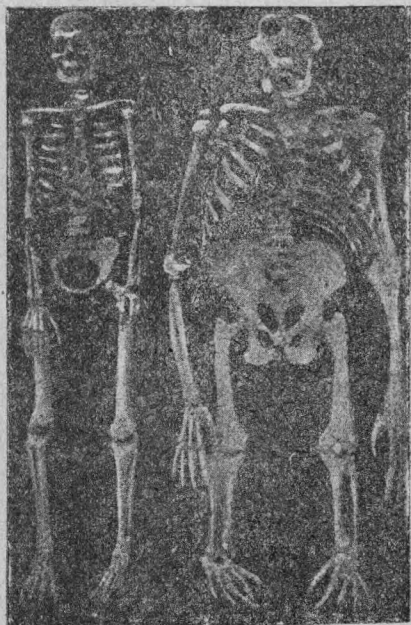
Кот мі і адхам торјалёмторјас, мортыдлөн да
обезјанаыдлөн скелетыс (лыјасыс) пёшти откодо-
мортлөн і обезјаналөн еурса лы бердё кыкён-кыкён
јітсёны ордлыјас, возын морёс лы да клучітсајас.
Јур лыыс мортлөн і обезјаналөн уна поснідік лыяс-
ыс. Кыкнаныслөн кык кі да кык кок. Быд коңечнос-
тын отмында јукён да быд јукёнын отмында лы.

Оз сёмын лыјас откод-авны мортёс да обезјанаёс.
Мукёд частјаслөн (еојан-јуан, лолалан, вір ветлан да
с. в.) стројеннеыс нёшта-на откодоёжык.

**Еурса лыа пемёсјаслөн да мортлөн мам кынём
пыщкын быдмёмыс петкёдлө налыс ётік
вужсан лоёмсё**

Быд пемёс, кычі колк вајыејас, сіз-жё і ловја
піјан вајыејас лоёны ётік клеткаыс. Черілөн, лебач-
лөн, пресмыкајушщёлён, млекопитајушщёлён, сіз-жё
і морт, налөн зародышјасыс абу гырыс пемёс модааёс.

Віқӧдлӧ серпас вылые уна пӧлӧс немӧслые
Зародышјассӧ. Став пӧлӧс немӧсылӧн зародышјасые
сещӧм ӧткоӧе, мыј веег велӧдчӧм морт оз вермы
віставны коді кодлӧн.

Мортӧн да торӧдӧн скелетјас.

Бӧрыннас најӧ заводітӧны-нӧн торјавны мӧда-
мӧденые да медӧбрја каднас ӧткоӧе сӧмын млеко-
питајущӧј немӧсјаслӧн. Морт зародышлӧн, мукӧд
немӧсјас зародышлӧн моз-жӧ лолӧ јур дорас ӧокчӧм
тјјјас. Ваын олые немӧсјаслӧн бӧрыннас та местаӧ
лоӧ ӧокчӧм, код пыр најӧ ілолалӧны. Му вылын олые
немӧсјас да морт зародышлӧн тајӧ ӧокчӧм тјјјасые
бӧр бырӧны.

Морт зародышлые мӧ зев лӧеыда адзам чері
бордјас модаа конечностјас, бӧж. Вітӧд тӧлыенас
мортыдлӧн зародышые тӧна, сурса лыые вескыд,

обезјанајаслөн код-жө, кіјасыс кузөс-жө туша серті-
ыс да кодјасас чунјасыс кіјасас код-жө, кызі і обез-
јанајаслөн. Бөрыннас-нын став тајө казтыланторјасыс
налөн бырө да лооны ыжыд морт-модаа.

Мыј петкөдлө пемөсјас да морт зародышлөн кы-
нөм пыцкын быдмөмыс? XIX-d немын немечса ве-
лөдчөм морт I'еккел јөзөдіс тащөм мөвп: быд пемөс-
лөн зародышыс мам кынөм пыцкас быдмгас петкөд-
лө кущөм ногөн лоі сещөм пемөсјас, кущөм ногөн уна
ео воөн муніс өтї пөлөс пемөсјасыс мөд пөлөс пе-
мөсјас артмөм. Сің-кө, наука боксаң зев лөсыда позө
гөгөрвоны морт да пемөсјас зародышлыс өткода чу-
жөм-быдмөмсө. Сіјө петкөдлө өнїја мортлыс да пемөс-
јаслыс јона важөн өтік вожыс лоөмсө.

Абу-ө ыжыд мортлөн сещөмторјас, кодјас ескөн
петкөдлісны сылыс пемөсјасыс лоөмсө?

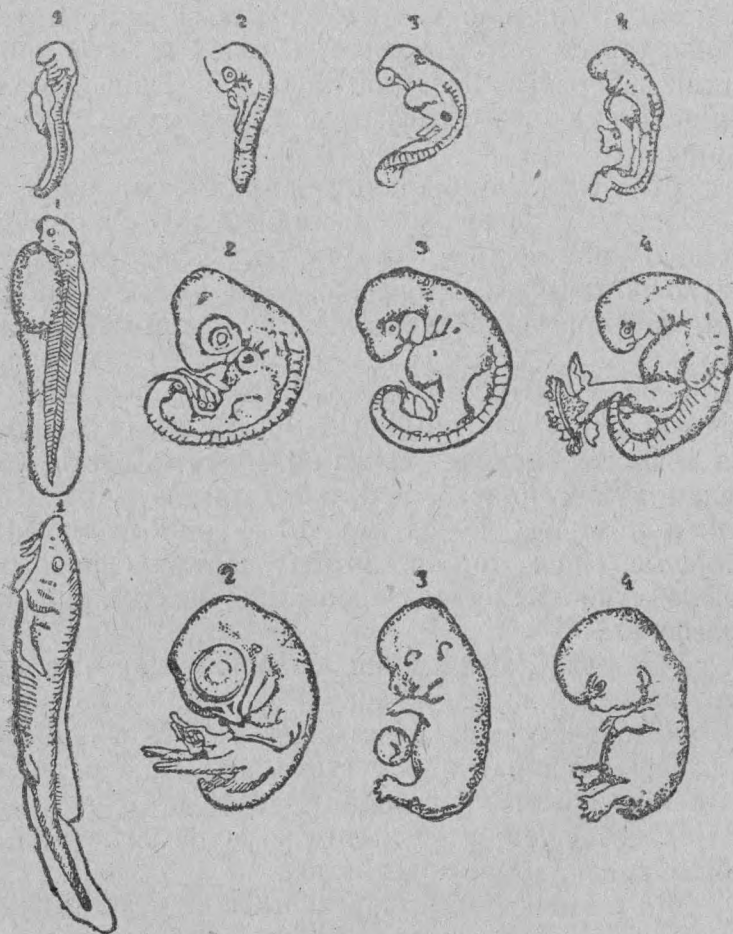
Мортлөн пемөсјаслаң мунанторјас.—Рудіментјас

да бөр важө волөмјас.—Атавізм

Быд мортлөн туша вылас да пыцкас емөс се-
щөмторјас, кодјас вісталөны сылыс пемөсыс лоөмсө.
Пемөсјаслаң мунөмсө мортлыс медбура вермас віс-
тавны нїзув модаа пома єінтөм єув (єлепөј кішка).
Грызунјаслөн—кролікјаслөн, көчјаслөн да мукөдлөн—
єінтөм єувјыс вайө зев ыжыд бур єојөм јуөмлы: сені
небөө турун єојан, сы вөсна сіјө регыджык небөө.

Млекопитајущөјјасыдлөн нін єлепөј кішкаыд
абу сещөм колантор, кың грызунјасыдлөн, да сіјө
уна вочөжөн вочасөн чінө, лїбө, кың велөдчөм јөз
шуоны, атрофірујтчө (дырөн бырө—позө шуны комі-
өн). Єојіг-јуігөн мортлы єлепөј кішкаыд неөтік оз ков.
Вісмылігјасөн сіјөс шыбытны да мортлы сөг лөкыс
ннөм оз ло. Нөшта, сіјө унаыс-на морттө кувтөчыс
вісмөдлывлө-а.

Глепӧј кӧшка модаа ковтӧм торјастӧ велӧдчӧм
 јӧвыд морт тушаыс лыддӧны 200 кымынӧс. Нӧшта
 вайӧдам прӧмерјас: пресмыкајушщӧјјаслӧн да лебач-
 јаслӧн ем кӧжмӧд сӧнкым, кодӧ улысаыс тупкӧ сӧнсӧ.
 Мортлӧн кык сӧнкым, сӧмын сӧн пелӧсын, ныр бокын,

Кызӧ мам кынӧмын быдмӧвы: 1) черӧ зародыш; 2) крошкӧ зародыш; 3) облычана зародыш да 4) морт зародыш.

ем гөрдоват вöснiд-ик кучiктор, кодi i ем коjmöд гiн-кымыслöн колантор.

Чун костјасын, торја-нын мышладорсаңыс, тыдалöны вартчан перепонкајаслöн коласјас. Вомпыпкө-сын (небо) кывиад позö казавны кущöмкö јöнгылјас, торја-нын поснi челад-лөн. Кыс најö лоины? Черiјас да пресмыкајущöјјас пöвсын емöс кык рада пiна пемöсјас (акулајас, зубаткајас). Пiнғанывса тајö јöнгылјасыд мöд рада пiнјаслöн коласјас. Туша пасталамы гөнјас сiз-жö позö лыдыны пемöсөн олöмсаң колас-торјөн.

Мыј јылыс тајö ставыс вiсталö? Сы былö, мыј морт назöник да вочасөн вежөмөн лоi нiзшöј пемöсјасыс да налыс уна черта öнöз-на ез вермы бырöдны. Наука боксаң зев гөгөрвоана морт вылын тащöм ко-дöм органјасыс. Наука вiсталö: тащöм коласјасыс (остатокјасыс) вiсталöны морт-лыс пемöсыс лöмсö. Релiгiја боксаңыд не-кыз-нын најöс вiставныд. Öд морттö релiгiја сертiмдiен вöчiс ас сертiыс, мыјла нö ескöсылысетiс пемöсјаслаң мунаиторјассö, кодјас мортлы бур пыддi сöмын лок вајöны. Сесса, морттö кö јенмыд мукöд пемöсјасыс вöчiс торјөн, мыјла мортлөн зародышыс быдмö мукöд пемöсјас зародышјас моз жö, сiјö стади-јајасөн-жö?

Уна мукöдтор-на щöц вiсталöны мортлыс пемöсыс лöмсö. Унамы паныдаслöны јöз, кодјаслөн пемöсјас чертамы јона-нын вывтi тöдчö. Мукöд дырјыс чужлöны чiк гöна челад, туша пастаыс i чужöм пастаыс гөн. Разанскöј губернаыс öтiк крестанiн—Лев-тiхiјев—вöлi сещöм гöна, мыј сiјöс јöзлы петкöдлыны новлöдiсны јармаркајас былö.

Морт зародышыс зев лöсыда позö адзыны бöж. Овлывлö, мыј чужливлö бöжа кага, весiг бура ыжы-дөн да гöнаөн. Та куза унамы лöсöдлöны быдсама пö-лöс мојдјас, збылысö-нö бöжыс кагаылөн петкöдлö

пемөсјаслаң бөр матөсман случај. Врачјас вермасны вундыны тајө бөжсө, сыыг локыс ыһөм оз ло.

Унаыг чужлывлөны уна ыоңа јөз, кык пада ші-
најас, ыокчөм түј төдчана кагајас да с. в. Став тацөм-
торјасыс шусө, атавізмөһ.

Бөжа дегөһа.

Мыј ылыг вөстало атавізмөс? Сіјө вөстало пө-
мөсјасыс морт лөм ылыг наукалыг збылунсө вө-
талөмсө.

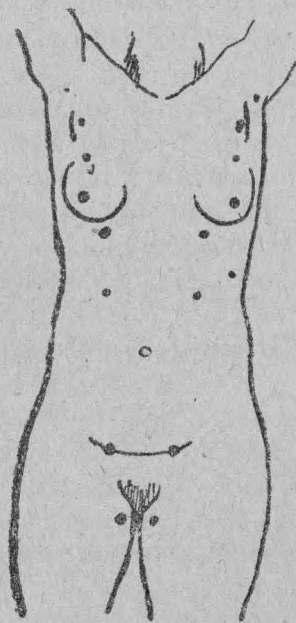
Важөһ олыг мортјаслөһ коласторјас (өскопајөмөјјас)

Пөшщөрајасыс, му пыщкыг унаыг сурлывлөны
морт лыјаслаң муныг лыјас, сөмыһ кытјастөкө-і најө-
торјалөһы морт лыјассыд.

Јөвропаыһ важөа олысјасөһ вөліһы ыөандөртал-
скөј расаса јөз. Налөһ лыјасыс сурөһы Германөјаыс-

неандертал расаын 1856-ӧд воӧ. Вундӧм лапкыдык плеш, лапкыд темја, сін кымӧсвыв јон лыјас, жужыд сінгуран, паскыд ныр, тошув лытӧм улыс піӧан—со мыјјасӧн неандерталскӧј мортыд торјалӧ ӧніјајӧзсыд. Пыдыс му пыщкыс налыс лыјассӧ адӧалӧм сертіыс поӧӧ шуны, мыј сіјӧ јӧзыс овлісны 60.000 во кымын саяын. Сӧмын неандерталетсыд му вылад абуна медвоӧӧа морт.

Нӧшта воӧса јӧзыдлӧн лыјас сураліны еща, сӧмын зев тӧдчанајас. Германіјаын, Гејделберг карын, 1907-ӧд воӧ сурі улыс піӧан лы бырӧм јӧзлӧн нын, кодјасӧс шуісны Гејделбергскӧј расаӧн. Сіјӧ лы сертіыс, Гејделберг расаса јӧзыд нӧшта-на јона торјалісны ӧніјајӧзсыд—неандерталскӧј јӧз дорсыд. Ыжыд щӧка лыын нӧтні абу тошув лыыс, а сӧмын емӧс гырыс помјас јурлыкӧд јітсыны. Щӧкалыыс јонжыка

Уна конјаса вывбаба.

мунö öбөѣжана лыјаслаң, морт лыјаслаң дорые, пін-
јасыс-жö јонжыка мунöны морт пінјаслаң.

Тажö јöзые олісны 200.000 во сајын кымын.

Став тајö гіжөм адзанторјасыс—збыльö да зев
бура вісталöны кущöмöс вöліны медвоѣа јöз. Тајö-
јасыс кынчі нöшта на емöс кымынкö лыјас, кодјасöс
велөдчöм јöз сіз-жö шуöны важөн олыс мортјаслыс
лыјасөн. Јава ді вылыс 1891-öд воын сурі јурпыдöс
лы да ладвејлы. Адзöм лыјас серті велөдчöм јöз
вісталöны кущöмöс вöліны тајö олысјасыс. Воѣлаң
нужалöм щöканае најö мортјаслаң дорые јонжыка
мунöны öбөѣжанајаслаң. Јамалöм ныр, өінкымвыв
гырыс лыјас, зев лапкыд-к плеш. Ставыс тајö öбөѣ-
жанајаслөн код да сы вöсна шуісны öбөѣжана-мортөн—
(питекантроп). Ташöм олысыс овліс 500.000 во сајын
кымын.

Лунвыв Африкаыс 1925-öд воö сурі нöшта öтк
лы. Сурöма 4-5 арöса чагалөн јурлы, кодјас овлісны
2-3 мілльон во сајын. Ташöм пöлöс олыссылы сетіс-
ны Австралопітек нім—лунвыв африкаса öбөѣжана.

Мыј петкөдлöны став тајö торјасыс? Најö віста-
лöны, мыј öнїа морт лоіс назöнік да вочасөн вежö-
мөн улынжык сулалыс пемöсјасыс; тајö коланторјас-
ыс і петкөдлöны кычі вочасөн вежöмөн лоіс морт.

Лоіс-ö морт öбөѣжанасан

Унаыс кывлывлан, велөдчöм јöз-пö шуöны,—
морт лоіс öбөѣжанасан. Тајö абу збыль. Наука оз віс-
тав, мыј морт лоі öбөѣжанасан. Велөдчöм јöз вісталö-
ны, мыј мортлыс да öбөѣжаналыс стројеңненысö велö-
дöм серті, најö зародышјаслыс кынöмпыцкын быд-
мöмсö төдмалöм серті, важса олыс іскопајемöј морт
лыјас серті сіјö шуö: морт да öбөѣжана лоіны öтї вож-
сан. Тајö предокјаслөн потомкјасыс өз öткода веж-

сыны олан условіјӧас сертїныс. Мукӧдыс на пїе кутїсны вежсыны мортлан, мукӧдыс обекјанајаслан.

Морт лоӧм јылыс наукалӧн вїсталан торјасыс вужсаңыс бертовтӧны мортӧс јенмӧн вӧчӧм јылыс релїгіјалыс вїсталӧмӧс.

Сорнї бӧрын јуасӧмјас

1. Мыјӧс торјалӧны да мыјӧн ӧткоӧс мортлӧн да обекјаналӧн лыјасыс?

2. Мыј позӧ адзыны кагалыс мам кынӧмпыщкас быдмїгас?

3. Кущӧм рудїментјас мортлыс тї тӧдад?

4. Кущӧм атавізмјас тӧданныд?

Мортлыс кущӧм іскопајемӧј предокјасӧс тї тӧданныд.

6. Мыјла абу збыл релїгіјалӧн вїсталӧмыс мортӧс јенмӧн вӧчӧм јылыс.

IV. Ловја ловјаслӧн развіајтчан да вежсан помкајасыс—дарвінізм

Став ловја ловјас лоӧм јылыс тӧдмалӧм бӧрын мї воїм выводӧ, мыј прѣстӧј организмјассан лоӧм олӧмыд уна мїлӧн во чӧжӧн вежсїс ӧнїја кадӧз.

Кущӧм помкајас вӧспа нӧ ловја ловјасыс вежсӧны? Медем вїставны та јылыс, вїзӧдлам војдӧр, кычї мунӧ олӧм ӧнїја турунјаслӧн да немӧсјаслӧн. Нїнӧм тӧдтӧгыд вермас кажїтчыны—мыј став ловја ловыс олӧны ӧтвылыс, ӧтсӧгласӧн. Збылысӧ абу сїзї. Англіјаса велӧдчӧм морт, Чарлз дарвін (XIX нем шӧрын овлїс), гӧдмалїс, мыј ловја ловјасыд нуӧны тып ассыныс олӧмнысӧ кутӧм понда (борьба за существование).

Мыј сылӧн помкаыс? дарвін ногӧн, ловја ловјасыд му вылад чужӧны јона уна быдмыны вермӧм

дѳреы. Ѳд, со черіјас пуктѳны пѳжнысѳ (ікрінкајас) мільѳнјасѳн, кыг ескѳн колѳ быдмыны мільѳн черілы-жѳ. Быд ікрінкаыг-кѳ чужіс чері да быдміс сїјѳ ыжыдоѳ, во мыгті ескѳн выл черіјасыс бара леісісны мільѳн ікрінкајасѳн сек ескѳн куш черіјаснад тыріс став муыс.

Нѳжјѳнжык рѳдмыг пемѳс—крѳлік, быд во вайѳ даг пемѳсѳс. Ез-кѳ ескѳн крѳлікјасыд вѳчасѳн бырны, даг во мыгті ѳті крѳлік гѳзсаѳ верміс лѳны 100 мільѳн крѳлік.

Слѳнјас рѳдмѳны нѳшта нѳжјѳ. Медвѳзѳа пісѳ најѳ вайѳны 30 арѳсѳн; 150 во олїгѳн вайѳны ставсѳ 6 пі кымын. Велѳдчѳм јѳз арталісны, мыј кык слѳныг 750 во мыгті вермас лѳны 19 мільѳн слѳн.

Тащѳм-жѳ ѳджѳ рѳдмѳны і турунјас. Бѳстам одуванчік јурын кымынкѳ даг кѳјдыс. Быд одуванчікыс вѳнас быдмѳ кымынкѳ јур. Ѳтік турунсаѳныс кѳјдыс артмѳ кымынкѳ го. Став кѳјдысыс-кѳ ескѳн чужіс да лучкіа-кѳ быдміс, даг во мыгті ѳтік кѳјдыс саѳыд быдміс сы мында турун, мыј најѳ ез кутны тѳрны ставму вылас. Мі адѳам, ѳтік пѳлѳс пемѳснад муыд оз тыр. Талѳн помкаыс—вісталѳ дарвін,—ловја ловјас пѳвсын олѳм вѳсна тыш мунѳмын. Мыј-кѳмында ловја лов кулѳны јѳна томѳн, унаѳн кулѳны арлыдѳ вѳтѳѳ, віјѳмѳн, сојан-јуан тырмытѳмла, југыд да шѳныд тырмытѳмла.

Мыјѳ-нѳ вайѳдѳ олѳм вѳсна тышас? Тышас кулѳны омѳлжык пемѳсјас, петѳны венысѳн јѳнжыкјас, оланѳногас јѳнжыка лѳѳѳдчѳмјас. Мунѳ бытѳѳкѳ јѳнжыкјасѳѳ бѳрјѳм.

дарвін тајѳс шуіс јестественѳј ѳтборѳн, кодї мунѳ олѳм вѳсна тыш нуѳдѳм пѳнда. Тајѳ велѳдчѳм мортыс велѳдіс кыѳ во чѳж гортса пемѳсјаслыс да турунјаслыс олѳмсѳ да каѳаліс налыс вывтї уна форманысѳ да пѳрѳданысѳ. Мортыд бѳрјѳ аслыс коланажык прїзнака пемѳсјас да сїјѳн вѳчѳ іскусственѳј ѳт-

бор (морт бӧрjӧ). Тажӧс оз ков ӧтлаавны јестественнӧj отборыдкӧд. Гортса оґмӧсад мортыд бостӧ рӧдмӧдны сещӧм ајјасӧс да еңјасӧс, код вылӧ сјjӧ мыжкӧ вӧсна наґејтчӧ. Мукӧдјасыслыжӧ пјјансӧ рӧдмӧдны мортыд оз кӧсјы. ґарвин ногӧн, исскуственнӧj отборыд гортса пемӧсјаслыг рӧдсӧ вежӧ; јестественнӧj отборыд ывлавылын мунӧ ачыс, мортinмӧдчытӧг.

Кушӧмжык ногјасӧн мунӧ олӧм вӧсна тышкыд

Быд ловја пемӧс олӧ не сӧмын ловтӧм прірода гӧгӧрын, но і мукӧд ловја ловјас пӧвсын. Ловја ловјас костад мунӧ тыш сојан јуан вӧсна, места вӧсна, шондi вӧсна. Мукӧд пемӧсјасыслӧн—хiщ-чiкјаслӧн емӧс уеласан ӧруґ-ґӧјас—јог пiчјас, терыб кок, јог еin да с. в. Уна пемӧс—җмејјас, маґазіјас, чушканјас ас туша пыщкын вӧчӧны јад, кодӧн најӧ і чушкӧны вӧрӧгјаснысӧ. Бычӧјаслӧн, мегӧјаслӧн ем сурјас, пемӧсјаслӧн да турунјаслӧн быґґама пӧлӧс чуткаланторјас. Ставыс тајӧ уеласан да мукӧд ловјас уеласӧмыг вiдчысан ӧруґ-ґӧ.

Почӧ шуны, мыј најӧ омӧлжык пемӧсјас вылӧ уеласiгӧн кынзi ковмывлывлӧны і јонжык пемӧсјасыг мездыны.

Олӧм вӧсна тыш мунӧ нӧшта ас рӧмӧн ывлавыв рӧмјас сертi лӧсӧдчӧм. Рыжӧј да сӧд вiчјаса тiгр мунӧ луныв расјаслаң, кӧнi тiгрыс і олӧ. Верблудлӧн рӧмыс лыа рӧм (пустыңа рӧм), лунывса бобулјас вывтi уна рӧмаӧс, сенсә ґорiз рӧмјас сертiжӧ, вӧјвылын ґорiзјасыд еґа рӧмаӧс дај бобулјасыд еґа рӧмаӧс.

Уна бобулјас зев јона мунӧны турунјаслаң, кодјас вылын најӧ олӧны, не сӧмын рӧмнаныс, но і форманас. Калiма бобул борґјассӧ топӧдӧмӧн мунӧ кос пу корлаң. Емӧс поснiдiк гагјас, кодјас пу вылӧ пуксаны да он і адзы ґик кос увјас кодӧс.

Уна омѡлік пемѡс-ѣік јон пемѡсјаслаѣ мунѡ.
Шуам кѡк јона мунѡ варышлаѣ.

Тас-ѣін поѡ адѣыны, кымын ногѡн мунѡ олѡм
вѡсна тышыд. Кыѣі-нѡ лоі сымында пѡлѡс пемѡсыс
да туруныс? дарвін ногѡныд сїјѡ артміс кыкногѡн
наследственностѡн да вежѡмѡн

Ловја ловјас асыныс прїзнакјасѡ вермѡны сѡт-
ны (вужѡдны) пїјаныслы, сы понда пїјаныс кутасны
мунны мам-батјаслаѣыс. Піыс нѡшта вежас јонлаѣ
да бат-мамсаѣыс бѡстѡм прїзнакјаскѡд сѡтѡ-ѣін ас-
лас пїјаныслы. Мѡс сѡмын вермас чужтыны мѡскѡс.
каѣ-каѡс. Тајѡ медыжыд закон наследственностыд-
лѡн.

Мыј-нѡ ескѡ бура вајѡ пемѡсјасыдлѡн вежѡмыс?
Лучкїжыка пемѡсјас бѡрса вїѡдігѡн мї адѣам, мыј
кѡт і пїјаныс мунѡны бат-мамјаслаѣыс, сѡмын најѡ не-
кор оз овлыны ѣік ѡткѡѡс. Век мыјѡнкѡ торјалыш-
тѡны: рѡмнас, форманас, ыжданас да с. в. Тащѡм
вежѡмјасыс вермасны лоны јона і омѡла, сѡмын мї
огѡна тѡдѡ сылыс помкасѡ.

Выл пѡлѡс турунјас да пемѡсјас лѡмтѡ дарвін
вїеталѡ со кыѣі: вежласѡм вѡсна ловја ловјаслѡн вѡча-
сѡн тыдовтѡны был сѡјствојас, кодјас і вужѡны
пїјаныслы. Вежѡм став пемѡсыс-ѡ олѡм вѡсна тыш-
ыс петѡ венысѡн? Сѡрт. венысѡн петѡ сѡцѡм пемѡс.
кодлѡн вежѡмыс лѡѡ бурлаѡѡ. Сѡцѡм пемѡсјасыс
лѡѡны јѡвжыкѡс мукѡд пѡлѡс пемѡсјасыс. Сырѡннад
чѡжас уна вежѡм да артмѡ-ѣін был пѡлѡс пемѡс
лїѡѡ турун.

дарвінѡчыд велѡдчѡм јѡзыд вѡлі чажтѡны мыј ловја
ловјасыд вежласны оз вермыны да мыј ѡнї ем сы
мында да сѡцѡм пемѡсјас, куцѡмјасѡс вѡчліс јѡн.
Сѡмын дарвін зев бура петкѡдлс, мыј пемѡсјасыд да
турунјасыд лоїны ѡтї вужыс, вежласѡмѡн. Мїлѡн
во чѡжѡн олѡмыс паскалі прѡстѡј формајассаѣ ѡнїја
формајасѡз дарвін олѡмсаѣыд ловја ловјас вежласѡм

жывсӧд наукаыдлӧн велӧдӧмыс жона восковтӧс вӧзӧ да сӧжӧ восковжасыс нӧшта жонжыка вӧсталоны велӧкӧй учонӧйлыс пемӧсжас вежласӧм жылыс теорӧја збыль лунсӧ.

Ӧтпыржӧн женмӧн олӧмтӧ лӧгӧдӧм жылыс религӧја-лыс велӧдӧмсӧ наука жӧкӧж венӧс.

Сорнӧ бӧрын жуасӧмжас

1. Мыж попда мунӧ олӧм вӧсна тышыс?
2. Кушӧм велӧдчӧм морт востӧс сӧжӧс?
3. Мыж сӧжӧ жестественнӧй отборыс?
4. Кушӧм мортжасӧн пемӧсжас нуӧдӧны олӧм вӧсна тышсӧ?
5. Мыж сӧжӧ наследственностыс?
6. Мыж сӧжӧ лоӧ пемӧсжаслӧн вежсӧмыс?
7. Кушӧм ногӧн лоӧны выль нӧлӧс турунжас да пемӧсжас?

V. Мыж вескӧдлӧ морт вӧр-жаж ужӧн

Женлы ескежасыд унаыс шулывлӧны: мортыд пемӧсжасыд торжалӧ сӧжӧн, мыж морт пыццад ем лов (душа), кодӧс сетӧма жен, сӧжӧ и вескӧдлӧ мортнад. Наукаыд шуӧ: морт пыцкын некушӧм ловабу. Морт вӧр-жаж ужӧн вескӧдлӧм жылыс тӧдмавтӧж мӧ вӧрдӧр тӧдмалам кыжӧ мортыдлӧн ужалӧ вӧр-жажыс. Сы могыс вӧчам некымын опыт лагушакӧд.

Лагуша пыцкыс пержӧм сӧлӧм вермӧ ортсын озны

Вӧчӧж тащӧм опыт: корсӧ лагушаӧс, бӧстӧж сӧжӧс шуҗга кӧаныд да ножӧчӧн вундӧй сылыс журпыдӧссӧ. Вескыд суга сугӧж сурса лы вемас, журсӧ вундӧм бӧрын сӧжӧ зев бура тыдовтчӧ. Пуктӧж лагушасӧ га-щӧн пӧв вылӧ, лапажасӧ тувжалӧж пӧв бердас жемжа-сӧн да нажӧник вундӧ ножӧчӧн сылыс кынӧмсӧ да морӧссӧ.

Паскөдөй кучікөсө јайыскөд бокјасө да візөдлөј кушөм лагушаыслөн кынөм пышкөсыс. Ті секи аґаґад—кынөм пышкөсыс лагушаыдлөн млекопитајуш-щөјлөн да мөртлөн код-жө. Лагушаыдлөн өө-лөмыс ловја-на абү-кө сіјө дојмөма кынөмсө косалігөн. Көтөдөј өөлөмсө фізіоло-гіческөј ваөн. Сіјөс вөчны поґө таґі: пүөм літр ва пышкө сывдыны 6 грамм сов. Тајө ванае көтөдыштадөгөн лагушалөн өөлөмыс зев дыр олас ловјөн.

Релігіја велөдөм серґыыд, мөрт вір-јај ужалөмнад вескөдлө лов, сытөг і овны ловја лов оз вермы. Мы-нө ескөн віеталө лагуша вылас вөчөм опытыс? Сы-лыс вундім јуреө, піскөдім еурса лы вемөсө, вундім кынөмсө да морөсөсө. Пемөсыдлөн кө вөлі кушөмкө лов, таґ вундалөм бөрад сылы колі кытчөкө лебґыны-һін. Збылвылассө-нө лагушалөн өөлөмыс ужалө, көтөсөкө өөлөмыд вивті нежнөј орган. Лагушалөн өөлөмыс оло сывдөм сов ваөн көтөдышталөм вөсна. Сіґкө, опытыд петкөдлө мјанлы, лагушаыдлөн өөлөмыс мунө ма-теріалнөј вещество вөсна, а оз кушөмкө бөкөвөј вынөн.

Мүкөдыс вермасны чајтны: ловыс (душаыс) ла-гуша пыщөыд ез-на удіт петныс-да, сіјөн і ужалө сылөн өөлөмыс. Вөчөј нөшта өтік опыт.

Бөстөј чуһ помјаснаныд өөлөмысые вивладор помсө, наґөһік лептөј сіјөс вивлаһ да вундөј ноґіч-јасөн сылыс сосудјасөсө. Пуктөј өөлөмсө пөв вылад да көтөдөј сіјөс сола ванад. Ортсыас өөлөмыс лагу-шаыдлөн пондас уґавны туша пыщкас мөз-жө. Мыј петкөдлө тајө опытыс? Туша пыщкые перјөм орган вермө овны, пуктан-кө сіјөс колан условіјөјасө. Тајө опытјасые петкөдлөны мјанлы, мыј оз лов вескөдлы вір-јај (телө) өөлөмөн, а материалнөј вещество.

Кызі олӧны млекопитајушщӧјјаслӧн да немӧс- јаслӧн органјас

Сӧкыджык опытјасӧн велӧдчӧм јӧз вермисны ад-
зыны вундӧм органјаслые тушае ортсын ужалӧм
лагушалые кынзіі млекопитајушщӧј немӧсјаслые. По-
чӧ перјыны сӧлӧм лӧбӧ сув кроликлые, каӧлые, пон-
лые, да щӧктыны најӧс ужавны тушаеные ортсын
зон лунјасӧн. Сы могые колӧ вір ветлан тујјас ку-
заыс лезны Рінгер-Локкыс ва. Тајӧ вале тащӧм:
ӧтік літр пуӧм ва пыцкын—9 грам сов, граммые віт-
ӧд јукӧн двууглекіслӧј soda, сы мында жӧ хлорістӧј
калїј да калтсїј данӧшта 1 грамм вінограднӧј сахар—
глюкоза. Тајӧ васӧ колӧ шонтыны 38 градусӧз да сен
колӧ лоны органыс долавны тырмымӧн сынӧд.

Зев важја мортлӧн јурлы

Тащӧм ногӧннад велӧдчӧм јӧзыд вермӧны щӧк-
тыны ужавны весіг немӧсјаслые јурјас. Мӧскуаса
унїверситетын доктор Чечулін вӧчӧ тащӧм опыт: орӧ-
дӧ понлые јурсӧ, вір ветлан тујјас пыцкас лезӧ ві-
јӧм немӧслые вірсӧ да јурыд заводітӧ овны: сінкым-
јассӧ вӧрӧдӧ, нырсӧ гїлӧдігӧн ӧсјалӧ, вомас пуктӧм

сѡжансѡ нѣлыштѡ, весіг сѡігас вомас дул петѡ, сѣ-
кѡ і дул вѡчан железаіасыс ужалѡны. Ставыс таіѡ
вѡчсѡ шонтѡм да сынѡдалѡм вір леѡдмѡн.

Таіѡ віеталѡм опытјасыс вайѡдѡны мѣанѡс мѡвпѡ,
мыі некущѡм лов пемѡсјаслѡн аѡу, коді ескѡн вес-
кѡдліс сы вір-јаі ужѡн. Быд орган торјѡн, туша
берѡсѣс бостѡмѡн мыікѡдыра вермѡ ужавны колана
условіѡјас вѡчѡмѡн.

Велѡдчѡм мортјас, Кравков да Кулобко, морт
органјас вылын вѡчавлісны тацѡм опытјас: кулѡм
мортлыс вундѡны чуңсѡ, леѡдны на пыр вылынжык
індалѡм васѡ да чуңјасыс олѡны воыс дыржык: на
вылын быдмѡ гыж, вермѡны пѡсавны да с. в. Сіѣ жѡ
ужалѡ і мортлѡн сѡлѡм мортлыс кулѡм бѡрас кымын-
кѡ час мытї перјѡм бѡрын.

Пол јуркѡд опыт.

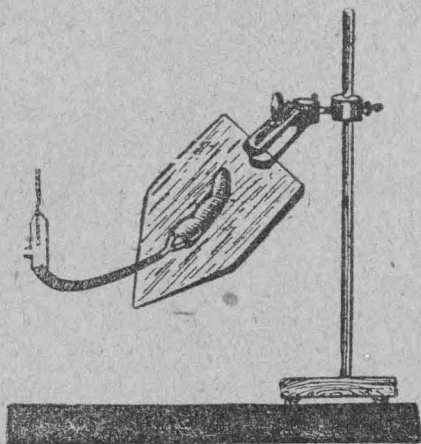
Таіѡ опытјасыс віеталѡны, мыі мортлѡн органја-
сыс вермѡны овны ѡтнаныс колан условіѡјасын, сѣ-
кѡ і некущѡм ловлы овны сені некѡн.

Морт органјаслы олӧмтӧ перјігӧн велӧдчӧм јӧзыд оз лыддыны некущӧм молітвајас, тӧданкывјас, а сӧмын отсӧг вылӧ бостӧны матеріјальнӧј веществојас (ва, совјас да мукӧд).

Релігіја сертійд ӧтік лов морт телӧ уждад вескӧдлӧ. Кыз-нӧ ескӧн висталас јенлы ескыс морт органјасыдлыс туша пыщес перјӧм бӧрас олӧмсӧ? Релігіјаыд тајӧјас вылӧ шуны нінӧм оз вермы, сыыс кынзі најӧ мунӧны паныд кущӧмкӧ ловӧн морт уждӧн вескӧдлӧм јылыс висталӧмыслы. Велӧдчӧм јӧзыд-нӧ, кодјас оз ескыны некущӧм ловлы, зев лӧсыда вермӧны виставны мыјла сіјӧ сізі лоӧ. Најӧ воӧны ӧті мӧвнӧ: олӧмыд сіјӧ—фізіческӧј да хіміческӧј јавленнӧјас. Олӧмад, сіз-жӧ, і морт олӧмын, абу некущӧм ыжыд вынлӧн вын, сен нінӧм дівӧыс абу.

Лов-ӧ вескӧдлӧ міјан телӧон

Мортлӧн-кӧ некущӧм лов абу, кызі виставны тащӧм торјас: коді вескӧдлӧ морт вір-јај уждӧн, мыјла вӧрӧны кі да кок, мыјла тушаыд зӧннас ӧтвылыс

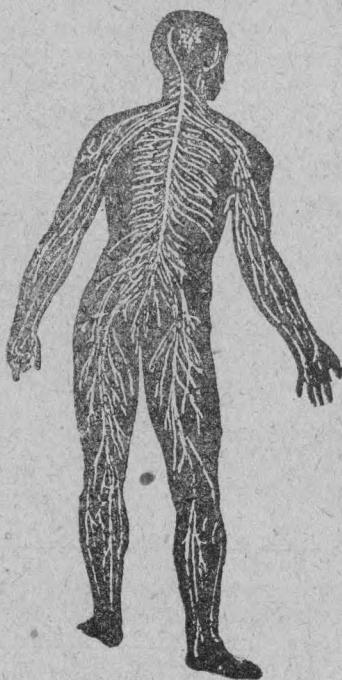

Вундӧм чункӧд опыт

ужалӧ? Вӧлӧмкӧ, тајӧјас вылӧ зев позӧ бура, вочакыв візны. Сӧмын сы могыс колӧ тӧдмавны морт

нервјас уждн. Нервнөј еістема мортлөн—вывті слож-
нөј аппарат, код јуксө кымынкө пелө. Сенем централ-
нөј нервнөј еістема, кытчөпырөны јурвем, сурсалы вем.
Јурвемсә да сурсалы вемсә вожалөны јежыд суніс-
јасөн став туша паста нервјас. Јежыд сунісјассө
ночө шуны доргөгөрсә нервнөј еістемәйн.

Јурвем вескөдлө став ужнас. Вундам-кө мі јур-
вемсә кушөмкө органө (шуам кіө) муные нерв, кі-
ыд өтһасөн пондас овны, сөмын мортыд оз-һын кут
вермыны вескөдлыны еіјөн. Сізкө мі вундам еіјө
нервсө, код пыр јурвемсә воалөны щөктөмјас кілы
ужалөм јылыс. Кіыд вөрны вермас, сөмын оз кут
кывны дојмөм, гілалөм да мүкөдторјас. Сізкө, оз ку-

Мортлөн нервнөј еістема

щӧмкӧ лов щӧкты кывны да ужавны морт органяс-
лы, а нервјас пыр јурвем, кор сја боетӧ кущӧмкӧ
раздраженӧ.

Нервнӧј сјстемаын паскалӧ тупа пасталаті, ку-
талӧ ывлавыв вынлые воздејствіјсӧ да ас пырыс ле-
зӧм бӧрын щӧктӧ вӧрны лӧбӧ кывны кущӧмкӧ орган-
лы. Раздраженӧјассӧ медвоз куталӧны орган пом-
јасса нервјас. Боетам сін.

Міјан сінным пыщкӧсладорсаныс вевттысӧ ас-
лыс пӧлӧс куӧн (шусӧ сечаткаӧн), кытӧні і помасӧ-
ны чувствітельнӧј (кылые) нервјас. Југыдыд раздра-
жатӧ налые помјассӧ, чувствітельнӧј нервјасыд-нын
сесса сјӧ раздраженӧсӧ ыстӧны централнӧј нерв-
нӧј сјстемаӧ, коді, нін щӧктае мыжкӧ вӧчны, чувстві-
тельнӧј нервјас сј-жӧ помасӧны ныр пыцца елізистӧј
куыӧ (оболочкаын).

Сынӧдӧ разалӧм быдсама пӧлӧс вешществојас
елізистӧј оболочкакӧд ӧтлааслӧм бӧрын возбуждатӧ-
ны чувствітельнӧј (кылые) нервјасӧе, коді бӧрын сес-
са мі кутам кывны кущӧмкӧ дук. Кыв елізистӧј обо-
лочкаса чувствітельнӧј нервјас раздражітӧмӧн мі тӧ-
дам чӧскыд-ӧ, чӧскыдтӧм сојан, пыщкӧс пелые кы-
лые нервӧс раздражітӧм бӧрын мі кутам кывны. Кы-
лые нерв помјасыд разалӧмаӧе тупавывса і пыщ-
кӧсса став кучік пасталаын. Најӧјасӧн мі вермам
кывны шоныд лӧбӧ кӧзыд да сј-жӧ возӧ.

Таые кынзі организмнӧм ем нӧшта сјмпатическӧј
нервнӧј сјстема, коді вескӧдлӧ пыщкӧс органјасӧн
(сојан-јуанӧн, вір ветланӧн да с. в.) Тајӧ нервнӧј
сјстемаыслӧн ем аслас нервјас да центрјас, сӧмын
кывзысӧ централнӧј нервнӧј сјстемалы.

• Јурвем—мортлӧн мывкыда уж нуӧдан медыжыд орган.

Мывкыда ужыслые јурвемкӧд јітчӧм јывыс тӧд-
мавын позӧ і морт вылын. Весгічӧтіка јурвем торк-
ыштӧм бӧрын-нын мортыд воштӧ памет, шуам јурӧ
вартӧм бӧрын.

Быдөн төдө кызі вежеө мортлөн памет јуөм бөрын. Алкогольнөј јадыс отравлајтө мортлыг јурвемсө. Морт сјөн і кодзө. Унжык јуөм бөрын морт қикһын садтөг кодзө.

Мывкыда уж друг вежеөмыд вермас лоны һе сөмын алкогольнөј јад вөсна. Уна вешество сјз-жө вермөны отравлајтны јурвемтө да һервјастө, шуам, ефір, опиум да с. в.

Сыыг кынзі быдлун вежывлө мортлөн мывкыда ужыс, кор сјзө узө. Уңгад јурсадыд қикөз-жө петө. Тајзө сјз-жө лөб бөкөвөј вешествоһн отравітөм вөсна сөмын сјзө јадөвітөј вешествојасыс вір-јајад лөһны лунтырға уж вөсна.

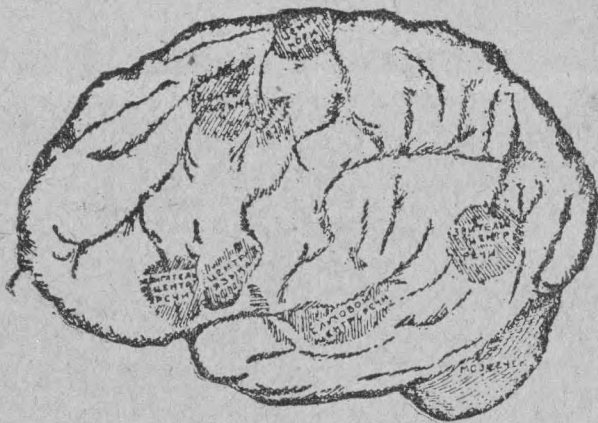
Мывкыда уж воштөм јөз—јөј мортјас. Најөс ескөн вескыджык шуны јурвемөн вёсыг јөзөн, кор кулөм бөрын сещөм јөј мортыдлыг востөны јурчашкасө, адзөны, мыј сылөн јурвемыс кыткө-мыјкө век торкөма. Торја-һын јона јурвем торкөм вөснаыд торкөө і мывкыда уж ад војнајас вылын.

Став тајзө вөталөмсыс тыдалө, мыј јурвемыд медколанатор һервнөј сјстемад, ськөд јітөмадө мывкыда уж, јурсад да с. вөзө. Јурвемыдлыг ужсө торкөм бөрын вежеө щөщ і мортлөн мывкыда ужыс. Јурвемтөг абу мывкыд.

Јурвемлөн центрјас

Велөдчөм јөзыд весіг індалісны, јурвемлөн кущөм јукөнјас јітөмадө кущөм мывкыда ужөн. Медем сјзөс вёдлыны, вөчөны тащөм опыт: унмөвөдөһны кущөмкө пөмөсөс, косалөһны сылыг јур чашкасө, востөһны јурвемыслыг кущөмкө јукөн да раздражајтөһны сјзөс електрічествоһн. Кор токыс мунас кущөмкө јукөнөд, шуам теменөд, пөмөсыдлөһн заводітчө вөрһны һекымын мускулјас. Јурвемсыс-кө сјзө јукөнјас-

сө боҗтам, ловзәдәм* бөрас пемөсыдлән сижә мускул-
јасыс оз-һын пондыны ужавны.

Морт жүрүөм шуҕга погушаріёын уна пѳлѳс центріас.

Таҗикон тодмалом, мыҗ журвемлон бтик јукд
векдло сомын морт воромон, мод-нын, шуам, мыв-
кыда ужон да с. в. Виские-кө. шуам. журвемтор
бостны, пемос оз кут кивны. Некемын мортјас жур-
вем раҗитом борын овлисены ловјон. Сецдом јозыслон
мывкыда ужас век мыјкө ез тырмыв.

Кыҥ-нӧ тајӧ ставсӧ виставны религіја боксаң? Поҥ-ӧмӧј „ӧтік ловсӧ“ бостны да јуклыны торјас-
вылӧ? Сіјӧ-ӧд јенлы ескыјас сертың јуксытӧм ӧтік. Сӧмын наукаың висталӧ ӧк мӧдтор. Некушӧм лов
абу, а ем ӧервјаслӧн да вемјаслӧн уж, кодеаң і
став мывкыда ужыс завісітӧ. Організмые петӧм бӧ-
рың најӧ лоны оз вермыны.

Бөрјакыв

Ызлавывса јавленњојас гөгөрбоок төдмалом бёрын
ми воам мөвпө, мыј религіјаыдлөн став велөдөмыс
мунё наукалы паныдөн. Најө лооны јона важөн. Сек-
са мортыдлы-кө сјјө висталөмыд тырмыліс, өні-һін
тајө һекытчө оз тујны. Мијанлы најөс колө шыбытны.

BITÖD GORҢЫ

ҰОҢЫҒАЛУН КУТӨМ ДА ЖЕНЛЫ ЕСКӨМ

Medvozza mortlön vicesm bylö da vipraj (телө)
былө vicedöмыс.

Важ jöзыд ез гөгөрвопыны, мыj сijö vicesмыс. Быд-сама пöлөс vicesmajstö, организм торкеömajstö перв быт-нöj мортыд вöлi висталö ылавыв вежласөм висталөм ногөн-жö. Сы ногөн-—ставыс ылавыв, щöщi мортлөн организм,—вежласө кодеаңкö щöктөм сертi—женсаң, омöлсаң да с. в. Важөн jöзыд вöлi чajтöны, морт пыцкад пöолö душа (лов). Сijö лолыс вермас петны морт пыщыд, овмöдчыны ыллаö—секi мортыд кулö, лолыс öтнас, торjөн мортыс кутас овны. Нajö чajтлисны: vicesмыд лöк кущöмкö лок мортсаң сөтöмөн—щыкöдчысөн, лiбö лок лов (душа) овмöдчö морт пыцкад да сijöс vicesмöдö. Сiзкö-кö, колö сöмын бурмöдны сijö лок ловсö калымjасөн, лiбö зiкöз сетыс вöтлыны. Вöчны та-jöс пöзö заклынаjтöмөн—чуксавны сешöм нiм, кущöмыс полö vicesм сетыс омöлыс (демоныс). Пöзö i сi-зi вöтлыны—повзöдны зыкөн, горöктöмөн. Заклынаjтны да повзöдлыны олысjасөс оз быдөн куз, сöмын аслыс полöс jöz: жеретыкjас, жретсjас, шаманjас, поцjас. Тази чajтöны вöлi жона важ jöзыд (первобытные люди) морт кулөм-ловзөм jылыс, vicesм jылыс.

Öнi-на емöс jöz, кодjас чajтöны, мыj мортлы олөмсö да ұоңығалунсö сөтö жен, vicesмтö женмыд ыс-тö мортыдлы кущöмкö грекыс, лiбö мортсö велöдөм, тöлк сылы сөтөм могыс, Мынтöдчыны vicesмыс пöзö сöмын женсаң мiлöст корöмөн. Женма-jöz кост вопы-

сыејасые, сиз-кө і виеөмјасөө лечитејасые өнја релігіјаые лобны жретејас да поңјас. Виеөмлые помкасө өнја релігіјајас сиз-жө висталөны морт пыщкө омөл овмөдчөмөн. Јевангелијөын виставөө, кызі Христос вөтліс бесјасөс мортјас пыщкые, омөлјасые сеега нөріны поре стадаө. Ыжыд вына јөзтө—јеретныјасөс да шыкөдчыејасөс—өнја релігіјаыд сиз-жө ескө. Кымынкө со во сајын на јевропаса духовенство сөтавліс біпурјас вылын вел уна нывөбајасөс, омөлјаскөд волыеөмые најөс мыждалисны-да. Важ јөзыдлөн заклінаңнөјасые өнја релігіјаад вежөісны молітвајас сылөмө да аслые пөлөс оöрадјас вөчалөмө—медым вөтлыны морт пыщкые омөлөс, быдеама пөлөс виеөм.

Виеөмјас женногөн бурдөдөм

Релігіјајасыд оз сөмын виставны виеөмјасдые помкајастө. Важ релігіјаса жретејас, унаые өнја релігіјаса поңјас-і, зилісны боетны мортөс бурдөдан ужөс ас кіаныс. Асөіро-вавілоңаңиңјаслөн да јегінтәнајаслөн Ҷонғизалун кутан ужыс вөлі жретејас кын. Важ гретеіјаын мортлые Ҷонғизалун медбура төдые јеннас лыдчыеліс Асклөпіј. Быдлаын сын-ым куҶа лөнталөма вөлі храмјас, кытчөјасө воливлісны виеыејас да көні жретејас кевмылісны Асклөпіј воҶын виеые мортлы Ҷонғизалун сетөм куҶа. Јөзыс сетчөјасө воливліс зев уна. Мукөдлаас сөмын лыдчыелисны молітвајас. Откымыңјас ымөдчөмөз волісны: Асклөпіј јенмө пастасөмөн жретејас воливлісны виеыејас дінө, бытөкө лечитөны најөс. Виеыејас пөвсө разөдалисны быдеама вистјас, медым јонжыка кыскыны ас верааныс јенлы ескые јөзөс, өд сизө ужыс налы сетө вөлі зев ыжыд доход. Отік мраморнөј пөвтор вылын гижөма таңдөм вист: „Греческөј важ храм местаын раскопкајас вөчигөн сүріс сінпөла Амброзіја (морт

һим), сiјö Афины локтис јенсаң отсöг корны; еватилишщö куза мунигөн сiјö сөралис вöтасöмөн (сновидением) вiсыејасöс бурмöдöм јылыс вiст ылö. Зев төшкөд сылы вöли кажитчö куш вöт адзылөмөн сiнтöмјаслөн да пелтöмјаслөн бурдöмыс. Сöмын i сiјö адзöма вöт. Бытөдкö сы дiнö локтис јен да көсјыс бурдöдны сiјöс: сы пыдди сылы вiчкөд колö-пö вайны езыс порөс, аслас јöјлун куза. Тащöм сорнi бöрас јен сылыс перјас вiсан сiнсö да пуктас сетчö балзам. Луңјугыд воём бöрын вiсыеыд четчас да сiнмыс бурдöма-һин“. Со, тащöм мојдкыв вöлөм разöдсö вiсыејас пöвсö: „Рупкуөн вiсые морт. Вöтөн сiјö адзic чужöм (лицо)... Сылы кажитчiс, бытөдкö јенмыд щöктис ас бöрөа муныс слугајасыслы сiјöс домавны да чорыда кутны, кынöмсö вундалигөн медем ез пессы. Сiјö көсјiс пышјыны, сöмын кутисны да чорыда домалисны пу колча бердö. Сөсөа Асклепiј јенмыд вундiс сылыс кынöмсö, вундiс сөс вiсанiнсö да көрталiс дојсö. Сы бöрын вiсыетö бöр рацисны. Четчiс сiјö зонвiзaөн. Сöмын еватилишщöас жожыс вöли вiрөсöма“. Тази ылөдлiсны жретсјасыд јöзтö уна во сајын, кызи i öнi-на ылөдлöны поңјас.

Христiанскöј вiчкөыд сiз-кö јöзлыс зонвiзалун кутан ужтö зiлö нуны: кымынкö нем сајын-i, öнi-i, манастырјасö воывлöны зев уна јöз вiсöмјасыс бурдöдчыны. Важ гретсјаса храмјасын мозжö вiчкөјасын вiставсöны мојдјас вiсые јöзöс јенмөн бурдöдöм јылыс—сiнтöмјасöс, пелтöмјасöс да с. в.

Јенлы ескыс öнiја мортыд молитвајас да чудојас ылö ескöмнад зiк-жö важ јöзкөд, кодјас быд вiсöмыс, дојмöмыс, кулöмыс көсјöны вöли мездысны јен отсöгөн.

Кызи чужiс да паскалис медiтсiнскöј знаянö

Олöмыд велөдiс морттö корены вiсöмјасыс бурдöдан лекартвојас. Шуам, морт адзic—вiр петöм

(сы помыг і кулъм) оз ло кушъмкө јенсаң да омөла-
саң, а лоо дојмөмые, кынъм вісөм лоо јонз сојөмые
да с. в. Мортыд велаліс вір петөмтө сувтөдны мо-
литвадн пыдди дојсө дон көртөн җіжалөмөн. Сыкөд
щөщ сіјө адҗис—дојјасые да вір петөмые һекушъм
јен да молитва оз отсав. Став тащөм төдмалөмторјас-
сө јөз віставлісны піјаныслы, најө бара піјаныслы,
сіҗі сесаң і чужі медітсіна.

Јона дыр важ јөзлөн—ассіро-вавілоһаңјаслөн.
јегіпһаналөн, весіг грекјаслөн (у греков) медітсіналөн
заводітчөмјасые да наука серҗі вісөмјас бурдөдөмјас
вөлі зев топыда јітеөма жретејас уҗкөд. Врач лібө
жрете сотліс дојјас дон көртөн, медем сувтөдны вір
петөм, сыкөд өгщөщ корліс јенмөс отсөг вылө. Грет-
сіјаын Асклепіј храмын вісөмјастө вөлі лекаретвоја-
сөн бурдөдөны, мукөд храмјасас бурдөдөмыс җікөз
торјавліс релігіјаыс. Сөмын сецөм храм (вічко) вылад
жретејасыд віҗөдісны зев лока. Врачјасад вөлі адҗө-
ны жретејасыд аслыныс конкурентјасөс, најө гөгөрво-
лісны—медітсінаыд торкө најөс јөз вылын ыҗыда-
лөмыс. Медітсіна да релігіјаыд дырөн җікөз торја-
лісны, һа костын лоіны ыҗыд венҗөмјас да тышјас.

Мыјөн торјалөны медітсінаыд да релігіјаыд

Релігіјаыд вісталө мортыдлы: те һынөм он төд,
да і төдныс он вермы, Те һынөм он сулав, һізув.
раз старыс јенсаң лоө, те вылын јен ыҗыд. мыј
сылы колө, сіјө-і вөчас текөд, те—чача сы кын. Ас-
сыд олөмтө бурмөдны верман сөмын јенсаң мілөст
корөмөн, јона кевмөмөн да јенмөс кывзөмөн олөмөн.
Јенмөс те он адҗы да і адҗыныс он вермы, те он
төд сылыс вынсө, сөмын теныд колө ескыны жрет-
јаслы, најө-өд, теа-јенма костын воысыејас.

Медітсіна, кыҗі і мукөд наука, вісталө: огө јен-
лы ескөмөн, а ывлавыв төдмалөмөн мі кутам төдны
олөмыс јавлеңҗөјассө. Мі унатор-һын төдам да уна-
тор-на кутам төдны.

Релігіјалөн подулыс—кущөмкө ыжыд бокыса
вына јенлы да жретсјаслы ескөм.

Наукалөн да медітсиналөн подулыс—мортлөн
мывкыдыс, олөм мунан законјас да олөмын быдсама
јавленьнөјас төдмалөм.

Ставмупастаса уна учонөјјас төдмасөны зоньвіза
да віеыс морт олөмкөд, төдмалөны, мыј вөсна лоөны
віеөмјасыс, корөөны віеөмјаскөд вермасаң тујјас да
мортлыс олөм бурмөдан тујјас. Сізі перјөм төдөмлун-
нас (знания) еурс•војасөн вужөны мортые-мортө, век
сөдөны да бурмөны. Сізі төдөмлуныс мортлөн еөтө
ыжыд вын вермасны ылавывкөд, віеөмјаскөд.

Мыј мі төдам морт вірјай олөм жылыс

Зоньвіза да віеыс јөз-бөреа візөдөмөн, шојјас
візөдөмөн, опытјас вөчөмөн медітсина төдмаліс кызі
олө мортлөн да мукөд пемөсјаслөн вірјайыс (телө).
Өні мі төдам, кызі ловја-лов лолалө (процессы ды-
хания), кызі вірыс ветлө, кызі еөјө-јуө (пищеварение),
төдам, мыј вөсна овлөны нелучкіа вірјайлөн ужалөм-
јас. Шуам, мортлөн сөлөмыс топалөм-пасакалөмнас.
пөжарнөј насос моз-жө, вірөс вөтлө ас пыщөыс вір
вөтлан сөвјасө; еөјанторјыд рушкыад „пүсө“ (пере-
варивается) аслыс пөлөс кіслота вөсна (рочөн кө—
пепсин), көді дүл моз-жө петө еөјан вылө рушкыын.
Некыс мі огө адзө, мед ескө міјан вірјайын лөб ку-
щөмкөтор бокыса вын вөсна. Шуам, вірјайыд міјан
век шоныд, көт і асным көзыдінын олам-да. Кыс-нө
боөтеө сөјө шоныдыс? Морт вірјайө вескалөм еөјан-
јуан да міјан вірјай өтлаасөны сынөдөа кіслородкөд
(аслыс пөлөс газ). Кіслородыс лолалігөн вескалө ты
ныщкө, сөсөа разалө вірјай пастала. Ташөм өтлаасө-
мыс сөјө-жө сөтчөм (горение). Сөјө і еөтө мортлы
шоныдлунсө, кызі, шуам, нес пачын ломтыөігөн шон-
тө пачөс. Медітсина төдө-нін—ставыс, мыј овлө морт
да мукөд пемөс вірјайын, лөб аслыс прічіна вөсна.

Вірјај олём јывеыд релігіјаыдлөн вісталёмыс наука воґад лоі омёлік мојданкывјён. Уна релігіја індё пророкјасёс да проповедникјасёс јенсағ лоём (чужём) вылё; Хрістослыс чужёмсё, шуам, сіјё вісталё дева Маріја вылё кушёмкё сватёј дух летчёмён. Медітсіна тёдё-нін—став ловја-ловјас лоёны аскоддем ловјаловјассағ.

Кызі медітсінаыд вермё вліјајтны морт вірјај олём вылё

Медітсінаён велёдчіс морт вірјајын вёчавны уна пёлёс вежласёмјас: быдсама пёлёс лекаствојасён јёз аслыс колана ногён вермёны јонмёдны лібё омёлтны морт пыщкын лов ветлём (дыхание), вір ветлём, сојан-јуан вежеём да с. в. Хлороформён (аслыс пёлёс газ) дукёдёмён врачјас вермасны морттё онмовсёдны да вёчны морт вылад быдсама пёлёс оператсіјајас некушём дој кывтёғ. Шуам, мі вермам віјём немёс лібё морт пыщкыс перјыны сёлёмсё да щёктыны сылы ётнасён бура дыр овны-ужавны, кызі ужавліс сіјё немёс вірјај пыщкын.

Наука тёдмаліс-нін—міјан вірјајлөн ужыс, сылён да мортлөн мывкыд (умственнёј) ужыс јона јітчёмаёс аскёдныс. Медітсіна аслас лекаствојасён, оператсіјајасён вермас вежны мортёс доғнас: вежсас сылён мывкыдыс, мёдноғ кутас овны. Бостам прімер. Морт гола воґладор бокас ем піщтовіднёј железа. Мукёд дырјыс сіјё пыктё да каяё сетчё небыд јёғ. Таяё железаыс зев ыжыд бур ваяё вір-јајлы. Сетёні артмёны аслыс пёлёс дуљјас, најё віркёд щёц разбёёны став туша паста да сетёны сылы зев коланторјас. Мукёд вісёмјас дырјі сіјё железаыс дурдё ужалёмыс да сылён дуљлыс оз кут локны вір пыщкё; сы вёсна мортыд дурдё быдмёмыс да нем кежлас колё јёј кодён (кретіён—рочён-кё). Важјё-

зыд чажтлісны, мыј тајө вісөмыс-јенсаң сетөм вісөм. Оні медітсінаыд күжө-нын і тајө вісөмыд бурдөдны: вісөејассө, лібө, вердөны немөсјаслыс боетөм шціто-віднөј железаөн, лібө оператсіјаөн кучік улас еујөны мортлыс лібө немөслыс шцітовднөј железа тор. Кучік улас еујөм железаыс бурдө, сібдө кучік бердас да заводітө сетны вір-јајлы колана дуљјас. Тајі бурдөдөм вөснаыс вісөмыд бөр заводітө быдмыны, јөјкод мортсаыд бөр лоө лучкі морт.

Ыжыд бур-жө мортыдлы вәјө половөј (половая) железа—мүжіклөн јаічкіыс да нывбабалөн јаічкіыс. Сіјө железаас сіз жө артмөны аслыс пөлөс дуљјас.

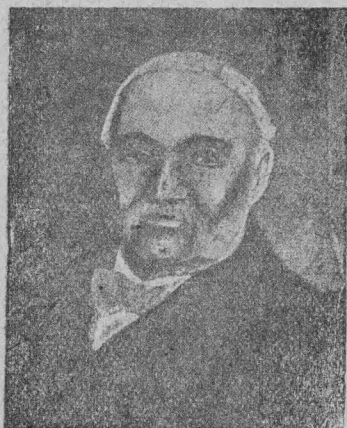

Шујгавывсаыс—кретін кага. вескыдывывсаыс—сіјө-жө кагаыс шцітовіднөј железаөн лечітөм бөрын

кодјас вескыда вескалөны вір пыцкө. Пөрысладо-рыд половөј железаыд зев омөла ужалө, весіг зікоз дүрдө, сы понда тајө железаөн вөчан дуљјасыд оз кутны лоны вірад. Аджісны, пөрыс мортлы лібө немөслыкө кучік улас еујны том мортлыс лібө том скөтлыс половөј железа тор, лібө сылыс пөрыс железасө јонжыка шөктыны ұжавны аслыс пөлөс оператсіјаөн—морттө верман томмөдны.

Пёрые понјаслөн да пёрые крысајаслөн томмөдөм бёрас петө југјалан гөн, лоёны терыбөс, бөр налөн лоё еңјаскөд олөм (половое влечение). Тащөм оператсіјајассө вөчавлөны-нын і мортјаслы.

Томмөдан оператсіја вөчөм бөрын мортлөн сіз-жө лоё збојлун, бөр лоё ужавны верман вын. Релігіјаыд вісталө, мортөс-пө јенмыд вөчөма ас кодөс-жө да ас

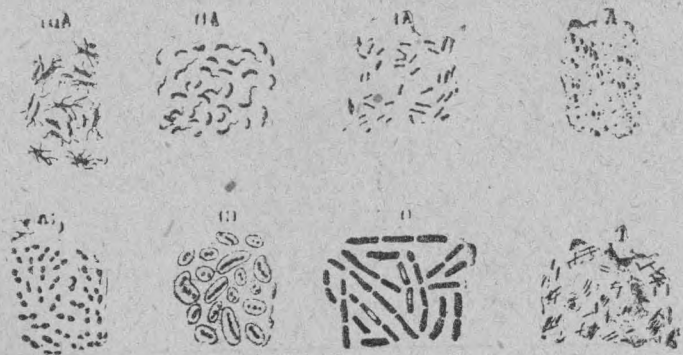
шугавывсаыс 75 арөса старік аператсіја вөчтөз, вескыдывсаыс—сіјө-жө прівіајтөм бөрын 18 төлыс мысгі.

сертіыс; сіјө-пө пемөсјас пөвсад медеуе, медјура. Збылысө-жө мортыдлөн олөмыс да ужалөмыс Ҷонвиқалун сајас: шцітовіднөј да половөј железајас сајын, нервној сістема сајын. Релігіјалөн вісталөмыс медеуе пемөс јылыс сіз-жө вөлөмкө мојдкыв.

Мі тас адқам, медітсінаыд ез сөмын төдмав мортыдлыс организмсө да организмса став частјаслыс јітөдјассө, но і велөдчіс организмсылыс олөмсө вежлавны, ңелучкі інјассө сетыс вескөдны. Воңыс-воңө мортыд ас вірјај вылас лоё ачыс ыжыдөн. Абу јен сајын, абу „јенкіын“ мортыдлөн олөмыс да Ҷонвиқалуныс. Наука отсөгөн мортыд төдмалө олөмлыс заковјассө да ісползутө најөс аслыс колана ногөн.

Мыла овлөны вёсмјас

Быдсама пөлөс вёсм лоо мыкө вёсна: дојмөм, пөв-көчид, омөла лөбө јона сојөм, вујана вёсмөһ вёсмөм да мукөдтор вёсна. Тајөјас пөвсые, вујана вёсмјаснад вёсмөмд овлө меунаые. Вујана вёсмјастө — меуасө һин јона вёсөдыејасые (колера, чума, тиф) — вәж јөзыд шулисны грекјас вёсна јенсаһ вөтөмөһ. Наукаыд төдмәліс һин — вујана вёсмјасыд лөһны аслые пөлөс посөидік лөвјаловјассаһ — микробјассаһ. Микробјасыд вөвтө посөидө, һәјө адзыны пөвө сомын ыждөдан етөклөјас пыр. Морт пыцкө вескалөм бөрын микробјасыд сојөһны сылые организмө, торкөһны сылые ујсө. Уһа һогөһ микробјасыд жуғөдөһны мортыдлые вөрјәсө. Вёсые морт пыцкад микробјасыд рөдмөһны вөвтө өдјө. Нәјө уһаые пөтлөһны ортсо-дүлкөд, асмогкөд да с. в. Җоһвиза мортлы вескалөм бөрын микробјасыд вёсмөдөһны сөјөс.

Бактеріјас: I туберкулөздөһ, II сөбүрә јазвалөһ, III тм восһәмәтчан вёсмөһлөһ, IV чумалөһ, V дифтерөјәлөһ, VI холерәсөһ, VII брушһөј тифлөһ.
Ставыс јона ыждөдөһа

Наукаыд вермасө вујана вёсмјасыдкөд оз молөтваөһ, а дезинфектсөјәһ — ваые, мусөһныые, вёсые

паскөмые заразасө бырөдөмөн, прівівкајас вөчөмөн да оласногө мортлые бурмөдөмөн.

Вужана виеөмјасые пиетіјалөмыд өні јона-һин ну-өдөс. Пиетіјалөны пиеті виеөмые (оспа), брушнөј тифые, холераые, дифтеритые, скарлатинаые. Пиетіјалөмые вөчөс мортөс виеөмые вичөм могые. Пиетіјасыејас либө һөті оз виеһны кымынкө во, либө виемөһны-кө—јона почжыка, омөлжыка һажө кулөһны-і. Мыј-һө сіїө пиетіјалөмые да кызі сіїө вичө виеөмјасые?

Каҗалөмаөс һин, морт-кө виеліс-һин кушөмкө вужана виеөмөн, мөдые сіїө унжыкыесө оз һин виемы. Шуам, пиеті виеөмөн виеһые јөзлы позө һе повны мөдһөв сіїө виеөмөн виемөмые. Скарлат һа, кор, тиф—унжыкыесө өтчыд виеөдөһны. Тајө овлө со мыј вөсна. Кор морт виемө вужана виеөмөн, сылөһ организмсе (вирјайсе) зилө венны сіїө виеөмсө, виеһны виемөдые микробјасөс, кодјас вескалөмаөс вирјаяс. Сің-жө зилө виеһны микробһн лөзөм јадјасөс. Бурдөм бөһрын сіїө вешествојасые уһа во көжлө колөһны морт вир пыцкад, мөдыетө-кө микробыд вескалө морт вирјаяд, сіїө оз һин вермы виемөдөһые—микробјастө колас вешествојасыд җик пыр жө і віјасны. Пиетіјалиғад мортыдлы лөзөһны кучик улас либө кулөм мик објасөс, либө микробјасөһн лөзөм јадсө. Либө кыкһансө щөщ. Морт пыцкад сіїөс лөзөһны һазөһик, ічөтөкаһн. Виеһныны сыһаһ он вермы, лөзөһны сөһын кулөм микробјас, һажө рөдмыһысө оз вермыһны. Сек-жө пиетіјалөм морт вирын.—кызі і виеігјасөһн овлө—петөһны виеөмтө виеһ вешествојасыд. Вужана вие мыд кө вескалө сөщөм мортлы, сіїө оз һин виемы, вирсе виеөдые микробјас віас-да. Пиетіыд оз таҗі пиетіавһны. Секі морттө һароһнө виемөдөһны кукаһ пиеті виеөмөн—көкһид-ик виеөм, сөһын сіїө бур чој морт пиеті виеөмыдлы. Пиетіјалөм мортыд (мөд һөгөһ-кө—кукаһ пиеті виеөмөн виеөм мортыд) вичөс һе сөһын сыһе, һо і морт пиеті виеөмые.

Висөмјасыд оласног сажын

Онi медiтсiнаыд висөм бурдөдiгјасаd зев тырыс ужјас вöчлывлö, унаыг морттö кулöм выјö воiгас нын бурдөдö, еiнтöмјаслы еiн сетö. Сiјö тајöс вöчö оз молтвајасөн да јенлы ескöмөн, а лекарствoјасөн, висегјасöс дöчöрiтöмөн да хiрургическöј оператсiјајасөн.

Медiтсiнаыд уна буртор вöчiс висөмјасыг јöзöс воэвыв вiзöм куэа, јона зiлыс вермасны вуэана висөмјаскöд, сöмын эiкöэ најöыг мынтöдчыны ужалыг војтырлыг оласногсö вежтöг оз поэ.

Наука уна гуре јöзöс вiдлалöм бöрын адзiс— висөмјасыд јöзыдлөн јiтчöны оласногныскöд. Унжыкыгсö нуэана висөмјаснад висöны ужалыг јöз, нартiтöм (експлоатирујтöм) војтыр. Кымын сöкыд мортыдлөн ужыг, кымын омöл оласногыг, сөјöм-јуöмыг, кымын најта да локнога олö мортыд, кымын јона јуö вiна да куpиtö табак—сымын омöл сылөн эонвычалун, сымын јонжыка виселö, сымын жеңыджык сылөн олан немыс.

1911-1914-öд војасö быд гуре морт пiыг јевропаса быд государствoјасын кулiсны:

Франтсiјаын—19 морт,

Шветсiјаын—14 морт,

Норвегiјаын—12 морт,

Голландiјаын—13 морт,

Германiјаын—16 морт.

Јевропаса Россiјаын—27.

Сiэкö Россiјаад јöзыд кыкмындаөн унжык кулалисны Норвегiјаын, Голландiјаын либö Шветсiјаын дорыг. Серт, сiјö ез Россiјаын, омöла јенлы кевмöм вöсна мукöдлаын дорыг. Јöзыд Россiјаын јонжыка кулины. Россiјаса ужалыг војтырыдлөн оласногыг омöл вöли-да ужалыг војтыртö нартiтöмыд јонжыка вöли тöдчö-да, ужалан доныд iчöтжык вöли-да.

Туберкулоз—пролетарскöј висём

Уна пöлöс висёмјасеыд туберкулозыд (чахотка) медјона овлö олём саяд: оланін саяын, уж саяын, тырмымöна олём саяын, вина жуём саяын.

1904-од воын Гамбургын (Германіяын кар) во-часён 405-600 шайт доход бостыясас быд 1000 морт пыщкыс туберкулозеаң кулісны 38 морт, а озырјас јöз пыщкыс, доходјасныс кодјаслөн вöлі 12-25 сурс шайтјасён, вонас быд сурс морт пыс кулісны сёмын 7 морт—вітпöv ещажык. Сіккө озыра олыејасыд оз-жык кулавы. Мыј-нö сіјö, женмыд öмöј најöсө віö? Оз. Најö буржыка олöны, буржык інын, бура војöны-јуöны. Сіјөн најö омöлжыка і висёмывлöны. Ужалыс војтырыдлөн омöлік, пемыд оланінјасыд зев јона ра-зöдöны туберкулоз висёмтö. Венаын да Берлінын та јылыс тöдмалöмјас зев бура висёталöны.

Туберкулознад висёмыд јона жö сесеа уж саяын. Візму ужалыс туберкулозеаң быд 100 кулём вестö текетілщікјас кулöны 187, літејщік—202, өвінеч перјан ррднікјасса ужалысјас—356. Сіккө өвінеч перјан руднікјассааң роботöјјас куім да жын пöv унжык кулöны крестана дорөыд, ужыс налөн сөкыд-жык-дај вреднöј. Туберкулозыд гөллун саяын, омöл олём саяын, сөкыд уж саяын. Та вöсна і шуöны сі-јöс пролетарскöј висёмөн.

Капіталізм строј дырјі ембурсö һөйткода јуклö-мыс (сы номыс сесеа і абу öткода олём), öтік клас-сөн мöд классöс експлоатірујтём—медгырыс помка-јас тајö висём јона паскалöмыслы. Сіјөн тајö висёмсö нöшта шуöны сотсіальнöј висёмөн, висёмыс паскалö јöз експлоатірујтём, ембур һөйткода јуклём вöсна-да.

Сіз-кө быдөнлы-нын гөгöрвоана, мыј тајö јона паскалём висёмыс—абу јенсааң сетём висём, а ужалыс јöзöс һартітём вöсна висём; капіталістическöј стројын

експлоатіруйтөм пондаыс кызвын јөзысды лоӊ гӊла,
корыејас моз овны-да.

Сотсіалізм вӊсна тыш—ӊонвіӊа олӊм вӊсна тыш

Вужана вӊсӊмјас да туберкулез јылыс сорнтігӊн
мі адӊылім, кушӊм јона вӊсӊмјас паскалӊмыд да јӊз-
лӊн кулӊмыд сулалӊ оласног сајын. Ужалыс јӊзлӊн
гӊла олӊм да пемыдлун, ӊартітӊм улынолӊм— вӊсӊм-
јас јона паскалӊмлӊн медгырыс помкајас. Сы вӊсна ужа-
лыс јӊзӊс ӊартітӊм улыс мездӊм да налыс оласногсӊ бур-
мӊдӊм—медбур туј ужалыс јӊзлы ӊонвіӊа олӊм сет-
ны. Сӊветвластлӊн сотсіалнӊј страхованӊӊо куӊа ме-
ропріјатӊтӊјас, кагајаслыс да мамјаслыс асдорнысӊ
вӊӊӊм, сӊзім часа ужалан лун лӊсӊдӊм, фабрікајас да
заводјас вылын ужалан условіјӊјассӊ бурмӊдӊм, куль-
турасӊ да воӊмӊстӊчӊмсӊ ужалыс јӊзлыс кыпӊдӊм—
ставыс тајӊ олӊм бурмӊдан, вӊсӊмјас бырӊдан да олан
нем ӊужӊдан зев гырыс орудӊтӊјас. Сӊвет властӊн
тајӊ меропріјатӊтӊјассӊ нуӊдӊм вӊсна уналаын-ӊін
јона чініс јӊзлӊн кулӊмыс, кӊт і војна војассан да
щыг војассан колліны уна локторјас. Сотсіалізмлӊн
быд восков сӊӊ-жӊ і ыжыд восков вӊсӊмјасӊс венӊмын.
Сотсіалізм вӊсна тыш—ӊонвіӊа олӊм вӊсна тыш. Огӊ
јен вынӊн, а асным мі, общественнӊј стројсӊ вежӊ-
мӊн, чінтам вӊсӊмјас, ӊужӊдам да бурмӊдам олӊм.

**Мыјјас тӊдмаліс медітсінаыд вӊсӊмјаскӊд
вермасігӊн**

Мыј-нӊ медітсінаыд добітчіс аслас уӊнас, тӊдӊм-
луннас, вӊсӊмјаскӊд вермасӊмнас? Петкӊдлам кымын-
кӊ медтӊдчанајассӊ, мыј перјіс (тӊдмаліс) медітсінаыд.

Мед јон, мед лок вӊсӊмнас колӊм со вӊјаснас
вӊлі чума. IV ӊд немын Јевропа пастаыс чумаыс ку-
ліс ӊын јӊзыс. Чумаыд і ӊні-на петкӊдчывлӊ кӊнјасын-

кѡ. Сѡмын мѣ ѡні кужам-нѣн сѣкѡд вермасныд да огѡ
јонасѡ полѡј.

Хо́лєраы́д ва́жонтё „ветлёма“ став Јевропа па-
таис, сыыг јѳзыс вывтї јона повлісны, омѳла вѳлі
во́зсаѳны, јєнсаѳ сєтѳмторјѳн вѳлі чајтѳны-да. Ѵнї
мєдїтсїна ку́жѳ сыыг бурѳѳѳны да огѳ і полѳ. Му́кѳѳ
јєвропаса ку́лтурнѳјжык госуда́рствѳын тајѳ віѳѳмыс
єз ы́н вѳвлы во 50.

Јона важѡннаѢ сїѢ жѡ вїелїсны і пїетї вїеѡмѡн.
Шоч морт сїѡн ез вїелывлы. Секїтѡ сыыѢ јона по-
лѡны вѡлі ѡнїѢ доресыѢ. БыѢ ео морт пїыѢ мукѡѢ
дырјїыѢ вїелїсны 80 морт, мукѡѢ дырјїыѢ і унжык.
Вель уна мортѡс тајѡ вїеѡмыѢ сујывлїс гуѡ. Англыјаса
врач дженер 18-ѡѢ нем помын вѡлїетї пуктїс сылы пом,
пїетїалѡмтѡ думајтїс да. Кѡні вочасѡн мунѡ јѡвтѡ пїе-
тїалѡмыѢ, шуам. ГерманїѢѢѢѢѢ,—пѡштї оз тѡѢны пїетї
вїеѡмтѡ.

Кызі лооны чудеснөй бурдөдөмјас (істселењнөјас)

Mediteina yd vosti tajnas chudeshoj byrmodom-
jasydlye. Sijo byra-nyin todod—nekušom chudesa oz
vermy lony. Myj šuony chudesanad, unžykysso ov-
lyvło morton ылödlöm, sy pomye kod gurojas byr-
perjony-da. Unaye koryejasos medavlöny, medym
najö ležyvasny vseyejas ulö da vičkojaso vetlöm
boryn bör šuasny asnyso žonvižan. Unaye manak-
jasyd asnyse lösoдавlöny chudesajas žyveyd mojdkyv-
jas. Svatojjasydlön olömyse unaye ovlyvło suklälö-
ma tašom lösoдdlöm mojdkyvjasnas — „chudesajasnas“,
nop nögön-kö. Unaye vseyeyd ačyse oz tod da ылöd
lö asso byrdömnas. Tažі ovlyvło vičkojasad vetlöm
boryn veso byrdöm kypyd soлöm načeja kutöm дырji
(при воодушевлении). Таšom byrdömyd ovлөрегыдык
кежлө. Unaye ovlyvło taj, kušomkö soкыда vseyeos
ыштödasny regyd byrdöm vyлад da, sijo ačyse збы-

лыс чажтө збыл-нын бурдиг, быдсөн секі аслыс кок-
 ниджык лолө. Сесса овлө нөшта друг бурдөмјас, му-
 көд дырјис релігіознөј обстановка вөснаыс. Медітс-
 на зев бура төдмаліс тажі лоавлөмјассө да адјис, мыј
 бурдөмјас збылыс вөліны дај овлөны, сөмын сен ы-
 нөм абу дівөыс да лоны вермытөмторјыс. Тащөм
 нога бурдөмјасыс јонжыкасө овлөны Һервнөј вісые-
 јаслөн, істеріјаөн вісыејаслөн. Істеріја петкөдчысө зев
 уна ногөн: секі боетлө кі-кок параліч, тушаыд ынөм
 оз кут кывны (чувствујтны), быдсама пөлөс припа-
 докјас овлөны да с. в. Тајө ставторјасыс вермас ло-
 ны друг, друг-жө вермө і бырны. Тајө аслыс пөлөс
 вісөм, аслыс ногөн-жө і петкөдчывлө. Став дуреңыс,
 Һеваөн вісыејас—істеріка вісөмөн вісыејас. Тащөм
 пөлөс вісөмјасыс бурдөдыс быд болныча вермас зев
 бура віставны, кыжі најө Һекущөм јен отсөгтөг бур-
 дөдалісны тащөм вісыејассө, унжыкысө внушеннө-
 он, друг мыјкө вөчөмөн да с. в.

Мыј сіјө мошціыс

Мошціјасыд, кодсаң бығтөкө бурдалөны вісые-
 јасыд, јенлы ескыејасөс уна ногөн попјаслөн ылөд-
 чөм. Хрістіанство аслас еватөјјасөс оз еістны кулөм
 бөрас. Унжык чудесасө вөчөны мошцікөд јітөмөн.
 Револүтсіја бөрын мошціјас восталөм петкөдісны
 ерд ылө тајө ылөдлөмсө. Морт лыјас кынжі „мош-
 ціјасыс“ еуралісны: пемөс лыјас, пу торјас, ізјас,
 вата да уна мукөдтор. Манастырјаслы мошціыд колө
 вөлі, медым кыскыны вераө унжык јөзөс да бостны
 ыжыджык барыш. Наука вісталө, сісмытөм шојыд вер-
 мас лоны да і бура унаыс. Морт шојјас кынжі вер-
 мөны сісмытөг коңны і пемөсјаслөн шојјас. Шојја-
 сыдлөн космөмыс вермас лоны мусін вөсна, кытчө
 најөс гуалөма да ывлавыв-клімат вөсна. Унаыс клас-
 бішціјасыс еуравлөны пемөсјаслөн да мортјаслөн

таиҷӯм сиемытӯм шојјасид. Уналаын, жуҷид гӯрајас
вылын, кӯнӣ климатыс мӯд, шојјасид зев дыр вермӯ-
ны овны сиемытӯг. Танӣ ғиғӯм сивӯыс, вермытӯм тор-
јыс абу.

Унаыс јенлы ескигӯн шедлӯны висӯмјас

Јенлы ескӯмыд вуҷана висӯмјаскӯд вермасӯм
ныдғиғид разӯдӯ најӯс јӯз пӯвсӯ крестјас, мошцијас
окӯдӯм пыр да с. в.

Вуҷана висӯмыд ҷонғиҷа мортыдлы вермас вуҷ-
ны зев уна ногӯн. Мукӯд дырјӣ заразайс висеыс-
длӯн петӯ асмоғасиғас, мукӯдлӯн дулкӯд, кашелкӯд
да с. в. Та вӯсна уна ногӯн верман висеыны вуҷана
висӯмнад. Бостам кӯт локвисӯм. Локвисӯмӯн весиғад
висман дојјасид вермасны лоны вом пыцкын, тола-
ын, пар вылын, кучик вылын, полӯвӯј органјас ы-
лын. Мужика-нывбабаа волысигӯн кынҗӣ заразайс ву-
ҷӯ окасигӯн, ӯти дозмукыс есјигӯн-јуигӯн. Скарлатина,
сифтерит да чахотка дырјӣ, кор висӯмыс вермас пет-
ны дулјасӯн, пӯеӯн, висман сиз-жӯ окасигӯн, ӯти доз-
мукыс сојигӯн. Вичкын образјас, крестјас окалӯм,
мӯда-мӯдкӯд окасӯм—сӯмын етсало вуҷана висӯмјас-
лы вуҷны.

Мыј сижӯ кулӯм да позӯ-ӯ ловзӯдны кулӯмтор

Наукаыд не сӯмын тӯдмалис куиҷӯм помкајассан
висӯмыс, но и тӯдмалис, мыјла ловјалов кулӯ. Реліги-
јаыд велӯдӯ, кага чужигад-пӯ сы пыцкӯ пырӯ лов,
кодӣ и вәзӯ сижӯс немчӯжыс ловјаӯн; кулӯмыд-пӯ лоӯ
сы вӯсна, мыј лолыд еновтӯ мортӯс, петӯ сы пыц-
кыс.

Ми ӯнӣ тӯдам—некуиҷӯм лов морт пыцкын абу;
мортлӯн олӯмыс оз торјав мукӯд немӯсјас олӯмыс.
Ғиғӯмӯн оз торјав мортлӯн кулӯмыс и немӯсјас ку-

лөмыс. Сен нинөм жö дивөыс абу. Кулөмыд лөб оз долөн еновтөм вöсна, а уна помка вöсна: вiр вотөм вöсна, шыгжалөмла, вiсөмјас вöсна, јадсаа да орга- нiзм пöрымөм да омөлтчөм вöсна.

Морт вiрјајлөн олөмыс мунö став органыскөд öтсөгласөн да нöшта ортсыса олөмкөд јiгчөмөн: морт пыщкө вескалө сојан, ва, кiслород сынөдыс. мортлы ковтөмторјасыс долалiгөн да асмогасiгөн шыбытчө- ны ортсö. Кулөмыс лөб сөк, кор органјаслөн öтсөг- ласа ужыс оз ло, кор меколана органјас—сöлөм, јурвем—кiссөны, лiбö оз кут вескавны вiрјај пыщкө сојан, кiслород да с. в. Мортлөн олөмыс кусö, лантö машина моз-жö, чегöны-кö машинаыслөн көлөсајас да орöны-кö проводјасыс. Кулөм бöрын мортлөн ставыс ештö. Кiсөм органјаслыс ужсö бөр сувтöдны өн вермы. Кулөм бöрын ловзөмыд, кызi казтывсö уна релијаын,—сөрт, сөмын мојд, сiјö оз вермы лоны. Оз поз бөр чукөртны разпелi кiсөмтор, өн вермы щöктыны ужавны чiкөз кiсөмтор.

Сөшөм жö мојд морт лов јылыс, кодi быттö морт кулөм бöрын еновтö сiјöс да ачыс олö. Некущөм олөм морт кулөм бöрын ловлөн оз вермы лоны, некущөм лов абу да. Загробнөј олөм вылад ескөмыд сөмын лок вайö, ылөдлө морттö асөыс олөмсö бурмөдөм вöс- на тöждысөмыс-да; сiјö, кызi i мукөд мојд, ылөдлө мортсө кущөмкө мөдар југыдын бура олөмөн.

Мөдар југыдад олөм јывөыд мојдыд лок нöшта сiјөн, мыј мөдар југыдад ылөдлөмөн озыр јöз нар- тiсны ужалыс војтырөс. Смиреннө да пöрадөкјаслы пöдчiнајтчөмөн олөм—ошкө релија, а таладорын лөка пыд-дi, көсјö сөтны мөдар југыдын бура олөм.

Сорнi бöрын јуасөмјас:

I. Кызi вiзöдö јенлы ескысид вiсөмјас вылад да сiјöс бурдөдөм ылө?

2. Кызі виқоддә наукаыд виғъм помкајас былә да
мыјон сылән виқоддөмыс торјалә религіјакәд?

3. Кушъм виғъмән тiјан ғыктын медјона виғоны
да мыј вәсна?

4. Поғә-ә бурдөдны виғыгәс јен отсөгән?

5. Мыј перјис медитсина виғъмјаскәд вермагө-
мыс?

6. Кушъм ногән вуҷоны вуҷана виғъмјас јенлы
ескигән?

КВАJTÖд ГОРНҢ

КОЛÖ-Ö КРЕСТҢЫНЛЫ РЕЛІГІА АСЛАС ОВМÖСЫН

Важса предрассудокјас костын

Бостам торјөн візму овмөсыдлые јукөdjассө да видлалам најөс; сөкі мјанлы тыдовтчас, мыј абу јен сајын урожајыд.

Мусін (почва)—візму ужалөмыдлөн подув. Мусін сајад зев јона сулалө урожајыд. Јенлы ескысид чајтө, мыј сјө «јен мјлөст» сајын, мыј урожајыд ыжыджык сылөн, коді унжык сөтө поплы, мољебенјас вылө, вічкојас гажөдөм вылө. Артмө, мусінмыдлөн урөжај сөтөмыс јенлы көзінјас јона сөталөм сајын.

Мусін дорөсид јонжыка-на мјанлаңын урожајыд поводда сајын. Мукөд дырјыс өтчид зерөм лібө зөртөм торкас [урожај воөмтө. Поводдаыд — зерјас, төвјас, лымјас, шөныд, көзид—зев төдтөмтор велөдчытөм, пөмыд мортыдлы. Аслас төдтөмлун вөснаыс сјө чајтө, мыј сјө јен сајын-жө.

Унаыс урожајыд шыксывлө быдсама пөлөс үс-көтөјас вөсна. Гаг став пуктас сөјас, шер үскөдас наң да с. в.

Ңаңтуе (жерно), турун, пөмөс,—кодјаскөд візму ужалыс быдлун мыщасө,—ставыс сылы төдтөмтор. Ңаңтуе, шуам, віжөднысө зев бур, сөмын мыјлако друг оз чуж, лібө нөшта-на омөлжыктор лоас: пөрө јог турунө, кодөс сөсөа нөтчид мувывөсид он вөтлы.

Пемѝсыд ветлас җонҗаѝн, пѝјасас, сесса друг
вѝмас, код тѝдас мыҗыс. Јенлы ескысҗасыд җајтѝны,
мыҗ тајѝҗас ставыс јенлѝн ыҗыдалѝм.

Тајѝ вайѝдѝм прѝмерҗасыс тырмымѝнҗа-нѝн вѝста-
лѝны, кыҗѝ вѝҗму уҗалысѝд олѝ важҗа предрассудок-
җас костын.

Мыҗѝн јенлы ескѝмыд торкѝ уроҗајыдлы.

Сватѝј троѝтсаыдлы ескѝмыд дыр кѝжлѝ суѝс вѝ-
му овмѝсад зев локтор—куҗѝм переменаѝн му уҗалѝм.
Тајѝ вѝҗму уҗалан ног вѝсенаыс ворсѝѝны куҗѝмнан
муыс: коҗмѝд јукѝн муыс—кокѝм, кодѝ оз вай җеку-
нѝм doxod daj сѝҗ-жѝ сѝҗѝ оз чукѝрт нѝ ва, нѝ соҗан-јуан
быдмыс җаҗҗаслы. Сѝҗ-жѝ і куш id da су вѝсѝтѝҗад
муыд јона вынтѝмѝд. Релѝгіјаыд куҗѝм переменаѝн му
уҗалѝмтѝ лыдѝдѝ бурѝн. Со кушѝм вѝсталѝм позѝ кы-
лыны та куҗа: „куҗѝммуыд—сѝҗѝ троѝтса. ѐтык му вы-
лын бог-отец ыҗыдалѝ, сѝҗѝ—ѝҗѝм му. Мѝд вылын—
богсын. Коҗмѝд муыс кокѝм. Кокѝм (пар) јенлѝн
лов. Кокѝмѝд заптѝ јен ловтѝ, медым бурҗык уро-
җај вайны“. Таҗѝ вѝставлѝсны Самарскѝј губерҗаса
крестана җеважѝн-на.

Крѝтосыдлы ескыс мортлы җолѝд перемена му
уҗалѝмтѝ оз нѝн поз вѝҗны, шуам картопель пукты-
ны, троѝтсаыд вѝҗѝдныс оз нѝн суҗы.

Сѝҗ-жѝ зев ыҗыд лок вѝҗму овмѝсыдлы вайѝ бур
да лок јенҗаслы ескѝмыд. Сѝҗѝ ескѝмыс вайѝдѝ сетҗѝ.
мыҗ вѝҗму бердса уна уҗ вѝҗѝны оз во кад сертѝ
(ывлавыв календар сертѝ), а пражѝнѝклунҗас сертѝ.
Бостам кык прѝмер:

1. Георгѝј победоносете свѝатѝјыд, јенлы ескыс-
җас җајтѝм сертѝ, гортса кывтѝм пемѝсҗас вылын ыҗыд.
Сѝҗѝс пражѝнѝҗајтан лунѝ петкѝдѝны лудѝ гортса пе-
мѝсҗасѝс. СССР-лѝн зев паскыда пукалѝмыс-нѝн вѝс-
талѝ, мыҗ таҗѝ вѝҗны җекуҗѝд оз шогмы, СССР-са

вожвылын сїѳ лунѳ унаыс на овлѳ лым, лунвывланын жѳ важѳн ын быдмѳны зев бур турунјас.

Јогореј лунад пемѳсјасѳс лудѳ лезѳмтѳ зев јона дорјѳны поп-ѳакыд. Сїѳ луннас најѳ сылѳны молебѳјас пемѳсјасѳс да јїреанїјас вежѳдѳм могыс. Унаыс тајѳ молебѳјас дырјї пемѳсыс пемѳсѳ вужѳны вужана вїѳмјас.

Пемѳсјасыдлыс зѳнвїзалунсѳ торкѳмыс кынзї Јогореј луннад пемѳсјастѳ лезѳмыд нѳшта чїнтѳ мѳсјаслыс јѳвсѳ. Лоѳ сїѳ сы вѳсна, мыј картаын дыр сулалѳм бѳрын мѳсјастѳ оз поз лезны друг јїреыны, а колѳ сы вылѳ најѳс воэвыс велѳдны.

2. Петыр-кључык мыјлақѳ лыѳѳысѳ вїзјас вылын ыжыдѳн. Турун пуктѳмыд унжыклаас заводїтѳ Петыр лун бѳрын, јунса 29 ѳд лунѳ важ календар сертї. Сојуз пасталаын тајѳ луннад турун пуктыны заводїтѳмыд ыкытѳжѳ тујтѳм. Вожвылын сїѳ луннас гашкѳ турунјас сѳмын на заводїтѳны зорїзавны, а лунвылын туруныс ставыс-нїн космѳма да вїжѳдѳма. Оз еща лок вај сїѳ срокыд і Сојузса шѳр полѳсалы. Танї-на ывлавылыд аѳу быд во ѳткоѳ, мукѳддырјыс петырлунѳз ыцкыны заводїтѳмыд лїбѳ сормѳ, лїбѳ лоѳ вывтї воэ, мыј вѳсна овмѳсыдлы бара-жѳ лок воѳ. Ывлавыс календарнад мї шуам сепѳм кад, кор турувјасыд медѳбура зорїзалѳны да сыыс верман бѳстны медѳбур турун.

Вїзмү бердса ужлѳн јенлы ескѳмкѳд јїтѳм јылыс тајѳ кык прїмерыс-нїн петкѳдлѳны, кущѳм омѳл ужавны вїчко календар сертї.

Урожај кыпѳдѳм да опыта уж

Заводїтїс сїѳ во со сажын кымын, Германїјаын. Хїмїк Лїбїх кутїс тѳдмавын, кызї муыс вермѳ быдмыны турун да кутчысїс тѳдмавын, мыјыс туруныс да мыј ем мусїнмын. Секї наукаыд вѳлї зев-на улын

да Љібихыд ез вермы вёчны унатор. Сіјё адзіе 5-6
 вешцество, кодые артмё турун да налён кёјдые. Сіјё-
 жё вешцествожассё Љібіх адзіе і мусёинмые. Сыкёд
 щёщ сіјё кажаліс, мыј уна во чёж-кё ётік местаын
 кутан вёдітны ёті пёлёс турун, турунлы колан
 вешцествожас мусёинмые ёдіё бырёны Ыжыджык
 урожај бостём могыё кёча турунјас вежлалёмён
 мусёин јонмёдёмтё Германіјаад сек вёлі тёдёны-
 нін. Љібіх воғын сувтіс мёд мог: кызі ескё кёча ту-
 рунјас вежлалём дорёыд ёдіёжык јонмёдны мусёинтё.
 Љібіх мёвныштёс відлыны мінерала мувынеёданјас
 сујны лібё гёрёмён сујны мусёинмё сіјё вешцествожас,
 куцёмјас емёе турун пыщкын. Војдёр Љібіхыд опы-
 её вёчіс ез му вылын. Стеклё банкаё кіетіс вадёр
 лы, да сетё-жё кіеталіс колана мында сола ваяс.
 Сіјё лыа пыщкас сесёа быдітё турунјасёс, быдіміг
 чёж сёмын вадён кіскавліс. Медым нёшта есканаёнжык
 вёчны опытеё мукёд дырјіыс лыа пыдфёіыс пуктывліс
 стеклё лібё фарфор пыч. Урожај воіс ез омёл. Вё-
 лыеті-нын сесёа Љібіх мувынеёданјастё вуждёіс мујас
 вылё. Мувынеёданјаслые бурлунёс тёмалём бёртёіыс
 Љібіх ыштёдіс Германіјаса візму ужалыёјасёс вын-
 еёдны мунысё мувынеёданјасён. Сексањ мінерала
 мувынеёданјасыд паскалісны Германіјаын да сеты-
 сањ-нын ставмупастала. Россіјаыд војнаёз зев јона
 нёбавліс Германіјаыс мінерала мувынеёданјастё. Ёні
 мі вочасён мынтёдчам мінерала мувынеёданјас загра-
 нычаыс вайёмыс. Сёвет муса велёдчём јёз адзісны ас
 государство уна інтасјасые горној породајас, кысја-
 сые позё вёчны мінерала мувынеёданјас. Велёдчём
 јёзыд јона ужалёны мујасёс мінерала мувынеёданја-
 сён бурмёдём вылад да уна буртор-нын сені вёчісны.
 Шуам, зев дона азотістёј мувынеёданјас вёлёмкё по-
 чё вёчны зев донтёг ёінмён адзытём ловјаловјас от-
 сёгён, кодјас олёны бобовёј турунвужјас вылын ањ-
 кыщ, лупін да мукёд полтчыштём інјасас (шусёны

клубенкідн). Тајо ловјаловјасыс бобовјој турунјасыс мыјјаскө бостөны, сөмын сыкөд өтщөщ куталөны сынөдыс азот да ас пыщканыс сыс вөчөны турунјаслы быдмыны колана совјас. Кор урожај бостан да бобовјој турунјаслөн вужјасыс сіемасны муас, ловјаловјасыс вынеөдөны мутө азотөн.

Бостам меддонтөм мувынеөдан, кодөс позө һөбны заптыны быд овмөсын—пөјім. Пачса пөјім пөс да турун сотчөмыс колөм сотчытөмторјас. Кушчөм сотчытөмторјас-һө? Сіјө бурөщ сөщөмторјас, кодөс турунјас бостөны муыс—мусінса совјас. Өтік овмөсын опытној стантсіја індалөм серті вөлі вөчөма 500 квадратнөј метра куім картупель му. Өтік му вынеөдісны 16 кілограмм пөјімөн, мөдөс—8 кілограммөн, а којмөдсө ңік пөјімтөг колісны. Урожај арталігөн тыдовтчөс, мыј быд кілограмм пөјім сөдтөма урожајсөкык да жын кілограмм картупель вьлө.

Јукны-кө мујас вылын вөдітан турунјас кујім пельө—тыдовтчө:

1. Ѓаң вајыс турунјас уна бостөны азот, фосфор, ещажык каліј да корөны вынеөдны быд гектар вьлө: 10 кг селөтраөн, 320 кг суперфосфатөн да 125 кг каліјнөј совөн.

2. Корнеплодјас да картупель уна корөны каліј, ещажык азот, фосфор да корөны вынеөдны быд гектар вьлө: 375 кг каліјнөј совөн, 150 кг суперфосфатөн да 50 кг селөтраөн.

3. Бобовөјјас (аңкыщ да мукөд) бостөны уна каліј, фосфор, азот бостөны мікрөбјас өтсөгөн сынөдыс да корөны вынеөдны быд гектар вьлө: 250 кг каліјөн, 300 кг суперфосфатөн.

Опытној стантсіјајасыд зөв бура вөсталөны, уна-ө колөны мувынеөданјас, мусінсө төдмалөм бөрын. Сы

могыс колё вёчавны опытно́й кымынкё му тацём сет-
ка серты:

Фосфорён вын-
ёдом (контро-
лёр)

нынёмён вынёод-
том

фосфорён да ка-
цён вынёодом

вынёодом ка-
цён

азотён вынёодом

вынёодом да ка-
цён да азотён

вынёодом да аз-
отён да фосфорён

Тажё муяс вывёис-кё урожајсё арталан торјён.
тыдөвтчас, кущём совјас колёны мулы, медем најё
сетисны ыжыджык урожај. Сесса турунјас сертыс,
чужём бөрөаыс виждөдмөн позё адзыны кущём му
вынёодом мусинлы колана мувынёоданён.

Ви́му овмёс кыпөдан витвога план сувтөдө мјан
вождё мог—кыпөдны мујаслыс урожајност 30% выдө,
медем урожај күтис воны којмөд јукөн мындаён ун-
жык өнја урожај серты. Сјёс кыпөдны мј вермам өт-
вылыс, сы выдө бөстөмөн выдөжык-на вермам кы-
пөдны којмөд јукөд мындасыд. Мјан кын ем зев
унатор, кодјасөс мј вермам лезны тајё ужыслы от-
сөг выдө. Шуам көт тацём меропрјатөјас:

Бурмөдөм да кадын ужалөм мусин кыпөдө уро-
жајтө 10% выдө.

Көјдыс весалөм да бурмөдөм 10 % выдө.

Кадын көждөм кыпөдө урожајтө 5% выдө.

Көза вредителјаскөд тыш нуөдөм кыпөдө 10%
выдө.

Јог турунјас бырөдөм да ва күтөм могыс мусин-
лыс вылыс слөјсө ужалөм—5% выдө.

Ставыс—40% выдө.

Којмөд јукөнсыд выдөжык нин кајис, а нөшта кы-
мын меропрјатө ем, кодјаслыс бурдунсө опытно́й
станпјас төдмалисны нин, да код јылыс тан абу-
на кақтыштлөма?

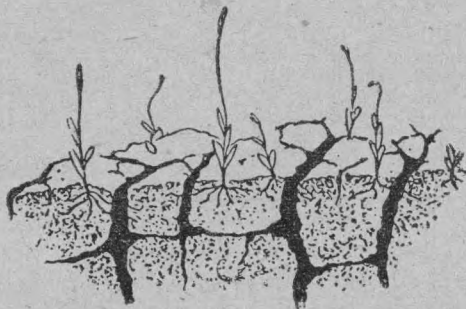
Опыт вöчалыг мiан учреждённöјас зiлöны тöд-
мавы ставторсö, кодсаң ескö кыпалö урожај.

Кыз адзам, урожајыд ыбтiкабу абутöм јен са-
јын. Хiмiклөн, агроном-опытныклөн, кодi ассыс олöм-
сö сөтö тајö ужыслы, ставыс ас кiас, а абу јен кiын.
Турунјаөтö банкајасад быдтiгөн сiјö лöдö сөтчö ту-
рунлы быдмыны став коланторсö, сөтклö пыжјассаң
да быдсама пöлöс совјасöч. Јен лорлы, кодөн „вермö“
пöтны быдтас, сөтчö велөдчöм мортыд некущöм iн
оз кол.

Став тöдтöмторјастö, јөнтö, дiвöтö наукаыд вöт-
лö щöщ, вiчму бердса мукöд пöлöс ужыс.

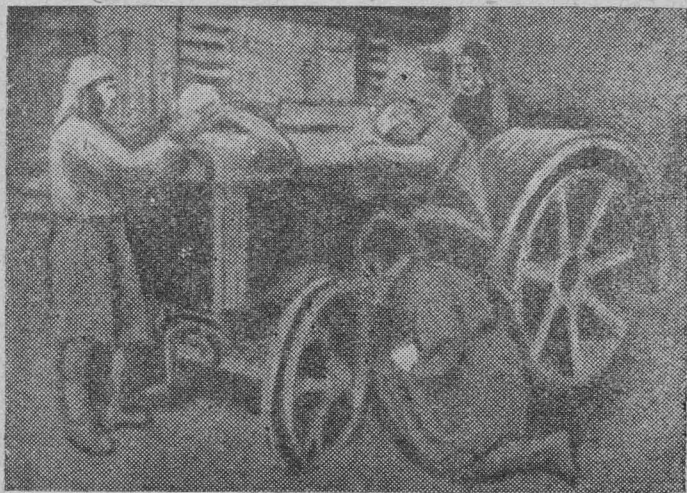
Мусiн ужалöм да урожај

Медым туруныд лучкiа быдмiс, мусiнмыд колö
лоны небыд. Сiјö: 1) отсалö јжны мусiнмö зерјас-
саң да лымјассаң валы; 2) оз лөч öдјö коёмыны
васö; 3) лөчö бура ветлыны сынöдлы турун вужјвс
дортi, кодi валы мукöд пөмөсјаслы моз-жö колö ло-
лавныс. Мусiн небыдöмтö, лiбö гөрөмтö, јöзыд тö-

Коёмöмсла потласöм мусiн

ддны жона важысан-ннн Увја пужассан да плугдд лд-
 еддс мортыд муснн небддан друддддт. Сіјд друд-
 дддддт вддгдн мортыд пуктс кык мог: дддддны да
 ккдддны уждд, медым друддддыд бостс жужыджык
 да пскыджык бдрдда. Секі влмуд ужалысыд ез тож-
 дыглы. кыі кутас гдргдн ужалан клуджыс небддны
 мусннсд. Опытндр стантсіджас 25 во сажын заводдт-
 чсны і тадд ужас. Вдлмкд сіјд сід-жд зев колантор
 да уна скас мусннлы лдд лдсдддма уна скас ужалан
 клудж-жд. Наукамд сідс влмуд бдрдда ужад уна пд-
 лдс гдрн друддд, коджас вештсны бокд вак гдртд.

Уралын влмуд овмдсд коллектсіджудтм. 20.000 крестанн котырчдмны ддс
 ыжд колхозд. Серпас вылын нывбаба—тракторсіджас

Еща-на-дд гдрнад гуджыны мутд, еща сетчд пдс
 ксдтмд. Сы бдрн оз-на пдд надејтчыны бур уро-

жај воѳм былө. Со, примѳрјас, кодјас петкодлөны, кызі урожајыд вежеѳ ужалан ногјассыд:

Мыјөн ужалө- ма	Горѳ-вој көзөма	кымын чумалі вундөма	кымын центнер бостөма урожај
гөргјөн	чікпыр најт космөм бөрын, бөрвылас былпөв гөрыш- төмөн	5	1
гөргјөн	арса гөрөм былө, бөрвылас пінөвтөмөн	10	6
плугөн	арса вој гөрөм былө да көзтөз пінөвтөм былө, бөр- вылас кокнідік плугјөн гө- рыштөмөн	12	10

Тащөм примѳрјассө позіс ескөн вайөдны сојасөн. Тајөјс висталөны, мыј сөвет правітельстволыс урожај 30% былө кыпсөдөм јылыс шуөмсө позө пөртны олө-мо быдөнлы, торја-нын өгүвја овмөсјаслы: колхозлы да совхозлы, пролетарскөј государство отсөгөн налы овмөсаныс позө примѳнајтны наукаөн перјөм ставтор-сө-да.

Мусөн ужалан (обработајтан) кадтө велөдчөм агрономјасыд сіз-жө відлалісны. Шуам, мај 23-өд луно мујас оз гөрны, сылөн-пө (муыселөн) нөмлун-да, а секі бурөщ коскөм медвојзаыс гөран кад. Уна празнік луно сіз-жө оз гөрны-көзны, көт і ывлавылыс кущөма щөктө да.

Улынжык мө вайөдам урожај бостөм јылыс лыд-пасјас опытној стантсјајаслыс да крестана овмөс-лыс. Војзајасыс гөрісны ывлавыв календар серті,

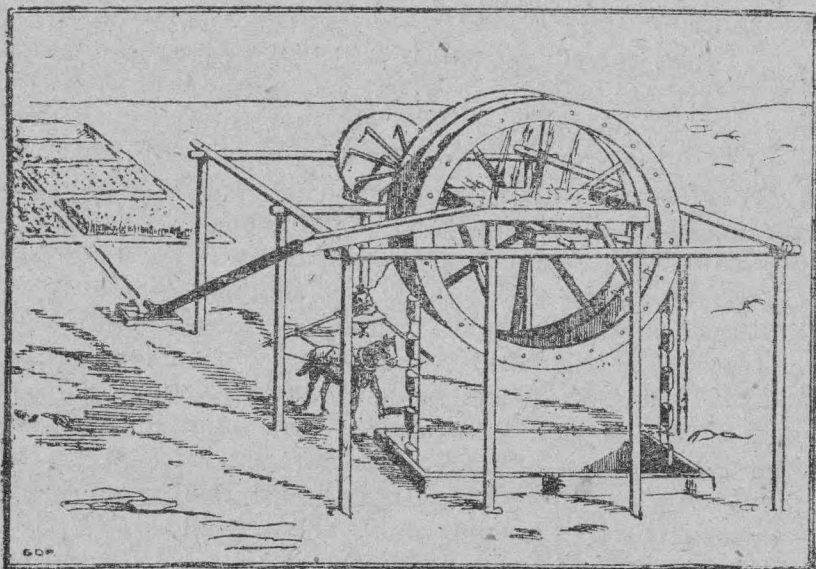
кор колана мында космѡма муыс, а бѡрјајасыс вѣчкѡ календар сертї, дедјас календар сертї-да.

Бостам мајын, апрелын да сорѡнжык коскѡмјас гѡрѡм. Со кущѡм лыдпасјас та куѡа (центнерјасын):

	Уна-ѡ бостѡ- ма урожај,		Содтѡд урожај	
	һаһтуе	Ізас	һаһтуе	ізас
Сорѡн гѡрѡм кос- кѡмыс	8	16	—	—
Мајын " "	12	25	4	9
Апрелын " "	14	27	6	11

Лыдпасјас петкѡдлѡны, кущѡм коскѡм медвыгѡд-нѡј. Тајѡ-жѡ поѡѡ шувы і кѡѡан кад јывсуд.

Релігіја сертїуд быдсама пѡлѡс һурјас, расјас, ізјаіііјас, лыајас да с. в.—ставыс јенмѡн вѡѡмтор.

Га лелтан машина—вѡла чїгїр

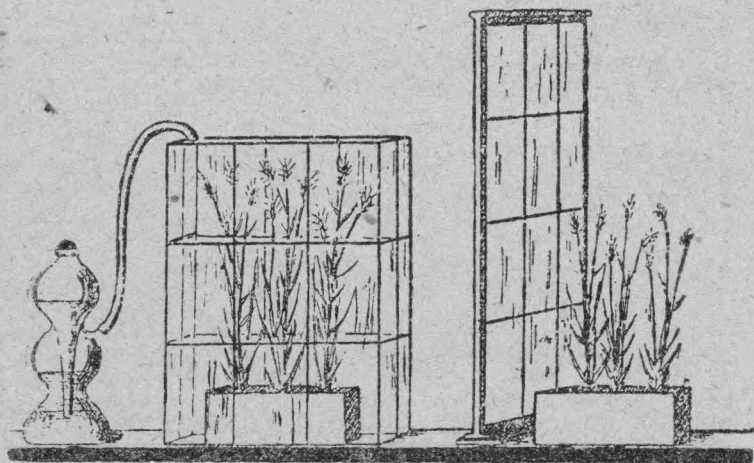
Вежлавны најос—лоф-нын јенмыс выло пуксѳм, јенлы воча мунѳм—грек. Сѳмын-на та выло виѳдѳтѳг наука-ыд нуѳдѳ і та куѳа уѳтѳ. Виѳму бурмѳдѳмсыд чу-жис выл наука—меліоратсіја. Кѳні важѳн вѳлі мунны поѳтѳм ѳур. меліораторіас сеті кѳстисны да ѳні сені быдмѳны бѳбѳѳаѳ турунјас да ыѳыд урожај сетыс зѳр, картупель да мукѳд ѳаѳјас. Пустыѳајасын, кѳні важѳн вѳлі доналѳм лыа вѳвѳтѳ пујас, меліораторјас лыа ветлѳмсѳ сувтѳдісны лыавыв зѳрјас кѳѳѳмѳн да-пустыѳаас ва піскѳдѳмѳн кугісны быдтыны колана турунјас, шуам, хлопок. ріс, джуд да мукѳд.

Јон техника виѳму овмѳсад пырѳ быдлаѳ да вѳ-ѳіттѳм шыблѳс мујас вѳѳѳ вѳітны позанаѳн, релі-гіја вісталѳмлы паныд мунѳмѳн. Љѳѳінгра-іса Бѳта-гычѳскѳј садын да Тімірјазѳв ѳіѳа научно-ісследова-тѳльскѳј інстітутын Москваын вѳчалѳны опытјас быд-тыны електрічѳскѳј лампаѳн југыд сетѳмѳн ѳаѳјас да мукѳд пѳлѳс турунјас. Љѳѳінградын сізісѳ зѳв бура быдміс ід, Москваын вітѳд во ѳын быдмѳ да разалѳ шѳнді југыд адѳывтѳг водѳросѳл-турун.

Тажѳ јукѳдас бѳрјакыв пыѳді сувтлам нѳшта ѳіѳктор вылѳ, кѳді петкѳдлѳ, мыј вермѳ вѳѳны агро-номічѳскѳј наукаыд да мыј сыыеміанлы бурыс.

Турунјасыд сѳјантѳ бѳстѳны оз сѳмын мусѳнмыс (вужнаныс), но ѳѳѳ і сынѳдыс ѳіѳктор бѳстѳны, кѳ-дѳс мі куш сінмѳн огѳ адѳѳ, шуѳѳ сіјѳ—углѳкіслѳта-ѳн. Тажѳ газыс, шѳнді југыд ѳсѳгѳн турун кѳрјас пыѳкаѳд пѳрѳны турунјаслы зѳв кѳланаторјасѳ: Саха-рѳ, крахмалѳ, јірѳ, клетчаткаѳ. Гермаѳіјаса ѳіѳк ве-лѳдѳѳм морт мѳвпышгіс таѳѳѳм газѳѳ сынѳдас сѳдгы-ны. Углѳкіслѳтатѳ зѳв кѳкѳні перјыны мрамор ліѳѳ мел куѳѳѳмкѳ кіслѳтаѳн кіскалѳмѳн: сернѳјѳн, соланѳ-јѳн, азѳтнѳјѳн лі. Углѳкіслѳтаыд сѳѳкыджык сынѳд-ыд-да, сѳјѳн поѳѳ тыртны куѳѳѳмкѳ доз сетѳѳ турун еѳѳмѳн. Тазі і опытеѳ вѳіі вѳѳѳма. Вѳлѳмкѳ, сынѳд-ѳ углѳкіслѳтанаѳ вынѳѳѳѳмѳн турунјасыд сетѳны

ыжыджык урожај, пѣшті кык мында унжык. Јонжыка
быдмѣ і ізас. Торја нын гырыс резулътатјас лѣны уг-
лекіслотанад евекловітса мујас гѣгѣрыс сынѣдѣсѣ вын-
ѣѣдѣмѣн. Тајѣ опытѣ Германіјаын вѣчлісны зев пас-
жыда чугун кістан завод бердын. доменнѣј пачјасѣн

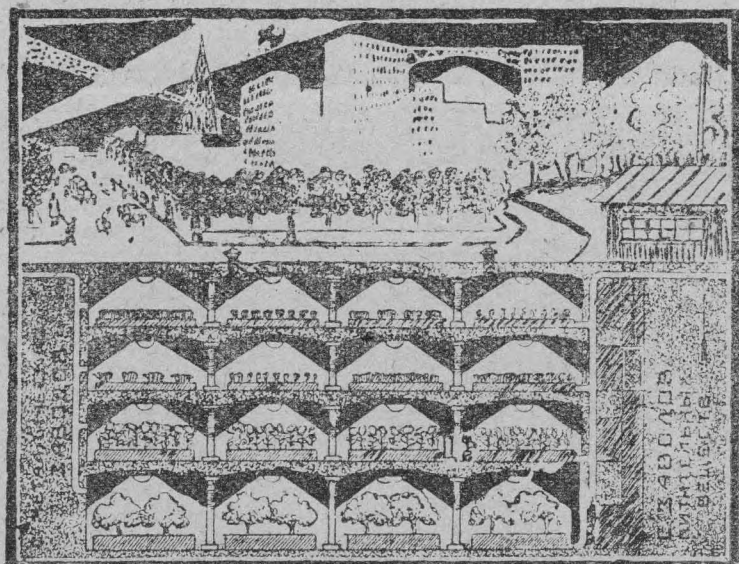

Тыяңас урожај ыло углекіслотајн ыноодом сынод ыяңыко јылые тодмалап оыт. Отар вежосас—воеса јенеж улын јашцікын бытдом id, модар вежосас—сецдом-жо јашцікын, сомын етекло сажын бытдом id; ылысыс воеса, сетчо ортчон сулалап приборые быд лун лезоны углекіслота.

изом сәтгөн артмө зев уна углекіслота. Медым сі-
жөн вынөдны сынөд, колө сөмын неуна весыштны
Сы могыг углекіслотасы лөзгө аслыс пөлөс ва пыр
да му пыцца трубајас пыр разөдгө мујас ылө. Ме-
дым углекіслотасө оз пөлт төв, мусө сәјөдөңы забо-
рөн. Свекловичнөј му гөгөрыс сынөдө углекіслотан
вынөдөм бөрын урожајыс воіс кујимөв унжык, свек-
лөсыс сахарыс кык мында унжык күтис петны дај.
Вот мы вермас лоны вәму бердса ужјастө-кө лөд
јитөма промышленностыдкөд.

Миян государствоын социализм стрйтём, овмөсяс
өгүвтәдём, кооперирүйтём, промышленностдён кыштём—

востоны ташом ужыслы вескыд туј, кодоc мi рeгы-
дөн вермам пöртны олöмö.

Тақи мөйежык кутаслы вöйтны быдтасяссö—пöдвалясын, iскуственнöй му-
син вылын, химическöй заводяс выльз кiчер вынеöдantorяс вайöмөн, метал-
лургическöй заводясые сынöд вынеöдан углекислота ыстöмөн, электрическöй
осешенчeнöдөн жүгöдöм да му шоныдөн шонтöмөн

Кушöма да мыла урожајлы колö ва

Мујас вылад вайöннад вайд волiс медјонасö
зерсаң, сы вöсна i зертö шулісны „јен мiлöетөн“. Мусiнмыд јона кöтасö i лымсаң. Наука тöдмалiс, ку-
шöм кадын зерöм сајын урожајыд; вöлі лöсöдöма му
пасталаын öтмоза лым сывдан-вогјас, медым ескөн
унжык ваыс лымсаңыд пырiс муö да ешажык iс-
ковтiс бокö. Öнi тöдам-нын, мыј оз iлла пророк сeт
зертö да оз ков сiјöс корны зiбјывсапясјасөн мунны
мујас вылö. Сынöдад вайд медјонасö воö океанјас
да морејас пакталöм вöсна. Сiјö ваыс сынöдад вет-

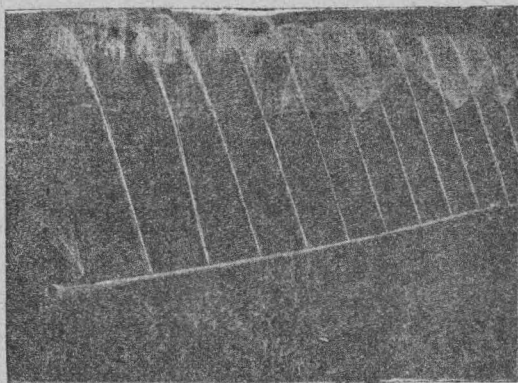
лѝдлѝ ѝтілаыѝ мѝдлаѝ кымѝрјасѝн да сїѝ кымѝрїасыѝ
вермѝны зерны сѝмын сек, кор муывыѝса сынѝдын
вывтї уна ва. Сеңѝм уна ваа сынѝдыѝ гоѝжѝмнаѝ јѝн-
жыкасѝ овлывлѝ ѝрјас вестын, увтас мујас вестын.
Вунѝдѝ пулыѝ кымы кѝ ув, лїбѝ турун чукѝр да пук-
тѝј најѝс ва тыра банкаѝ. Тї аңаѝд, куңѝм ѝдјѝ доз-
лаѝд ваыѝд пондас чїнны. Сїѝ вїсталѝ, мыј ловја ту-
рунјасыѝ ас пырныѝ ватѝ лѝзѝны сынѝдѝ. Секї сы-
нѝдыѝ турунјас весгїѝд улсалѝ да нѝшта кѝзалѝ,
турун корјас ас пырныѝ ва лѝзїгѝн вїзѝны (расхо-
дуют) сынѝдса шоныѝсѝ-да. Гоѝжа жар лунјасѝ ѝбраѝд
векжык ыркыѝ, купїнаѝд дорыѝ. Морејас да океанјас
вестса кымѝрјасыѝ ѝбра, туруна їнјасад воѝм бѝрын
бостѝны ас пыщкас сынѝдса васѝ да зерѝмѝн лѝзѝны
ас вывгыныѝ васѝ ѝе сѝмын ѝрјасѝ да увтас места-
јасѝ, но быдлаѝ. Татыѝ артмѝ: вїзмѝн вѝдїтны поѝ-
тѝм їнјасыѝ оз ков бырѝдны ѝѝр, кѝлѝ-кѝ, шуам, кос
гоѝжѝмын зер. Таѝї морт вочасѝн ывлавыв вынјасѝѝ
бостѝ ас кїас да вермѝ зертѝ ѝѝчны сенї, кытї кымѝ-
рыѝ важѝн мунывлїс зертѝг. Кслѝны војас да јѝзыѝд
кутасны вермыны ѝѝчны зертѝ колана каѝѝ да кола-
на їнѝ. Ынї-нїн аеропланјас ѝтсѝгѝн мыкѝмында
вермѝны ѝѝчны зертѝ.

Медым мујас вывгыѝд лымсѝ тѝв ез пѝлт да ме-
дым сїѝ унжык чукѝрмїс колана їнјасѝ, мујас вылад
пуктысѝѝны аслыс пѝлѝс пїцїтјас да ѝѝчыны мукѝд
пѝлѝс лым кутан тѝрјас. Најѝјас ѝтсѝгѝн поѝѝ мујас
вылад лымтѝ чукѝртны унжык да лым сылѝм бѝрад
муыѝд дыр оз космы.

Быѝдѝн-нїн, кѝнѝкѝ, каѝавлїс, мыј кѝнї јежыѝд лым
вылын-кѝ омѝс сѝд тѝрјас, лымыѝд сы гѝгѝр сывны
завѝдїтѝ возжык дај ѝдјѝжык. Тајѝ лоѝ со мыј вѝс-
на: сѝд тѝрјасыѝ ѝдјѝжык шѝналѝны, јежыѝд лымса-
ныѝд шѝндї југыѝд кѝзалѝ да сїѝ сылѝ наѝѝнїкѝн,
Уна лымја му вылыстѝ-кѝ сѝдѝдны, шуам, пѝјїмѝн.
жос трундаѝн да с. в., лымјыѝд сек сылас ѝдјѝ. Весїг

му пастасѳ оз-і ков сѳдѳдны. Тащѳм ногјасѳн пощѳ
нерјыны му вылад ватѳ.

Турунјасыд јонжыка быдмѳны, кор најѳ кѳтасѳ-
ны вылысаѳ, а оз улысаѳ. Медым сѳјѳс вѳчны (вы-
лысаѳ кѳтѳднысѳ) ѳні вѳчалѳны опытјас зер вѳчѳм
јылыс. Сѳјѳс пощѳ вѳчны уна ногѳн; таѳ сѳјѳ јылыс-
горѳтны мѳ огѳ кутѳј.

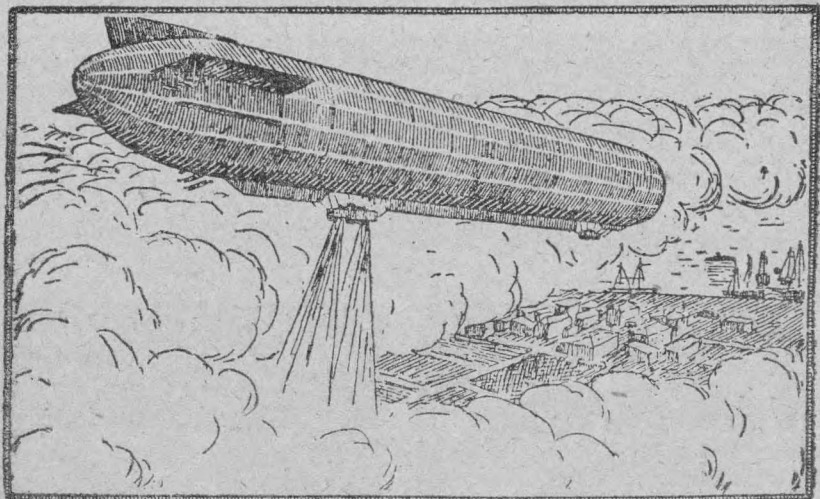

Іскусствениѳј дождеваннѳ

Кос воѳ зер вѳчтѳгыд, мукѳд ногѳн мусѳнмас ва-
сѳ чукѳртѳмѳн-нын урожај шобдѳ сетѳ 1 тонна гѳктар
вылѳ. Кыкыс зер вѳчѳмѳн урожајыс кайѳ-нын 2 тон-
наѳ. Зертѳ вѳчѳгѳн жѳ кѳ щѳщ ѳаѳтѳ кѳскалан кѳчѳр
мувынеѳданѳн, урожајтѳ быд гѳктарыс пощѳ бостны
5 тонна. Со кычѳ јѳзыс јѳн отсѳгтѳг, јѳнвылѳнаѳѳјт-
чытѳг вежѳны ылавывсѳ аслыныс колан ногѳн.

Лѳшнѳј зеркѳд вермасѳм могыс вѳчѳма зев на-
ѳца. Сѳмын-на заграѳчаын вѳчѳма опытјас: разѳдны
зера кымѳрјас електрѳческѳј лыа на пыщкѳ којалѳ-
мѳн аеропланјас да сѳрѳжаблјас вывсаѳ. Сы ыжда
органѳзатсѳја, кыч Осоавіахім, зев унатор вермас
ѳчыны тајѳ уж куѳа.

Урожај вөсна тышкаөм жылые тащөмторјас вие-
талөм бөрын бөстөј өіктлые зібжыспасјасөн, крестөн
јенлые зер корөм лібө зер вөтлөм. Кущөм омолоікөн

сыржабл ыввсаң наелектрізованној лыа разөбөмөн кымөрјас бырофом

да нөнөмөн кажітө јенлы ескејасыдлөн Ілла про-
рокыдлы еылөмыс техника јонлун воңын, кодөс мујас
выло вајө наукаыд.

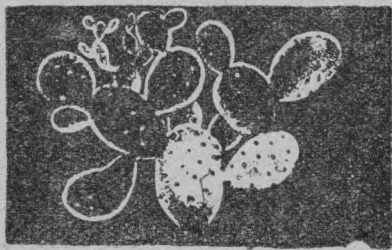
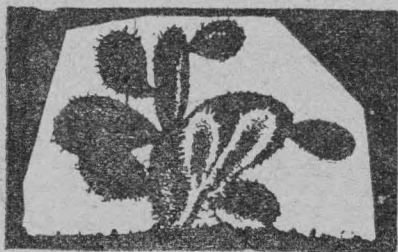
Јөз вежлалөны ывлавыв

Міјан өнвоңын артмөны [выл пөлөс културнөј
турунјас, гортса выл пөлөс пемөсјас. Міјан наңја-
сыд ывлавылад өні морт ужавтөгыд нөтөі оз быдмыны.
Најөс зев дыркадөн морт быдтіс өікөј предөкјасые
көт і ем ывлавылад мортөн вөдөттөм зөрјас, шөбді-
јас (өікөјјас), сөмын најө урожајтө сөтөны ыввті
өмөла. Наң сөтые өніја турунјасыд артмісөны сөјөн,
мыј мортыд важысаң зілө турунјасөс да пемөсјасөс
бурмөдны.

Оз сөмын өікөј турунјаслые буржык көјдысјас
өбрөмөн да на улө мусөнесө буржыка, пыдөжыка ужа-

лөмөн петкөдны выль пөлөс културајастө. Најөс петкөдөны өні і овмөслы колана прізнақјас серті бөрјөмөн (шүө—селектеіјаөн). Вөчалөны выль сортјас і скрешііваньеөн. Секі өті пөлөс турунјаслөн қоріқјас опылајтқөны мөд пөлөс турун қоріқ, цветқаөн, кыһін сесеа артмө колан прізнақјаса выль пөлөс турун. Тащөм ногнас петкөдөма ыһн уна пөлөс выль турун: шуам, кос поводқаны повтөм шөбді да мукөд.

Рөч садовод Мічурін быдтіс косточкатөм еліва, көјдыстөм да өөвмөстөм јаблоғјас да грушајас. Амерікаса велөдчөм морт Бербанк ыкытқө шөгмытөм ту-

Шујга вылын—скөтлы сојны шөгмытөм быңдласан кактус, вескыд вылын—амеріканетс Бербанкөн быдтөм кактус, тајө оз быңдлас да поңө скөтлы вердны

рун—кактус. пөртіс скөтлы вердны позана турунө.

Уна велөдчөм морт висталөны, мыј дырөн лөбны сещөм турунјас, кодјас оз кутны повны косые, гағјасы, вёөмјасы, да міјан көзајаслы повны лоас ыһнөмые. Колана выль турунјастө мортыд быдтө јен өтөөгтөг, поп өтөөгтөг. Вөчө сіјөс наука вылө мыжөөмөн ас кінас.

Вөр турунјас вежлалөм вылын өні заводітис ужавны Леңінградса Леснөј Інстітут. Сені ужалө профессор Кобранов пујас селекціја вылын. Сіјө өті пөлөс дубыс верміс ыһн вөчны кык пөлөсөс, кодјас өдјө быдмөны, да і өөвмөснаныс буржыкөс. Коласны војас і бумага вөчан фабрікајаслы лөб өдјө быдмые

ичѡѣк пујас; стрѡйтчан ужјас вылѡ —дыржык быдмы
пујас, сѡмын куѣјас да увтѡмјас, лѡбны аслыс пѡлѡс
пујас музыкалнѡј інструментјаслы да с. в.

Віѡму овмѡсса выл пѡлѡс турунјас лѡѡѡѡм јыв-
ѡыд ѡорнѣтѣгѡн оз ков вунѡдны ѡѣктор, кодѣ јона-на
паскалома пемыд, велѡдчытѡм крестана пѡвсын: на-
ные мѡд пѡлѡс турун артмѡм („перерождение хлеѡов“).
Јенлы ескејасыд шуѡны, мыј наѣ сетые турунјас
јог турунад пѡрѡны јенѡаѣ, сѣјѡ-пѡ бытѡѡ јенлѡн на-
казанѡѡ. Збылвылассѡ тајѡ со мыјла. Ѳѣі пѡлѡс ту-
рун-кѡ мѡд пѡлѡс турункѡд уна во чѡж ортѡн кѡѡѡ, на-
јѡ гудрасѡны, артмѡ крест—на крест опыленѡѡ да
туруныд петѡ выл-нын.

Јарославскѡј губѡрѣаын 1898-ѡд воын вѡлі тащѡм-
тор улыс інтасса мујас вылын ѡу пыѡѡѡ быдмѣ јог
турун—пуштѡј котѡвнѣк (ѡѡѡѡѡѡ рѡдыс). Крестана
вѣставлѣсны, мыј јона ва вѡсна ѡуыс пѡрѣ јог ту-
рунѡ. Кор нѣн налы індѣсны, мыј і лѡчкіа быдмѡм ѡу
пѡвсын сы мында жѡ јог туруныс. сѡмын сенѣ быд-
мѣ жеѣыджыка, крестана гѡгѡрѡѡсны, мыј ѡу кѡј-
дысыс вермас быдмыны ѡу вылѡ нѡѣі мунтѡм турун.

Ѳѣік пѡлѡс наѣ кѡјдытѡ ужалѡм вѡснаыд наѣ
сетые туруныдлѡн јог турунад пѡрѡмыд ѡвлѡзев уна-
ыс. Шѡѡѡѡ вѡѡѡтан іѡјасад шѡѡѡѡыд унаыс вежысвлѡ.
Зѡрјыд унаыс пѡрлывлѡ ѡвеугѡ. Весаѡтѡм кѡјдыснад
кѡчыс овмѡсјасын му вылад наѣ пыѡѡѡыд унаыс за-
ѡѡѡѡѡѡ быдмыны куш јог турун. Тајѡјасѡѡ зев бура
пѡѡѡ вѣставны, буржыка-кѡ тѡѡмаѡны му ужалѡмнас.
Белотурка оз пѡр полтавкаѡ (шѡѡѡѡ сортјас). Сѡмын
кѡѡны-кѡ најѡс ѡтгудырјѡн, полтавкаыд зѣкѡѡ вѡнас
белотуркатѡ, ѡѡѡаыс јонжыка рѡѡмѡ-да, куштажык-да.
Ѳвеуг јог туруныдлѡн кѡјдысыс разалѡ ѡујас вунѡѡм
ѡѡрын. Сѡсѡа мѡд вѡнас сѣјѡ ѡѡѡжык чужѡ іѡѡыд да
зѡрѡыд. Ѳѡјѡжык сѡсѡа быдмас да зѣкѡѡ вѡнас зѡртѡ.
Ѳвеуга мутѡ-кѡ буржыка тѡѡмаѡны—ѡвеуг кокуѡыс

поѣ адзыны пөрөм, шепавтөм либө розјавтөм зөр
шепјас да ізасјас.

Наң көџајас јог турунө пөрөм јылые сорњјасө
медунаые кывливлан сешөм рајјонјасые, көні көџан
көјдысө оз весавлыны. Буржык тусые сјө овмөсја-
сад муно сојөм былө да вузалөм былө, а көјдые вы-
лас колө бөжыс.

Оз колны вежластөг і уна пөлөс гортса кывтөм
пемөсјас. Быд скөтвиңые төдө, мыј поѣ быдтыны
уна был еікас порода скөт: уна еікас гулу, курөг,
кролік да с. в. Ывлавылын морт виңтөг олые скөт
(ѣкөјјас), кыз ми төдам, јөвсө сетөны сөмын піјансө
вердны колана мында. Бур москыд нө вайө 500 ведра
јөв онас. ѣкөј вөвјас пөштө нөні оз вермыны овны,
а ми төдам кушөм вына вөвјас емөс морт кыи. Сіџ-
жө і ыжыд ѣкөј ыжыдлөн гөные жеңыд, а виңан
ыжыдлөн вел куџ. Откодалө поснідік кабанчікөс (пор-
сөс) англијаын быдтөм јоркшір порекөд. 30-40 вои
быдтіены сешөм поресө, көд јылые ез лыстлы мөв-
навны ыекушөм крестанін.

Выл пөлөс пемөсјастө быдтыны велөдчөмөн, не-
мөсјасөшө моныдинсаң көзыдіны овны велөдчөмөн, не-
мөсјасөс вөсөмјасые виңны велөдчөмөн скөтвиңан уџ-
лы востіены был туј, көді лезас скөтвиңөмсө зев ре-
гыдөн паскөдны зев јона. Збыл өд, 50 ведра јөвтө
вайе москыд сы дон-жө сојас көрым, сы мында-жө
сјөсө виңөм былө мунас кад, кушөма і 500 ведра во-
над вайе мөс виңөн. Важөн өтік өшкыд вермывліс
тырөдөны 50 мөскөс, өні іскусственнөја тырөдөмад
велөдчөм бөрын сјө-жө өшкыс вермө тырөдөны соја-
сөс, а кадыс да көрымыс мунас воззавысы мында-
жө. Кушөма, со, кадтө да көрымтө виңтө наукаыд
виңму овмөсад.

Гуре војасөн кевмывліены быд религіјалөн пон-
јас быд религіјаса јенлы да ыіөтік буржык пемөс ез
вермыны сетны. Наукаыд-нө со војасөн кореалис вел

унатор, кодјас вочасөн бурмөдöны вiзму овмөстö. Локтан быд дас во кутас өетны унжык, мыј колöм став каднас мi төдмавлiм, торја - нын сөветмуад, көнi науканас вöдитчö ужалыс јöз ачыс, а оз важ-моз бур-жујјас да капиталiстјас. Сöветвласт пуктö вывти ыж-ыд вын ужалыс јöзлыс олөмсö бурмөдöм могыс, көнi öнi i вiзму овмөсас мунö ревöлутија, поснiдик овмөс-јасыс вужö тырыс, öтүвтöм овмөсјасö.

Нöшта кушöм лок вaјö вiзму овмөсыдлы

јенлы ескöмыд

Овмөс кыпöдан вiтвөсa план сертi вiзму овмөс кыпöдöмaд медвозын сулалö нaн вöдитöм да скöт вiзöм кыпöдöм, машинаөн да електрiчествоөн ужалöм вылö сiјöс вужöдöм да. Сöмын-нö вiтвөсa план пом-лаңыс јона-жö щöщ лoö вiжöдлöмa iчөтжык отраселјас вiзму овмөслыс кыпöдöм, шуам, пуктасјас вöдитöм, сaд вiзöм, лебачјасöс вiзöм да с. в. да i öнi-нын олө-мыс мiјанöс щöктiс тајö отраселјасöс јона кыпöдны. Тајö отраселјасaд важыдлөн коласыс мiјанлы ез-жö өща кол. Танi бөстам сöмын öтi отрасел—пуктас вö-дитöм.

Вiчкөыдлөн ем зев уна „еватöј“, кодјаслөн мог—тöждысны пуктас быдтöм јылыс. Лыдöдöдлыны-кö на-јöс—ковмас вел уна места. Медыжыдыс на-пiыс Мар-фа—огороднитса. Сылөн луныс јуң 9 öд лун (важ калөндар сертi). Сiјö луннас i петкөдöны пуктасјастö ывлавылö быдмыны. Быдöвлы гөгөрвоана, мыј тајö луныс вöјвылын вермас лоны вoз лiбö бурöщ, сöмын-нö лунвылад сiјö лупыд сөр-нын. Возын мi вiставлiм-нын кушöм абу бур празнiкјас сертiыд вiзмүтö ужав-ны, а пуктасјастö. Сы сертi вöдитны нöшта-на омöл, најöс көзöмөн сөрмыштöмыд вермас торкны став урожајтö.

Пуктасыд оз сөмын көзыдые пов, сылөн ембө і уна мукөд пөлөс вөрөгяс—тагјас

Пуктасјастө мјанын візөны-вежаваөн кіскалөмөн, кыв вісталөмөн да с. в. Быдөнлы гөгөрвоана—тазнад пуктасјастө он віз.

„Пөс кістөмөн кутан сојны ассыд ыантө“

Тагј шуөма біблјаын Адамөс рајые вөтлөм јылые тіжігөн, бытөкө та серті јен щөктіс овны мортлы му вылын. Тащөм нога олөмыс і өнөз-на вөлі унжык крестананыслөн, кодјас ез уждөны батракјасөс, а ас выннаныс тілеісны. Өні сөветмуын велөдчөм уна јөз төдмалөны, кызі ужавны візму овмөс бердын да кызі візму овмөссө вуждөны сотсіализм туј вылө. Загранаічаын, көні ыжыдалө капігал, візму бердса ужтө наука серті організујтан ужыс мунө медјонасөс вылө, кызі ескөн јонжыка нартітны батракөс, коді ужалө помещіік овмөсад. Сені наука сертіыд ужавны вермөны сөмын тырыс помещіікјас. Зік мөдногоһін сөветмуад. Мі огө сөмын төждыејі овмөс кыпөдөм јылые, но мі төждыеам щөщ і робөчөјјаслые да крестаналыс олөмсө бурмөдөм јылые. Мі зілам ужтө сувтөдны сіз, мед медеща вын да зөңвізалун візөмөн бөстны унжык бур прөдукта да сыкөд щөщ медем ужалысыд оз вошты ассыс ужаланлунсө регыд кадөн. Урожај кыпөдан ужтө мі јітам візму овмөс кыпөдан ужкөд, медем зікөз бырөдны лока олөм да щыгјалөм, медем зікөз бырөдны кулакөн гөла да шөркода олысјасөс нартітөм. Леһнін індыліс, мыј візму өтувјөн ужалөм вылө вуждөм—өті туј крестанінлы „пегны пемыдлуныс, нартітана олөмыс“, кызі сіјө вөлі капіталізм дырјыд.

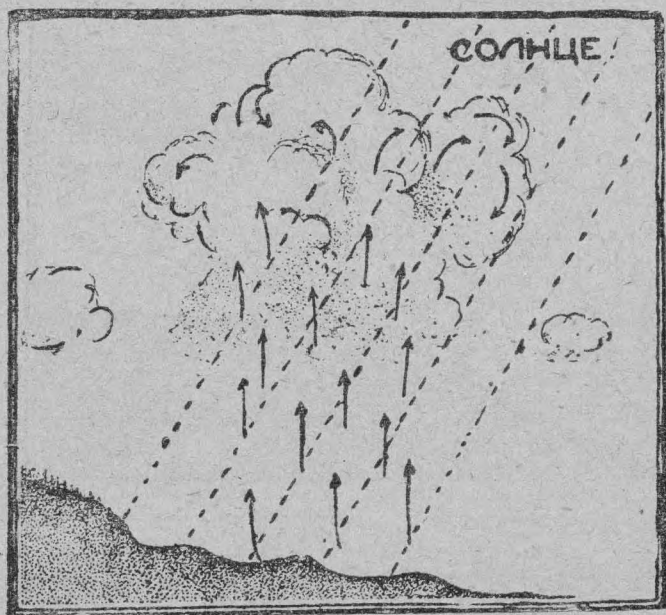
Со мыј вөсна сөветвластыд торја јона бөстөіс колектівізатсіјатө да машинізатсіјатө візму овмөсад вуөдны.

Урожај візѝм

Јѝзыд важысаң-һін, тѝдтѝмлунныс вѝсна да ы-
лавыв тѝдмавны кужтѝм вѝсна, лѝбѝ һѝтѝ ез тѝдлыны
урожај шыкѝдлыс гагјас јылыс (вредѝтелјас јылыс),
лѝбѝ ез вермывлыны тѝдмавны кыс лоѝ гагыс лѝбѝ
вісѝмыс. Накѝд вермаселісны молѝтвајасѝн, „вежаваѝн“
да с. в.

Велѝдчѝм јѝзлѝн ужыс тѝдмаліс кыс лоѝны тајѝ
вредѝтелјасеыс да вісѝмјасеыс, кодјас шыкѝдлѝны горт-
са пемѝсјасѝс, һаңјасѝс да велѝдіс накѝд вермасны.

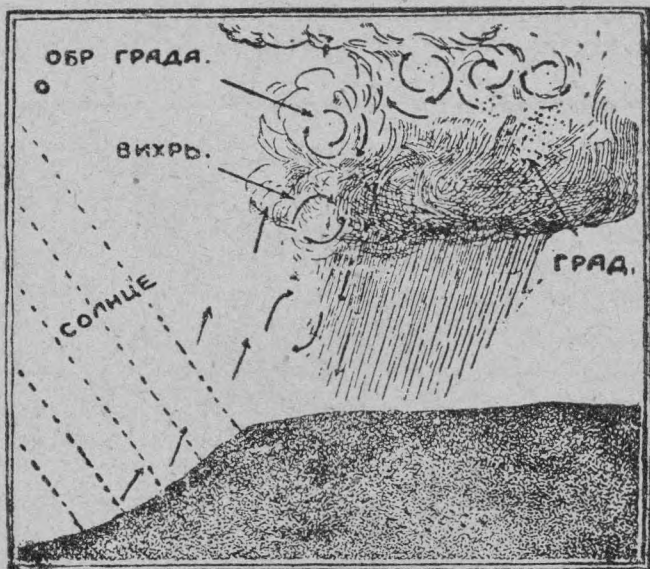
Саранчаѝс ѝні оз-һін віны кадѝлѝ шынѝн, а јада
газѝн—аеропланјас вывсаң лежан хлорѝн—да і оз
сені, кѝні саранчаыс шыкѝдлѝ-һін кѝжајасѝс, а саран-
ча чужанінас, кѝн сіјѝ му піыс сѝмын-на петѝ лѝ-

лөјасөн. Тајө ужсө уна во чөж-нын нуөдө Осоавиахим да уна буртор-чин сіїө вермис сетны.

Мујас вывед гагјастө оз пызјыны „вежаваөн“, а јада порошокјасөн пөдтөны, шуам. мышјакөн. Туруныдлы ні һаһыдлы мышјакыд лөксө һинөм оз вөч, а гагјастө зев регыдөн виө, ачыс-жө медвозза зер војтјасөн пожјасө да пырө муө.

Урожајтө виҙныд ковмывлө һе сөмын гагјасые, но ыывлавыв үскөттөјасые. Зев-на һеважөнөз јөзыд чајтлісны, мыј шерыд – јенмөн ыстөмгор. Сөмын шерыдлыг артмөмсө, зерлыг артмөмсө моз жө һин төд-малісны. Быдөн төдө, мыј шерыд овыввлө медшоһныд кајјасназ гождөмнад. Уна мөрт казавлісны мыј шон-

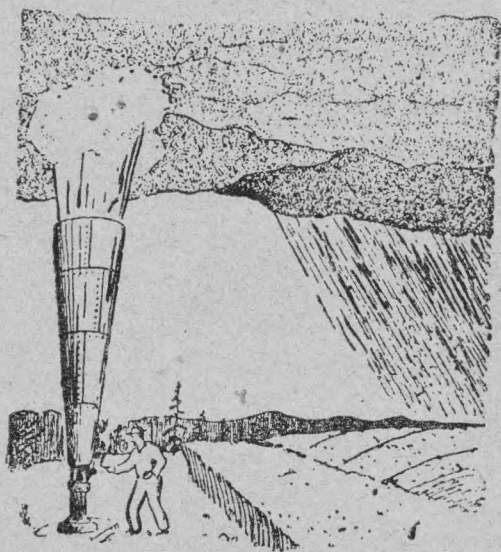
Шер артмөм

dia, жар лунад кыпөдчывлөны щын јокмылјас модаа кымөрјас, сөщөм кымөрјасые артмөны сен, көні му-саһыс кыпалө шоналөм сынөд. Кыпалыс сынөдыс

вѡчѡ тѡв. Тажѡ тѡлыс овлѡ зев јонѡн, да сылы кѡ сурѡ зер војт, вермас зев вылѡ качѡдны сјѡс. Вылад ѡд век кѡчыд. Зер војтјасыд сені і јіѡны. Кор-нын-нѡ тѡлыс лѡнас, му вылѡ тылаласны јіѡм зервојтјас, лѡѡ шер.

Шер овланіјас буржыка тѡдмалѡм бѡрын ка-
чалісны, мыј шерыд унжыкысѡ овлѡ сецѡм інјасын,
кѡні емѡе уна куш керѡс бокјас, вѡр кералѡм места-
јас, кѡні абѡѡе сенјас да лыајас. Вѡра да јон туру-
наінјасад шерыд овлывлѡ шѡчжыка да оз мунлы
сецѡм чорыда. Тажѡ тѡдмалѡмыс петкѡдлѡ, мыј вѡр
вѡѡмѡн да куш інјасѡ вѡр садітѡмѡн поѡѡ вѡдчысны
шер усѡмые.

Војна дырјі-на каѡавлісны -- пушкаѡн лыјеѡм
торкѡ шер усѡмлы. Сынѡдыс сырмунѡма кымѡрыд

Лыјеѡмѡн кымѡр разѡѡм

завѡдѡтѡ зерны воѡжык шер артмѡм дѡресы. Заграңі-
чаын ѡні уналаын шерсыд вѡдчысѡны пушкаѡн лыј-

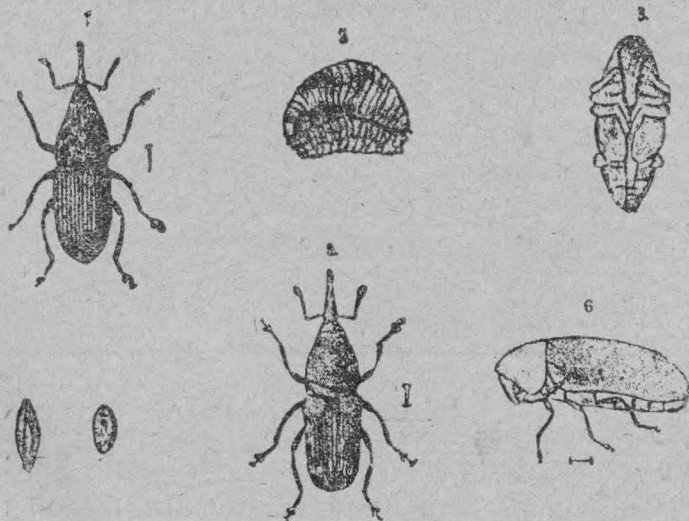
сөмөн, мiјан-нын лунвыв кавказын сiјөс вiдлiсны щöщ да результаты лоi зев бур.

Овмөслы мукөд локтор вайејасөс, мi назөник сiз-жө бырөдам.

Урожај вiзтөм

Урожај вiзаниныд-кө лок, омөл, сенi сiјө вермө-жө шыкны. Туруныд да iзасыд унаыс овлывлөны зев омөлөс зер вөсна, пөдөмаөс, щакаөс. Быдсама пөлөс турунјаслыс подјасөс мi огө-на кужө вiзтыны, бгө кужө наыс бостны кущөмкө буртор. Нажөјасыс-жө позө лөсөдны зев бур скөт көрым, шуам, сiлосујтө-мөн. Сiлос јывеыд мi сорөйтлiм јона код-ның, сөмын сiјөс мi огө на вөчалөј. Сiлосујтөмөн позө вөчны вывти бур көрым.

Корөеплодјастө да картупельтө мi вiзтам зев-жө омөла. Кадыс вөзжык најө сiсмөны да вошөны. Луч-кiа вөчөм чукөрјасын-кө најөс вiзан, позө зев бура

Көјдөс шыкөддөс гат—долгоноөк.

GIŹIMöd JYKöd

VIŹMU OVMÖC KOŁŁEKTIVIŹYUJTÖM

Кыџи виџмуса наука да техника быдмөм пуктö чорыд подув виџму овмөс кыпöдöмлы возџа јукöдас ми сорнiтiм-нын. Сöмын вермöны-ö поснi, јона бөрö колöм крестана öтка овмөсјас вуџвыјöныс вежны ужаланногнысö? Поџö-ö мијан страналыс виџму овмөс-сö кыпöдны, гөлјаслыс да шөркөдä олыс крестаналыс оланногнысö бурмöдны, век кeжлö бырöдны нартiтöмјас да шыгјалöмјас, бырöдны өиктсә ужалыс јöзöс кулакөн нартiтöм—кор странаын кыџ вит миллион саяс раџысöм, техника боксән јона бөрö колöм öтка овмөсјас? Оз поџ!

Ставсојузсә XVI-d партконференцiја (1925 вося апрель тöлыс) шуiс: „виџму овмөслөн ещә вузöс сөтанлуныс (малая товарность) да возö кыптан вывти нöжмыд öдлөн помкаыс петö поснi да разалöм крестана овмөсјас вöсна (крестана овмөс лыдыс революцiја бöрын 16 миллионсән сөдис 25 öз), виџму овмөс техника да култура кыптытöм вöсна да полунатуралнöј самыс вöсна“. Конференцiја пасјiс: öтка, поснi овмөсјасты зев сöкыд јонмыны да быдмыны (развиться). „Татыс петö мог—быдлуңја уџын чорыда зiлны реконструктирујтны (выл ног вежны) виџму овмөснымöс, котыртавны öнiја техника подув вылö öтувја гырыс овмөсјассö, дөрт, öтка гөл да шөркөдä овмөсјассö öтдортгöг—щöщ-i најöс кыпöдны-јонмöдны“. (XVI-öд партконференцiја резолуцiјаыс).

Ставсојузсә партконференцiја шуiс: „сöмын гырыс виџму производсöјас котыртöмөн поџас кыпöдны

візму овмѳснымѳс. Капіталістическѳй странајасын ун-
жык крестанайс рѳзѳрїтѳны, гѳлмѳны, пырѳны ку-
лаклы да помешчіклы казачїтны лїбѳ пышјалѳны
карјасѳ нажеткајас корены. Колхозјас течѳм пыр,
ѳтувја уж формајас сујѳм пыр, наука да техника по-
дув вылын быдмѳ сотсіалызм нога олѳма выл сїкт.
Выл сїкт бырѳдас гѳллун, шыглун, бырѳдас кулак-
лыг нартїтѳмѳс, востас туј култура кыпѳдѳмлы, выл
олѳмлан петкѳдан туј.

Сѳвет власт да коммуніст партїја гѳл да шѳр-
код ѳтка овмѳсјас кыпѳдѳмпыр ѳтѳѳщ став вынесѳ
пуктѳ візму овмѳсјас коллективјасѳ котыртѳм выдѳ—
ѳд сѳмын коллективїзатсїја вужвыјѳныс вејас візму
овмѳслыг ужаланногсѳ. Коллективїзатсїја да проїз-
водственнѳй кооперїрованнѳ пыр тырыг ѳтувја овмѳс-
јас котыртѳм востас туј „сѳветвласт вескѳдлѳм улын
поснї овмѳсјас коллективїзіруйтны да кыпѳдны ѳнїја
технїка да наука уровень выјѳз. Тајѳ тујыс—уна
мїллон крестана овмѳсѳс рѳзѳрїтѳмыг мынтѳдан туј
—оз сѳмын дугѳд капїталїстическѳй сїктса елѳмент-
јаслыг быдмѳм, щѳцї ѳдѳдас тырыг ѳтувја овмѳс-
јасѳн најѳјасѳс пѳдтѳм (коллективнѳјјасѳн да государ-
ственнѳјјасѳн)“. Со мыј шуїс 16-ѳд партконферен-
сїја візму овмѳслыг кыптан тујсѳ їндїгѳн.

Танї їндам, кушѳм бур вајѳны ѳтувја візму вѳ-
дїтан формајас ѳтка поснї овмѳсјас сертї.

ѳтувја мујас вылын щѳркодѳдем урожај 30-40 да
50%-ѳн ыжыджык ортча ѳтувтѳм мујас вылын дорыг.
Самојдовскѳй машинотракторнѳй стантсїјаын (Бало-
мовскѳй округ) гектар му вылыг чукѳртїс 12 тсент-
нѳр шобдї. Ортча ѳтка овмѳсјас мујас вылыг крестан-
на бѳстїсны сѳмын 8 тсентнѳр. ѳтувтѳм мујас вы-
лыг зѳр чукѳртѳм сетїс 15 тсентнѳр, ѳтка овмѳсјас
мујас вылыг—10 тсентнѳр. Мокшанскѳй машинотрак-
торнѳй стантсїја вылын (Шѳр Волга) шобдї чукѳртѳм

гектар вылыг етис 9,5 тсентнер, өтка овмөсјасын сөмын 6,3 тсентнер.

Такөд өтщөщ быдмис овмөсјаслөн дохөд вајан-луныс. Сложнөј машинајасөс вичму овмөсө сүјөм (тракторјас, комбайнјас) јона кыпөдасны ужлыг производительносө, быдөнлыг кокнөдас ужсө. Өтка овмөсјасын тајө машинајассө ужөдны абу выгөднө дај он сүзесы нөбнысө.

Коллективизатсја—мездө ужалыг крестанінөс кулак нарөтөмыс, зырө кулаксө сиктыс. Кулакјас, попјас да сектантјас чорыда возсасөны коллективјас течан ужды. (Та јылыг јонжыка сорөтам 10-өд да 11-өд сорөнын).

Көт ескө кулакјас да попјас быдногыс зилөны надмөдны колхоз течан ужнымөс гөл да шөркөдә олыг крестана луныс-лун јонжыка кутчөсөны олөмө пөртны тајө ыжыд могсө. Быдса рајонјас вужөны дорвыв коллективизатсја вылө. Вөјвыв Кавказ 1931-өд вөса тулысө вужас дорвыв коллективизирүјтөм вылө. Панөсны гырыс колхозјас. 1929-өд вөса нојабр 1-д лун кезлө странааным вөлі 61 машино-тракторнөј стантсја. Локтан нөл вөнас машино-тракторнөј стантсјајаслөн лыдыс сөдө өтө сүрсөз. Трактор лыдыс нөлн лөб 200 000, да му лыдыс 40 миллион гектар.

1929-д воын (нојабр төлыгын) коммунист партијаса ЦК пленум шүс: „гөл да шөркөдә олыг крестана вөзмөстчан подув вылын лөі вужвыјөныс бергөдөма вичму овмөсөс социалистическөј реконструктсја түј вылө, колхозјас течан уж мед гырыс өдјасөн кутис мунны возө. Мыј вөлі шүөма вөчны коллективизатсја куза вөтвөса планөн, збыльвылөсө јона вылө вөвтыртөма. 1927-28-д војасө вөлі котыртөма колхозјасө 445 сүрс крестана овмөс, 1928-29 воын—1.040 сүрс-нын (вөтвөса планын вөлі индөма сөдтыны сөмын 564 сүрсөз). Көза площадь колхозјаслөн

1927-28-д воын вѳлі 1,4 мільѳн гектар, 1928-29-д воын codic 4,3 мільѳн гектарѳз, лѳбѳ 206,7% вылѳ (вѳтвѳса планын вѳлі індѳма codтыны 137.4% ѳз). Валѳвѳј продукціја быдміс сіјѳ-жѳ наднас 240.5% вылѳ да вузѳс продукціја 278,3% вылѳ*... (ЦК ВКП(б) нојабрса пленум резолутсіјаы).

Такѳд ѳтщѳщ уна буртор вѳчѳма совхозјас те-чѳм куѳа 1929-д вога тулыс кежлѳ совхозјаслѳн кѳ-ѳа площад codic 27,5% вылѳ (планын вѳлі індѳма 26,3%).

Вѳтвѳса планлыс медвоѳѳа кык восѳ тыртѳм пет-кѳдлѳ віѳму овмѳсѳс тырыс ѳджасѳн переустроїтѳм куѳа да страна індустріалізіруйтѳм куѳа партіјалыс вескыд віѳсѳ. Кык збѳј воыс путкылтісны вескыд-выв кежысјаслыс теоріјајас — партіјалыс тужвіѳсѳ шог-мытѳмѳн шуѳмнысѳ.

Став сѳкыдсѳ венѳмѳн мѳ мунам воѳѳ, течам со-ціалізм нога олѳм, вылѳ общество, кѳні оз ло нѳ гѳл нѳ озыр, шыгјалѳм нѳ нартѳтѳм, кѳні ѳекущѳм релі-гіја оз ло, мѳдногѳн-кѳ шуны—јенмѳ, чѳртјасѳ да чу-десајасѳ ескѳм.

Выл мѳр вѳсна тышкасѳм

1917-вога октабр тѳлысѳ робѳчѳјјас да крестана Россіјаын коммуніст партіја тужѳѳѳѳмѳн бостісны ас-кіаныс власт, медым вылѳ ногѳн лѳсѳѳны ужалыс јѳзлыс олѳмсѳ, став олѳмсѳ вылѳ ногѳн бергѳѳны. Быд государствоын, СССР-ын кынзі, уна 60 мільѳн јѳз ассыныс став олѳмнысѳ пуктѳны сѳкыд ужѳ: му вы-лын, шахтаын, фабрік вылын, заводуын. Сѳмын асла-ныс уж помыс налы пѳшті нѳнѳм оз во. Најѳ ужѳн олѳны помещікјас, фабрікантјас, банкірјас, попјас. Тајѳ свѳраыс оз кѳзлы, оз вундывлы-нѳ, сѳмын пыр-мыдсавтѳзыс пѳт.

Быд государствоын коммунистическёй партіяјас зільоны выл ногөн лёёдны ужалые јёзлые оло́мсё. ме́дым зіко́з нем кежло́ быро́дны на́ртём да јёз сы́лі вылын оло́м, быро́дны классјас, став јозлые оло́мсё вочны шу́даһн; ужсё, ко́дтог морт оз вермы овны, се́щомо́н вочны, ме́дым ко́ло став зыке́омсё. Се́щом но́га оло́мыс шу́сё комму́низм но́га оло́мо́н.

Комму́низм дырјі-жо́ кокһалас крестанало́н сёкы́д ужыс: еі́кта овмо́сё наукалые до́стїже́һёјас да ма́шинајас су́јомо́н, ме́дсасё́һын посні крестана овмо́с-јасёс гырые о́тувја овмо́сјасё коты́рталомо́н. Комму́низм дырјі оз ло́ го́ллун, пемы́длн да еі́ктло́н бо́ро́ ко́ломыс. Комму́низм дырјі еі́кт һі́номо́н оз кут то́р-ја́вны карые.

Коди́ ми́жанлы торкало́ комму́низмсё стро́итны

Октяб́рса рево́лутсіја́ бо́рын (1917 во́о) Росси́ја-са ка́піталістјас' поме́шщїкјас, му́ко́д государствоса бу́ржуа́зіја о́тсёго́ң ко́сїсны бо́р берго́дны асла́ныс ва́ж бу́р оло́мсё. Уна́һн на пы́е і о́һи-на та́чіто́ мо́в-па́лоны. Мї сі́з-жо́ а́дзам, кы́зі став государствоја́-сые бу́ржуа́зіја ло́кало́ СССР вы́ло, лы́јлоны а́ссыныс комму́нистјасёс, о́тдо́ртоны, то́по́ддоны ро́бочо́јјаслые-про́фсо́јузјасёс да ло́ёо́ддоны вы́л во́јна СССР вы́ло. На́јо му́сто́мтоны ми́јанёс, асла́ныс государствојасы́н рево́лутсіја́ ло́омыс по́лоны-да. Уна́ тышјас-на ло́һны, ме́дым зіко́з, ве́к кежло́ ро́бочо́јјас да крестана му́-ко́д государствојасы́н ме́зды́сїсны на́ртїты́ејас-кі́под увы́ныс. О́һи со́мын-на СССР-ын на́ртїты́ејас-лые вла́тсё до́ї па́зо́ддома. 1917 во́о ро́бочо́јјас да крестана асла́ныс кі́о вла́тсё бо́сто́мо́н ку́тісны ве́р-мыны ло́ёо́дны став оло́мсё вы́л ногөн.

Со́тсіа́лизм стро́їтан ві́твоса пла́н

И́мпе́ріа́лістическёй да гра́жданскёй во́јнаһн па́зо-до́м ми́жан овмо́с о́һи зо́һтало́ма-һын, про́мышле́нно́ст-

са мукѳд ограслјас весіг лоіс кыпѳдѳма војнаѳз дыр-
са размерјасыс-на вылѳ. Быд вылѳ фабріка, вылѳ за-
вод, електріческѳј стантсіја, крестанаѳн ѳтувја ов-
мѳсјасын ужалѳм вылѳ вужѳм, кооператсіјалѳн ужыс,
—ставыс тајѳ матыстѳ мјанѳс коммунізмѳ.

1929-васа апрел тѳлысын коммуніст партіјалѳн
XVI-ѳд конферентсіја, сесса СССР-са сѳветјаслѳн 4-
ѳд сјезд вынѳѳдисны овмѳс течан вітваса план. Тајѳ
план сертѳыс доктан 5 вонас промышленностѳ лоас
сужѳма 16 мільард да 400 мільѳн шайт; візму овмѳ-
сѳ—23 мільард да 200 мільѳн; транспортѳ—10 міль-
лард, електрофікатсіја уж вылѳ—3 мільард да 100
мільѳн шайт дѳн—кумпѳрја унжык војнаѳз дырса
промышленност продуктсіја сертѳ. Візму овмѳс се-
тас 26 мільард шайт вылѳ продуктсіјасѳ—ѳтѳѳн жын-
јѳн мындаѳн унжык војнаѳз дорыс. Овмѳс течап віт-
васа план сертѳ шужѳма стрѳйтны вылѳ фабрікас да
заводјас, кѳрттујјас, електростантсіјас. Быдмѳмыс
медвож сетас средствѳа производствѳа (машінајас) вѳчан
промышленност. Пјатѳлеткалѳн медвожѳа воыс пет-
кѳдліс планјас сертѳ јѳна вожѳ мунѳм; мѳд воас-жѳ
ѳдјасыс нѳшта-на јѳна сѳдисны. Тајѳ петкѳдлѳ, мыј
вітваса план лоас тыртѳма жењыджык кадѳн, планјас
сертѳ унжык лоас вѳчѳма.

Вітваса план олѳмѳ пѳртѳм вежас странанымлыс
чужѳмѳ. Тѳдчымѳн быдмасны государственнѳј да ко-
оператѳвнѳј секторјас (јукѳнјас) мјан овмѳсын јѳна
чінас частѳіклѳн јукѳдыс. Сылѳн јукѳдыс промыш-
ленностын вітво помѳ кутас артавыны сѳмын 8%-ѳн.

Вітво помѳ візму овмѳсын мјан лѳѳ јѳн ѳтувтѳм
сектор (јукѳн): колхозјас, совхозјас, коммунајас, ко-
оператсіјас (візму овмѳсса кооператсіја котыртас
85% став овмѳслыдыс).

Совхозјас да колхозјас улѳ лоас бѳсгѳма 17 да
1/2% став кѳжа площаѳ пастасыс.

Вітваса план олём пёртём лоо жона тѳдчана-тор сотсіалізм течѳмын. Тајѳ вайѳдас кулаческѳй элемент-јасѳс вытеснітѳмѳ: кулакјасѳс, тѳргѳвѳјјасѳс да неп-манјасѳс.

Вітваса план сетас условіјѳ безработітса бырѳ-дѳмлы, промышленностѳ робѳчѳјјаслы кадрјаскы-кѳмлы, ужалыс јѳзлыс культурно-бытовѳй условіјѳјас бурмѳдѳмлы, культурнѳй учреждѳнѳјас быдмѳмлы да ужалысјасѳс на гѳгѳр котыртѳмлы. Мі огѳ полѳ, мыј вітваса план оз ло тыртѳма. Мі тыртам дај вевтыр-тѳмѳн јѳшцѳ! Тајѳ петкѳдлѳ пјатілеткалѳн медвоѳза воыс. Вітваса план чорыда кучкѳ міјан странаса капіталістическѳй элементјас куѳа, буждѳдѳ релігіја-лыс подувѳѳ.

Со мыј вѳсна, став нартітые группакыс да клас-кыс лѳгнырыс віѳдѳны сотсіалізм течан уж вылѳ. Најѳ быдныгыс зілѳны торкны, падмѳдны, орѳдны міјанлыс сотсіалізм нога олѳм течан ужнымѳс.

Міјан врагјас вермасѳны релігіја да вічко отсѳгѳн.

Сѳмын ужалыс јѳзлы паныд муныѳјаслы сѳкыд јавѳтѳ сотсіалізм нога олѳм течны торкавны. Налы быт лоѳ револутсіјалы паныда ужнысѳ тупкыны, ѳѳб-ны. СССР-ын некущѳм сојуз абу, кѳні ескѳ міјан врагјаслы поѳіс јавѳ ѳтутѳчавны. Најѳ ѳтутѳчалѳны сѳвет государствоын паныда ужсѳ нуѳдны релігіја кутыс організатсіјасѳ, релігіознѳй общѳствојасѳ-да, сектантјасѳ. Налы абу сѳкыд сѳвет властлы да комму-ніст партіјалы паныд іспѳлзујтны релігіјатѳ да віч-котѳ.

Классѳвѳј враг вескѳдлѳ вічкоѳн

Тајѳ, ѳерт, оз-на петкѳдлы, мыј релігіознѳй ор-ганізатсіјасын став шленјасыс сѳветвластлѳн враг-

јас да сіјо меропріјаттјаслы паныд муніејас. Абу сізі. Јенлы ескіејас півсын ембе унабн еолммыс револутсіја дор сулаліејас. Сбмын унжыклаас релігіозној організатсіјајасын јурнуодыејасыс, тудодыејасыс—кулатско-непманској елементјас. Кодјас јуралоны релігіозној общінајасын, еектантјас організатсіјајасын? Мед быдбн віждласны, кодјасжык најдсіктынвічко стардстаын, кодјас медјона тждысбны вічко вбснаыс? Унжыкысб—торгвбјјас, кулакјас, карјасын—важ урадныкјас, важ городвбјјас, важ фабрікантјас, купечјас да мукбд сещбм „бывшбј“ јбз. Јеврејаслбн релігіозној організатсіјајасын (1928 воын) Мбскуаын вблі јуралб раввін (поп) Кламенс; сылбн коркб вбвлбма сур пуан завод. Сылбн отсасыыс Јосіф Губер—важ ыжыд лесопромышлєннык.

Укра наса автокефалној вічкоын јуралбны важ петлуровској атаманјас, весіг міністрјас. ГПУ-бн ліквідіруйтм контрреволутсіонној організатсіјаын (1929-бд воб) јона зіла ужавлбма јепіскоп Чеховској—вбвлбм петлуровете.

Католическој вічкоын јурнуодбны князјас, најбщбкыда ужавлбны Польшаса охранка щбктбмјас куза. 1928 воа јанвар тблысб Мбскуаын судітлісны Украінаын католікјас попјаслыс јурнуодысб јепіскоп Скалскојбс. Релігіја сајб чєбсасбмбн, міјан классбвбј врагјас нубдбны вредітелској ужнысб. Со, некымын прімер: 1929-д воа октабр тблысын ГПУ петкбдіс ерд вылб Војыв Кавказыс „Имяславцев“ нма контрреволутсіонној організатсіја. Сіјб вбвлбма важ помешіікјасыс, сар дыреа офітсерјасыс, кулакјасыс. Најб нубдбны вблі сбвет властлы да сіјбн нубдан меропріјаттјаслы паныда пропаганда. Медым најб езжык сурны, чєбсаслісны „Имяславцев“ нма релігіозној секта сајб.

1929-д воа нојабр тблысб Вороњєж карын мунліс суд сектанској группа „Федоровцы“ вылын. Тајб

сектантјас шөщ вөлі пуктөны могөн—вермасын сөветскөј власткөд, агітірујтны тракторјасөс уждөдмлы паныд, колхозјас течөмлы, налогјаслы паныд да с. в. Најө проповедүглісны—мыј Россиян рөгүд бөр сар лөб. Тајө контрреволютсионерјасыс зөбөаслісны религіја сажө. Тајө дај уна мукөд фактјас петкөдлөны сіјө, мыј міјан классөвөј врагјас религіјаөн вөвөдны ассыныс контрреволютсионнөј ужнысө.

Мыј петкөдлісны сөветјасө бөрјысөмјас

Медөа-нын мічаа тыдалө религіјалөн кулакјаслы да непманјаслы өгсасөмыс быд воө сөветјасө бөрјысөмјас дырјі. Нартігыөјаслыө, јөз уждөн олыөјаслыө сөвет законјас сөрті бөрјысан правасө мырдаөма.

Кулакјас да непманјас зилөны сүјөсны сөветјасө, медым ескө кокніджыка вермісны нүөдны ассыныс сөвет властлы паныда ужнысө.

Кор-жө најө оз вермыны сүрөдчыны бөрјысан собратыөјас вылө, најө зилөны ордөны бөрјысөмјасөс. Тащөм аҗтисөветскөј ужнысө најө унжыкысөсө зөбөны религіја сажө, нүөдөны раввин, поп, мулла, кеөндз да сектантса проповедчыкјас пыр. Одөсскөј рајоныс јүөртөны, мыј попјас—јеврејскөјјас, грөческөјјас да православнөј да сектантса проповедчыкјас нүөдісны населөннө пыщкын ыжыд агітатсіја бөрјысөмјас вылө локттөм могыө. Сібірын да Уралын сектантјас бөрјысан кадјасө вөчывлісны молитвајас лыдчан чукөртчывлөмјас, медым ужалыөјас ез ескө мунны бөрјысны, Уна сиктын бөрјысөм нүөдігөн попјас звөнөн чуксалисны јенлы ескыөјасөс вичкөб. Сөрт, таҗі вөчисны бөрјысөмјасөс ордөм могыө. Попјас, муллајас, кеөндзјас, раввинјас, сектантскөј проповедчыкјас лөсөдлісны сөветө бөрјан кандидатјас вылө ассыныс спісокјас да вичкөјасын сорытөдлісны јенлы ескыөјасөс сөщөм спісокјас дорыс гөлөсүјтны.

Мукёдлаын (напр. Ніколајевскöй стантсіаын, Шахтінско-донетскöй округе), бөрјыемјас нуёдігөн кулакјас јёзёдалісны гіжёдјас „Богородітсаян“ да „Петыр Апостолаян“. Тајё гіжёдјаснае најё чуксалисны гёлёсујтны кулакјас дор, а не коммуністјас дор. Јен нїмөн кулакјас зілісны повзёдны беднякёс, медем ескё сесеа аслиныс еурёдчыны советё.

Поцјаслөн тащём нога ужныс тёдчё быд во нуёдан бөрјыемјас дырјі. Релігіја отсёгөн сотсіализм течан ужлы паныд муныејас зілёны советјасёс курыштны ас кіпод уланые.

Релігіја отсёгөн кулак вермасё коллективјаслы паныд

Кулакјаслые јорё вїннысё кооператївнöй да колхознöй уж. Од тајё кыкторјые мездё гёла да шёркода олыејасёс кулак тыж улые, сіетё кулаклые по-дүвсё да вытеснїтё сіјёс еіктыс. Со мыј вёсна кулакыд да неманыд вічко отсёгөн, релігіја сажё зебеёмөн, пасмёдёны колхозјаслые, коммунајаслые совхозјаслые да кооператївјаслые ужнысё. Вітваса овмёс течан план серті шудма мїјан странааным лёёдны уна колхозјас. Онї, кор еіктын мунё колхозјас течём вёсна тыш, поцјас, сектантса проповеднїкјас да на бёрын кысые пемыд, гёгөрвотём војтыр кулакјаслы кївыв ужалёмнаныс зілёны орёдны колхозјас течан ужсё. Уна факт петкёдлёны, кызі релігіоуныкјас повзёдлёны крестанаёс аңтїкрїстён да јенмн. оз шёктыны пырны колхозјасё. Сїз: Ставрополскöй округын ем колхоз „Гїгант“ (1929-öd васа јул гёлые кежлё вёлі котыртёма сечё 433 овмёс). Кор колхозыс котыртчїс, кулакјас агїтірујтлісны: Колхоз-пё — аңтїкрїстлөн поз. Релігіјадн, јенмөн да аңтїкрїстён најё зілісны повзёдны гёлјасёс, медем ескё ез котыртчавны колхозјасё. Тамбовскöй губ.

сектантса проповедникјас да попјас кыпөдісны ар-
телјаслы да колхозјаслы паныда сорны. Нәјө шуліс-
ны колхоз төчөмыд — антїкрїстлөн уж.

Св. Девять Мучеников Кизических

лечит от трясавицы общественны — ризрухи 2 от трясавицы ду-
ховных — стисей 3 от трясавицы телесной — повышениі температу-
туры и лихорадочного состояния при разных болезнях.

Лечебники медицины тѣм приходят на помощь. Се Девять Мучени-
ков. Каждую среду в 6 ч. вечера совершается Вселющая.

В каждый четверг две Литургии.

Утренняя в 6 ч. утра, поздняя в 8 ч. утра.

Тәјө еватөјјасые (попјас велөдөм серты) быдсама висөмјасые бурдөдөны. Та-
дөм ногөн попјасым ылөдісны јенлы ескыејасөс

Міјан кооператівјаслы да коммунајаслы воча
пыдөі сектантјас котырталөны асыныы артелјас.

Сектантјаслӧн колхозјас да коммунајас сіјӧн омӧлӧс, мыј јен нӧмӧн ужалыејасӧс лантӧдомӧн ныр-нуӧдыејасыс да јурнуӧдыејасыс нартӧтӧны гӧлјасӧс.

Бостам тащӧмтор: Ленинград улын уна во-нӧн ужаліс сектант—трезвењнік Чуріков. Оліс сіјӧ „коммунаын“. Сы вылӧ ужалісны верујущӧјјас, пемыд војтыр, кодјасӧс сіјӧ візіс њайтын, весіг картупелӧн жалітліс вердны Ачыс жӧ аслас „Богородітсакӧд“ (ас бердас сібӧдан группакӧд) овліс помещіцк олӧмӧн.

Попјас да сектантса проповеднікјас орӧдӧны міжанлыс овмӧс течан планјаснымӧс

Кулак тышкасӧ сӧвет властӧн нуӧдан став ме-пропріяттӧјаскӧд. Тајӧ ужсӧ нуӧдігас сіјӧ зебсасӧ релігіја сажӧ, гуса ужсӧ нуӧдӧ поп, кеендз, раввін да сектантса проповеднікјас пыр. Попјас агітіруйтӧны еіктсајас пӧвсын государствоӧн лезӧм зајомјаслы паныд, хлебозаготовкајаслы, самообложењнӧлы, кӧјдыс весалӧмлы, кӧза площад паскӧдӧмлы паныд да с. в. Најӧ пыр ӧйтӧр долӧны еіктсалы, повѣдлӧны: јен накажітас, ен сувтӧј јенлы паныд, енӧ кутчысӧ болшевікјас ужӧ. Тащӧм ногӧн кулак да непман орӧдӧны еіктӧс сотсіалізм подув вылӧ вужӧдан ужнымӧс, орӧдӧны релігіја отсӧгӧн, заповедјас, јевангеллӧ да бібліја сажӧ зебсасӧмӧн.

Сектантјас јенлы ескыејасӧс оз щӧктыны ветлыны профсојузнӧј, сӧветскӧј собраннӧјас вылӧ, оз лезны ассыныс челадсӧ матыетчыны комсомол дінӧ. оз щӧктыны ветлыны лыд-дысан керкаӧ лыд-дыны нӧгајас, газетјас. Карын попјас сувтӧны паныд сотсіалістическӧј ордіысӧмлы, предпріяттӧјас вылын ужалыс производітелност кыпӧдӧмлы.

Релігіја јона падмӧдӧ јӧзӧс јурдӧдан уж мунӧм, сӧветвластӧн еіктын культура уж нуӧдӧм-да.

„Блаженны нищие духом, ибо их есть царство небесное“, — гіжөма јевангелльöн Матвејлөн (V глава, 3-d стих). Kodјас-нө лооны „нищие духом-сы“? Сіјө бөрө колөм, велөдчөтөм јөз. Најө пө, пемыд јө-зыс, — шуө јевангелльө, — „блаженнөјыс“, налы лоө „царство небеснөј“. Сің-кө, религіја велөдө: ужалыс мортлы медбур лоны „Нищим духом“, пемыдөн, бө-бөн. Религіямыс збылыс сіјө уж і нуөдө — нартитыс-јаслы колөм сертө ужалыс јөзөс бөбөдлө, пемдөдө јурвежөрсө Муллајас Татарскөј республикаын, Узбе-кістанын да совет государствоса мукөд местајасын јенлы ескыјас пөвсын нуөдөны агитатсіја, мед најө корасны властлыс быд школаын религіяө велөдөм, көні велөдчөны мусульманјаслөн челадыс. Најө пов-чөдөны јенлы ескыјасөс кулөм бөрын јев накажітө-мөн, оз-кө кутны религіяө велөдөмөн челадысө быд-тыны. Сің-жө вөчөны і православнөј поңјас: најө агітірујтөны школаын јен ногөн велөдөм куға, јенлы ескыјасөс повчөдлөны — религіјатөм велөдөмнад пө том јөзыд шыкөны. А Украинаса поңјаслөн 1928 вога сјезд весіг вөлі шуөма корны совет властлыс школајасө сујны закон бөжіј, мөд ногөн-кө шуны — школанымөс сетны поңјаслы контрол улө. Јудејскөј духовенство заводітліс воставны гуса религіознөј школајас — хоґеры. Белоруссіјаын да Украинаын сы-ыс сетлісны судө іјудејса раввінјасөс. Гуса религіоз-нөј школајасөс заводітлісны воставны і католическөј кеендзјас. Сіјө „школајасас“ вөлі челадыс розгаалө-ны. Сектантјас, асланыс проповеднікјас пыр, челадыс јурвежөрнысө шыкөдөны религіја јадөв. Гіктјас-ын поңјас нуөдөны гырыс јөзлыс грамота төдтөм бы-рөдөмлы паныда агитатсіја.

Отө кывјөн-кө шуны, став религіјајасыс да налөн став организатсіјајасыс култура ужлы паныд муны-јас. Міјан страна, ужалыс јөз оз вермыны велөдчы-төг бура лөсөдны выль олөм, југыдлун кыпөдтөг, гра-

мотатӧг мі огӧ вермӧ кыпӧдны овмӧснымӧс, јевангеллӧ моз-кӧ колам „нищие духом“. Коммуністіческӧј партіја да сӧветскӧј власт лыдӧдны зев ыжыд мыщӧдӧн сӧтсіалізм стрӧйтӧмын культура боксаң бӧрӧ колӧмнымӧс. Релігіознӧј організатсіјајас-жӧ ӧеммӧдӧны пемыдлунсӧ.

Кызі релігіја ӧеммӧдӧ пемыдлун.

Кызі поңјас ӧеммӧдӧны пемыдлун, позӧ гӧгӧрвоны тащӧмторјасы. Кавказын, Туркестанын да СССР-са мукӧд рајјонјасын олые народностјас пӧвсын ӧнӧз вӧлі прімітӧма арабскӧј шыпас јӧртӧд (алфавіт, азбука), кодӧс зев сӧкыд велӧднысӧ. Медым ставныс вермісны велӧдчыны грамотаӧ, сіјӧ республикајасас правітельство велӧдӧмсӧ вежіс мӧд, коккыджык шыпас јӧртӧд (алфавіт) вылӧ. Выл шыпас јӧртӧдӧн позӧ коккыджыка, регыджык кадӧн, ещажык вынӧн велӧдны грамота. А мусульманскӧј поңјас сывтісны выл шыпас јӧртӧдлы паныд. Најӧ кутісны нуӧдны агітатсіја—выл шыпас јӧртӧдыс пӧ (алфавітыс) релігіјалы мустӧмтор.

Релігіја ӧеммӧдӧ еіктын пемыдлунтӧ сіз-жӧ поповскӧј медіціна пыр Став вужана вісӧмјаслы, кодјас помые быд во еіктые кулӧны јӧзыс со сурсјасӧн, торјӧн-нын ічӧт арлыда јӧз, релігіја тӧдӧ ӧтінӧлӧс лекарство: молитва, вежа ва, молебен да с. в. Щӧкыда на овлӧ—заразнӧј вісӧмјас бырӧдӧм могые пӧңјас сӧвет властӧн нуӧдӧм меропріјаттӧјаслы паныд ызјӧдӧны крестанаӧс. Шуам, старӧверјас (старообрядцы), кор на пӧвсӧ паскалӧма піеті вісӧм, најӧ оз вӧлі сетны аснысӧ піетіавны, оз сетны піетіавны сы понда, мыј најӧ чajtӧм серті вермасны вісӧмјаскӧд оз поз, јен лӧгасас, а піетіыс „сӧтаналӧн печат“. Тащӧмторјасыс вӧлі 1925 воын Пріморјейн. Јенлы ескысјас чajtӧм серті, вісӧмсӧ мӧдӧдӧ јен. Јенсаң-пӧ вісӧмыс,

грек мунны врач дінө, грек вісөмыскөд вермасны. „Ме вісмөда, ме і бурдөда“, шүсө бібліяын (Второзаконіе, XXXII гл. 39 стіх). Јен-кө вісмөдө да бурдөдө,—сізкө оз ков медітсіна, оз ковны врачас, бол-нічајас.

Вічкоса обрадјас — крест да образ окалөм, мош-щіјасөс пыдді пуктөм, — асныс јона паскөдөны вісөм-јассө (торјөн-нін өфіліс). Сөрт, оз поґ бура вермас-ны вуґян вісөмјаскөд, епідемјаскөд, јен вылө да өватөј бурдөдыјас вылө надејтчөмөн.

Сотсіалізм течөмө нывбабајасөс кыскөм

да релігіја.

А і еорнітім-нін, мыј міјан государствоын сотсіалізм стрөйтөмлөн моґыс: выль ногөн лөсөдны олөмсө, вайөдны коммунизмө. Нывбабатөґ, а җын јөзыс міјан государствоын нывбаба, выль ногөн олөмтө лөсөдны он вермы. Релігіја торкалө нывбабаөс сүвтны сотсіалізм стрөитыјас радө. Став релігіјајас велөдөм еерті нывбаба улынҗык мужік дорыс. Сөмын Сөвет сојузын нывбабалөн — работнічалөн да крестанкалөн тыр праваыс, мужчінакөд өткөд праваа. Револутсіја нывбабалы еетіс праґа, а релігіја өнөґ-на оз мезды. Релігіја вөсна нывбаба өнөґ-на оз пөлзүјтчы сылы еетөм правајаснас. Мусульманјаслөн, шуам, Узбекскөј да Туркменскөј респуөликаын нывбабајаслы быт колө новлыны чужөм вевтөд. (паранджа). Најө оз лыстны вөстны чужөмсө мужічөј воґын, налы оз щөктыны нуны общественнөј уж. Мусульманајаслөн закон еерті мужіклы поґө віґны уна бабаөс, поґө, вузавны нывбаба с өөм вылө. Релігіја тані нывбабаөс портма рабынө. Быд релігіја кушөмакө да нывбабаөс пуктө раб тујө.

Сöветјас бөрјыеігөн став релігіјаса служітыејас зілöны нывбабаде не лезны бөрјыем выдö, зілöны, медым нывбабаде оз пукеедны сöветö.

1926-öд воган Узбекскöј да Туркменскöј республикајасын коммунистическöј партія да сöветскöј власт јонмөдисны мусулманкаде раскрепостітöм могые уж. Уна гөтырöс віңны-лөсөдны оз поз, вермасөны нывбабаде вузавлөмкөд, чужөм вевтөд новлөмкөд. Нуөдöны уж нывбабаде общественнöј ужö кыскөм могые. Восталöмаде нывбабајаслы клубјас, артельјас, школајас, гөрд пелөсјас.

Сöветвластлөн став вөрөгјасыс, мусулманскöј духовенство јурнуөдөмөн сүвтöмаде нывбабаде раскрепостітöмлы паныд. Муллајас мечетјасас (вічкојасас) нуөдöны агітатсіја, мед оз ветлыны нывбабајас чужөмнысö тупкытөг. Чужөм вевтөдсö шыбытысјасөс најö шуөны релігіјалы вөрөгјасөн да чуксалісны јенлы став ескыејассö чорыда топөдны сөщөм нывбабајасөс. Попјасөн нуөдан тащөм агітатсіјаыс понда чужөм вевтөд шыбытысјасөс всеіг віјавлісны. Муллајасыд паныд муөны щөщ сöветö бөрјыеігөн нывбабаучаствујтөмлы, нывбаба клубјаслы. Самара гөгöрын муллајас нуөдöмаде женорганізаторјаслы да нывбаба делегатскöј собраннөјаслы паныда агітатсіја. Таці муллајас, попјас, раввіңјас, сектантса проповеднікјас нуөдöны нывбаба раскрепостітöмлы паныда ужнысö.

Міјан вөрөгјаслы пемыд нывбабаыд колö јешщöсы вöсна, медым сіјö ассыс челадсö быдтіс јенлы ескысөн.

Релігіја да ас сорнја јөзјас костын зык

Сöветскöј странаын олöны 100 дорыс уна пөлөс сорнја јөз. Сар правітельство ас сорнја став јөзсö топөдліс, угнетајтіс, өтө сорнја ужалыс јөзсө усөдліс мөд сорнја ужалыс јөз выдö.

Оз поз дөсөдны сотсиализм ас еорнѣа жөзөс топөдө-мөн да мөдә-мөд выланыс үсөдөмөн. Октабрса револүтсѣа бырөдіс Россѣаын ас еорнѣа жөзөс топөдөм, үгнөтайтөм. Сөветскөй сојузлөн выныс сені, мыј сѣјө оз топөд өтї пөлөс еорнѣа жөзөн мукөд пөлөс еорнѣа жөзсө-да, кычї өнї мунө став буржуазнөй государствожасын. Сөветскөй страна вына став ас еорнѣа жөз костын жтөдөн. Став ас еорнѣа жөз костын-кө, омөлтчас жтөдыс, омөлтчас і государствоным. Сөветскөй сојузлөн вөрөгјасыс төждысөны мед мї омөлтчїм. Кулакјас да непманјас бөрја војаснас зїлөны үсөдны мөдә-мөд вылас Сөвет сојузын олыс ас еорнѣа жөзсө. өтї пөлөс еорнѣа жөзсө мөд пөлөс еорнѣа жөз вылө үсөдөмын релігіја медбур воропыс. Кычї-нө позө лөкөдны рөч крөстанаөс, шуам татарін крөстанин вылө, јевреј вылө, лїбө учбек вылө? Быд релігіјадөн попјасыс јенмыслы ескысјассө велөдөны, мыј налөн релігіјаыс істїннөй, јенмөн бөрјөм релігіја, а мукөд релігіјајасыс—абу істїннөјөс, јазыческөјөс, басурманскөй да накөд колө зыкыны, вермасны.

Бїблїаын та куча со мыј шуөма: „Адзыеас-көпө те пөвсыс мужчїна лїбө нывбаба.. да мунас да кутас кевмыны мукөд јенлы... то цөткөд сїјөс.. да нөјт їзјасөн кувтөчыс“... (Вторөзакөнїје, XVII глава, 2—5 сгїхјас).

Бїблїаөс, кодөс өткөдә пыддї пуктөны і їјудөјас, і хрїстїана, щөктө їзјөн нөјтны, кодї мөд јенмөс ескө. Сїч-жө став релігіјајасыс щөктөны асланыс јенлы ескысјаслы вермасны, весїг вїјавны најөс, кодјас мөд јенлы ескөны.

Сїјөн быд пөлөс релігіја жөзсө велөдө асладор, щөктө омөлтны мөд пөлөс релігіјаө ескысјасөс, көт мөд пөлөс релігіјаса жөзыс і сөщөм-жө ужалыс-мырыс жөз. Сїч кө, релігіја оз өтүвт, а торјөдө ужалыс жөзсө. өнї, көр мїјан вөрөгјас көсјөны мїјанөс вын-төммөдны, најө їсползүтөны і релігіјаөс. Најө вїчкө

ёлтарсаң, лібё гусёнікён кыпёдёны ас сорніја јёз костын зыкём, чуксалёны ётдортны мёд релігајаса јёзёс. Православнёј попјас норасёны: міјанлыге релігіјаёс-пё топёдёны, а мукёдјасёс оз вёрёдны, міјанлыге вічкојасёс тупкалёны, а іјудејса сінагогјас да мусульманскёј мечетјасёс омёла тупкалёны. Сіјён најё пемыджык јёзсё локёдёны јеврејјас вылё, мусульмана вылё да мукёд вераса јёз вылё. Но мукёд релігіјаса попјас бара-жё сіз вёчёны. Іјудејса раввінјас шуёны асланыс јенлы ескыёјаслы: міјанлыге веранымёс топёдёны, а мукёд верајассё оз, міјан пражнікјасё робочёј—јеврејјасёс щёктёны ужавны, а хрістіанскёј пражнікјасё фабрікајас оз ужавны. Сіјён і раввінјас кыпёдёны зыкём ас сорніа јёз костын. Сіз-жё вёчёны муллајас, кендзјас, ламајас да став пёлёс релігіјаса попјас. Мі адчам, кычі релігіја разёдё ужалыс јёз пёвсын мёда-мёдсё мустёмтём. Торјён-нын јона бёрја каднас локёдёны контр революціоннёј элементјас јеврејјас вылё мукёд сорніа јёзёс. Попјас проповедјасаныс долёны—јеврејјас-пё хрітосёс распінајтісны. Ас сорніа јёз костын зыкёс кыпёдёмыс-ёд бурсё вайё сёмын революціјалы паныд мунысјаслы, міјан вёрёгјаслы: ас сорніа јёзјас костын торјалёмыс уекёдё вынесё сёвет страналыс.

СССР-са вічколён ставмуывса буржуазіјакёд јітёдыс

Ем нёшта ёті опасност, коді вермас торкны сётсіалізм стрёйтёмлы. Вермас мукёд государствоса буржуазіја уекёдчыны міјан вылё. Ставмуывса буржуазіја кёсјё міјанёс богтны арміја вынён, сесёа сі-јё злё торкны міјанлы овмёснымёс кыцёдны. Ставмуывса буржуазіја сіз-жё тёждысё торкасёны міјанлы государство пыщкёссаң. Сіјё лок ужсё, ёерт, бара-жё нуё релігіја отсёгён. Міјан государствоса робо-

чөјјаслы да крестаналы оз ков вунөдны: СССР-ын релігіознөј організатсіјајаслы ыстөны еөмсө мукөд госуларствоса буржуазіја, міјан врагјас. Англіјаын кымынкө во сајын воеөма общество; сылөн могыс: чукөртны еөм СССР-са дуhovenстволы отсөг ылө. Сіјө обществоас чукөртчөма англкяскөј вичкоыс ысщөј јепіскопјас, заграңчаө пышјыс важ гырыс сарскөј чіновнікјас да англјаса капіталістјас. Најө чукөртөны Англіјаын еөм да ыстөны СССР-ө вичко нуддајас ылө. Сіјө-жө обществоыс Англіјаын вөчалө собраннөјас, мітінгјас, вөчалө вичкојасас проповедјас да јенлы ескыјасөс чуксалөны муотөмтны сөветскөј странаөс. СССР јылыс најө разөдөны лок сорнјас. Баптістјаслы, јеванделістјаслы да мукөд сектантскөј котырјаслы заграңчаыс-жө воө еөмыс, Англіјаса, Амерікаса да мукөд госуларствоса капіталістјассаң. Сектантскөј проповеднікјаслы еөтөны жалөваннөеө заграңчасаң, Рокфеллер да Форд-код-міјан вөрөгјас (најө баптістјас-жө). Заграңчаын олыс сектантјас, мукөд релігіјаса церковнікјас моз-жө, нуөдөны СССР-лы паныда уж. Іјудејса релігіознөј організатсіјајаслы сің жө воө еөм мукөд госуларствоса капіталістјассаң—Амерікаыс да мукөдлаыс. Католическөј вичко јітчөма Рімскөј папакөд да Польшакөд да сетыс куралө еөмсө. 1926 вога августө вөлі суд Коростен карын (Українаын) польскөј шпіонјас ылын. Налөн јурнуөдыыс вөлөма католическөј кеендз (поп) Жілінск. Сіјө кеендзыс шпіонітлөма Польшалы 1920 вогаң. 1927-вога јулө судітісны Польшасашпіонка Вішневскајаөс, сіјө Польшасаң волөма СССР-ө.

Суд ылас тыдовтчіс, мыј Вішневскајалы Польшаса кеендзјассаң вөлөма заданнө. Татыс тыдалө, кушөм јона јітчөмаөс совет Сојузса релігіознөј організатсіјајас мукөд госуларствоса капіталістјаскөд да кычі міјан вөрөгјас релігіја отсөгөн зілөны ынтөммөдны міјанлыс госуларствоөс.

Мыјла-нѳ мукѳд государствоыс капіталістјасыс СССР пыщса став релігіјаса вічко організатсіјассѳ отсалѳны сѳмјаснас? Најѳ тѳдѳны: міјанѳс позѳ вын-тѳммѳдны релігіја отсѳгѳн, позѳ ылѳдны робѳчѳјјасѳс да крестанаѳс релігіјанас на воѳын сулалан могјас дінеыс, релігіја отсѳгѳн позѳ робѳчѳјјаселыс укѳдны классѳвѳј вежѳрсѳ. Поцјас — ставмувывса капіталлѳн агентјас, кодјас колан кадѳ нѳшта чорыда боетсасны заграңіча щѳктѳм серті „ужавны“.

Оз поз вѳчны бур олѳм јен вылѳ надејтчѳмѳн

Мі став сѳкыдторсѳ путкылтѳмѳн течам сотсіалізм. Міјанлы колѳ венны кулакјаслыс, непманјаслыс да бывшѳј јѳзлыс воѳсасѳмнысѳ; Колѳ венны пемыд-луннымѳс, техніческѳј бѳрѳколѳмнымѳс. Мі нінѳм отѳ вермѳ вѳчны, кутам-кѳ надејтчыны јен вылѳ. Міјанлы колѳ надејтчыны сѳмын ас вын вылѳ да ставмувывса ужалыс јѳз отсѳг вылѳ. Абутѳм јен вылѳ надејтчыны ужалыс јѳзлыс оз ков.

Міјанлы колѳ венны кулакјаслыс, поцјаслыс да непманјаслыс јара воѳсасѳмнысѳ, овмѳс течан вітвѳса планнымѳс најѳн падмѳдѳмнысѳ (та јылыс мі тајѳ сор-ні пансігаѳ на сорнітім). Міјанлы колѳ гырыс ѳд-јасѳн пѳртны олѳмѳ странанымѳс індустріалізірујтан план, течны вылѳ фабрікјас, заводјас електростантсі-јас, колхозјас, совхозјас.

Міјанлы колѳ лептыны странанымлыс культурнѳј уровењсѳ.

Чорыда вермасѳм пыдѳді релігіја велѳдѳ вѳча кі шлапкѳмѳн пукавны да надејтчыны јен вылѳ. Релі-гіѳзнѳј організатсіјас да сені нырнуѳдыејасыс став выннысѳ пуктѳны сотсіалізм течан ужнымѳс торкѳм вылѳ.

Сектантса проповеднікјас велѳдѳны верујущѳј-јасѳс, бытѳѳ мортѳн лѳсѳдѳм планјас абу збылѳс

јенлөн ем аслас план. Тащөм сорнён најө повзөд-
лөны ужалыс јөзөс, ускөдөны налыс ескөмнысө ов-
мөс течан вѣтвөса планө. Тазікөн најө ужалөны ку-
лаклы да непманлы ківыв.

Јенлы ескытөм отсалө сотсіалізм течан ужлы

Релігіја да вічкө уна кад вешөрө бөстөны
крестанінлыс. Уна сөм налөн мунө попјас вічөм вы-
лө да вічкојас вылө, кодөс ескө поэіс пуктыны ов-
мөс кыпөдөм вылө. Быд јен нога прачнік вајө крес-
танінлы ыжыд рөскөд. Релігіознөј обрадјас вылө:
пыртчыны, кулөм мортөс попөн чебны, молебөнјас
вылө, ва вежөдөм вылө колө сөм. Ужалыс јөз мыш-
ку вылын пукалөны уна сурс поп, факөн, ужалыс
јөзлы лөб рөскөдүтчыны уна дас сурс вічкө вылө,
кевманінјас вылө, синагогјас вылө, мечетјас вылө,
когтелјас вылө.

СССР-ын ем 40.000 кымын кевман керка (молт-
веннөј дом), на гөгөр вердчөны 500.000 морт (поп-
јас да с. в.). Лыддыны-кө быд сөмја вылө 50 шай-
төн төлыс (600 шайт во) лөб со мыда сөм: кујімсө
міллөн шайт ужалыс јөз быд во којөны төвјылө, ае-
нысө релігіја јадөн колмөдөм вылө! Сымда сөмсө-кө
вөлі леңма вічму овмөс бурмөдөм вылө јона унатор
поэіс вөчны.

Сің-кө куцөм боксаң көт он вічөдлы, быдлаын
релігіја торкалө еіктөс вылмөдны, торкалө овмөс кы-
пөдны, култура лептыны дај став пөлөс нүөдан ужыс-
лы еіктын. Релігіја отсасө кулакјаслы да непманјас-
лы вермасны сотсіалізм течан ужкөд.

Јуасанјас

Корсалөј прімерјас, кызі вічкө дор сулалысјас
тіјан рајонын возсасөны еіктөс сотсіалізм туј вылө
вужөдөмлы.

1. Мыјла ужалыѳ жѳзлы паныд муныѳјас чукѳрт-
чѳны вѳчко гѳгѳр?

2. Мыјѳн релѳгіја торкалѳ сотсіалѳзм течны?

3. Кызі релѳгіја пыр велѳдѳны мустѳмтны мѳда-
мѳднысѳ да лѳкѳдѳны ас сорныа жѳзѳс?

4. Отсалѳ-ѳ релѳгіја кыскыны нывѳбабаѳс сотсіа-
лѳзм течны?

5. Кызі релѳгіја неммѳдѳ пемыдлун да лѳк олѳм?

6. Мыјѳн грѳѳитѳ мѳјанлы мукѳд государствѳса
буржуазѳја да кызі сѳјѳ јѳтчѳ СССР-ын позтыѳѳм ре-
лѳгіѳзнѳј органѳзатсѳјајаскѳд?

7. Кызі сѳвет власт вылног течѳ сѳктса олѳмсѳ
да мыј велѳдѳ вѳчыны крестаналы релѳгіја?

8. Отсалѳ-ѳ јенлы ескытѳмлун сѳктын олѳм бур-
мѳдѳмлы?

КӨКҖАМЫСӨД ГОРҢЫ

КЫҢИ ДА МЫЛА ЖӨЗ ЗАВОДҢИСНЫ ЕСКЫНЫ- ЖЕНЛЫ

Мыҗ лоӧ релѣгѣяыс?

Тани ми горҢитыштам, кыҗи жӧз пӧвсын чужис
женлы ескӧмыс. Женлы ескӧмсӧ мӧд ногӧн шуӧны ре-
лѣгѣяӧн. Ми кутам горҢитны огӧ торҗа релѣгѣяас жы-
лыс, шуам, хрѣтианскӧй лӧбӧ иҗудеҗскӧй релѣгѣя жылыс,
а чоҢнас релѣгѣя жылыс, медваҗса релѣгѣя жывыс,
кор-на ез вӧвны хрѣтиана, Ӣи иҗудеҗҗас, кор-на ез
вӧвҗедӣнӧҗ женлы ескӧмыс.

Медвоҗдӧр тӧдмалам, мыҗ лоӧ релѣгѣяыс. Релѣгѣ
яӧн шуӧны женлы ескӧмсӧ. Сӧмын таҗӧ оз-на сет тыр
гӧгӧрвоӧм. Уҗа релѣгѣознӧҗ жӧз ескӧны нӧшта и ангел-
җасӧ, сватӧҗ угоҢҢыҗҗасӧ, чӧртҗасӧ да мукӧд сещӧм
сверхҗестественнӧҗ существоҗасӧ. Сӣҗ-кӧ позӧ шуны:
релѣгѣя — сверхҗестественнӧҗ существоҗасӧ ескӧм. Ре-
лѣгѣялӧн тащӧм-и медыҗыҗ прѣзнакыс. (сыҗылыс вӧли
горҢитсӧ медвоҗҗа горҢиас). Вера кутыҗҗас шуӧны:
миҗанлы-пӧ вераыҗ абу сещӧм колана, медтыкӧ вӧли-
ны молѣтваҗасыс, виҗкоын ыҗлӧмыс, таӢнствоҗас, ӧб-
раҗҗас, таҗӧҗас-пӧ медколанторҗасыс релѣгѣяын. Та-
щӧм горҢиыҗ, серт, абу вескыҗ. Мукӧд сектантҗасыс,
шуам, кӧҗ дуҗхоборҗас, таӢнствосӧ пыҗҗҗи оз пуктыны,
наногѣ женлы служӣтӧмыҗ вескод. А релѣгѣяыс налӧн
ем, наҗӧ ескӧны женлы, ангелҗаслы, лок җенҗаслы.
Сӣҗ-кӧ релѣгѣяын обраҗҗасыҗ абу медыҗыҗ торҗыс.

Уна сектантјас шуасны: релігіјаыд-пѳ абу медеасѳ
сверхјестественнѳј торјасѳ ескѳм. На пыщкыс кодеу-
рѳ шуѳны релігіјатѳ оз сверхјестественнѳј мірѳс ес-
кѳмѳн, а кыҗи му вылын овны велѳдѳм. Секі унаѳн
індѳны Толстѳј ученнѳ вылѳ, кодѳс уна сектантјас
лыдѳѳны ассыныс ущітелѳн. Уна сорнѳтіс Толстој
релігіја јылыс, сылѳн сорнѳјасас тыдалѳ сверхјесте-
ственнѳј мірѳс ескѳмыс, кѳт щѳкыда сіјѳс тупкѳ гѳ-
гѳрвотѳм кывјасѳн, шуам „помтѳм олѳм“ да мукѳдтор.

Став тајѳ примѳрјасыс бостѳма хрістіана веруј-
тѳмыс да ставыс петкѳдлѳны, мыј сверхјестествен-
нѳјѳс ескѳм — релігіјаын медыжыдтор. Гашкѳ інѳ му-
кѳд релігіјајасын абу сіҗи, гашкѳ сені сверхјестест-
веннѳј вынсѳ ескѳмыс абу-да?

Бостам Магометанаѳс. Најѳ писаннѳјас да веруј-
тѳмјас серті, јен гѳгѳр емѳс уна ангелјас. Быд морт
дінын со квајтымын бур јенјас, „кыҗи шондіа лунѳ
матыра гырнѳч дорын гутјас“. Уна лѳк јенјас кыјѳ-
дѳны мортѳс да быдсама пакѳетјасѳ сылы вѳчѳны.
Магометана верујтѳны адѳ да рајѳ, кѳні олѳны јѳз
кулѳм бѳрас. Іјудејса релігіја шуѳ: ангелјасѳн да
чѳртјасѳн тырѳма мірыс. Кыѳѳті сурс ангелѳс пук-
тѳма јен му вылын быдманторјас дѳѳрїтны, со кѳк-
јамысдас сурс давѳл торкѳны чѳла олѳмсѳ верујтыс
іјудејлыс. Емѳс весіг јенмѳс-на ескытѳм релігіјајас.
Сіјѳ релігіјајасыс шуѳны: сверхјестественнѳј мірыс-
пѳ тырѳма куш ловјасѳн — кулѳм морт ловјасѳн. Се-
щѳм-жѳ вѳлі јона важса (древнѳј) релігіја. Сещѳм
релігіјаыс ѳнѳѳ-на ем, шуам, Австраліјаын олысјаслѳн
да култураѳн јона бѳрѳ колѳм мукѳд пѳлѳс јѳзлѳн.
Кушѳм релігіја кѳт бост, ставыс ескѳны
ловјаслыс олѳм. сверхјестественнѳј мї-
рѳс-да. Тајѳјасѳс ескытѳг (верујттѳг) ѳе-
кушѳм релігіја оз вермы лѳны. Сыпонда,
медым тѳдны, кыҗи лоі јенлы ескѳмыс, кы-

эі чужіс релігіяныс, колө медвојдөр төд-
мавы, кыэі боетіс еверхјестествен-
нөј мірсө, духјасөс да кулөм јөзлыс лов-
јассө ескөмыс.

Кыэі овлісны јөз јона важөн

Релігіја оз чуж мортыскөд (сы јылыс јона-нын
сорнїтїм медвоэза сорнїас). Вөвлї јөзлөн релігіјатөм
кад. Уна со сурс војас војдөр јөз ез і мөвпыштлы-
ны некущөм еверхјестественнөј мір јылыс. Секі јө-
зыс ез кужны гөрны му. Ез вөв налөн гөр ы піна.
Ез төдлыны пемөсјасөс вїзөм. Сојїсны мыј кі улас
вөлі сурө: вотїсны вотөсјас, кыјїсны поснї пемөсјасөс.
Гырыс эверјасыс полїсны, ез вөвны налөн бур оруж-
јөјасыс-да. Кыјсїсны медвасө бедјасөн, лїбө їзјыс вө-
чөм черјасөн да нөвјасөн. Корсасны буржык, чорыд-
жык їз, лїбө бїаїз, кокаласны сїјөс шылыда, төчїтас-
ны, көрталасны, бедпомө—со і чер налөн артїс. Мы
поэө вөчны тащөм чернас? Верман мукөд эверыслыс
јурсө сөтны, сөмын оланїнтө сїјөн он-нын вермы вөч-
ны. Сыпонда секі јөзыс олїсны ез керкајасын, өнїја
јөз моз, а чомјасын лїбө пещерајасын. Некущөм
паскөм налөн ез вөв, эвер кучїк выланыс палгасны-
дај ветлөны. А шоныджыкїнјасын весїг пастөг олїс-
ны. Гортса көлуј некущөмөс ез лөсөдлыны. Најө-өд
пыр местаыс-местаө ветлїсны, өтїлаад ез овлыны, а
уна көлујтө-өд ас вылад он повлөдлы. Уна-ө щак
верман вотны өтї местаад олїгөн? Уна-ө пөтка вер-
ман кыјны өтї расыс? Важ јөзлы быт лөб вөлі сојан-
тө перїөм понда ветлөдлыны местаыс-местаө. Вет-
лөдлїсны неыжыд чукөрјасөн. Уна јөзыслы өтї места-
ас оз вөлі і поэ чукөртчынысө—пөткаыс да вотөсја-
сыс ескө секі ез тырмыны. Јөз чукөрыс-кө унаөн
лөбны, торјөдчөны да выллаө бара муналөны. Сїјө
јона важса кадас јөзлөн некущөм релігіја ез вөв.

Кыѝ тѝдмалисны важ жѝзлыс олѝмсѝ

Верујтыејас вермасны јуавны: кытыс-нѝ тѝдѝны важ жѝз олѝм јывеыс, ѝд јона важса олыс жѝзыс вѝліны бѝбѝс, гѝжны нѝ лыѝѝыны ез кужлыны, некущѝм гѝжѝдјас ас бѝрас ез колны? Сѝјѝ збыл, важ жѝз некущѝм гѝжѝдјас ез колны, сѝмын, кыѝ најѝ олисны—тѝдны поѝѝ. Ем наука, шусѝ археологѝјаѝн, комѝн кѝ шуны—јона важторјассѝ тѝдмалѝм. Сѝјѝ тѝдмалѝ, кыѝ олисны жѝзыс јона важѝн. Сѝјѝ наукаыс уна ногѝн тѝдмалѝ, велѝдѝ јона важ жѝзлыс олѝмсѝ. Јона важса жѝзлѝн кущѝм сурѝ кѝлујыс ѝнѝѝ-на емѝс, ѝнѝ-на суравлывлѝны унаѝн кѝнкѝ кывлісны,— му пыщкыс мукѝд дырјыс сурлывлѝны із черјас, јѝс ізшы (пурт) помјас да нѝв помјас, лы шылајас, пуртјас да сѝѝ воѝѝ. Сѝјѝн ѝнѝја жѝз оз-нѝп вѝѝтчыны. Сѝмын коркѝ, јона важѝн, сѝјѝ

Гретсѝјаын важѝн олыс жѝзлѝн душаѝ ескѝм. Мортѝс быщкѝмны копѝѝн да душаыс сѝ пыщкыс лебачѝн лебѝѝ.

вѝлѝма мортлѝн ѝруѝдѝ. Адѝывлѝны важ жѝзлыс кулысјасѝс гуаланѝнјас. Сѝ сертѝ поѝѝ тѝдны, кыѝ важ жѝзыс ѝеблывлѝмаѝс кулысјасѝс, кущѝм обрадјас налѝн вѝвлѝмаѝс. Мукѝд местајасын, сарѝѝјас берѝг пѝлѝн, учѝнѝјјас адѝисны зев тырыс раковѝна чукѝр, черѝ лыјас, із оруѝдѝјас торпырѝг да мукѝдтор. Сенѝ коркѝ јона важѝн овлѝмаѝс жѝз. Налѝн і кѝлѝма шыблаыс. Бура тѝдмалѝмѝн, ізучѝтѝмѝн учѝнѝјјас вермѝны

виставны, мыј сојлісны древној јозыс, кушом пөтка-
јас најө кылісны, кызі овлісны. Öнi-на көн сурө
олөны јөз важ (первобытној) јөз олөмөн. Австралија-
са етепјасын олөны австралијетсјас. Öнi најөс англи-
чана зікөз-нын пөштi бырөдісны. Кымынкө дае во
војдөр најө уна-на вөліны. Австралијетсјас, важеа јөз
моз-жө, вөдітiсны ізјыс вөчөм бруд-өјасөн, ез вөвны
налөн керкајасыс, кынөмпөтнысө перјисны вөралөмөн
да вотчөмөн. Олісны ыеыжыд плөмјасасөн. Жеңыда
висталөмөн, најө олісны јона важеа јөз моз-жө, сіз-кө
олөмсө да обычајјасө дікөј плөмјасаслыс төдмалө-
мөн, мi щөщ вермам төдны, кызі овлөмаөс јөз јона
важөн. Австралијетсјасыс кыңзі емөс i мукөд дікөј,
јона бөрө олөмыс колөм јөзјас. Емөс сөщөм јөз,
кодјас нөшта ыекушөм религіја-на оз төдны, шуам,
Кубу дікөј плөмја.

Јона важөн ыекушөм религіја ез вөвлы

Иңдејскөј да Тiхөј океанјас граңча вылын ем
ыжыд ді Суматра. Му вылас сіјө мед жар местаыс
да сы вөсна сені быдмө тропическөј расвітелност.
Сіјө діса тропическөј вөрас олөны дікөј плөмја—
Кубу. Кубу, пөчө шуны, зік-жө первобытној јөз
кодөс.

Тајө јөзнас (Кубуыскөд) медвоз төдма-
існы лејптсiсга (Германіјаын) універсітетыс про-
фессор Ф о л ц да голландіјаса учонөј В а н - д о н -
ч е н. Кыкнан учонөјыс өтi кывјө воісны: Кубу выв-
ті бөрө колөм јөз, налөн ыекушөм религіја-на весіг
абу. Религіјаыс налөн абу-на чужөма.

Кубу оланінас вөрыс сөмын вічөднысө бур да
міча, а сојанторјыс сетыс зев омөла сурө. Пу вотөс-
јасыд ескө i уна быдмөны да быдсөнжык сојны пөч-
төмөс. Вөр пыцкас пыр пөмыд—сөщөм сук вөрыс.
Му вылас быдмөны сөмын ышјас, лышајјас, јог ту-

рунјас-да. Сещом щокыд вѳр пыщкас, пемыд нисѳ
жугыдинас і олѳны Кубуыс. Најѳ торјалѳмаѳе мукѳд
став мѳреыс. дугдывтѳг најѳ шѳјтѳны местаыс-мес-
таѳ, корѳѳны ѳѳантор. Кубу ѳѳѳны пу вотѳсјас, му
вотѳсјас, вужјас да мукѳд сещѳмтор. ѳѳѳны јаш-
щѳрјасѳс, лѳлѳјасѳс, лагушајасѳс да сја вѳѳѳ. Вѳсѳг
најѳ оз прамѳја і кыны жверјастѳ, абу кыјсан ѳру-
жѳјѳныс-да. Вѳѳѳѳны најѳ сѳмын јѳѳ бѳѳ, сѳѳѳн пер-
јалѳны вужјас да мукѳд ѳѳантор мѳыс. ѳружѳјѳ

Австралијаса негрјаслѳн пујас вылѳ покојнікіасѳс чебѳм.

пыѣѣыс пу шы. Весіг ізіѣыс вѣчѣм ѡруѣѣѡјасыс на-
лѣн абуѡѣ. Кубу оз-на кужны перѣыны бѣ да пуѡм
сојантѡ најѡ оз раѣѡјтны. Некущѡм паскѡм налѣн
абу дај оз і тѡѣны, кызі вѣчѡѣѡны ѡвер кујас. Пыр-
оланінјас налѣн абуѡѣ. Кытчѡ војыс суас, сетчѡ вѣ-
чыштасны пу увјасыс чѡм да сені і уѣѡны. Мукѡѣ
дырјіыс ѣебѡны гыркаса пуѡ.

Сецѡм-жѡ најѡ і пемыдѡе. Налѡн абѡ лыдлун,
вежѡн да тѡлые пасјас. Артавны оз кужны. Горнѡтѡ-
ны омѡла, кывѡктѡдныс зев гѡл. Зев полысѡе.

Кубулые олөмсө төдмалые учонөжас торјөн јона зилісны төдмавны ем абу кубуыслөн көт кущөмкө релігіја—духјасө ескөм, кулөм бөрын олөм чајтөм. Фолц профессор ворнїтїс накөд сы куза, унатор јуа-еїс да кубуын релігіјатө оз төдны.

Кубуын некущөм релігіознөј обрадјас оз төдны. Чужас-кө налөн морт. некущөм пыртөм нї нїнөм оз овлы. Кулые мортөс оз гуавны, а сіјө местасө (кыт-чө куліс мортыс) өдјө еновтөны. Мыј позө шуны та сертї? Став вїсталөмыс петкөдлө, мыј релігіја ез пыр вөвлы, сіјө коркө чужөма јөз пөвсас. Онөз-на со емөс сещөм јөз, көнї абу-на үдїтөма релігіјаыс чужнысө.

**Ортө¹⁾ ескөм да кулөм бөрын олөм чајтөм—
релігіјалөн петасыс**

Кызі-нө чужө ортө (душаө) ескөмыс да кулөм бөрын олөм чајтөмыс? Колө шуны—бурещ мї танї воїм релігіја чужан выјад. Ортө ескөмсаң, лїбө—наука ногөн кө шуны—аңїзмсаң і лої кулөм бат-мам да пөл-пөчјас ортјаслы кевмөмыс, прїрөдаса вынјас возын копрасөм да мукөд формајас релігі-јалөн.

Быд релігіја велөдөм сертї, орт олө і морт ку-лөм бөрас. А збыльвылассө, ҕерт, лов оз вермы лоны морт кулөм бөрын, кор-нын сылөн јажыс сіемїс.

Мї возза ворнїјасыс төдлїм-нын, мыј некущөм лов абу, а релігіја велөдөм сертї—бытө-кө ем лов, да лөлыс вермө овны весг организм бырөм бөрас. Попјас зев збылые вїставлөны: сөмын-пө кулөм бө-рын мортлөн возсө збыль (їстїннөј) олөмыс. Сөмын секї, кор морт шојлөн вөјасны еїнјасыс, морт кутас адзыны рај олөмсө, кор гывдасны целјасыс, секї ку-тас кывны аңгелјасыс сылөмсө.

¹⁾ орт-душа

Первобытнѳј ѳѳкарјас ѳнија научнѳј даннѳјјас морт јылые ѳерт ѳд ез тѳдлыны. Најѳлы і дум вылас ез воы, мыҗла мортые куліе, мыҗ сыкѳд лоі. Кор профессор Фольц јуалие Кубулые, мыҗла кулѳм морт оз вермы ветлыны? Кубу јѳз ез кужны вѳчакыв шуны, најѳ сѳјѳс оз гѳгѳрвоны. Најѳ вермѳны сѳмын вѳставны, мыҗ кулѳм морт оз ветлы, а мыҗла оз ветлы. — најѳ сы јылые ѳекор оз мѳвпыштлыны. Налы ѳекор сы јылые мѳвпавнысѳ, став кадые налѳн муно кынѳмпѳт корѳмѳ, гојан перјѳмѳ.

Первобытнѳј морт војѳѳрсѳ веѳг ез гѳгѳрвоылы, мыҗ быѳѳн коркѳ да куласны. Најѳ іѳѳѳк чѳкѳрјасад овлісны да кулыеыѳ еѳѳа вѳвлі. Торјѳн-һин најѳ еѳѳае аѳѳывлісны вѳѳмјас вѳсна, пѳрые понѳа кулѳм-тѳ. Унжыкые кувлісны ѳверјас бѳреавѳтлыѳгѳн дој-мѳмые да с. в. Луныв Америкаын ем ѳѳкѳј плѳмја Бакаірі. Најѳ вѳставлісны на ѳінѳ воые путѳшест-веннѳкјаслы—оз-пѳ-ѳѳ быѳ морт кув. Вермасны најѳ кувны случајнѳ, шуам, кыѳгѳн, а мыҗ быѳ морт олѳмлы коркѳ воѳ пом, најѳ сѳјѳс ез вермыны гѳгѳрвоны. Јона важѳа јѳз, Кубу плѳмја моз-жѳ, омѳла гѳгѳрволісны ас гѳгѳрныс лоѳмторјассѳ да аснысѳ. Вѳвлі кад—најѳ ѳѳкущѳм ловлы ез ескывлыны, ез тѳдлыны, мыҗ быѳ морт коркѳ кувѳѳ, ез тѳдлыны, мыҗла мортые кулѳ, ѳѳкущѳм свѳрхјѳѳѳствѳѳнѳј мѳрѳс ез ескывлыны, ѳѳкущѳм рѳлігіја ез вѳвлы.

Кысань кутісны чајтны мортлыс ловсѳ (душасѳ)

Первобытнѳј јѳз сѳкыѳа вѳлі гѳгѳрвоѳны, мыҗ мортые кулас-ѳа ѳекор-һин сѳѳѳа оз ловѳы. ѳѳ і ѳні на мукоѳ дырјыѳ зѳв сѳкыѳ овлѳ тѳѳны зѳыл-ѳ кулѳма мортые. Тѳѳмавны—кулѳма ѳ мортые, унаѳе корлывлѳны враѳѳс. Јона важѳн первобытнѳј јѳз садѳѳг уѳѳм мортѳс вѳлі чајѳѳны кулѳмѳн, лѳѳѳ мѳѳарѳ—кулѳм мортѳс чајѳѳны ловјаѳн, вѳѳчысѳны четѳѳм. Кучкысны,

шуам, мортлы JURAC зоржөн, сижö dygdic вөрöмые, сө-
мын мыжкө дыра бөрын бөр четчө. Әикарлы зев сө-
кыд гөгөрвоны: кор морт уәө, кор сактөг кулө, кор
кулөма.

Нөшта-нын сөкыд вөлі гөгөрвонысө і сижөн—ви-
еыејассө да уөм ебөса јөсө вөјдөреө еновтөны вө-
лі-да, еновтөны сы понда, пыр местаы-местаө ветлі-
гад оз вермыны новлөдлынысө-да. Кубу повзөм пы-
рые пыщөны јона виеые јөз динеыс да кулөмајас
динеыс. Кулас кө лібө јона виемө мортыс, сижөс сет-
чө-жө вылас еновтөны. Кыс-нын виеыејас вөснаыд
төждыеасны, зөңвиза јөзыслы муртса сојаныс сурө-а.

Сөмын коркө кутисны-жө гөгөрвоны, мыј кулө-
мыд абу сактөг (обморокө) уөм, абу виеөм-ні. Тајө
гөгөрвоисны со мыј понда. Кадыс-кадө олөмыс век
өтарө бурмис. Лоины изыс вөчөм өрудіјөјас. Јонжыка
пондисны кыҗыны. Унжык прөст кі лоі. Омөлжыка-
нын кутисны сесеа местаы-местаө ветлыны, сојаныс
кокныджыка шедө-да. Кутисны өті местаын овны.

Христіана тачі гөгөрвооны мортлыс кулөмсө: душамыс ічөтих мортөн петө
кулөм морт пыщкыс.

Војдѝр-кѝ сојаныс тырмѝ вѝлі сѝмын чоњѝѝа јѝзлы, ѝні-њін лоі тырмымѝн щѝщ вѝгејаслы. Пѝрыс јѝзсѝ да вѝгејассѝ ез кутны еновтны, а верѝисны. Кутисны гѝгѝрвоны кулѝмсѝ мѝртлыс. Уна со во мыѝтѝ кутисны саммыны тѝдмавны кулѝм мѝртѝс.

Коркѝ ѝекокрѝ каѝалисны, мыѝ кулѝм морт ѝікѝѝ дугѝѝ вѝрѝмыс. дугѝѝ лолалѝмыс, јажыс кѝѝалѝ. турѝѝ. Кулі-кѝ морт рана помыс, ранаыс петѝ дебыѝік, вѝр, да сы бѝрын сесса і кулѝ. Коркѝ дыр мыѝтѝ-њін первобытнѝј јѝзлы кутис вѝны дум вылас: мыѝла пѝ долавны дугѝѝм бѝрас лѝбѝ вѝр петѝм бѝрас, морт кулѝ? Мыѝ вермисны вѝставны древнѝј јѝз та вылѝ? ѝѝ најѝ ез тѝдны ѝніја враѝјас моз, мыѝла да кыѝі мортыс кулѝ. Најѝ вѝлі гѝгѝрвоѝны ас ногныс, кыѝі асланыс ѝпытыс велѝѝіс.

Кыѝеігѝн, вѝрѝгјаскѝѝ тышкасѝгѝн, ѝруѝіјѝјас вѝ-ѝігѝн—быѝлаыс аѝѝѝны вѝл, мыѝ бытѝѝ морт „ловѝѝ-ѝѝ“, вѝѝітан торсѝ. Пельк кыын, со, кущѝма терыба вѝрѝ зорјыѝ. Шыбытѝм копјѝ ѝѝјѝ тувѝ-мунѝ да с. в. Мыѝѝн морт еновтас вѝѝітанторсѝ, најѝ дугѝѝны-њін вѝрѝмыс Щѝкыда вѝлі аѝѝѝны сѝѝѝмторјасѝѝ ас-гѝ-гѝреыс да кор окота лоі древнѝј јѝзлы тѝдны: мыѝла морт кулѝ,—најѝ кутисны шуны: морт олѝ сы вѝсна, кодкѝ сѝіѝс новлѝѝлѝ-ѝа, кулѝ сыпонѝа, лолыскѝѝ, дебыѝ вѝрыскѝѝ морт пыщкыс кодкѝ петѝ. Мортлы ловјалун сетыѝѝс, лѝбѝ мѝѝног-кѝ шуны, мортсѝ новлѝѝлыѝѝс (важ јѝз ѝајтѝм сертѝ), кутисны шуны лолалѝмѝн, локѝн, лѝбѝ душаѝн.

Кытыс лоі лов (душа) кывјыс

Мыѝ сертѝ поѝѝ тѝдны, мыѝ таѝі, а ез мѝѝногѝн, ѝужіс лов (душа) јылыс мѝвпалѝмыс? Вѝѝѝлам, кущѝм значѝнѝѝыс лѝв (душа) кывјыслѝн торја јѝзјас ѝајтѝм сертѝ. Австраліјетсјас ѝајтѝм сертѝ „лол“ („душа“) кывјыс лѝѝ олан вын (жизненная сила).

Тажö і гөгөрвөана. Нажö көсјöны виставны со мыј: ку-
лігөн-пö морт пыщкыс петö мортислы ловјалунсö се-
тысыс. Мукöд пөлөс јöз чажтөм серті „лов“ („душа“) кы-
вјыс лоö вужөр. Веег мјан шулывлöны рочјас „загробная
тень“ (коміөн-кө шуны, лоö—кулөм морт-
лөн вужөр). Тајö, буракö, лоöма со кызі: древнөј јöз
качалöмаөс, мыј шолөн оз овлы вужөрыс, оз овлы,
дөрт, сыпона, шојыс му вылын кујлö-да. Сесеа і
кутісны шуны лов (душа)—вужөрыс мортлөн. Сіјö
вужөрыс кулөм бöрын вошö. Уна доказательствојас на
өмөс та куза. древнөј јöз оз тöдны, мыј вöсна мор-
тыс кулö, сесеа кутісны шуны, лолыс-пö (душаыс)
петі сы пыщкыс, сіјөн і кулі. Веег і öні на унаөн
сізі чажтöны. Рочјаслөн ем со кущөм выражөннө:
„вышыбло дух вон“. Тані душасö да лолалöмсö öт-
выјö пунктöны. А важ јöз сöмын сізі-і чажтлісны—
лолалöмыс-пö і ем душаыс. Веег летописын г жöма-
өс, кор куліс велікөј кназ Васіліј Іванөвич (Гроз-
нөјлөн батыс), сіјö волпаз дінын сулаліс сылөн
дворетскөј Шігона Поджогін, „и видя Шигона дух
его отошедши, яко дымец мал“. Фікарјас нога мөв-
палöмыс морт олөм вылас (на душевные явления)
коліны і бібліјаö. Бытіја ыгаын шуöма: „И создал
господь бог человека из праха земного и вдунул в
лицо его дыхание жизни, и стал человек душой жи-
вою“ (II глава, 7 стіх.) Сіккө, бібліја серті, душа-
ыс—сіјö ловыс і ем. Олö сіјö (кызі уна дікөј
плөмјаяс чажтöны) вірас. Ем ыга Левіта. Верујтыс
јöз сіјөс шуöвы евяшщеннөјөн. Сіјö ыгаас гіжöма:
„Ибо душа всякого тела есть кровь его, она душа
его“ (XVI глава, 14 стіх.) Оз поç шуны, мыј душа
чажтөмсö мөвпышліс кущөмкө мүдрөтс, көдлы воіс
думвылас душаыс да став јöзыслы висталіс. Ез сізі
вөв душа јылыс мөвпыс төчөіс нөжјөнйкөн, рөдыс-
рөдö. Душа чажттöзыс, дөрт, көнкө, уна ногөн-на ві-
чөдісны кулөм вылад, уна помкајас лөсөдлісны. Сö-

мын бѳрја помасжык-һн, кор чайтны кутісны душа-
ѳс, ставыслѳн ѳі нога лоі кулѳмсѳ гѳгѳрвоѳмыс.

Кысан лоі душалыс помтѳм олѳмсѳ ескѳмыс

Кор первобытнѳј јѳз кутісны чайтны, мыј кулѳм
бѳрын морт пыщкыс душаыс петѳ, налы лоі окота
тѳдны: кытчѳ мыј душаыс воштысѳ: дыр-ѳ олѳ, алі
сылы кущѳмкѳ пом воѳ? Најѳ узігѳн вѳталѳны кулѳм-
јасѳс, весіг сорһітѳны накѳд (кулѳмјасыскѳд), кыјеѳ-
ны вѳтнас. Вѳгалігѳн кулѳмјасыс бытѳѳ зік жѳ ловја
јѳзыс кодѳс. Сы вѳсна сесса пондісны мѳвпавны —
шѳјыс кѳт і сіемѳ, а душаыс олѳ-на. А первобытнѳј
јѳзыд-ѳд вѳттѳ вемѳсѳн чайтлісны. Ѳні-на ѳд со му-
кѳдыс вѳттѳ јона пыдѳі пуктѳны. Вѳт куѳа ворожі-
тѳны воѳѳ олѳм јылыс, быдѳн повѳѳны лѳкжык вѳт-
кѳ вѳталасны. Емѳс весіг аслыс пѳлѳс һигајас, соң-
һікѳн шуѳѳны, кодѳс печатајтѳмаѳс, медым јѳз пе-
мыдлун вылын најѳвѳтчыны. Сені сѳрѳмаѳс, мыј воѳ-
вылын кущѳм вѳт овлѳ. Емѳс і вѳтјас куѳа ворожіт-
чысјас. А біблјаын вескыда і вѳсталѳма: вѳтыд-пѳ
збылтор. Пагріарх Јаков-пѳ бытѳѳ вѳтѳн ангелјасѳс
адзылѳма да садѳмѳм бѳрас ангелјассѳ збыль адзылѳ-
мѳн ескѳма. Апостол Павел вѳтнас вѳлѳма еізімѳд
һебеса вылын. Јекатеріна Великаја дырјі весіг зако-
нѳн вѳлі шуѳма вѳтсѳ збыль (вемѳсѳн) пыдѳі пукты-
ны. Вѳлі закон: коді вѳјас вѳтѳн сарѳс, пыр-жѳ каз-
һітны сіјѳ мортсѳ.

Һеважѳн-на-кѳ вѳттѳ вѳлі лыдѳѳны вемѳсѳн пыдѳ-
ді, первобытнѳј јѳзыд ҫерт һн һекызі ез вермыны
торјѳдны вѳтсѳ вемѳсоныс. Најѳ збыль чайтлісны вѳ-
тѳн адзылѳмсѳ — вемѳсѳн, збылыс адзылѳмѳн. Ѳніја
австраліетсјас асылын четчасны-да, вѳтасѳмаѳс-кѳ
уыганыс кыјеѳм, збыль і шуѳны кыјеѳмѳн. Сыпонда
најѳ ескѳны кулысјаслыс душа олѳмсѳ. Англыјаса
пуѳешественһік Гугт сорһітѳма ѳі австраліетскѳд

да австралијетсы зев еөлөмҥе виставлөма мөдар југыд јылые (кулөм бөрын душа өлөм јылые). Сіјө шуөма со мы:

Узигөн-пө щөкыда ме мунла ылө-мүө, адзывла мукөд јөзөс, адзывла весег важөн-нын кулөмјасөс дај сорныта накөд“. Вөтјасө пыдди пунктөмд, вөтасан помкајасө төдтөм да гөгөрвотөм отсаліс вынөдны кулөм бөрын душа өлөм јылые мөвпсө.

Кодјасөс шуөны көлдунјасөн да кызі најө лоісны

душаөс јөзөн ескыны заводітөмсө бергөдісны асланыс коланногөн көлдунјас. Көлдунјас лоіны пер-вобытнөј јөз обществоын вісые-дојмые јөзөс бурдө-дыејасые. Кор-нын вісыејасөс, дојмыејасөс ез кутны еновтны, на бөреа ковміс кодјаслыкө вічөдны, дөчө-рітны, на дінө кодлы-кө колтчывны вөлі колө, а ор-даыс бурдөмсө відчыны ез вермы да мунліс выл-местаө. Вісые-дојмыејасөс дөчөрітны медеасө кол-

Щејлөн ді вылыс еурөм маска. Жретојас виставлөнны, тајө маскаыс-пө локві-сөмые (сифілісые) бурдөдө.

лывлѝсны пѝрые мортѝс, мукѝд ужјас вылын ужавны вермытѝмѝс. Вѝеые дојмыејас дѝнын бергалысыд нѝж-јѝнѝкѝн кутѝс велавны кыѝ, кущѝм ногѝн дѝжѝрѝтны, бурдѝдны вѝеыѝс. Кутѝс чукѝрмыны сылѝн бурдѝд-чад опыт да нѝжјѝнѝкѝн лекарѝз воѝсны. Наяѝ кутѝс-ны тѝдны чѝлла турунјас, јада турунјас, мѝнералнѝј вѝещѝствојаслые бурдѝдан евојствосѝ. Сѝмын медеа-сѝ најѝ бурдѝдчѝсны колдовскѝј, знакарскѝј ногѝн заговорјасѝн, вѝашкѝдѝмѝн. Сѝщѝм кѝлдунјасыд быд дѝкѝј плѝмјалѝн емѝе. Вѝѝлыны мѝјан предокјаслѝн—славјаналѝн. Пемыджык пѝлѝсјасад, кѝнѝ пемыджы-кѝс јѝзыс, ѝ ѝнѝ-на емѝе кѝлдунјасыд. Медпервојсѝ најѝ евојлѝсны вѝеыејаслы да кулыејаслы вѝајѝм ео-јанјас. Мортыд бурдас, лѝбѝ кулас-да, дѝжѝрѝтые-кѝл-дунлы еојаныд оз ло. Кор кутѝсны јѝз ескыны мѝдар југыдын олѝмѝ да кулѝм бѝрын дунша олѝм вылѝ,

Африкѝе кѝлдун. Медым јонжыка повѝдны верујущѝјасѝе, еѝјѝ ѝплѝма дѝрајас да маска.

көлдунјас кутісны төждысны, медем налы сојантор-
 јыс повдіс воны і морт кулөм бөрас-на. Оз ков ву-
 нөдны—первобытнөј јөз кулөм бөрын душаыслыс
 олөмсө чәјтисны чік-жө ловја мортлыс олөмөн кодөн.
 Од вөгнас најө кулөм мортјастө адқывлөны ловја
 морт кодөн-жө, сіз-жө сојоны, јуоны, кыјөсны. Сіз-
 кө најө і мөвпалісны, мыј душалы мөдар југыдын
 колө ловја мортлы мөз сојны да јуны.

духјасөс вердөм

Көлдунјаслы сещөм верујтөмыд вөлі ківыв. Од
 најө (көлдунјасыс) прөдуктајассө бөстәлөны кулөм
 јөз душалы „сетөм“ вылө. Кор налы прөдуктајассө
 еша вәјөны, көлдунјас душәјас ымеаң корөны сод-
 тыны. Откажітчөны кө содтынысө, вөлі повөдлөны,
 грөчйтчөны. Зыкыны обшінаса шленјаслы көлдун-
 јаскөд ез вөв выгөднө. Коркө да бид мортлы вөлі
 лоө шыөдчыны огсөг корөм могыс көлдун дінө, сөсө
 көлдунјасыд төдөны вөлі јадјас, вермісны төдлытөг
 отравітны мустөм мортөс. Көлдунјасыс быдөн поліс-
 ны обшінаын. Од өні-на төдыејасыд (знакарјасыд)
 воçын пемыд, сујевөрној јөзыд тирөоны. Најө чәјтө-
 ны: көлдун вермас сіннас віөдлөмөн віны морттө,
 віөмөдны, лөбө кущөмкө ногөн шыкөдны. Накөд зі-
 лөны ңе паныдасны. Свадба вылө-кө көлдуныд воас,
 том гөзјасө кущөмкө омөлтөр суас. А вәжөн-тө-өд
 нөшта-нын јона повлісны көлдунјассыд, секі јөзыс
 сујевөрнојжык, пемыджык вөлі-да.

Вөјдөр кутісны чәјтны віөөмлыс помкасө кулөма
 јөз душәјас помыс. Австрәліјетс-кө віөмө, корөны
 көлдунөс. Көлдунјас віөгалөны: віөөмыс-пө лоөма лөк
 дукјас вөсна. Бурдөдөны көлдунјас лөк дукјассө
 віөыс морт пыцкыс „вөтлөмөн“. Öні-на-өд вөсег поп-
 јас да сектантјаслөн проповөднікјас сізі бурдөдчөны.

Сізі ңөжјөнікөн, жречество горшлун вөсна, јөз
 уж помыс кынөмпөтсө перјөм вөсна, јөз кутісны чәјт-

Љок да бур духјас,

Сіңі лоі јѳ пѳвсын лок да бур дүхјасѳс ескѳм. Бур дај лок дүхјас вылѳ јукѳѳмыс колі став ѳніја релігіјасас. Хрістіаналѳн, іудејјаслѳн, мусулмана-

Ідол, сїбірса колдунјас (шаманјас) вісталоны, тајо ідолыс-по бурдодго воданкаме.

лөн да став релігіјасыс-
лөн кысё чортјасёс да
ангелјасёс ескём—лок да
бур духјасёс чajtём. Ёні-
ја колдунјас — попјас,
раввінјас, муллајас, ла
мајас, сектантјаслөн про-
поведнїкјас — сывылб і
радбё, налы сїјб-і колб.
Чортјасён адын мучїтчём-
јасён повзбдлоны, а ангел-
јасён да рај олёмён ылбд-
лём.

Славјаналён древнєј релігіја

Мї ёні тбдам, кызі лбї медвојдбр релігіјаыс,—
духјасёс верујтём—аңїзм, кор-на јбзыс аслыныс кы-
нём пбтсё перјїсны кыјём помыс. Сбмын-бд јбзыс
кымын вожд олїс сымын вежбреалїс. Кутїсны кужны
му ужавны да пембсјасёс боствїсны вїзны. Кынёмпбт-
сё пондасны му ужалём помыс да скбт вїзём помыс
перјыны. Овмбс вежбкмбд вежвїсны і пбрадкјасыс
јбз пбвсын (обществоын), вежвїс і релігіјаыс. духјас-
ёс верујтёмыс вужїс предокјасёс јен пыбдї пуктёмбз —
кулём родоначалнїкјаслыс, патрїархјаслыс, вождјас-
лыс, князјаслыс душајасёс ескёмбз. Сещём вблї релі-
гіјаыс, шуам, мїан предокјаслбн славјаналён хрї-
стіанствобз.

Славјана секї овлїсны гырыс семјајасбн. Гбрлїсны
пу гбрјбн лїбб вожа увјбн. Мукбдлаас і ёні-на сещём
увјыс шусб „пбдсоха“-бн. Бур муыд ещб вблї, ста-
выс вблї тырбма вбрбн. Весаласны вбрсб, сотасны
сїјбс, гбрасны да сетчб і кбзасны. Сбмын му ужалан
омблїк кблужнад мусб бура небзбдны, ужавны оз вб-
лї вермыны. Сыпонда регыд їзмбдчб да славјаналы
вылыс бара лбб вблї весавны му местасб вбр улыс,

кыҕ шудны рочјас „выдирать из под зарослей“. Сысан і „деревня“ ҕымыс лоі.

Вѳчны му вѳр улыс да гѳрны сіјѳс первобытнѳј гѳрнад јона сѳкыд вѳлі. Ѳткѳнлы дај ічѳтік семјалы оз-на і вѳлі шед муыд. Сыпонда славјана олісны секігырыс семјасѳн. Ѳті семјаас уна 10 мортѳз вѳвліны. Овлісны ѳтілаын пѳлјасыс, батјасыс, челадыс, племјанікјасыс да сіҕвоҕѳ. Јона-на пемыджык сіктјасын сіҕі олѳны. Се-щѳм семјаас ыжыд пыддіыс вѳвлі медпѳрысыс — „болшак“. Сіјѳ пыр вѳвлі нарадігысыс. Індывліс, кор

Важѳн овлыс вавілоналѳн костѳв јен. Му уҕалыс вавілоналана ылавыв ынјасѳѳ (тѳв, зер, шер да с. в.). Чатлісны скѳр јенјасѳн.

Борнес ді вылын проедох—духѳс таҕі ізображајтѳны

гѳрны, кор кѳзны, сіјѳжѳ зыкјас бырѳдлывліс семја пыщкас, мыждывліс мыж вѳчысјасѳс. Семјаын јуралысѳ јона пыдді нуктывлісны. Ставыс сыыс повлісны да ҕемшутѳг сылыс нарадітѳмсѳ кывзывлісны. Сіјѳ вѳлі власт.

дедушко-домовөй—древнөй божество.

Гемјаын јуралысө ез вунөдлыны і кулөм бөрас. Славјана секі ескісны-нын мортлыг душаөс, коді-пө оло морт кулөм бөрас. Сөмын ез өткода пыдді пуктивны став кулөмјасыслыг душасө. Кулас-кө кага лі-бө радөвөј шыеныс гемјасыс,—сорнытыштасны, дај вунөдасны. Мөд-нын сорныс, кулас кө гемјасыс јуралыс, дөдыс. Славјана чајтлісны, мыј і кулөм бөрас-на сіјө көзайтө гемја вылас, пөрадоксө лөсөдө. Онөз на ем сөщөм поверіјө: кулөм көзайныс воө војјаснас керка дінас да вічөдө—гөгөр-ө гемјаыслөн ставыс лүчкі да ладнө. Сіјө кадјаснас ставыс ескывлісны кулөм дөдушкосө. Мөд пөлөс вераыс ез і вөв. Кулөм большаклөн духыс лыддыеліс јен пыдді.

Сверхјестественнөј мірыс, духјаслөн мірыс славјана чајтөм серті вөлі асланыс ыжыд гемја моз-жө оло. Ыжыдалөны медјон духјасыс—дөдушко-домовөјјас, васајас, вөрсаяс. Најө кіподулын емөс посніжык духјас. Ва гөгөр, шуам, емөс русалкајас, вөјөм нывбабајаслөн душајасыс. Вөрсалөн ем посні вөрса зөң чукөр. Сөщөм вөлі славјаналөн верујтөмыс да со кущөмөс вөліны налөн јенјасыс. Сылөн коласыс өні-на ем, шулывлөны-тај му вылыс, вөрыс, ваыс, весіг чардакыс нечістөј өілаөс.

древнөй релігіја обрјадјаслөн коласјасыс

Сіјө предок-јенјасыслы кевмывлісны, кызі өні кевмөны хрістіанскөј јенлы да свјатөјјаслы, вајалісны налы жертвајас. Сіјө обрәдјасыс да обычајјасыс мыјкө мында колісны-на өнөз. Коді ез кывлы војшөрын васаөс вердыс мелнік јылыс мојдсө. Тані і со коласыс важөн предок-јенјасөс вердөмлөн. Уна обрәдјас вөчлывлөны і өні-на выл керкаө овны пөтігөн. Колан немын-на Пермса губерњаын выл

керкаѳ овны петавлісны војын, кор петукјас сывны, кутасны. Кѳѳајка-старукаыс вољсавліс пызан вылас пызандѳра, коѳаіныс јенчомјыс бостывліс јенсѳ да ѳеблывлѳс піщѳгас, сесѳа востывліс гѳѳѳч ѳѳѳс да шуывліс домоѳѳлы: „Согедушко, вокушко! Мунам выљ керкаѳ. Кущѳм бура да лѳсыда овлім важ керкаын, сіѳ-жѳ кутам овны і выљ керкаын, те раѳејт менсым скѳтѳс да семјаѳс“. Мукѳдлаын тајѳ обычајыс мунлывлѳс мѳдногѳнжык, сѳмын быдлаын чуксалѳны домоѳѳјѳс мунны щѳщ выљ керкаѳ.

Предокјасѳс ескан кадѳањ колѳс ѳнѳѳ нѳпта ѳтѳ обычај—пуктыны ѳедушко домоѳѳјлы рок тыра кашык. Сы вылѳ ем торја лун.

ѳні верујтыѳјас тајѳ обрјадјассыс оз-нын адѳыны релѳгіјасѳ, сѳмын хрѳстіанство вотѳѳ славјаналѳн предок јенјасѳс верујтѳмыс вѳлі збыљ релѳгіјаѳн жертвајас вајалѳмѳн да молитвајасѳн. Сіјѳ јенјасыслѳн вѳліны попјас-куѳесныкјас, лѳѳѳ чудѳесныкјас, лѳѳѳ кѳлдунјас. Налѳн ремеслѳыс ез-на быр і ѳні пемыд пелесјасын, велѳдчытѳм јѳз повсыи. ѳніја кѳлдунјасыд да тѳдысјасыд кысѳѳны славјаналѳн древној куѳесныкјасѳањ.

Шаман.

Русын христіанство чужігөн (кузжыка та жылыс гижөма ёкмысөд горні помын) христіанаса попјас воисны славјана дінө асланыс јенјасөн да мољтвајасөн. Древњөј славјанскөј јенјасыд налы ез вөвны сөлдөмыс. Накөд да налы служітыејаскөд христіанаса попјас чорыда кутісны вермасны. Сөмын древњөј религіјаса обычајјас бырөдны вөлі зев сөкыд. Попјас сөгөа важ славјанаса јенјасөс сујісны чөртјасө. Налы ескөмыс коліс-на өнөз, сөмын нөжјөнікөн попјас агітатсіја вөсна, верујтыөјас кутісны лыдфыны важ религіјасө сујеверіөјасөн. Збыл выласө предокјаслөн, религіја да христіанство костын некущөм торјалөм абу. Кыкнанладорас подулыс—духјаслыс еверхјестественнөј мірөс верујтөм. Сөмын кулөм предокјаслыс душајасө ескөмыс чужіс воужык христіанство дорыс,—сіјө вөлі јона важөнеа став јөзјасыслөн.

Кызі лоі өті јенмөс ескөмыс

Мі горнітім-нын, кызі чужіс духјасөс ескөм да предокјасөс јен тујө пуктөм. Јенмөс ескөм да предокјаслыс духјасөс ескөм лоі өтіср, вужеаыс торјөдны сіјөс оз поз. Өд асныс попјасыс да сектантјаслөн проповедникјас шуөны—јенмыс-пө сіјө дух. Олө сіјө мјанлы адчытөм (еверхјестественнөј) мірын.

Ангелјас да дөвөлјас (кодјасөс унаөн ескөны),—сіјө-жө бур да лок духјас. Најөс верујтілісны первобытнөј дікарјас. Став разнітсаыс сөмын со көні: христіана, магометана да іјудејјас нөшта ескөны өті меыжыд јенмөс-духөс, а мукөдыс—ставыс поснідік да омөлік јенјас. Сіјө разнітсаыс петө сысаң, духјасө ескөмыс јона ынн важөа (древњөј) вера, а өті меыжыд јенлы ескөмыс томжык, вылынжык-на чужөм вера.

Мыјла рочјас јенсө шуөны „бог“-өн. Сіјө („бог“) кывјыс-нын петкөдлө, мыј сіјөс ескөмыс лоі кор-нын

вѳліны богатој јѳз. А ѳд первобытној дікарјасыдлѳн некущѳм богатој (озыр) јѳз ез вѳвны. Быдсѳн муртса-муртса асныѳ сѳмын вѳлі вермѳны пѳткѳсны. Ез вѳв секї собственностыс, ез вѳвны і гѳлјас да озырјас (беднѳјјас да богатојјас). Сѳмын бѳрынжык-нын јѳз торјалїсны классјас вылѳ. Лоїны нартїтыејас да нартїтанајас. Лої ѳтї пѳлѳс јѳзлѳн мукѳд пѳлѳс јѳз вылын власт, лоїны сарјас, кѳаѳјас, вельможајас, чїновнїкјас, пѳлытса, жандармјас, турмајас. Лої сещѳм пѳрадок, кор „ѳтї вѳлі ветлѳ гѳрјѳн. а гїѳымѳн сы бѳрын вѳтлысѳны паѳѳн“, кор быд чїновнїк асѳ сарѳн лыдѳывлїс... А сарѳс муыввса јен пыдѳді пуктїсны. Муыввса пѳрадок вежѳм сертїыд і небесасыд пѳрадок мѳдеамаѳс пондїсны чajtны. ѳд јѳзыс ґнмѳн адѳытѳм (сверхјестественнѳј) мїрсѳ пыр лыдѳывлїс му вылын, тчас сертїыс. Кор мїјан славјана-предокјаслѳн му вылын вѳліны медгырыејасыс дедјасыс, патріархјас, ыжыд семјаясын јуралыејас, ґнмѳн адѳытѳм мїрын секї дедушко-домовѳјјас, ворсајас, васажас, медгырые јенјасѳн жѳ вѳліны.

Муыввса сарство да јенежса сарство

Кор патріархјас пыдѳді лоїны сарјас, сыкѳд щѳщ јѳз мѳдеамаѳн кутїсны чajtны і јенежсѳ (небесасѳ). Сїјѳ-нын ѳнї лої“ јенлѳн сарство („царство божїе“), муыввса сарство код-жѳ, јѳз јенежыс олѳм чajtїсны му вылыс кодѳн жѳ. Мувылын олѳм вежѳмкѳд чajtѳны вѳлі вежѳмѳн олѳмсѳ і јенежыс. Монархїј дырјї (сар дырјї) јенежса сарствосѳ шуѳны вѳлі монархоза ногѳн жѳ течѳмѳн. Му вылын — муыввса сар, јенежын — јенежса сар (небеснѳј сар). Револутсїјаѳѳ сарѳс щѳкыда шуывлїсны „муыввса јенмѳн“, а јенмѳс і ѳнї-на шуѳны попјас да сектантјас „јенежса сарѳн“, весїг ем молїтва сы кѳѳа — „царю небесный“. ѳбразјас вылын јенмѳс рїсујтѳны сарлѳн-код паскѳмѳн трон вы-

лын пукалысөн, скипет да держава кутысөн—державнөй властса, сарскөй властса знакјасөн. Јур вылас сылөн корона, сјё коронаыс, кодөс шыбитіс росејјаса сар јур вылыс револютсја. Јенмөс шуоны „господынөн“. сылөн емөс нарадјтан слугајас—ангелјас, архангелјас, герафимјас, херувимјас, сватөјјас да мучењникјас, сватітелјас. Му вылын сарјаслөн да королјаслөн емөс-жө слугајасыс—миністрјас, генералјас, чіновникјас, політсејскөјјас, жандармјас. Му вылын сар дінө зев сөкыд вөлі сибөдчыны. Медвојдөр миністрјас д нө колө вөлі шыөдчыны, калым налысетны, медым најө шыасисны сар дінө. Сіз-жө і јенежын. Јен да верујтыејас костын ем зөң „клопочітчыс“ чукөр быдсама сватөјјас да угодникјас. Быдсөнлөн ем аслас спетсіальност. Өтјас мужігскөј делөјасөнжык клопочітчыны, шуам көт Ныколај угодник. Мукөдыс зөңвчалун вөсна төждысөны, шуам, Паңтелејмон-целітел. Јенежса клопочітыејас оз колтчыны муывыса клопочітыејасыс калымтө радејтөмыс. „Мавтастөгыд“ некуцөма оз уважітны: војдөр колө молебөн сылөдны, сіс сувтөдны, лампадка ломзөдны лөбө вічкоб жертвујтышгы да вөлігті ын аслад мөгөн шыөдчыны. Сар дырјі чіновникјас вөліны уна пөлөс чінабе. Візаңтіјаса імперіјаын, кысаң міјанө вужіс вераыс да једнөј јентө ескөмыс, вөлі өкмыс судта чін (ранг), а сарскөј Росејјаын—14. Православнөј вічко јенежын чінајассө лөсөдіс візаңтіјаса ногөн: хрістіанаса јен гөгөр вічко велөдөм серті, 9 судта чінјас—уна пөлөс ранга ангелјас: ангелјас, архангелјас, херувимјас, герафимјас да мукөдјас.

„Ангел“ кывсө бөстөма канцелярскөј, чіновнічскөј олөмыс. Сізі шуеылісны візаңтіјасалөн торја чіновникјас—сарлөн вестникјас. Ангелјасөс рісујтөны візаңтіјаса чіновникјас паскөмөн да шыөн—чіновник власта пасөн. Му вылын сарлөн ем пөлітса, охранка, жандармјас, му пыщса турмајас (подземелья), көні

сарлы став вѳрѳјассѳ пытајтлывлісны. Јенеж вы-
лын емѳе-жѳ чѳртјасѳн грека јѳзѳс сотаніңјас. Зев
ѳѳкыд тѳдны муывса сар, алі јенежса сар скѳржык
вѳвлі. Му вылад, ѳерт, мортѳс вермасны мучітны сѳ-
мын кувтѳз, а јенежын, попјас да сектантјаслѳн про-
поведнікјас вісталѳм серті, јенлы став паныд муны-
јассѳ вермѳны немыс мучітны. Муывса сарлѳн бура
да дыр служітис чіновнікјаслы сетлывлісны кувтѳ-
зыс денсіја. А јенежса сарлы бура служігысјас сур-
лісны нем кejas рајѳ. Сар власт дырјі став под-
даннѳјассѳ лыѳдывлісны рабјасѳн. Релігіјаѳ ѳнѳз-на
колны рабскѳј пѳрадѳкјасыс. Верујтысјас поп велѳ-
дѳм серті ѳні-на шыѳдѳны јен дінѳ. „Мы рабы твои“
кывјасѳн, сывтѳны кок піѳс вылас да муѳзыс ко-
пыртѳны.

Кыңи небеснѳј сарствоыс отсалѳ помещіікјаслы да капіталістјаслы

Тажѳ ставыс петкѳдлѳ—абутѳм небеснѳј сарствѳсѳ
чажтѳмыс лѳі муывса монархіја кодѳн-жѳ, сіјѳ му-
ывса лок, рабскѳј олѳмсѳ вужѳртѳдѳ. Му вылын-пѳ
ем сар, ем жѳ сізкѳ і јенежса медыжыд јен. Сіз-
чужіс збылысѳ абутѳм јенлы ескѳм.

Мыла-нѳ попјас сещѳма зілісны самѳѳержавнѳј
пѳрадѳкјассѳ му вылыс вужѳдны јенежѳ? Сы вѳсна,
мыј сіјѳ вѳлі важ стрѳсѳ вынеѳдѳ, помещіікјаслыс
да капіталістјаслыс ыжыдалѳмсѳ јѳнмѳдѳ-да. „Коді-
нѳ верујтысјас піыс лыстас бунтујтчыны сарлы да
міністрјаслы паныд—мѳвпалісны попјас—јенежын
сещѳм-жѳ сар да міністрјас емѳе-да“. Коді верујтысјас
піыс лыстас кыпѳдны тыш аснысѳ мездѳм вѳсна, кор
рабствоыс колѳ јенлы, кор став јѳзыс јенлѳн рабјас.
Муывса охрѳнкалѳн-кѳ ез тырмы выныс револутсіѳ-
нерјасѳс топѳдны, попјас повѳдлісны јенежса ох-
ранкаѳн—адын мучітѳмѳн да чѳртјасѳн. Небеснѳј

сарство отсаліс помешцікјаслы да капіталістјаслы мувывса сарстволы.

Кызі кутісны чajtны ад да рај

Ад да рај јылыс представленьёныс лоі јöz обществоса економическөј да политическөј олөм серті, да ыжыдалыс класслы лоі ужалыс јözөс топөднанартітан воропөн. Первобытнөј кадө ез төдлыны некущөм ад ні рај. Кулөм бөрын олөмсө кутісны чajtны кулөм мортсө зөбөм сертіыс. ді вывса олыејас мөвпалісны кулөмајаслыс олөмсө кыскө саріз сажыс. Кулөмајассө најö воө шыблалөны вөлі-да. Америкаса індејетсјас шөјјаснысө пу јылө өшөдөны вөлі-да чajtлісны,—мыј налөн душајасныс вөр вөсна төждысөны. Гөраа інјасын олыејас мөвпалісны гөрајас костын душајаслыс олөмсө. Общественн төрја классјас лөбм бөрын, јукісны-жө классјас былө і мөдар југыдса мірсө. Кулөмајаслөн мірыс сіз-жө јуксө кык пелө: өтарас рај, сені олөны вождјаслөн, жретсјаслөн да мукөд сещөм јөзлөн душајасыс, а мөдарас—адын гөл јөзлөн душајасыс. Öтјасыс і мөдјасыс сені ужалөны сіјөс-жө, мыј і му вылын ужавлісны. Мөдар југыдсө јуклөмнас чорзөдлісны, вынөдлісны ыжыдалыс класслыс ужалыс јöz вылын нартөмсө, топөдөмсө.

Мыјла колө вермасны релігіякөд

Быд релігіја—духјаслыс сверхъестественнөј мірөс ескөм. Вөвлі сещөм кад, кор некущөм релігіја ез вөв. Релігіјасө јöz асныс лөсөдісны. Морт оз чуж релігіознөјөн. Öні-на емөс некущөм релігіја төдтөм племјасас. Релігіја лоі јона-нын важөн, војдөрсө лоі кулөмајаслыс душајассө ескөм. Сесса сіјө душајаслыс лөбө духјасыслы кутісны кевмыны. Духјаслыс кевмөмсө кутісны наскөдны да вынөдны колдунјас да

Јуасанјас

1. Кушом медыжыд признакыс быд религіјалон?
2. Кызі позё докажитны, мыј морт оз чужјенлы ескыгон?
3. Кызі јозлон лоі душажасёс да модар југыдёс еском?
4. Мыјё ескывлісны славјанаса племјажас да кушом коласјас колісны важја верованњёјасыс оніја обычајјасын да обрјадјасын?
5. Кызі кутісны ескыны једінёј јенмёс?
6. Кодлы колё ужалыс јозлон небеснёј сарствоёс ескомыс?
7. Кызі да мыј серті позё тёдны, мыј „морт лёзёдё јенмёс ас сертіыс (по своему образу и подобию)“?

ӨКМЫСӨД ГҮРҮҢИ

ХРИСТИАНСКОҢ ДА МУКӨД СИКАС РЕЛИГИЈАЈАС

Мусар вылын-өд өм зев уна еикас религија. Бостам, СССР-ын өм христианство, мусулманство, иудейство, шаманизм, ламаизм, буддизм да мукөд религијајас. Сесса быд религија-на ачыс торјалө группажас да сектајас вылө. Бостам христианство, сиж торјалөма зев уна пелө: православнөјјас, католикјас, лутеранјас, протестантјас, баптистјас, јевангелистесјас да мукөд.

Сөмын өтиторјын религијајас ставные өтчамаө. Јөз обществоын налөн ролыс өтчама. Став религијајасы, көт-і налөн быдөнлөн өм асланыс торја обрадјас, вичкоын сылөм, торја празникјас, најө ставные вөчөны өтитор, најө ставные отсалөны мувылын колны сөцөм оланног, кор унжык јөз вылас ыжыдалө эксплуататорјаслөн ічөтік чукөр. Став религијајасы отсалөны уна өмбура јөзлы, мунөны паныд өмбуртөмјаслы; капитализм обществоын најө сулалөны буржујјас дор, отсалөны сылы жмитны пролетариатөс.

Мед өскө тајөс буржыка адзыны, төдмасам, мыјө велөдөны религијајас.

Мыјө велөдө христианскөј религија

Бостам христианскөј религијасаң. Сиж медеасө паскалөма Јевропаса да Америкаса капиталист государствојасө. Тајө государствојасас ыжыдалөны капиталистјас; најө ужалыс војтырөс вывті јона өтдортөны, христианство 2000 воөн иинөмтор өз вөч увтыртөм јөзлыс оланногсө кокнөдөм куға.

Медыждь заповедьы християнстволөн — радејт врагјасөс. Матфејсаң јевангелјоын тақі шүма: „А, я говорю вам: любите врагов ваших, благословляйте — проклинающих вас... и молитесь за обижающих вас“. (Матфејсаң јевангелјö, V-d глава, 44-d етик).

Јевропаса да Америкаса быд государствоын, СССР-ын кыңзі, робочöј класс да ужалыг крестана олöны капиталистјас да помещикјас кабыр улын. Колö оз робочöјлы радејтны капиталистöс, крестанлы — помещикöс да кулакöс, кыңзі велöдö християнскöј религија? Оз. Помещик, фабрикант, банкир олöны ужалыг јöз вiрөн да пöсөн. Налыг властö колö бырöдны, сöмын секі му вылын почас дорны выл олөм. Мукöд государствојасса пролетариатлы колö вöчны сiјöс-жö, мыј вöчисны Россияын робочöјјас да крестана 1917 воын. Ужалыг јöз-кö кутасны мунны јевангелјö сертi да пондасны радејтны ассыныг врагјасөс, секі налы пыр лöв овны капиталистјас да помещикјас кабыр улын.

СССР ставмывывса буржујаслыг јорö сiннысö. Ставмывывса капиталистјас, помещикјас, банкирјас — мијан врагјас. Колö оз СССР-са робочöјјаслы да крестаналы најöс радејтны? Оз. Накöд колö вермасны. Ми-кö ескö кывзiм християнскöј религија заповедлы, секі мыј ескö лöи? А сiјö велöдö: „благотворите ненавидящих вас“. Сiң-кö мијанлы ковмас „благотворитны“ англыјаса, италјаса, амеркаса да мукöд государствојасса буржујасöс, кодјас мијан вылö оз вермыны вiчöдны? Тајö християнскöј заповед ногыс-кö ми вöчим, секі СССР ыд ескö пазалi, Октабрса револютсiјалөн став бостöмторјыс вошi. Күлакјас, спекулантјас, тöргујтысјас, непманјас быдногыс злöны торкны социализм стрöитан ужлы. Колö оз мијанлы најöс радејтны? Оз. Врагјасөс радејтöм куза заповед ужалыг јöзöс сöмын лöкö велöдö.

Матысаөс радејтөм жылыс.

Христіанскөј религіјалөн мөд заповедь шуө: „Люби ближнего, как самого себя“. Вермасны жуавны: мыјөн лок тащөм заповедь-ыс? Кызі религіја вочакывеө візө тајө жуалөм вылае: кодөс лыддыны матысаөн? Та вылө сіјө вісталө: быд христіанін лыддыеө матысаөн мөд христіанінлы. Бостам прімер: ем христіанін—крестанін, робочөј, ем-і кулак, непман, помещік, банкір. Отарыс і мөдарыс—христіана. Религіја щөктө налы: радејтөј мөда-мөднытө, ті ставныд христіана. Та щөм радејтөмсыд робочөјыдлы да крестаніныдлы бура вермас еурны. Христіанскөј заповедь—радејтөј матысатө—сіз жө оз туј ужалыс јөзлы. Религіјалыс матысаөс радејтөм жылыс заповедь олөмө пөртөм пыдды, міжанлы колө јонмөдны топыд көртөд ставмывыеса ужалыс војтырлыс.

Сещөм-жө лок ужалыс јөзлы христіанскөј заповедь, терпітөм да лаңтөм куға.

Терпітөм да лаңтөм.

Матфејсаң јевангелјөын (V-d глава, 39-d етік) тазі віставсө: „Кто ударит тебя в правую щеку твою, обрати к нему другую“. Сізкө: робочөјјас да крестана, тіјанөс-кө експлоататорјасыд нөјгөны, корөј нөнта нөјтны, терпітөј тіјанөс кучкалгөн да сөкі-жө енө вунөдөј, мыј колө тіјанөс нөјтыејастө радејтны. Америкаын 1927 вөса август төлысын віјсны (кафнітісны) Сакко да Вантсөттіөс, кодјас н-нөмөн ез вөвны мыжаөе. Нәјөс віјсны зік сы понда, мыј нәјө вөлісны револүтсіөнерјас. Уна еурс револүтсіөнер, пролетаріат вола вөсна вермасыејас пукалөны јевропаса, Азіјаса да Америкаса турмајасын. Еурсјасөн быд во віјалө нәјөс буржуазіја, немжаліттөг топөдө, коді сылы оз отсав да торкасө. Мыјнө христіанскөј

религија щöктö вöчны ужалыс јöзлы? Сijö щöктö: енö-пö воча сүвтöй тiјанöс топöдыејаслы.

Кызі візöдö християнство ужалыс морт вылö

„Каждый оставайся в том звании, в котором призван“, гiжöма корiнфјанајаслы медвозза послан-нöын (VII d глава, 20-d етик). Тајöс колö гөгöрвоны таз: те-кö чужiн гöлөн, ен лыст мöвпавны буржык олöм јылыс; текö раб „званнöөн“ чужiв, ен лыст мöвпавны мездысöм јылыс. Озыр морт да експлоататор немыс кeжлö сещöмөн-жö коласны, нeкoд мед ез доршав најö озырлун да власт вылö, најö чужисны тащöм „званнöын“. Те-кö корыс, ло немыд корысөн да рабөн, теныд сiзи јенмыс лөгöдöма. „Рабы повинуйтесь господам своим по плоти со страхом и трепетом в простоте сердца вашего, как христу (Ефесјаналы посланнö VI-d глава, 5 d етик). вiсталö јевангелјö. Јевангеллö indö слугајаслы да рабјаслы, мыј колö кывзыны медскöр експлоататорјаслыс: „Слуги, со всяким страхом повинуйтесь господам не только добрыми и кротким, но и суровым“ (Петрлөн медвозза посланнö II-d глава, 18-d етик). Пöчö-ö јенлы ескыс робöчöјјаслы да крестаналы сүвтны паныд капиталистјаслы, вермасны власт бостöм вöсна? Религија вiстало: оз, те рабөн чужöмыд, сiзкö ов рабствоын „до конца живота своего“. Тајö проповед сертiыс i православнöј вiчкоыд 1917-d воын јорiс сöвет власттö, јорiс россјаса робöчöјјасöс да крестанаöс сыыс, мыјла најö бостiсны ас кiаныс властö. Сiзкö християнскöј религија визöдö ужалыс морт вылö, кыз ужалыс скöт вылö, кодлы колö немыс ужавны озырјас вылö.

Християнскöј религијалөн став велöдöмыс вескöдöма сетчö, мед модарö бергöдны ужалыс јöзöс рeвoлютciја вöсна вермасöмыс да щöктыны кесјавны асланыс врагјаслы.

Капіталлы вічколөн отсасөмыс

Мед ескө јонжыка сујны јөз пөвсө релігіјасө да кежөдны робочөјјасөс да крестанасөс капіталістјаскөд вормасан туј вылыс, вічколөн быд буржуазнөј госу- дарствоын лөсөдма уна полөс сојузјас. Јевропанын емөс релігіознөј профсојузјас, том јөзлөн релігіоз- нөј сојузјас, партіјјас, нывбајаслөн котыртчөмјас, спортобществојас.

Заграңичаын вічко лөсөдалө крестаналыс торја організатсііјас: кооператівјас, уждысан обществојас да мукөд, кодјас ужалөны духовенство вескөдлөм улын. Тајө котыртчөмјас пырыс нуөдсө крестана пөвсын револүтсіјалы, коммуністјаслы, СССР-лы паныда агітатсіја.

Мед ескө вынсө робочөјјаслыс торјөдны омөлт- чөдны, вічко лөсөдалө релігіознөј профсојузјас. Хрі- стіанскөј профсојузјасын робочөјјасөс велөдөны— бастујтны грек, вермасын медалысјаскөд (капіталіст- јаскөд) грек. Кор робочөјјас дугөдны ужалөмыс (бастујтөны), секі мукөд робочөјјасыс—хрістіанскөј профсојузса шленјас—ужалөны. Сөрт, тајтө бастуј- тыс робочөјјаслы капіталістыд некущөм кокнөд оз- сет, на пысды кутасын ужавны хрістіанскөј профсо- јузса шленјас-да. Сіңкө релігіознөј профсојузјас өтүвтөмаөс капіталістјаслы отсалөм вылө. Вічколөн ем-і аслас партіјјас. Најө шусөны „хрістіанскөј партіјјасен“. Јевропаса уна государствоын тајө партіјјасыс власт бердынөс: Венгріјаын, Голланді- јаын, Германіјаын, Австріјаы да с. в. Сені весіс емөс міністрјас-попјас. Кущөм-нө політіка нуөдөны тајө партіјјасыс? Кодјаслы хрістіанскөј тајө парті- јјасса представітелјасыс отсасөны? Австріјаын, кө- ні власт бердас хрістіанскөј правітельство (јуралы- ыс поп Зейпел), 1927 вога јун төлысын лыјлісны Вена карын робочөјјасөс, кодјас петієны паныда кыв

шуны тајö правітелствоыслы револутсіјалы паныда чорыд політіка нүдöмыс. Быд государствоын, көні власт бердас христіанскöй партіјас, најö вывті јона öгдортöны робочöјјасöс да крестанаöс, быднoгыс отсасöны капіталістјаслы

Тајö вісталöммыс выводыс тащöм: христіанскöй релігіја став аслас заповедјаснас, христіанскöй вічко да сені служітыејас асланыс ужөн сöмын отсалöны дыржык овны капіталізм нога стрöјлы.

Мыјö велöдö мусульманскöй релігіја

Мусульманство медеасö паскалöма Асыввылын: Туртсіјаын, арабјас пöвсын, Персіјаын, Афгаңістанын, Африкаын. Сöвет сојузын мусульманскöй вералы ескöнч Татарскöй республикаын, Узбекістанын да Туркмеңістанын.

Мусульманскöй релігіјалөн основнöй положеннö-јасыс пасјöма Коран нима нїгаö. Сетчö вель унатор босталöма бібліјаыс да јевангелјöыс. Мусульманство велöдö, мыј Мухамед вöлі јендон медыжыд пророк, кодлөн нıмыс аллах. Јенлы ескыс быд мусульманінлы быт кэіö вöчны тащöм віт медгырыстор: 1) ескыны öтнаслы јенлы; 2) быдлун вітыс јурбітны; 3) вöчны вонас тöлысса кослун; 4) быт волены Мехна карö, көні емöс мусульманалөн еватынајасыс; 5) сетны торја вот мечет (вічко) пöлза вылö. Тајö вотсö оз быдөн öтчама мынтыны: купецјас сетöны асланыс доходыс 2½%, а крестана, черікыјејас да скöтвізыејас сетöны 10%. Јен, мусульманскöй релігіја серті, — „господь миров, держит в своем распоряжении день суда“. „Бог знает то, на чем вы утверждаетесь, как и время, в которое возвратитесь к нему... бог всемогущ“. Тані мусульманалөн јен јылыс, кычі мірөн вескöдлыс јылыс мöвпалöмыс оз торјав мукöд релігіјајасыс. Мусульманлөн, кычі-і јудејјаслөн, ем вун-

дан (обрезание) обрад. Тажö обрад ертыыс вундöны мужікуловјаслыс јанзімсыс (полөвöј органсыс) крајнöј плөтсö. Мусульмана тајö обрадсö вöчöны 13 арöс тырöм мыгті, іудејса вералы ескыјас—чужöмсааныс 7-д луннас.

Кызі-і хрістіанскöј религіја, мусульманство ескö кулöм бöрын ловзöмлы да страшнöј судлы. Мусульмана ескöм ерті страшнöј суд возвылын лöб тöлыслөн сајавлöм, шонді мунöмлөн вежöм, лöбны војнајас. Страшнöј суд заводітчас трубаөн букөстöмөн да став јöзыс кулöм бöрын кутас мунны судітöм. Страшнöј судлы ескöмыс тащöм-жö хрістіаналөн, іудејјаслөн да мукöд религіјајаслөн. Мусульмана ескöм ерті јен кынзі, ем Ібліс ыма сöтана, коді вöзжык вöлöма ангелөн да сувтöма јенлы паныд.

Страшнöј суд јылыс да ад јылыс мојдјасөн мулдајас, кызі і попјас, кеендјас да раввінјас, зілöны кутны ужалыс јöзöс револүтсіја уж нүдöбмыс.

Кызі мусульманскöј религіја візöдö ужалыс јöз былö

Мусульманјаслөн религіја, кызі-і хрістіанскöј религіја, тöждысö експлоататорјас ыжыдалöм вöсна. Сіјö велöдö, мыј ставыс му вылын лöсöдöма јенмөн, та вöсна ужалыс јöзлы колö кыв шүтöг кывзыны експлоататорјаслыс.

Мі вöзжык індылім-нын, мыј хрістіанскöј јевангелјö щöктö—„рабы, повинуйтесь господам своим“, мусульманскöј коран щöктö сіјö-жö вöчны: „Верующие! повинуйтесь богу, повнуйтесь посланнику сему (Мухаммеду) и тем из вас, которые имеют власть“. Хрістіана да мусульмана костын тані ыкущöм торјалöм абу. Хрістіанство велöдö терпітны да кывзыны. Мусульманство велöдö сізі-жö: „бог любит терпеливых“,—шүсö коранын. Енö горшасöј јöз озырлун вы-

лө, енө лептöј кінытö асланыд експлоататор былö, а „прізевите на помощь терпение и молитву“. Енө корсöј му вылын бура олөм, а „надейтесь на бога“. Мечетö вот мынтігөн крестанаос да купечасөс тор-јöдөм куза муллајас висталöны, мыј крестаніныс быттöкө вонас ужалö сöмын 8 лун, а мукöд кадсö сійö нінөм оз вöч, сы пыдфi ужалöны ылавыв вын-јас; купечаслы-пö ковмö ужавны во чöж, дај налөн-пö убыткајас гырысөе.

Мі адзам мусульмана релігіјалыс ужалыс јöзлы сійö-жö лөк велөдөмсö терпiтөм да кывзөм јылыс. Став терпiтөм пыдфiыс, сөкыда олөм пыдфiыс, мусульман-ство налы көсјысö кулөм бöрас сарство небеснöј. Терпiтөм пыдфi,—гiжөма коранын; „будет райский сад“. Мусульманство нінөм оз торјав мукöд релігіјасыс. Став релігіјасыс отсалöны експлоататорјас ыжыдалөмлы, ылөслöны ужалыс јöзөс кулөм бöраныс лөсыд олөмөн.

Пөчiтсiјас вылын военнöј мулла молебеп сылö (империалистическöј война дырјi вöчөм снiмөк).

Сар дырјi мусульманскöј духовенство унжыкысö сувтлiс öтвылыс православнöј поп факкөд робöчöјјас

да крестана револютсїялы паныд. Кодыр револютсї-
 јаыс кутас грөзїтны царїзмлы, секї ужалыс жөзлы па-
 ныд өтүвтөны став релігіјааслы служытыјас. 1905-д
 воын монархїетјас, контрреволютсїоннјас вөчавлісны
 револютсїялы паныда демонстратсїјајас да корөны
 вөлі дорјыны сарөс да помещїкјасөс. Öтї демонст-
 ратсїја дырїі хоругвјас, öбразјас, попјас да жандарм-
 јас мыш сайын мунөны вөлі 14 татарскөј мулла.

Октябрса револютсїја дырїі муллајас кыпөдчылісны
 револютсїялы паныд. Најө, большевїкјаскөд вермасөм
 могоыс лөсөдавлісны мусулманаыс Магомет нїма полк-
 јас, кызї і православнөј попјас лөсөдавлісны Ісус
 нїма белогвардејскөј полкјас. Муллајас отсавлісны
 еөмөн жежыд сфїтсерјаслы, отсалїсны бандітјаслы.
 Туркестанын најө отсалїсны басмачјаслы вермасын
 сөвет власткөд. Дагестанын муллајас вескөдлісны
 Сөвет властлы паныда контрреволютсїоннөј кыпөдчө-
 мөн.

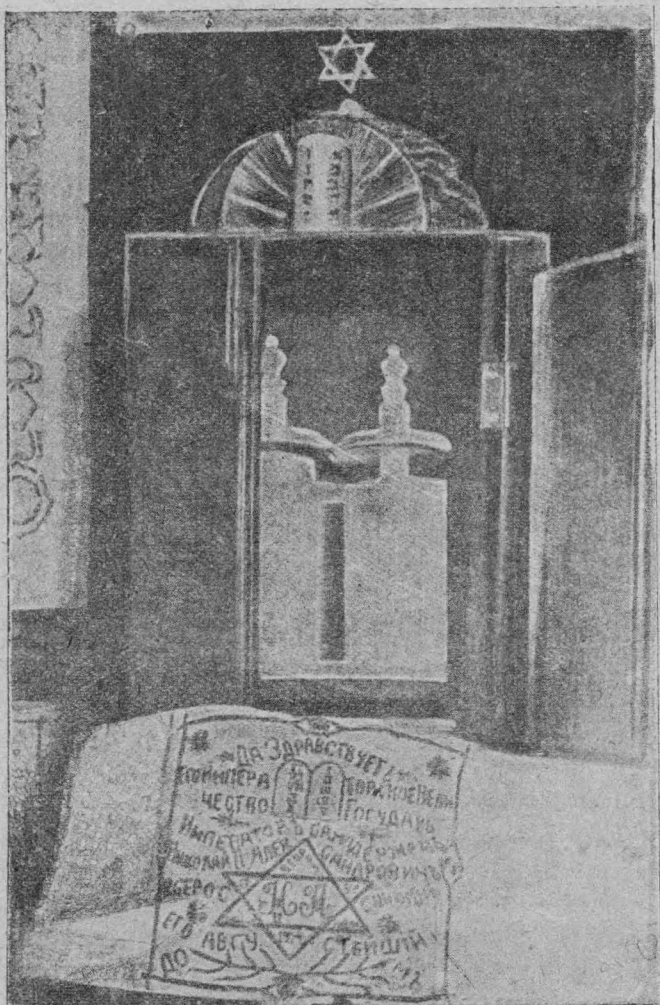
Татчө вайөдам кымынкө прїмер сы жылыс, кызї
 муллајас кулакјаслы кївыс сїнөны. 1927-28-д воын
 Шөр Азїјаын вөлі сөвет властөн нуөдөма земельнөј
 реформа. Шөр Азїјаын мувөдїтыјаслы быт лөб пөль-
 зуїтчыны іскусственинөј орошеннөбн. Мујас вылө гы-
 рыс јујасыс ваыс вескөдчө каналјас вөчөмөн. Бур-
 жык мујаснас да каналјас бердса мујаснас өнөз-на
 пөткөдчїсны баяјас (кулакјас). Сөвет власт бөетїс бая-
 јаслыс мујаснысө да сөтїс гөлјаслы. Ваөн пөльзуїтчөм
 бара жө вөлі лөсөдөма бедноталы да шөркөда олыс
 јаслы бур вайөмлаң.

Муллајас да кулакјас кутїсны нуөдны кулакјас-
 лыс бур мујаснысө мырөдөмлы паныда чорыд агї-
 татсїја. Муллајас мечетјасын (храмјасын) прокланї-
 тїсны сөщөмјасөс, кодјас кутчыгїсны земелно-вод-
 нөј реформа. Муллајас повөдлісны јөн накажїтөмөн
 верујуїщөјјасөс, кутасны-кө беднотасыс да шөркөда
 олысјасыс ужавны кулакјаслыс бөстөм мујас вылың

Најö весіг крестана — активістјасöс да сöветскöй ра-
ботнікјасöс віјалöмөн вескöдлісны.

Аллах јен нїмсањ најö дорјывлісны кулакјасöс.

Бöрја војаснас Асыввылын чорыда кутчіісны
нывбаба — мусульманкаöс раскрепостіган ужö.

Јеврејска погрјас (раввінјас) црїлз згрјас бгїсны. Фотографїја вылын јевреј-
јаслөн свјашщенцö; нїга, јеврејска дүховенствобн Міколај II-лы коҗналöма.

Тажо ужлы медвож вѳсасѳны муллајас. Вѳліны тащѳмторјас: муллајаслыг ылѳдѳмсѳ кывзыг пемыд јѳз вѳјавлісны нывбаба—актѳвѳстјасѳс.

1929 д воын Афганістаныг Уѳбекскѳј Сов. республіка террѳторіја вылѳ уѳкѳдѳчывлісны басмачјаслѳн рѳзбојјаслѳн бандаыс, кодѳс вѳлі лѳѳѳдѳма англѳјскѳј сѳм вылѳ. Басмачјаслы сѳкі ѳтсасісны муллајас.

Муллајас верујущѳјјасѳс зѳлѳны сувтѳдны паныд сѳвет властлы да сѳјѳн нуѳдан меропрѳјатѳѳјаслы. Нажѳ чуксалѳны мусульманајасѳс ѳтдортчыны мукѳд ужалыг јѳзыг ѳе мусульманајасыг. Нажѳ велѳдѳны верујущѳјјасѳс ѳе велѳдны чѳлаѳнысѳ сѳветскѳј школајасын. Нажѳ ѳтсасѳны ѳуржуазнѳј элементјаслы. торкѳны течны јѳн сѳветскѳј государство СССР састав ас сѳрнѳја јѳзѳс јѳтан пѳдув вылын.

Јудејскѳј релігіја.

Мѳдгырыг велѳдѳмјасыс јудејскѳј релігіјалѳн гіжѳма бібліјаын (тора) да мукѳд нигајасын (талмуд). Бібліјалы ѳткоѳа ескѳны јудејјас да хрѳстіана. Јудејскѳј релігіја хрѳстіанскѳјыг торјалѳ сѳмын сѳјѳн. мыј најѳ оз лыѳѳыны Ісус хрѳтосѳс спасітысѳн, сѳмын најѳ ескѳны спасітель-мессіја локтѳмлы. Јудејскѳј релігіја, кызѳ і хрѳстіанскѳј да мусульманскѳј релігіјајас, велѳдѳны, мыј став мірсѳ лѳѳѳдіс јѳн да му вылас став лѳѳмторјыс мунѳ јѳн щѳктѳм сѳртѳ.

Јудејскѳј релігіја велѳдѳ, мыј медыжыд торјыс мортыслѳн—кывзыны јѳнлыг. Јудејскѳј релігіја сѳзжѳ велѳдѳ: раѳејтѳј ассыныд врагјастѳ, раѳејтѳј матысатѳ, кѳѳ і најѳ експлоататорјас. Јудејскѳј сѳващеннѳј нигајас—тора да талмуд—сѳ мыј щѳктѳны ужалыг јѳзлы: „запрѳщается бедному наемнику красть рабочее время у хозяина“, „Сын должен чтить своего отца, а слуга—господина своего“. Тора щѳктѳ раблы раѳејтны ассыс кѳѳаінесѳ, медѳн

ужалыг робочöйлы, јонжыка ужавны експлоататор вы-
лö. Ми адчылим, мыј тајöс-жö вöчны велöдöны хри-
стианскöй да мусульманскöй религијас. „Кто бережет
господина своего, тот будет в чести“,—виставсö со-
ломон притчаын (XXVII. гл. 18 ст.). Мед ескö ужалыг
јöз ез шыбытны властсö експлоататорјаслыг, мед ес-
кö најö ез тöждыны буржык олöм вöсна, јудејскöй
религија висталö налы: „зачем вам искать лучшей
жизни? Уповайте на бога. Он вам за ваши страда-
нья воздаст“. Тајö сещöм жö лок заповед терпитöм
да врагјасöс радејтöм јылыг, кодöс ми адчылим хри-
стианствоын. Выводыг татыг тащöм: јудејскöй рели-
гијаыг, став асласзаповедјаснас да велöдöмјаснас ужа-
лыг јöзлы вöчö доктор, а експлоататорјаслы вöчö
бур.

Кіјевса јудејскöй раввин Алемковскöй (пыр зіліс пöдтвын реглаујационнöй кы-
пöдчöмјас) Миколај II-ј сарöс встречајтö Кіјевын 1911-д воö.

Іудејскөј релігіја отсасө експлоататорјаслы

Револутсіјааң Россіјаын іудејскөј вічко, кызі-і ставыс мукөдыс, отсалс сарскөј властлы. Раввіңјас (іудејскөј попјас) вөлі індалоны полтсіјалы револутсіонерјасөс. Сы-пыд-ді најө вөлі бостөны полтсіјалыс коңінјас. Таңі-жө вөлі вөчөны і мукөд релігіјаса попјас. Іудејскөј релігіја велөдө вөлі кывзыны сарскөј властлыс, сыдор сулавны, да оз щөкты вөлі паныд сұвтны. Сінагогјасын, кызі-і вічкөјасын, лыд-дөны вөлі молітвајас сар вөсна.

Раввіңјас быд ногыс саркөдісны јенлы ескысјасөс револутсіја ужнуөдөмыс. Свјашпеннөј пісаннө выдө ыстысөмөң раввіңјас вөлі оз щөктыны вермасы царізмкөд.

Іудејскөј релігіја јенлы ескысјаслы вісталө, мыј став іудејјасыс—вокјас, мусульманјаслөң релігіја велөдө: „став мусульманаыс—вокјас“, хрістіанскөј велөдө: „став хрістіанаыс—вокјас“. Кодлы тајө колө? Іудеј-робочөј да іудеј-буржуј збыл өмөј лөоны вокјасөң? Мусульманің крестанің — мусульманің князлы вермас өмөј вокөң лоны? Тајө абу вескыд. Зев гө-гөрвоана, мыј тајө заповедјасыс сөмын отсалөны експлоататорјаслы релігіја отсалөмөң кутны аскабырас робочөјјасөс да крестанаөс. Став заповедјасыс да велөдөмыс іудејскөј релігіјалөң, кызі-і хрістіанскөј да мусульманскөј релігіјаслөң, тујанаөс да коланаөс сөмын експлоататорјаслы.

Буржуазнөј государствојасын раввіңјас өні-на отсасөны капіталлы. Польшаын бөрјысөгөң (1928 воын) раввіңјас корөны вөлі јенлы ескыс јеврејјасөс сұвтны генерал-фашист Пілсудскіј правітельство дор. Быд государствоын раввіңјас отсасөны СССР-өс „помөјөң кіскавы“, јөз өін воңас уекөдны.

Ламаѝзм

Ламаѝзм паскалѝма Калмытскѝј Автономнѝј областын, Бурато-Монголскѝј республикаын, кодјас пырѝны РСФСР-ѝ да СССР сажын—Монголијаын, Тѝбетын да мукѝд странајасын. Ламаѝзм ескѝ, мыј инѝјаса царевѝч Таотама вѝлі божествоѝн да инѝіс јѝзлы мездан тујсѝ. Таотама нѝм дѝнѝ ламаѝстјас содтѝны „будда“ кыв, мыј лоѝ „просветленнѝј“, кыѝ і хрѝстіана Ісус нѝм дѝнѝ содтѝны хрѝстос (помазанѝк). Преданѝѝ вѝсталѝм сертѝ, Будда лоѝма, кыѝ і хрѝстос непорочнѝја—мамыс сылѝн сарѝтса Мајја адзылѝма вѝт, секи сылы вѝсталѝсны сѝктѝм јывеыс. Сарѝвѝч, бытѝѝкѝ, ічѝтсѝнѝс торјалѝма вѝлі суелунѝн, ныщѝіс гортсѝс, кутѝс велѝдны јѝзсѝ олѝмсѝс вешјыны, дѝмон Мараѝн уна сѝкыдтор да іскушенѝѝ адзыліс, кодѝ вѝлѝм кѝсјѝ сѝтны сылы муывеыс став сарствојассѝ, вѝлісны сылѝн велѝдчысјас. Будда олѝм јылыс вѝсталѝмыс Ісус-хрѝстос олѝмкод-жѝ. Тащѝм-жѝ ѝткоѝасѝм ем велѝдѝмас: Будда вѝсталѝмјасын бытѝѝ-пѝ емѝс кывјас: „бодрствуйте, братья“. Тащѝм-жѝ кывјас емѝс јевангѝлјѝјасын (Лука, ХХІ глава, 36 ст. Марк, ХІІІ глава, 33 ст. да мукѝд).

Јѝзлыс став ужѝѝ ламаѝзм торјѝдѝ бурѝ да лѝкѝ. „Умиротворѝние враждующѝх“ лыѝѝысѝ медбурторјѝн. Мыј збылвылас „умиροтворѝние враждующѝх“—ыс лоѝ? Збылвылас сѝјѝ лоѝ классѝвѝј общество условјѝјасын револѝтсѝоннѝј вермасѝмсѝ сажѝдѝм, ассыныс врајассѝ терпѝтны да раѝѝѝтны ужалыс јѝзѝс корѝм. Ламаѝстјаслѝн „умиροтворѝние враждующѝх“ збылвылас нѝнѝмѝн оз торјав хрѝстіанскѝј да јудѝѝскѝј заповѝѝјасыс: „любите врагов“.

Ламаѝзм велѝдѝ, мыј мортѝслѝн олѝмыс зѝв сѝкыд, сыыс мездысны позѝ сѝмын став кѝсјѝмјассѝ пѝдтѝмѝн. Ужалыс јѝзлыс став кѝсјѝмјассѝ пѝдтѝмыс, сѝјѝ лоѝ буржык олѝм вѝсна вермасѝмыс дугдыны корѝм.

Ламајас—эксплоататорјас

Ламаизм велөдө, јенлы быд ескыелөн пө колдолоны дінас „бур јорт“, коді інае сылы вескыд тујсөкыдторјые петны, а тащөм „бур јортнае“ вермас лоны сөмын лама. Ламајас (манајас) олөны манастирјасын. Најө олөны гөтрастөг да оз еүјөсыны мірскөј фелөас. Збылвылө најө тајө правілө куҗаыс ниті оз овны. Јенлы ескые шыасө ламајас діно јуасөмјасөн, кор петны тујө, мыј сетны нисө выл чужые кагалы, кычі чебны кулысөс, кодөс боетны асылыс гөтыр пыфди да уна мукөдтор сылы лөб јуасны ламалыс. Тајө став пыфдыс сіјө мынтө ламајаслы да манастирјаслы. Ламајас паскыда нуөдөны скөтөс „вежөдөм“; ламаас висталөм серті тајө-пө віңө скөтөс кулөмыс. Вежөдөм пыфди скөтвиңыс сетө ламалы вөв, мөс лөбө меж. Ламајас щөщ нуөдөны вісөјејас понда молітва лыфдөм. Мортыс-кө чорыда вісөма лыфдысөмөыс вісөелыс боетөны нөшты јын ембурсө.

Ламаизм, кычі-і став религіјасыс, сулалө експлоататорјас дор, отсалө кутны налыс властсө гөлскөт вісөјејас вылын. Ламаизм отсасіс јежыдјаслы Сөвет власткөд вермасөмын. Гражданскөј ројна дырјі Забайкалјын Сөвет властлы паныд коасасіс атаман Семенов. Сылы быдногыс отсалісны Буратскөј ламајас. Сің-жө најө отсалісны белогвардејеч-барон Унгернлы, коді дыр-жө коасасіс Сөвет властлы паныд.

Ламаистскөј духовенство пыр сулаліс дај сулалө озырјас да кңаңјас дор. СССР-ын најө оз бөрө колтчыны револутсіјалы паныда пропаганда нуөдөмыс. 1927-д вога мајтөлысын Бурјато-Монголскөј автономној областын суд відлаліс ламајаслыс фелө, кодјас уна вочөж нуөдісны револутсіјалы паныда пропаганда, оз щөктыны вөлі јенлы ескыејасөс вот мынтыны, кы өдісны јөзсө сөвет властлы паныд.

Ставгыс татые тыдалѳ, мыҗ ламаизм, кыңи-и му-сулманство, јудејство, христѳанство-да, вѳчѳны бурсѳ сѳмын експлоататорјаслы.

Став релиҗијасыс сулалѳны експлоататорјас дор

Јѳз обществоын ролыс релиҗијалѳн ѳтчама. Быд странаын, СССР-ын кыңи, вескѳдлѳны експлоататор-јас, быд странаын ужалыс јѳзѳс увтыртѳны. Мездые-ны налыс став боетчылѳмсѳ пѳдтѳны лыҗлѳмјасѳн, турмајасѳн, пыткајасѳн. Кодлы-нѳ отсалѳны классѳ, вѳј тышкын релиҗијас—мырсыејаслы аҗи експлоата-торјаслы? Ми аҗылым-нын, мыҗ став релиҗијасыс отса-сѳны експлоататорјаслы; оз леҗны ужалыс јѳзѳс вер-масны ас мез вѳснаыс сы вѳсна, мыҗ бытѳѳ сѳјѳн лѳѳ вужѳма јенлыс заповед-јассѳ, корѳны радејтны ассы-ныс враҗассѳ. Став релиҗијасыс шубны ужалыс јѳз-лы: мыҗла тѳјанлы мѳвпавны аскѳа лун јылыс, мыҗла тѳјанлы корѳны бурҗык олѳмсѳ, виҗѳдлѳј јенежын ле-балыс пѳткајас вылѳ, најѳ оз кѳҗны нѳ, вундыны-нѳ, ѳ пѳтѳс. Став релиҗијасыс велѳдѳны јенлы ескыејас-те, мыҗ став сѳкыдлунгыс налы лѳѳ мынтѳма кулѳм ѳѳраныс. Тајѳн најѳ отсалѳны кутны му вылын капи-аалистјаслыс ыҗыдалѳмсѳ, кѳсјысѳны ужалыс јѳзлы лѳсыд олѳм кулѳм бѳрас.

Релиҗија ас сорнија јѳзѳс мѳда-мѳд вылѳ лѳкѳдѳ

Быд релиҗија велѳдѳ ассыс ескыејассѳ: ен кут некушѳм јѳтѳд мѳд релиҗијалы ескые јѳзкѳд. Тајѳн ре-лиҗија чѳнтѳ ужалыс јѳзлыс вынсѳ, оз леҗ ѳтувтчыны ставмувывса робѳчѳј да крестѳаналы аслыныс мезлун корѳм вѳсна вермасны.

Быд релиҗија щѳктѳ аслас ескыејаслы, мед најѳ ез лыстны ескыны мукѳд јенјаслы. „Нет бога, кроме бога, и Магомет пророк его“, велѳдѳ мусульманскѳј

релігія. „Не ищи себе других богов“, велөдө іудейскөй релігія. „Христианство—истинная религия,“ велөдө хрістіанскөй вічко. Быд релігія ассө лыддө медбурөн, мукөд релігіялы ескыејассө лыддө басурманјасөн, пејјасөн, кодјасө колө мустөмтны. Тајөн најө уеөддөны өтї ассорнїа јөзөс (натсіональностөс) мөд ассорнїа јөз вылө. Та јылыс зев бура неткөдмасны улынжык вайөдлөм прїмерјас.

Мыј лоө паңісламїзм

Ужалыс јөзлыс вынсө торјөдлөм куҗа мусульманскөй муллајаслөн ем велөдөм, кодї шусө „паңісламїзмөн“. Тајө велөдөм куҗаыс быд мусульмаңін—вок мөд мусульмаңінлы. Тајө лоө, мыј мусульмаңін—крестанїн—вок мусульмаңін—помещїклөн, мыј мусульмана ужалыс јөзлыс оз поҗ дај грек вермасны аслас буржујјаскөд да помещїкјаскөд сөмын сы вөсна, мыј најө мусульмана. Тајө велөдөм сертїыс став мусульманаыс—вокјас, паңісламїстјас лыддөны коланаөн лөсөдны став мусульманаыслыс госуларственнөј сојуз, классјас торјөдтөг. Кодыр капїталөс вермөм могыс колө став увтыртөм да мырсыс војтырлы, став ассорнїа јөзлыс өтүвтчыны. Паңісла мїзм лыддө коланаөн став мусульманаыс лөсөдны сојуз: пролетарїјјасыс і буржујјасыс. Сөрт, тајө сө мын торјөдлө вынсө ужалыс јөзлыс. Сотсіалїзм течан уҗ буржыка нуөдөм куҗа СССР-ын колө став ассор нїа јөзыслөн топыд сојуз. Мусульманскөй релігія, кызі-ї быд релігія, сїнө мөдарө—зілө пазөдны сїјө со јүзсө.

Сїонїзм

Мї вісталїм-нїн, мыј јїудейскөй релігія, кызі-ї мукөд релігіјајас, ассыс ескыејассө оз шөкты ескыны мукөд релігіјајаслы. Сїјө лыддө Іјудейскөй релігіјасө медвескыдөн, а мукөдсө—тујтөмөн—ылөдланөн.

Мед ескѡ вештыны іеврејскѡј робочѡјјасѡс ре-
волуцїа уж нуѡдѡмые, сїонїстїас проповедунѡны
став іеврејјасѡ селїтны Палестїнаѡ да сенї лѡсѡд-
ны ассывые іеврејскѡј государство. Сїонїзм торїѡдлѡ
пролетарїїјаслые вынсѡ, зїлѡ вештыны најѡс бокѡ
револуцїа дор сулалѡмые да револуцїоннѡј уж нуѡ-
дѡмые Палестїнаас сїнаїзм—англїјаса імперїалїст-
їаслѡн еврејјаскѡд да арабїаскѡд вермасан бружѡб.
Іудејскѡј релїгїа, кычї-ї муѡд релїгїајас, лѡѡ
бружѡбѡн ужалые јѡзлые вынсѡ торїѡдлѡмын. Јев-
рејса тсерковнїкїас—раввїнїас—отсасѡны сїнаїзмлы.

Россе́йяын сар дыреа правітелство, православнōй вічко отсаломн, вōлі уеодō рочјасѳс јеврејјас вылō (Тажō шусѳ антисемітізм). Тајѳс сажōдѳм вѳсна вѳлі вісталѳны, мыј јеврејјас „нехрістјас“, најѳ оз ескыны хрістіанскѳј релігіјалы, бытѳткѳ распінајтісны хрістосѳс, кѳ ескѳ-і хрістосыс некор ез вѳвлы. Кодлы тајѳ уеодѳмыс кѳлѳ? Царізмлы да буржујјаслы кодјас вѳлі тајѳ уеодѳмѳсѳ нуѳдѳны ужалыс јѳзлыс револутсіја вынсѳ чінтѳм могыс. Вегіг-і ѳні Сѳвет властлѳн врагјас некыз-нѳн оз вермыны вынтѳммѳдны мїјанлыс СССР ѳс да, вылыс бостчісны нуѳдны јев-

рејјаслы паныда уеөдөмсө,—паскөдөны антисемитизм. Совет республикалөн, социализм течөмлөн врагјас гусөникөн кутисны нуөдны сорнијас јеврејјасөс өтдөртөм могыс. Дөрт, мијан врагјас-кө вермасны асорнија јөз костын лөгалөмсө көзны-паскөдны,—сјө вермас вынтөммөдны СССР-өс. Оз ков вунөдны—СССР-ын олоны 100 сикас сајас асқыва јөз. На костын лөгалөмыс да вензөмыс омөлтчөдіс да пукылтас ескө СССР-өс. Тајөс-і көсјөны мијан врагјас. Та вөсна-і најө нуөдөны антисемитизм нога пропаганданысө. Тані християнскөј релігіја сј-жө отсасө капиталлы, кыці-і мукөд релігіјас.

Ужалыс јөзлыс револютсја вын чинтан тащөм-торјасө буржуазја зилө нуөдны быд странаын.

Индјаын англіјаса властјас уеөдөны индујасөс мусульмана вылө, Америкаын—јечыдјасөс негрјас вылө. Ставыс тајө вөчөс сы вөсна, мед ескө чинтыны револютсјалыс вынсө.

Релігіја—өружјө СССР-лы паныда вермасөмын

Ставмывывса капиталистјас пиннысө јірөны Совет государство вылө, нуөдөны мијанкөд вермасөм, көсјөны пөдтыны. Мыјыс? Сыыс, мыј мијан властыс робочөјјас да крестана кын. Сыыс, мыј мі течам социализм. Буржуазја полө, мыј мукөд государствојаыс робочөјјас вөтчасны мијан бөреа. Со мыј вөсна сјө зилө пөдтыны-пазөдны СССР-өс. Капиталистјас сј-жө көсјөны бөстны аскіаныс рөч мунымөс, мијанлыс озырлуннымөс. Заграницаын мијанлы паныда вермасөмас вичкоыд јона отсасө. Став релігіјаыс өтүвтчө СССР-лы паныда вермасөмын. Англіјаса (Англіјаас ыжыдалыс) вичко отсасө сарскөј белогвардејеч-монархистјаслы, кодјас көсјөны пукөдны Россіјаө трон вылө сарөс. Римскөј Папа отсалө россіјаыс пышјыс

контрреволюционерјаслы, кодјас котыртчѝны мѝжанкѝд вермасны. Јудејскѝ раввинјас, баптистјаслѝн сојузјас дај муывса релѝгіѝзнѝј став котыртчѝмјасыс, став вѝчкојасыс, став релѝгіјаса попјасыс отсасѝны СССР-лы паныда војна панѝмын. Најѝ вѝчкоаныс лыѝѝѝны Сѝвет властлы паныда проповедјас да чуксалѝны јенлы ескысјасѝс сувтны СССР-лы паныд. Мѝжан врагјас пѝвсын, кыѝ-і граждaнскѝј војна дырјѝ вѝлісны, ѝні емѝе пѝдраснѝка попјас, раввинјас, кеензјас, муллајас, кодјас ѝтутчѝмаѝе вермасны СССР-кѝд.

Татыс позѝ вѝчны вывод, мыј став релѝгіјасыс отсасѝны капѝталлы, став релѝгіјаса церковнѝкјас выннысѝ пуктѝны рабство да експлоататѝја дѝрјѝм выдѝ. Сѝѝкѝ, став релѝгіјасыс ворсѝны ѝтсама рѝл јѝз обществоын. Робочѝјлы да крестаналы став релѝгіјасыс лѝкѝе, ставныс најѝ торкѝны буржык олѝм перјѝмлы.

Јенлы ескѝмкѝд паныда вермасѝм

Быд капѝталист госуѝдарствоын, кыѝ-і СССР-ын, јенлы ескысјас кынѝі, емѝе безбожнѝкјас. Сетчѝс рѝбочѝј да крестана кежѝны-жѝ јен верасыд. Прѝлетариатлѝн безбожнѝк сојузјас емѝе уна госуѝдарствоын. Најѝ вермасѝны јѝјтѝдлан релѝгіјаѝе бырѝдѝм вѝсна, вѝставлѝны ужалыс јѝзлы релѝгіјалыс лѝоклунсѝ. Заграницаын безбожнѝкјас сојузјасын сулалѝны уна со сурс морт. Германѝјаын „союз пролетарских свободномыслящих“ ѝтутчѝмын — 600.000 шѝлен сајас, Чехословакѝјаын куѝм сојузын сулалѝны 30 000 морт сајас. Безбожнѝкјаслѝн котыртчѝмјас емѝе да нѝјаын, Белѝгѝјаын, Војвыв Америкaын, Пѝлшаын, Австрѝјаын, Франтѝјаын да мукѝд госуѝдарствојасын. Прѝлетарскѝј безбожнѝкјаслѝн став сојузјасыс ѝтутчѝны Интернатѝиѝналѝ (международный союз пролетарских свободномыслящих). Сетчѝ щѝщ пырѝ-і СССР-са Воѝнствујущѝј Безбожнѝкјаслѝн Сојуз.

СССР-ын јенлы ескөмкөд вермасан пропаганда нүдөчө став религіјажасылы паныд, быд ассорңия јөз пөвсын. Леңөһны јенлы ескөмкөд вермасан журнал-јас — тотара, уңбекјас, башкірјас, армјанјас, украинаса кыв вылын. Јенлы ескөмкөд вермасөм куңа, учебник-јас леңөма немөчјас, јеврејјас, полакјас, тотара, чувашјас, маріјса да мүкөд кывјас вылын. Безбожњик-јаслөһ сојузјасыс өмөсө быд ассорңия јөз пөвсын, кодјас бура-ңин нүдөһны ассыныс уңнысө.

Став государствојасса безбожњикјасыс нүдөһны вермасөмсө быд религіякөд. Мыј вөсна? Сы вөсна, мыј став религіјажасыс торкалөһны мыреыјаслы да увтыртөмјаслы мөзлун перјөһмын. Безбожњикјас вермасөһны быд религіякөд. Оз вөһны на костын һекуңцөм торјөдөм. Көт кыңи религіјаыс ез шуыс, көт куңцөм сылөһ обрадјасыс да празнујтөмыс, — быд религіја торкө путкылтны му вылыс озырјаслыс важ нога строј, быд религіја торкө выл, бур өлөм лөсөдөһмы.

Јуасөмјас

1. Кодлы бурсө вайө христјанскөј да јудејскөј велөдөһ врагөс радејтөм, терпјтөм да лаңтөһн өлөм јылыс?

2. Кыңи став религіјажасыс виңөдөһны уңалыс јөз вылө.

3. Мыј лөкторјыс уңалыс јөзлы мусульманскөј религіјаын?

4. Куңцөм һөгөһ эксплоатјрујтөһны ламајас бурат-јасөс да калмыкјасөс?

5. Мыјын лөкторјыс уңалыс јөзлы јудејскөј религіјаын?

6. Кодлы бурсө вайө религіјажаслөһ торјалөһмыс?

7. Öтүвтөһны алы торјөдөһны вынсө уңалыс јөзлыс религіјажас?

8. Ем-ө уңалыс мортлы торјалөһмыс религіјажас костын?

9. Мыла безбожѳикјас нуѳѳѳны вермасѳмѳѳ став
еѳкас релѳгѳјјасыскѳѳ?

10. Кодјаслы отсаслѳсны муллајас, раввинјас да
попјас граждѳанскѳј војна дырјѳ?

тиворечiйдас): ыти јевангелјдас христос јылыс вiсталоны ытигор, а мукдјас—мддор. Торјаломыс уна вeгиг јевангелјдса торја јукдјасын торјон бостомон.

Јевангелјдаслон торјаломыс

Бостам кот христос лoм јылыс. Кык јевангелјо—Матфеј (I-d глава) да Лука (III-d глава) лыддoны, мыј сiјо—сарскoј сeмјасы, iудејскoј сар davidлoн потомок да паскыда iндoны рoд мунoм јывeыс. Маркoн гијoм јевангелјо сы јылыс вiстало мoдарo: бытoкo сылoн абу вoвлoма нeкущoм рoд-ни плeмјa; сiјo важса oлoм јылыс нiнoм он вермы тoдмaвны. Јевангелјдас пыщeыс нoлoдыс—Ioаннлoн—I-d главын сыјылыс шуo, мыј сiјo пoртчoма морт нoга јeнмo. Тајo нoл јевангелјо пыщeыс кущoм-нo јевангелјо вiстало вeскыда? Тащoм-жo торјалoм лoб јевангелјдас кoстын, мi-кo oртчoдам аскoстаныс христoслыс рoд мунoм јылыс вiсталоmco Матфејлыс (I-d глава) да Лукалыс (III-d глава). Тајo рoд мунoм јывeыс мi торјалoмco вaјoддам coмын davidoз, вoзoco кыкнан јевангелјoыс бiблeјскoј сар рoд јывeыс coмын сeтoны нiмпac-да. Мeд eскo буржыка вaјoддыны кыкнан рoд јывeыс, мi тeчaм oтнoгoн—пiсaнныс батoзыс (кызи-и Лукасан јевангелјoын). Исус-христос рoд јылыс пoкoлeннo лыд нyoмco Матфејсан јевангелјо бoстo Авраамсан да нyoдo сiјoс Ioсiфoз. Лыддo 42 (вeккыджыка лoб шуoма 41—та јылыс вiсталам улынжык) пoкoлeннo; Лукасан јевангелјо Ioсiфсан Adamoз лыддo 74 пoкoлeннo, такoд щoщ, Лука сepтi, Adam да Ioсiф кoстын пeтo 54 пoкoлeннo.

Христoслoн рoд мунoмыс Матфејсан јевангелјо сepтi (I-d глава)

1. Ioсiф	3. Матфан	5. Јeмiуд
2. Иaкoв	4. Јeлeазар	6. Axим

7. Садок	14. Иоаким	21. Озїя
8. Азор	15. Иосїя	22. Иорам
9. Јельяким	16. Амон	23. Иосафат
10. Авїјуд	17. Манаїя	24. Аса
11. Зоровавель	18. Језекија	25. Авїя
12. Салафиїл	19. Ахаз	26. Ровоам
13. Іјехонїя	20. Иоафам	27. Соломон
		28. david.

Христослөн рөд мунөмыс Лукасан јевангелјө серті (III-d глава)

1. Иосїф	15. Семїј	29. Елїзер
2. Ілїј	16. Иосїф	30. Иорим
3. Матфат	17. Іуда	31. Матфат
4. Левїј	18. Ионан	32. Левїј
5. Мелхїј	19. Рїс	33. Гїмсон
6. Јаннај	20. Зоровавель	34. Іуда
7. Иосїф	21. Салафиїл	35. Иосїф
8. Матафиј	22. Нїріј	36. Иоанн
9. Амос	23. Мелхїј	37. Јельяким
10. Наум	24. Addij	38. Мелїј
11. Јеслім	25. Косам	39. Маїнан
12. Наггеј	26. Јелмод	40. Матафиј
13. Мааф	27. Ір	41. Нафан
14. Матафиј	28. Иосї	42. david

Вїзөдлөј тајө нїмјас вылас: унаө сенї өтчамаыс өм кыкван јевангелјө костас? Весїг торја јөзјас ку-ча, кодјас јылыс бїблїяын щөкыда катывлысө, јевангїлјөјас абу өткода гїжөмаөс. Матфеј серті христослөн медматыса рөдыс david бөрын—Соломон, а Лука серті—Нафан. david да іисус костын Матфеј серті—28 поколеньнө, а Лука серті—42; Авраам да Иосїф костын, кычі мї інділім, Матфеј серті—41 поколеньнө, а Лука серті—54. Мынө татыс артмө? өд вїчкыд велөдө, мы јевангелјөјасө гїжісны бого-

вдохновеннѳ јѳз. Сѳмын секи артмѳ, мыј сватѳј ду-
хыс Лукалы вѳставлѳгѳн вунѳдіс, мыј вѳставліс Марк-
лы. Јенлы ескысјаслы быт лоѳ шуны, лѳбѳ јевангел-
јѳјасас јуѳрјассѳ абу вескыда гѳжѳма, лѳбѳ сватѳј дух-
лѳн јурвежерыс вѳлѳма абу чѳк кутѳда.

Мукѳджас індѳны, мыј тані вайѳдѳма хрістослыс
рѳд мунѳмсѳ кык боксаң: ѳтыс—батсаңыс, мѳдыс—
мамсаңыс. Сіңкѳ вѳчыкыд ачыс аслыс паныд мунѳ—
хрістослѳн мамыс—Марја—ез ѳд вѳв Іосѳлѳн, а Іѳ-
акім да Анналѳн. Тајѳ мѳеңнѳсѳ, мыј бытѳтѳкѳ рѳд-
мунѳмсѳ вайѳдѳма батсаңыс да мамсаңыс, кыкнан
јевангелјѳыс опровергајтѳны: најѳ зев гѳгѳрвоана
шуѳны, мыј рѳдсѳ бостѳны сѳмын бағладорсаңныс.
Нѳшта емѳ і мукѳд торјалѳмјас јевангелјѳјасын:
хрістослыс батсѳ Іосѳѳс лыдѳгѳн кыкнан јевангел-
јѳыс ѳтцѳщ лыдѳѳны хрітоссѳ „сыном божиим“.
Кодлѳн-нѳ сіјѳ вѳлі пінас: Іосѳлѳн алы јенлѳн? Тор-
јалѳмјасыд јевангелјѳјасад зев уна.

Мыј јевангелјѳјасын оз збыл (історіческѳј), а на-
рѳшнѳ лѳеѳдѳмторјас јылыс вѳставсѳ, поѳгѳгѳрвоны
Матфејсаң јевангелјѳса 1-д глава лыдѳгѳн: „Сің-кѳ,
став рѳдыс: Авраамсаң да давідѳз—даснѳл; давідсаң
да Вавѳлонѳ мунтѳз—даснѳл; да Вавѳлонѳ мунѳмсаң
да Хрітѳсѳз—даснѳл“. Медвоз тајѳ вѳтавлѳмыс тор-
јалѳ 2—16 д етѳкјасыс. Лыдѳѳј 2—16-д етѳкјасын
вайѳдѳлѳм поколеннѳјаслыс лыдсѳ—лоѳ 41, а 17-д
етѳк сѳртѳ колѳ лоны 42. Сесса тані зѳлѳма быдлаын
лѳеѳдны 14 поколеннѳ. Тајѳ лыдпасыслы (7×2) ескѳ-
ны важса вавѳлонаңѳ; најѳ вѳлі секи ескѳны шонділы,
тѳлыслы, плачѳтајаслы-да, а планѳтајассыс тѳдѳны
вѳлі сѳмын вѳтѳс (ставыс—7). Вавѳлонаңалыс тајѳ
ескѳмсѳ возѳ нүѳдісны важ јеврејјас, а налыс бостѳс-
ны Матфејсаң јевангелјѳ гѳжысјас.

Уна торајлѳм-на јевангелјѳјасыс поѳгѳ адзыны
хрітос чужанін јылыс, сіјѳ ічѳт дырса олѳм јылыс
да Іисус хрітос став олѳм јывсыс. Сің ѳтѳ јеван-

гелјөјас ебрти артмө, мыј Ісус христос чужіе ічөтік, Віфлејем ыма карын, јерусалім бердын, а мукөд јевангелјөјасын гіжөма Ісус јылые кызі Назаретын пыр олые јылые. Јевангелјөјаслөн торјалөмыс нөшта codö сіјөн, мыј Назаретыс 1900 во сажын, кущөм кадө ычко індө христослые олөмсө, ез-на вөв. Тајө карыс лоі јона сорөнжык.

Кущөма торјалөны Ісус олөм јылые јевангелјөјасса віетјас, сещөма жө торјалө сылөн велөдөмые. Отылаын јевангелјөјасын шусө, мыј сіјө велөдө не-паныдасын локтрлы, радејтны, прөетітны; мукөдла-ын бара-жө ачыс шуө, мыј му вылө ме ег вај мір, а ваі меч. Кодлы ескыны: велөдіс-ө христос радејтны, ваіс-ө мірсө му вылас, алі меч ваіс?

Історіја да географіја боксаң торксөмјас јевангелјөјасын

Нөшта-на торјалөмыс тыдөвтчас, мі-кө вічөдлам јевангелјөјасын ывлавывса петкөдлөм (опісаніјө) вы-лө—көні христосыс вөлөма, кыті ветлөма, кущөм ыв-лавыв серпасыс, жівотнөјјасыс, кодјасөс сіјө вайөдлө аслас прітчајасын.

Бостам көт јевангелјөын петкөдлөм ывлавыв сер-пасө. Палестіна, кыз мі төдам, лунывв страна. Се-ні кліматыс жар. Сені быдмөны аслыс еікас пујас—палмајас, кодјас вермөны быдмыны сөмын вывті шо-ныд местајасын. На пыщкыс медеа јона паскалөма фініковөј палма. Сіјө сетчөс еіктса олыелы овмөсас сещөм-жө бур сетө, кызі-і міјанлы су, шобді лібө шабді: палмаыс најөс вердө і пастөдө. Христос-кө збыл оліс да віставліс проповедјастө да прітчајасө тајө страна-са олыејаслы, кущөм-нө ескө пу, палма кынзі, буршык вөлі бостны сылы прімерјас вылө?

Јевангелјојасын гиџом христос аслас притчајасын бое-
тѳ прімер ныдди сы кадын Палестінаын быдмѳмтор-
јас—виноград да су, сѳмын нинѳм оз казтыв фініко-
вѳј палма жылыс. Казтылѳма-ѳ јевангелјојасын кѳѳ
ѳтчыд фініковѳј палма жылыс, шојтчылісны ез кѳѳ
ѳтчыд христос да сылѳн велѳдчысјасыс фініковѳј пал-
ма улын, кытјасті ветлѳдліс, (јевангелјејасын гиџом
серті), христос? Абу. Та вѳсна-і мѳвпавсѳ, ез-ѳ јеван-
гелјојас гиҗысјас овны Палестінасан зев ылын? Најѳ
весіг оз тѳдны, кушѳм пѳлза вајан быдманторјас емѳс
сіјѳ странаас. Палестінаса ывлавыс серпасјас тѳдтѳм-
сѳ нѳшта вѳсталѳ сіјѳ, мыј јевангелјојасса притчајасын
гиџѳмаѳс сѳщѳм быдманторјас, кодјасѳс весіг он адзы
му вывсыс. Прімер: јевангелјѳс ѳті притчаын гиџѳма,
кыҕи горчитса кѳјдысыс быдміс зѳн пу (јевангелјѳ
Лукалѳн XIII-d глава, 19-d ѳтік). Та жылыс гиҗысыс,
буракѳ, вѳлі оз тѳд, мыј горчитса быдтасыс овлѳ сѳ-
мын кануста ыжда.

Таҕи-жѳ поҕѳ вѳставны јевангелјојасын вѳсталан
Палестінаын олыс жѳвѳтнѳјјас жылыс. Јевангелјојас-
ын гиџѳны сѳщѳм жѳвѳтнѳјјас жылыс, кодјас сіјѳ кра-
јас абуѳс: шуам порејас. Сетчѳс олысјас ез сѳјлыны
поре јайтѳ, сы вѳсна ез-і вѳзлыны дај ѳні оз вѳзны
порејастѳ. А јевангелјојасса вѳстјасын, кѳѳ шуам
бесјасѳс вѳтлѳм жылыс вѳстын, вѳставсѳ зевгырыс порѳ-
табун жылыс, да табунјас-пѳ сѳщѳм гырысѳс, кодјасѳс
ѳні он адзѳ нѳтѳі порѳ вѳзысјлыс. Јевангелјојасса
вѳстјасын індѳма петук жылыс, кодѳ, бытѳтѳкѳ, аслас
чуксасѳмѳн садмѳдѳ апостол Петрлыс сѳвестсѳ. Кодѳ
та жылыс гиҗіс јевангелјѳс, абу вѳлѳм тѳдса сы кад-
са (1900 во сажын) палестінаса правјасѳн да обы-
чажјасѳн. Сіјѳ оз вѳлѳм тѳд, мыј јеврејјаслы вѳлі по-
ҕѳ вѳзны вѳчко дінын сѳмын гулуѳс. А јевангелјѳын
гиџѳмаѳс—петук сылѳ јеврејскѳј правосвјашценнѳк
ордын. Тајѳ лѳны ез вермы, правосвјашценнѳкыс
ѳліс вѳчко дінын-да, кѳні петуксѳ вѳзны вѳлі оз поҕѳ.

Кызі лоі мојдкыв Назарет кар жылыс

Јевангелістјаслөн Палестіна төдтөмыс, кушөм сјјө вөлі 1900 во сажын, тыдалө нөшта сыыс, мыј најө індөны тајө странаыс сещөм карјас, кодјас сјјө кадын сені ез вөвны. Шуам, Назарет кар. Тајө карсө вөчлісны бөрынжык, кор хрістіанскөј релігіјаыс лоі-һін ыжыдалан релігіјаөн. 1900 воын Палестінаын вөлыс карјаслөн коллі епісok, кодөс вөчліс секса јеврејскөј өті пісатель Іосіф Флавіј. Сјјө епісokас Назарет карыс абу. Збыл вылас сені, тыдалө, лоі тащөмтор, коді вайөдіс јевангелістјасөс торкөсмө. Јона-на воҗ хрістіанствооҗ јеврејјаслөн вөлі назарітанскөј торја секта. Тајө вөлісны јеврејса аснога манақјас. Налөн вөлі ескөм, мыј мездыс, код ногөн бөрынжык лоісны віетјас Іісус-Хрістос жылыс, быттөкө, локтас најө пышкыс. Медвоҗа хрістіана ескісны тајө віетыслы да шуісны, мыј Іісус лоө назарејјас пөвсыс. Јевангелјөјас гіжысјас вөлісны сещөм ылынөс Палестінаыс да сјјө кадыс, код жылыс најө гіжісны да омөла сы жылыс төдісны, назареј кывсө шуісны кар һімөн.

Таҗі чужі мојдкыв сөкі вөвтөм Назарет кар жылыс. Тајө сещөм-жө лоө: шуөны-кө өті морт жылыс сјјө-пө „манақ“, кодкө сы жылыс кывліс-да шуны кутіс, сјјө-пө кушөмкө Монахја карыс.

Став тајө віеталөмыс мі воам выводө, мыј јевангелјөјас лөсөдысјасөс мі һінөм вьлө ог вермөј лыддыны хрістоскөд ветлысјасөн, весіг сјјө кадын олысјасөн, кушөм кадө најө індөны Іісусыслыс олөмсө. Тајө мојдјасыс сіҗ-жө віеталөны, мыј јевангелјөјасөс һекыҗі оз поҗ шуны збыл жылыс віставлан һыгајасөн.

Кыѣи лоісны јевангелјѡјас

Онѣ јевангелјѡјас лоѡмлѡн історіаыс бура тѡдса наукалы. Тајѡ ѱол ѱігаыс абу ѱол мортлѡн гіжѡм, а быдсама мојд чукѡрјас, јенјас да мудретејас јылыс ескѡмјас, кодјас, ескыејас мѡвпалѡм сертѣ, лѡктісны мездыны мірсѡ лѣбѡ, вескыджыка, лоас шудма, ассыныс поклонѣікјассѡ. Унжык тајѡ мојджассѡ бѡстѡма хрістіанствоѡн важжык мукѡд релігіјајаслыс, кодјас вѡлісны јѡна воѣ хрістіанствоѡѣ. Унатор бѡрынжык ѱін гіжѡма хрістіанскѡј пісателјасѡн. Хрістіанство дыреа медвоѣца немјасас јевангелјѡјасыс ѡнѣја сертѣ вѡлісны унжык. Вѡлі јевангелјѡ Іаковлѡн (VI немын рімскѡј папа Гормізда сіјѡс запрѣтѣіс). Вѡлі арабскѡј јевангелјѡ, код сертѣ хрістос-пѡ кушѡмкѡ чудесаѡн мыні крест вылын каѣнѣтѡмыс; вѡлі јевангелјѡ, кодѡс вѡлі індѡны фѡмалыс. Сенѣ хрістоссѡ рісујтѡма вѡлі абу мортѡн, а прїзракѡн. Вѡлісны нѡшта мукѡд јевангелјѡјас: ставсѡ лыфѡны 50 јевангелјѡѡѣ, кодјасѡс бѡрјажык вічыкыс вештїс (ез кут ескыны). Вічко налы ез кут ескыны сы вѡсна. мыј наын зев гырыс торјалѡмјас емѡс, хрістос олѡм да хрістіанство лоѡм куѣа. Тајѡ быдсама віет да мојд чукѡрјасыс лоісны релігіјаѡн ескан ѡнѣја ѱол јевангелјѡѡ. Тајѡ ѱол јевангелјѡыс лоіны 300 во бѡрын сіјѡ кадсаѣыс, корсаѣ јенлы ескыејас вісталѡны хрістослыс олѡмсѡ. Сїѣкѡ, јевангелјѡјассѡ ез лѡѡѡдны хрістослѡн матыса велѡдчысјасыс, а јѡз, кодјас олїсны 300 воѡн еорѡнжык сіјѡ кадсаѣыс код јылыс најѡ вѡлі гіжѡны.

Јевангелјѡјас-кѡ оз вермыны петкѡдлыны хрістослыс збыл олѡмсѡ, мыј-жѡ вермас лѡны збыл петкѡдланторнас хрістос олѡм јывеыс? Мукѡд петкѡдланторјас Іісус-хрістос олѡм јылыс, вылынжык індѡм ескыны поѣтѡм да торјалыс јевангелјѡјасса віетјас кынѣі абу.

**Мыј віставсё хрістос јылыс послањњјасын, (код-
јасёс быттёкё гіжлёма апостол Павел) да важ
мукөд хрістіанскөј пісменноста проіздеен-
њјасын**

Әелаыд зев гөгөрвотөм артмө: кымын сорөнжык
гіжёма вічкоса ыга, кымын ылынжык сіјө сулалө
сіјө кадеаныс, кытчө індө хрістослыс олөмсө
вічко, сымын унжык вістыс сы јылыс. А кымын важ-
еа хрістіанскөј гіжөдјасыс, кодјаслы колө матынжык
лоны хрістос олан кадлаң, сымын ещажык наын віс-
тавсө сы јылыс, кың збылыс олөм морт јылыс. Бос-
там прімер вылө послањњјас, кодјасөс вічкын слу-
житысјас јітөны апостол Павел ымкөд. Сені көт-і кы-
мыныскө хрістоссө каңтылёма, сөмын некущөм віс-
ас сіјө олөм јылыс абу вайөдлёма. Артмө, мыј Павел
бурасө оз төд, коді сепчөм хрістосыс, весіг абу гө-
гөрвоана, кодөн сіјө хрістоссө лыддө—мортөн алі
кущөмкө духөн. Тащөмторсө-жө мі адзам „учения 12
апостолов“ ыма зев важеа хрістіанскөј ыгаыс, ко-
дөс вөлі адзөма 50 во сажын. Ынөм-жө оз віставны хрі-
стос јылыс, кың збылыс олөм морт јылыс, јешщө-
на важеа хрістіанскөј ыгајас. Ынөм оз вістав-ы оз
төд му вылын сіјө олөм јылыс і апокаліпсис („От-
кровение Иоанна“).

**Емөс-ө јевангелјөјас кынзі кущөмкө мукөд
вісталан-петкөдланторјас хрістос јылыс**

Хрістосыд-кө збыл вылө овліс, јөз өін воңын-кө
вөчліс чудесајас да подувсө пуктіс хрістіанстволы,
коді топыда јітчөма сіјө ымкөд,—сы јылыс колө вө-
лі сорытны оз сөмын аслас другјаслы да сылы ес-
кысјаслы, щөщ і врагјаслы да секі олыс јөзлы, код-
јас сулалісны бокын.

Тажо овло політическѡй да общественнѡйбыд уж-
нуѡдыекѡд. Востам примѣр выло мѣжан революціјасе
вождјасѡс. Робочѡй да крѣстаналѡн врагјас, ставму-
вывсе буржуазіја да рѡчконтрреволюціонерјас ещѡ-ѡ
мыј гѣжѡны на јылые? Суре во бѡрын јѡзыс кутасны
тѡдны Октабрѡе революціја јылые да сѣјѡ вождјас
јылые оз сѡмын революціја дѡр муныејас гѣжѡм сер-
тѣ, щѡщ-і сѣјѡ врагјас гѣжѡм сертѣ. Дѣрт, некѡд оз
кут вѣдчысны, мыј врагјас кутасны ошкыны. Врагјас
быдногыс дѣвѣтѡны, вѣдѡны сѡмын сорнѣтѡны-жѡ.

Бергѡдчам-кѡ христѡс јылые сорнѣтѡмѡ, мѣ адѡам.
мыј-і јудѣјскѡй да мукѡд писатѣлјас, кодјас олѣсны
1900 во сѡјын (кушѡм кадын вѣчко індѡ христѡслыс
ѡлѡмсѡ), нѣнѡм оз тѡдны Іисус јылые,—а чудѣсѡјас јы-
лыс весѣт ѡтѣ кыв оз шуны. А писатѣлјасыд, меѡѡ-
нѣн римлѡна да грекјас пѡвсын, вѡлісны секѣ зѡв уна,
кодјас ас бѡраныс колѣсны уна нѣгајас да гѣжѡдјас
сѣјѡ кад јывѡсы. Сѡмын секѡа писатѣлјасѡн гѣжѡм нѣ-
гајасас да гѣжѡдјасас нѣнѡм абу кѡзтылѡма христѡс
јылыс.

Христѡс јылыс тащѡм кѡзтывтѡмыс римскѡй, гре-
чѣскѡй да јеврејскѡй секѡа писатѣлјаслѡн, кодјаслы,
јѡвангѣлјѡ сертѣыд, быттѡкѡ, бура колѡ вѡлі тѡдны
сѣјѡс, јѡна вѡлі јанѡдѡ бѡрјажык кадѡа вѣчкѡын служѣ-
тысјастѡ. Мукѡдјасыс на пыщкѣс весѣт јавѡ вѡчѣсны
подлог: најѡ содѣсны сѣјѡ кадѡа нѣхристѣанскѡй куѣм
писатѣл гѣжѡдјасѡ (римскѡй історікјас Татсѣт да Сѡе-
тоніј да іјудѣјскѡй—Іосѣф Флавіј) кымынкѡ кывјѡн
христѡс јылыс. Сѡмын тажѡ подлогтѡ учѡнѡјјас рѣгы-
ѡдѡн кѡзалѣсны. Зѡбылыс,—бѡстѡам вѣдлавны 1900 во
сѡјын олыс Іосѣф Флавіјѡн. Тажѡ вѡлі ас рѣлігіѡ-
мыслѣскыс јевреј, кодѣ гѣжліс іјудѣјѡјас да римлѡна
кѡст војна јылыс римлѡнаѡн секѣ Јерусалѣм пазѡдѡм
јылыс. Вѣчкѡын служѣтысјасыд бѡстѣсны да гѣжісны
(содѣсны) сыѡн (Іосѣф Флавіј нѣмсѡн) христѡс јылыс
тащѡм ногѡ кывјас, быттѡкѡ, христѡсыс вѡлі аслѣс

сікаса морт, гашкө, абу морт, а јен да мукөд тащөмтор. Јуавө, кыңи вермис јеврејскөј писател, коді нем чөжыс ескис јудејскөј релігіјалы, гіжны тащөмторјас мөд вераа проповедник јылыс, јен моз јылыс? Ферт, Флавіј тајөс ез вермы гіжны, тајөн ескө сіјө увтырт с ассыс релігіјасө. Сіңжө-і римскөј писател Татсіт ез гік сіјө кывјассө христос да христіана јылыс, кодјасөс содталісны сіјө нигаө 200 во мығи кулөм бөрас христіанскөј перепісчкјас.

Вылынжык індөмјас пыцкыс којмөд секса історік—Светоніј, коді гіжліс I-д немын олыс римланаса імператорјас олөм јылыс,—сіјө воңвылас вісталө оз христос да христіана јылыс, а христос да христіана јылыс. Таңи вөлі шувө секі өтї нехристіанскөј божество да сылы ескысјас Јегіптын да Средіземнөј мореса асыв лунвыв мукөд побережјөјасын. Тајө вөлі врачужыс јен, кодөс шулісны Герапісөн. Сіңкө, тајө писателјасыс овлісны сіјө кадын, кор, бытөкө, овліс христос, нїөтї кыв сы јылыс оз каңтывны Мыј најө нигајасын каңтылөма христос јылыс, бөрынжык-нын содтісны христіанскөј вічкоын служітысјас. Секса римскөј, греческөј да јудејскөј писателјас пыцкыс некод нінөм өз віставны христос јылыс.

Вічко лөсөдіс христос јылыс мојд

Во кыксо кымын бөрын сіјө кадсаңыс, кодө вічко індө христослыс олөмсө, кор христіанство јона нін вынсаліс, тајө јуөрјасыс кутісны јонжыка-нын паныдасны. да-і сені тыдалө, мыј гіжысјас асныс бура ез төдны, код јылыс гіжөны, најө гіжөны сөмын кывлөмторјас јылыс. Најө быдлаыс чукөртөны сорңјас христос јылыс, щөкыда јітөны христоскөд вітјас, кодјас во, дөр вөлісны римскөј, греческөј да восточнөј јенјас да геројјас јылыс. Петөны быдсама вітјасыс христос олөм јылыс да сіјө велөдөм јылыс.

Сіѣ, ѿі важ, II d немса јевангелљѡын, коді ез пыр вічкоѡн ескѡмјас пѡвсѡ (канѡніческѡѡ) віставсѡ, мыј христоссѡ ез і распіајтлыны. Сы пыдді, бытѡ, крест вылас сурі Іуда Іскаріестскіј, а христосыс каіс небесаѡ. Мѡд нем помса греческѡј писател Лукіан Самосатскіј (аслас гіжѡмын „О смерти Перегринѡ“ вігалѡ, мыј христоссѡ. бытѡкѡ, ез рѡспіајтлыны, а сурја бердѡ кѡрталѡмѡн гіісны (каѣнітісны).

Став тајѡ вістјасыс ачыс вічкѡыс бѡстіс зев еща. Сіѣ жѡ сіјѡ јуѡрјасыс, кодјасѡс мі адѣам христос јылыс талмуд—јеврејскѡј релігіѡзної нѣгаыс, јѡна-нѣн бѡрынсаѡс. Тајѡ абу зѡыл морт јылыс каѣтылѡм. а быдсама бура тѡдтѡм сорнѣјас да вістјас, кодјасѡс чукѡртѡма вѡлі уна немѡн христос јылыс.

Сіѣ, абу некущѡм јуѡрјас, мыј христос збылыс ѡвліс. Нѣнѡмѡн абу пасјѡма сылѡн вѡчѡмторјасыс. Јевангелљѡјас вісталѡны, мыј сіјѡ ветліс проповедјасѡн Палестінаѡд, кыскіс асладѡрас јѡзсѡ да вѡчіс чудесајас; мыј властјас сіјѡс кореісны да віісны, мыј вѡсна Јерусалімын јѡна дѡзмісны; мыј сорнѣыс нѡшта на јѡнжыка паскалі, кор кутісны віставлыны сіјѡ бѡр ловѡм јылыс; мыј, бытѡкѡ, сіјѡс віјан лунѡ вічкоас кодасіс завесаыс да лоі чѡрыд землетрасењѡ.

Кыѣі нѡ верміс лѡны, мыј вѡлісны тащѡм гырыс лѡмторјас да, некод на вылѡ ез віѡдлы нѣ, ѿі кывјѡн на јылыс ез шыаслы? Ѳд прімер вылѡ-кѡ бѡстам, вылынжык індѡм секеа писател Јосіф Флавіј зев вѡлі быдторсѡ каѣалыс. Щѡкыда сіјѡ поснѣѡдікторјас јылыс пасјывліс да гіжліс. Сіјѡ весіг гіжѡ, кушѡм басітѡмјас емѡс јерусалімсѡ вічкѡын ортсі етенјасас. А чудѡ вѡчыѡс. ѡдторѡм проповеднікѡс, лѡкыс сіјѡс віјѡмсѡ, землетрасењѡ—сіјѡ оз каѣав. Тані, бытѡ-і, артмѡ, адѣѡны гутѡс, а слѡнсѡ оз адѣыны. Тајѡ петѡдлѡ, мыј јевангелљѡјасын став вістјасыс—абу зѡыл. а сѡмыл мојдѡм. Збылысѡ нѣнѡмтор ез вѡвлы. Мѡд ног, мыјла-нѡ секі олыс јѡзыс нѣнѡм тајѡ лѡмторјассѡ ез каѣавлыны?

Позö оз збыль тујö пуктыны, бытёккө, ісус-хрістоссан кольöмторјас (предметјас)

Мукөдјас шуоны: кычі-вö хрістос ез вöv, кор Јерусалымын, Віфлејемын да Палестінаса мукөд карјасын, сіз-жö јевропаса манастирјасын петкөдлөны, бытёккө, хрістоссан кольöм торјас (предметјас)—лае-ніјас, чагјас да көрттувјас крестыс, кодö сіјöс распінајтлөмаёс? Віфлејемын öти кадын весіг петкөдлісны Віфлејемскöј козувлыс тујёс, коді, бытёккө, чужыс хрістос дінö вайöдіс волхвыјасöс да коді, вічко вісталöм серті, бытёккө, пыріс сы бöрын му пыщкө. Віфлејемса манақјас петкөдлісны ескысјаслы öти пещераса ізја жожыс кык чуң паста куім поснідік роґда віставлісны, бытёккө, тајö роґјасыс—козув тујјас. Позö оз талы ескыны? Гапкө ескö-і выл козув збылыс лоі (көт-і рімскöј ні, јеврејскöј секса пісательјас сы јылыс öти кыв оз ріжны), сöмын кычі верміс козулыс тащöм посныдік роґјасöдыс пырны муас? Тöд-ылад укөдлөј, мыј вісталöма којмөд сорніас козувјас ыжда јылыс. Козувјас унапов мусыс ғырысжыкөс. Мукөдыс на пыщкыс шондіс ыжысжыкөс. Козувјасыд-кө міјан му бердö матысгчісны, секі муыд ескö чікөґ пазалі. А мусер манақјас ескысјаслыс ылөдлөны медбөрја грöшјассö—віставлөны налы, мыј козув пыріс му пыщкө.

Кытыс лоі крест

Кутам сорнігны крестыс кольöм торјас јылыс. Чагјас да көрттувјас петкөдлігөн вісталöны: со, мыј петкөдлө хрістоссöс крест вылын распінајтöм јылыс збыллунсö. Медвоґ колö со мыј віставны: чукөртныкө став „кольöм крест торјассö“, код вылын, бытёккө, вöлі распінајтöма хрістос да öтлаö пуктыны секі öти крест пыді ескö лоі уна со крест. Öні Јевропанын

быд вічкын ем пу торјыд, бытѣкѣ, хрістос крестыс. Тащѣм крест торјыд уна еурс, сїѣс вѣчѣ быдѣн, кодлы сѣмын абу дыш.

Збыльвылас вічкоса історїяне тыдалѣ, мыѣ медвоzza куім немнас хрістіана весіг нїнѣм ез тѣдлыны тащѣм крест јывыс. Та кынѣи оз став важ хрістіанас вѣлі чајтны, мыѣ хрістосыс вѣлі раепїнајтѣма. Сїкѣ, кытыс бостчїс крестлы ескѣмыс? Крестлы ескылісны, кыѣ евященнѣј торлы уна релїгїјасын уна ео во војдѣр хрістіанствоѣз (вїѣд 50 да 51-ѣд герпасјас). Крестлы ескѣм лої му вылын олыс медвоzza јѣзсаң-на, кор морт велалїс перјыны аслыс бї. Медвоzza јѣз бїсѣ перјїсны крестѣн пунктѣм кык кос поєныѣк бедјасѣн, најѣс ѣдјѣ бергѣдлѣмѣн. Бїыс вѣлі мортыслы вајѣ зев ыжыд пѣлза, сы вѣсна бїсѣ кутїсны јенмѣдны; такѣд щѣц кутїсны ескыны крестѣн пунктѣм бедјасыслы, мыјѣн вѣлі перјѣны бїсѣ. Таѣи лої крестлы ескѣм.

Став торјассѣ, кодјас, бытѣкѣ, јїтѣмаѣс хрістоскѣд (колѣм крестторјас, кѣрттувјас да с. в.) збыль вылас лѣѣдлїсны манајас да попјас мед ескѣ унжык бостны сѣм да јонжыка кыскыны јенлы ескысјасѣс. Бостам ѣтї прїмер, кыѣи тащѣмторјассѣ вѣлі вѣчалѣны 400 во сајын. Германїјаын адчысїс ѣтї манаѣ, кодї іѣѣтїк дѣн вылѣ петкѣдлѣ вѣлі „ангел“ бордјыс ѣтї перѣ (јус перѣ модаа) да вїставлѣ, кодї сїѣс окыштас, сїѣ-ї вїѣѣмыс бурдас. Јѣзыс сы дїнѣ зев јона кутїсны локны да вајны сылысѣм да кѣчїнјас. Сѣмын ѣтї гѣетїнїчаын сїѣ перѣсѣ гусалїсны. Манаѣс воzжыкѣс шогѣдїс, сѣмын регыд петїс ывлаѣ да ваїс кїгыр турун, кодѣс еујалїс іѣѣтїк јанїцїкѣ. Аскїнас сїѣ кутїс вїставны, менам-пѣ ем турун, ксѣд вылын јаслїын кујлїс кага дырјїыс їсус. Мыѣ вічкѣ вїсталѣ хрістоссаң колѣмторјасѣн—ставыс тащѣм нога пѣрјаслѣм.

Кызі лоісны хрістос жылыс мојдјас

Хрістосыс-кө некор ез вөвлы, мыјла-нө лоіснысы жылыс мојдјасыс?

Јевангелљојасса віетјасын хрістос жылыс (жеңы да віеталөмөн) гіжөма тазі: Јен летчө кущөмкө сівө ногөн нывбаба кынөмө, чужө, проповедујтө, вөчө чудесајас, кулө да ловчө, ставсө көсјө ловчөдны, кодісы бөреа вөтчас. Јен чужөмө, кулөмө да ловчөмө ескөм—медыжыдтор, мыј мі адчам хрістос жылыс віетјасыс. Кытыс-нө лоі тајө ескөмыс?

Мучітчыс да чужыс јенјаслы ескөм чужіс зев-нын важөн, јона важ јөзсаң.

Кодыр важ јөз вужісны му вөдітөмө, најө күтісны вічөдны налы колан быдманторјас бөреа. Најө күтісны вічөдны шонді бөреа, коді сетө му вөдітөмын бурсө, лібө лөктор (көстө), вajas ыждөм бөреа, медса-нын жар да кос странајасын, көт шуам Јегіпетын лібө, сысаң асыввывса Азіјаын—Месопотаміјаын, көні зерјасыс овлөны зев шоча да сөмын гырыс јујаслөн—Нылөн, Јефратлөн да Тігрлөн ојдөдлөмныс вічөны көчајассө. Ывлавыв ерпасјассө да сылыс законјассө омөла төдөм вөсна, јујаслыс чінөм содөмсө да сылыс помкајассө гөгөрвотөм вөсна, шонді летчөм да петөм жылыс төдтөм вөсна, важ јөз ас гөгөрса ывлавыв став ерпассө вөлі віеталөны асногыс. Шонді-кө летчө, сіз-жө сіјө кулө, төвнас-кө быдмантор нукыртчө, сіјө кулө-жө. Сөмын шондіыс асывнас бөр петө, сіз-кө сіјө вермө ловчыны кулөмыс. Сіјө јон, сыыс петө шондылун, сыкөд јітчөма колана быдманторјаслөн быдмөмыс, сізкө сіјө—јен, сещөм јен, коді вермө кувны да ловчыны. Сіз, јона воҗ на хрістіанствоҗ чужіс јенјас кулөмлы да ловчөмлы ескөм, чужіс сы вөсна, мыј важ јөз омөла на вөлі төдөны ывлавыв законјассө, шонді летчөмын најө вөлі адчөны сылыс кулөмсө, а збыл

вылас сіјо објаснајтчө мулөн асгөгөрыс бергалөмөн (візөд којмөд еорні).

Хрітіанствоөз јона воҗык-на вөвлісны торја јөзлөн віетјас гащөм јенјас-мездыјас чудесаөн чужөм јылыс. Сіз. індусскөј релігіјаын—буддизмын. коді лоі 500 воөн воҗык хрітіанствоыс, вөлі тащөм віетыс тајө релігіјаса медыжыд јен—Bydda чужөм јылыс. Сіјө мамлы Мајјалы уыг костіыс петкөдчас квајт пома козув да віеталас, мыј сысаң чужас Bydda німа пі, коді мездас мірсө. Сесга сіјө кынөмө, некущөма дојдавтөг, пырө ыжыд јежыд слөн да пөрө божественнөј кагаө. Отлаөдлөј тајө віетсө хрітос чужөм јылыс јевангелльөса віеткөд. Тані Bydda чужөм јылыс віетын ем уна өтсаматорјыс хрітос чужөм јылыс віеткөд. Абу сөкыд адзыны, мыј хрітос чужөм јылыс јевангелльөса віетјасын боетөма хрітіанствоөз вөвлөм мукөд релігіјасыс.

Кызі лоі мездысө (спасітелө) ескөм

Тащөм нога віетјасыс медеасө вөлі паскалөмаөс Переднеј Азіјаын, Переіјаын да Індіјаын олыејас һөвсын, сіз-жө Месопотаміјаын—сіјө странаын, көні важөн вөлі ыжыд Вавілон кар. Кодыр јеврејјас, јерусалімса вічко Навуходоносор сарөн пазөдөм бөрын (2.500 во сајын), вескалісны Вавілонө, најө төдмаеісны сені јен кулөмлы да ловҗөмлы тајө ескөмнас. Тајө пөкөрітөм да рабјасө пөртөм јөзыс күтісны мөвпавны мездыгөм јылыс. Налөн-і чужіс велөдөм, мыј јенмыс коркө ыстас мездыгөс, летчас небесасаң му вылө да мездас најөс. Вевілонскөј пленныс мезмөм бөрын јеврејјас шедісны персјаслы, грекјаслы, сесга рімланады пленө. Рімлана властулын налы овөіс зев сөкыда. Спасітел (мездыс) воөмө јона ескөм, ескөмыс, чужтіс іјудејствоын кущөм сурө сектајас, медеа төдса на пыщкыс—есеејјас, кодјассаң хрітіанство боетіс

мездыс жылыс ескөмсö) кыпöдис унаöс аснысö пөт-көдлыны мездысöясөн. Ташöм нога бур вайтöм зилöм-жасыс чужтисны мөвпалöм, мыј мездыгыс лөб кымынкö. Медвоз-по локтас (мессия бого-человек) Іосифлөн ші (Іосиф племенаыс) да сіјö оз-на вермы мездынысö.

Християнскöй божја мат кагаыскöд. Слөн лыс вöчöм ізображеннö (Средневесковöй резба).

дохристиянскöй божја мат кагаыскöд.

Сөгса-пö локтас прамöј мездыс. Тагаң колі öтi восков сешöм мөвпöз, мыј лөб кык лiбö кымынкö волöм (кычi мөвпалисны öткымын християнскöй сектантјас). Татыс мi Адғам, мыј спасителö ескöм важ јöзлөн лөi јона воғжык християнство лөбмыс, а мучитчыс, кулыс да ловчыс јен жылыс мојдыс сіз-жö вöлi християнство лөбмсаң уна немөн воғжык.

Уна нымјас вöлисны тајö кулыс да ловчыс јенјасылөн. Сиріјаын ташöм јенмыс шусыліс Адонысөн, Малöј азіјаын—Атiсөн, Јегипетын—Геранисөн, а воғжык—Оғирисөн. Переіаын вöлi ескöны чужыс пондија јенлы—Митралы. Нöшта-на воғжык (християнствоғз 200 во кымын воғжык) чужіс ескöм Іисус нима кулыс да ловчыс јенлы. Лөi весіг ічöтiк секта,

кодi сїѣ јенмыслы кутіс ескыны хрістіанство лотѣ 100 вѣ вѣжык-на. Тајѣ кад гѣгѣрыс-і петіс „хрістос“ кыв, кодi щѣкыда ѡтлаавѣ став тајѣ, јенјас дінас. „Хрістос“ кывјыс лоѣ помазаннѣк. „Ісус“ кывјыс важ јеврејјас ногѣн лоѣ „целитель“, сїѣкѣ „ісус-хрістос“ рѣч вылѣ вужѣѡѡмѣн лоѣ „помазанник-целитель“.

Сїѣкѣ, хрістослѣн јевангелјѣ нога олѣмыс да вѣчѣмыс хрістіанствоѡѣ-на јѡна вѣз вѣлі лѣѣѡѡѡма му-кѣѡ релігіјасѣн.

Іѣїдалѣн да Горуслѣн пышјѡм. (древ-
нѣѣ іѣображеннѣѡ).

Маріјалѣн да Ісуслѣн Јегіпетѣ пыш-
јѡм (старіннѣѣ іѣображеннѣѡ).

Хрістіаналѣн мојджасыс Ісус јылыс јѡна ѡтѣѡѡѡѡны му-кѣѡ пѣлѣс важ релі-
јас мојджаскѣѡ јенјас чужѣм јылыс. Ѳтѣѡѡѡлѣј кык сѣрпассѣ: ѡтіас петкѣѡѡѡ-
ѡа Маріјалыс да Ісуслыс пышјѡм, мѡѡѡс—јегіпетѣсѣ бѣгіна Іѣїдалыс да Горус
ныслыс пышјѡм. Кыкнан сѣрпасыс ѡтіѡр петкѣѡѡѡны. Јегіпетскѣѣ релігіјамѣ
хрістіанскѣѣмѣ јѡна важ. Сы вѣсѡѡа пѣѣѡ шуны: хрістіанствоѡмѣ јенјас јылыс
сказаннѣѡјасѣѡ вужѣѡѡѡа важ релігіјасысѣ.

Кызі лоі хрістіанство

Хрістосыс-кө кызі морт некор ез вөвлы, мыла-нө хрістіанствоыс лоі? Коди лөөдіс сіјөс?

Ез хрістос лөөд хрістіанствосө. Хрістіанствоыс ачыс помөң лөөдіс сылыс образсө, воңза уна релігіјаслыс важ образјасө кулыс да ловчыс јенлыс боетөмөн. Сөмын кызі-жө лоі хрістіанствоыс.

Тажө релігіознөј двіженөј петіс сіјө условјјасыс, кодјас вөлісны рімскөј государствоын 1.900—2.000 во сајын. Кушөм-нө вөлісны условјјас?

Хрістіанство лоан кад кежлө Средіземнөј море пөлөн олыс став јөзыс вөлі вермөма (пөкөрітөма) Рімөн. Ачыс Рімыс пөрі монархіјаө. Тажө вөлі зев сөкыд кад, коди вөлі мыжсө насіліјө да рабство вылө. Раб вөлі лыдчысө көлүјөн господін кын. Господін вермө вөлі сіјөс віжны, мучітны, вузавны. Рімлана јона експлоатірујтісны рабјасөс. Вывті жока олөм да сөкыд уж вөсна, рабјас вывті јона вөлі кулөны. Выл вермөмјас сетөны вөлі Рімлы, кулөмјас пыдчыс, уна сурс выл рабјасөс. Рмас тајө рабјасөс вөлі нөбөнны некымын озырјас да ужөдөнны асланыс мујас вылын. Тазі лоісны тырыс іменөјас, көні вөлі ужалөны рабјас. Посні овмөса крестана оз вөлі вермыны накөд воңсаны. Сіјөс лөбө озыр помешчікјас грабітісны да мујасөс мырдавлісны аслыныс, лөбө сіјө рөзөрітчіс ачыс да муніс карө, көні лоі ремесленікөн, лөбө торја уж нуны куштөм гөл мортөн. Өті кывјөн-кө шуны, мі адзам, мыј став ужалыс јөзысмы овнысө вөлі зев сөкыд. Бунтујтісны-ө најө? да, вөвлісны кыпөдчөмјас. Төдса-на міјанлы кыпөдчыс рабјас воңдјас-лөн німјасыс. На пыцкыс медтыдалыс—Спартак. Сөмын став тајө кыпөдчөмјасыс пазавлісны, Рімыс вөлі вывті вына-да.

Рабјаслыс важ моз-жө лоі сөкыд овны. Ташөм условіјөјасад најө өдјө вөлі кулөны. Воңжыкөс, кызімі

шудім нѣн кулыг рабјас пыдѣис рѣмлана вѣлі асла-
ныс вермѣмјасѣн содгѣны рабјасѣ. сѣмын хрѣстіанст-
во лоѣм бѣрын сѣѣ вермѣмјасыс бырісны. Рѣм воіс
пустынајасѣ, кѣні јѣзыс еша, ватѣм етѣпјасѣ, гырыс
вѣрјасѣ, океанѣ. Сѣні олыс полудѣікѣ јѣз ез сѣтчы-
ны рѣмланалы. Вермѣмјас пѣмасісны, выл рабјас ез
кутны сурны, важјасыс кулаліны. Тајі вѣлі пазѣѣма
рабјасѣс віѣан подувѣ рѣмскѣј государствоын. Бырі
сылѣн ужалан рабскѣј выныс. Вѣлісны гырыс керка-

Крестлж ескѡм дохристїанскѡј релїгіјажасын. 1-жа серпасыс—Індра јѣн куѣа
лѡсѡдѡм крест, Тїбетын паныдаелѡ. 2-ѡд серпас—асерїјса сартѡн ізображеннѡ,
морѡсас крест. Серпасѡ вѡѣма 1000 во сажын на христїанство лѡтѡѣ. 3-ѡд
серпас—буѣда јѣн, морѡсас ем крест.

јас, бур тујјас, водопроводјас, мујас орошајтѹма на-
јѹе дѹѹрѹтны лоѹ некодлы, — ужалан выныс ез ло.
Обществолы вѹлѹ воѹ пом. Важ мѹрыс вѹлѹ пазалѹ,
кодѹ возжык нарѹтлѹс рабјасѹс да став ужалыс
јѹзеѹ.

Куцѡм-нѡ вѡлі гѡл̄ жѡзлы овны ташѡм̄ лѡка ол̄-
гад, медеа-нын раб̄јаслы? Асланыс отсавны најѡ му-
вылы ез вермыны; на пыцкын ташѡм̄ оланног̄ вѡс-

наыс-і чужіс небесасаң отсаломлы ескөм, чудесалы да јенсаң отсөг воомлы ескөм. Та вөсна-і чужісны быдсама релігіјас, кодјас велядісны: „Ті сөкыда олад ловја дырјынд—сіјө ынөм. Морт образө пөртчывлігөн јенјасыс асныс страдајтлісны, веоіг кувлісны. Сесеа најө ловчылісны. Ті-кө налы ескад, еігіжө чудесаөн ловчад да јенмыс тіјанлы лөсөдас зөв бур олөм. Öні терпітлөј, лантөмөн олөј, сөмын төрыда ескөј. Таын тіјан став мезлуныс“.

Хрістіанство бурең і вөлі тащөм релігіјаөн.

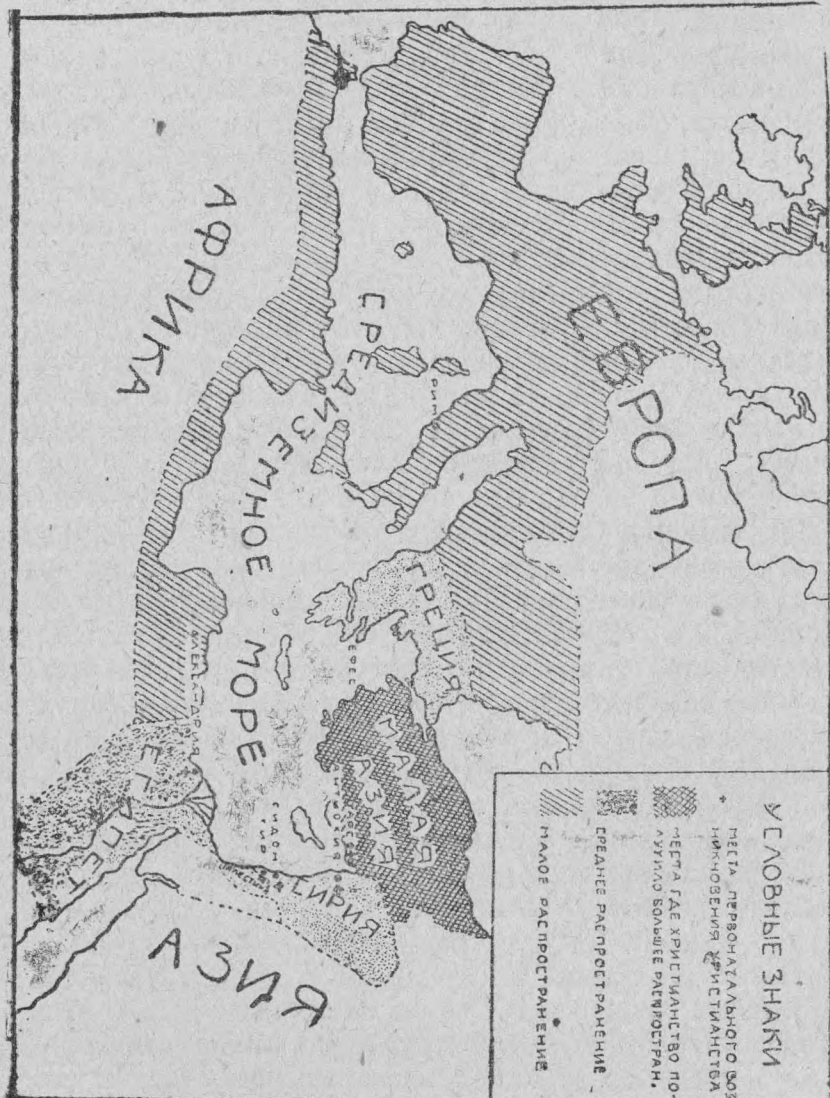
Нехрістіанскөј релігіјасын крестлы ескөм. 1-ја серпас—індејскөј јен, крест-јаса; 2-өд серпас—јегіпетскөј богіна, крестјаса-жө; 3-д—язычскөј римса жретсјур вылын крест; 4-д—важса Галыјалөн божество, крестјаса-жө.

Мыј медыжыдыс хрістіанскөј велөдөмын? Со мыј: ен төждысөј аскіја лун вөсна,—јен тіјан вөсна төждысө. Терпітөј: хрістосыд-өд терпітис-жө. Лантөмөн нуөј став өтдөртөмсө. Вескыд чужөмбанад-кө кучкасны, лөсөд шујгатө. А медвасө: ескөј ловчөмө, ымкофа відчысөј кулөмнытө,—сені тіјан мезмөмныд.

Хрістіанство некущөма оз вермы өтлаасны коммунизмкөд

Тащөм релігіјаыс медвоң чужіс рабјас, беднак-јас, ремесленникјас да посні купечјас пөвсын, Сіјө,

дѣрт, вѣлі налѣн ассѣкыдлун вѣсна, нѣдовольство пет-
кѣдманторјѣн. Кушѣм-нѣ сїѣ вѣлі нѣдовольствоысѣ

2 суре во саяса Рімса імперіјахѣн карта. Тані чужіс хрістіанство.

Сіјө вөлі һекүщөм һаґејатөм; рабјас да бедһакјас вөлі төдөһны, мыј му вылын вiдчыһны отсөг һекыһаһ он вермы,—сіјө вермас локны сөһын выліһаһ, јенһаһ, чүдһесаһн. Љок-ө вөлі тащөм һаґејаһыс параһитјаслы да експлоататорјаслы, рабовладеһечјаслы, господаһы, кодјас оліһны рабјас ғылі вылын? Ез. Наһы тащөм релігіјаһыд вөлі зев бур. Сіјө вөлі јонмөдө һаһыс по-дүһнысө. Став өтдортөмсө да һарһитөмсө лаһтөһн терпитеһ раб, коді һаґејтчө мөдарјугыдын буржыка овны, ез вөһ повөдлаһа. Сесһа-өд релігіјаһыд вөлі велөдө (вiґөд послаһнөјассө, кодјасөс, бытөккө, гіжөма апостол Павөһ): „Рабјас мед кывзөһны аһаһныс господаһнысө“. Воһжык озыра оһыһас оз-һа вөлі гөгөр-һоны тајө велөдөһм јывһыс да коркөјасө вөлі мыждөһны хріһтіанаһс (көт-і һајөс өтдортөһм јыһыс вiетјасас вьвті јона содталөмаһс). Сөһын кор һајө каһаһліһны хріһтіанство велөдөһмһыс бурлуһсө, пыр-жө өтдортөһм-һыс дүгдiһны. Сіјө еһа һа: озыра оһыһас 200-300 во мыһтi хріһтіанство лөһм бөһрын, аһныс өтлааһсiһны сы dіһө да кутiһны паһкөдһны сіјөс. Хріһтіанскөј велөдөһм, коді ез щөкты паһыд сувтһы һөкһы, коді щөк-тө төждыһны сөһын лов јыһыс, му вылын оһм дорыс һөбеса јыһыс, ґерт, вөлі буртор вајөһны став експлоататорјасыһы, сiґ-жө вајө бур і өһiја каһіталiстјаслы (јонжыкаһс та јыһыс вөлі вiеталөма мөд сөрһiас).

Вiчкөһн өткыһын служитеһјас, медһа-һiһ өһi, мед еһкө аһладораныс кыһкыһны ужалыс јөзөс, вiетавлөһны, бытөккө, хріһтіанство воһжыкһсө вөлі коммуһистіческөј кыпөдчывлөһн. Збыһ ө таһi? Абу таһ. Хріһтіанство һөкор паһыд ез муһлы рабјас вiґөһлы, век велөддiһс рабјасөс кывзыһны господаһнысө. Тајө коммуһизмкөд һөкущөма оз вермы өтлааһны. Коммуһизм көсјө став јөзыһыс оһмөһсө лөсөдһны бурөс, а оз сөкыдөс.

Медвоһһа хріһтіана вөлі корөһны му вылын зев гөһа (корыс-мөз) овны. Мүкөд вiчкөјасыһн, шуам, ка-толiческөјһн, еһөс торја моһтөва, корыһјас һөкор

бырлытѡм куѣа. Коммунизмкѡд, нѣшценство оз вермы ѡтлаасны. Сїѡ лоѡ обществоѡн, кѡні јѡзыс быдторјѡн суѣѡны, а оз корые обществоѡн.

Нѡшта ем мѡд ыжыд торјалѡм хрістіанство да коммунизм костын. Хрістіанство щѡктѡ мездѡмсѡ вѣчыены јенсаѣ, чудосаѣ. Коммунистјас щѡктѡны ужалые јѡѡс вермасны ас мезлун вѡснаыс асланыскїѡн. Хрістіанство вѣсталѡ: „терпите и надейтесь на бога“. Коммунистјас шуѡны: «никто не даст нам избавленья, —ни бог, ни царь и ни герой. Добьемся мы освобожденья своею собственной рукой». Сїѡ хрістіанство лѡн коммунизмкѡд некущѡм ѡтлаасѡм оз вермы лоны. Хрістіанство ѡні вермасѡ коммунизмкѡд.

Кущѡмсѡ волїсны хрістіанскѡј медвоѣѣ общїнајас

Кыѣ мї вѣсталїм-нїн, хрістіанскѡј медвоѣѣ общїнајас вѡлісны рїмскѡј, греческѡј, јеврејскѡј беднајасы да рабјасы, кодјас воштісны-нїн надејасѡ мездысѡм вылѡ да оланногѡ ассыныс бурмѡдѡм вылѡ. Зев регыдѡн рїмса озыр јѡз адѣсны тајѡ релїгіјалыс пѡлзасѡ, кодї вѡлі велѡдѡ гѡлјасѡс кывзыны озырјасѡс да кутїсны нѡжјѡнїкѡн вуѣны сылаѣ. Тајѡ озыржык хрістіанаыс шуѡны вѡлі старејшїнајасѡн да пресвїтерјасѡн. Најѡ регыдѡн хрістіанскѡј общїнајасын лоїсны нырнуѡдыејас пыѣдї. Пресвїтерјас пыцкыс сїѡ каднас кутїсны бѡрјыны јепїскопјасѡс. Воѣжыксѡ јепїскоп, кыѣ-ї факѡн хрістіанскѡј общїнајасын, ез нуѡд вїчкојасын сылѡм. Медвоѣѣ хрістіаналѡн вѡлісны торја проповеднїкјас (апостолјас, пророкјас да учїтельјас), кодјас вѡлі вескѡдлѡны јенлы служїтан собраннѡјасѡн. Ыжыд рољ вѡлі ворсѡны сїѡ-жѡ быдсама прїпадѡчнѡј — „заклинатели духов“ да говорящие языками“ — јѡз, кодјас сѡмын куїсны мыјкѡ боргыны. Најѡс лыѣдїсны јенсаѣ медматысаѡн. Важ хрі-

христианскöй собраннöјас вылын кодлөнкө-кө лоі пріпа-
док, секі сы гөгөр чукөртчöны ставөн да кыјöны сы-
лыс быд кыв. Најö чајтöны вöлі, мыј сіјö кывјөн
сөрнйтö свјатöј дух. Кымын гөгөрвотöм вöлі висталö-
мыс, сымын сіјö кажітчö налы вöлі свјатöјөн да таін-
ственнöјөн.

Кызі лоі христианскöй духовенство

Христианскöй общінајасын духовенство ез друг ло.
Провітерö вöлі сурö быд озыр морт, коді öтлаасö
христианство дінö. Воҗыкесö торја објазанностјас на-
јö ез нуны, сöмын нöҗжөнїкөн христианскöй собран-
нöјас вылын најö кутісны ворсны ыҗыдҗык рол, а
вїчкојасын сылігөн најöс кутісны пуксöдавны почот-
нöј местаö. Јепіскопјас да факөнјас воҗыкесö омöла
вöлі торјалöны мöда-мöдсыс. Најö вöлі должноста
јöз да вескөдлісны христианскöй общінајасса кладö-
вöјјасөн да общественнöј столјасөн. Вїчкоын сылöмö
најö ез кутчыслыны. Медвоҗа христианавїчкоын сы-
лöм бöрын вöлі пуктысöмөн вöчалöны војса пїрјас
(кыз шусö вöлі „вечера любви“). Пїр вылö вöлі ко-
лöны прїпасјас; јепіскопјас да факөнјас і вöлісны
јöзөн, кодјас вїчöдісны прїпасјас бöрса, сывкөд щöц
сеталісны гоан-јуансö пызанјас вылö. Факөнјас мед-
сасö вöлі столовöјынöс, а јепіскопјас—кладöвöјынöс.
Прїпасјас вылö вöлі колö сöм. Кладöвöјјас бöрса вї-
чöдыејаслы-і (јепіскопјаслы) вöлі сетöма сöмсö вїҗны.
Тајö вöлі торјöдö најöс факөнјасыс. II-d нем шöрын
христианствоö кутісны вуҗны рїмскöј да греческöј
өзыр јöз, общінајаслөн сöмыс кутіс сөдны, такöд
щöц-і ыҗыдаланлуныс казначеј-јепіскопјаслөн кутіс
сөдны. Јепіскопјасöс кутісны бöрҗыны өзырјас пöв-
сыс. Тајö ставыс вöлі кыпöдö јепіскопјасöс. III-d нем
заводітігөн јепіскопјас бөстöны аскіаныс вылыса
церковнöј властсö, щöц-і вїчкоын сылöмөн вескөд-

лѣмсѣ. Сені-і гырые рѣмскѣй чѣновнѣкјас кутісны веж-
лавны ассыныс должностнысѣ јепіскоп сан вылѣ, до-
кодыс унжык вѣлі воѣ-да. А тајѣ вайѣдіс сетчѣѣ, мыј
IV-д нем заводітчѣгѣн вѣлі вѣчѣма вѣчколѣн да госу-
дарстволѣн сојуз, коді чѣкѣѣ јітіс хрістіанствоѣс ек-
сплоатірујтыс класскѣд. Вѣчколѣн да експлоататорјас-
лѣн тајѣ јітѣдыс ѣніѣѣ-на кысѣѣ.

Став тајѣ вѣставлѣмѣыс мѣ воам ташѣм вывѣдјасѣ.
Хрістѣс ѣкор ез вѣвлы. Ёекушѣм збыл вѣсталантор-
јас сѣјѣ вѣлѣм јылыс абу. Мучітчѣыс да ловзѣыс мез-
дыс јенмѣ ескѣм хрістіанствоѣн бѣстѣма мукѣд важ
релігіјасыс. Хрістіанство чужіс сы вѣсна, мыј ва-
жѣн Рѣмын ужалыејѣѣ, уна помкајас вѣсна, ез вер-
мыны аснысѣ мездыны експлоатірујтан классѣн нар-
ѣтѣмѣыс. Налѣн ѣкод вылѣ наѣјтчѣны вермытѣмѣыс-
і вынѣѣдіс налыс ѣбесасаѣ ыстѣм мездысѣ ескѣм.

Кыѣ лоі хрістіанскѣй волыд лыѣѣѣм (летоисчисление)

Јуавѣѣ: хрістѣсыс-кѣ ез вѣв, мыјла мунѣ волыд
лыѣѣѣмыс сѣјѣ чужѣмсаѣ? Хрістѣс чужѣмсаѣ волыд
кысѣѣм важ хрістіана вѣлі оз тѣдны. Кутісны лыѣ-
ѣыны „рождество хрістѣво“-саѣ сѣмын 500 во бѣ-
рын хрістіанство лоѣмсаѣ, кодыр вѣлі хрістѣс јылыс
лѣѣѣѣѣма уна мојдкыв нѣн. Тајѣ волыд лыѣѣѣмсѣ
вынѣѣдісны ѣті манаѣ—ѣіѣнісѣј Малыј—отсалѣмѣн
рѣмскѣй папајас, мед ескѣ ассыныс јѣнлунсѣ кутны.
ѣні волыдсѣ лыѣѣѣѣны велалѣм вѣсна-нѣн.

Рѣссіјаын хрістіанстволѣн лоѣм

Вѣсталам, кыѣ лоі хрістіанство Рѣссіјаын. Руѣ
лоі хрістіанскѣјѣн ез чѣк пыр, кѣѣ вѣчкѣын служітыс-
јас і вѣсталѣны, мыј Руѣ-пѣ, быѣѣѣѣѣ, пѣрі хрістіан-
ство кыѣ-кујѣм лунѣн кѣѣѣ Влалѣмір дырјі. Тајѣ кѣѣѣ-

сө вичкоыс весіг шуіс „сватөјөн“. Збыль вылас Русөс хрістіанскөј вераө пыртөмыс ыужаліс Х d немсаы уна со во вьлө. Медвоэ пыртисны (окрестили) карјсөс. Сіктјасын олысјас дыр паныд мунісны хрістіанствоө пөртөмлы. Пыртөмсө вөлі унаыс нуөдөны мырдөн; духовенство оз-кө вөлі вермы венны јөзсө аслас проповедјасөн, вөлі корас кыаэлыс војска. Војвылын, Новгородса крајын, XI-d немын весіг вөлі сорні (поговорка), кызі кыаэ Владімірлөн кык војеначальнык, дообрына да Путата, пыртисны Новгороддөс „біөн да мечөн“. Новгородечјасөс пыртөм муніс збыль ыжыд тышкөн: коді оз вөлі көсјі пөртчыны хрістіанствоө, сөщөмјасөсө вјавлісны.

Важса Русын јөзыс вөлі медвасө олөны днөпр да Волхов, мыјкө мында Ока да Волга, јујас пөлөн, Унжык важ јөзыс овлісны вөрјасын, кыјеісны да віз-му ужавлісны. Јујас бердын олысјас бөрынжык щөщ кутісны нөбөны-вузасны. Секі тујјасыд ез-на вөвны, странаыс вөлі кыщөма тырыс вөрөн да нурјасөн. Вузасан тујјасөн вөлісны сөмын јујас. Медса төдса да ыжыд ватуј вөлі „из варяг в греки“ лөбө „великий путь“, коді мунө вөлі Чорнөј моресан днөпр, Волхов, Нөва јујасө да Балтјіскөј мореөд. Јітө вөлі Војывьсө Јевропакөд — озыр греческөј сарствокөд, код-лөн центрыс сіјө кадын вөлі Константинополь (візөд картасө). Тајө туј куаыс-і лөісны роч медвоэза тырыс карјас: Кіјев да Смоленск днөпр куа, Новгород Волхов куа. Сөтчө: медса нын Кіјевө, кутісны воыны греческөј купечјас — Русын медвоэза хрістіанскөј представітелјас.

Мыјөв нө секі верміс Русыс төргутны Гретсіјакөд? Роч страна вөлі секі дікөј, төгөр тырөма вөрөн. Вөр продуктајас, сісјас вөчны воск, да кучік вөлі мунөны греческөј сарствоө.

Нөшта өөі төвар, коді Гретсіјалы лөбө, вескыд-жыка лөб шуөма, сені вескөдлыс сарјаслы да тырыс

УСЛОВНЫЕ ЗНАКИ

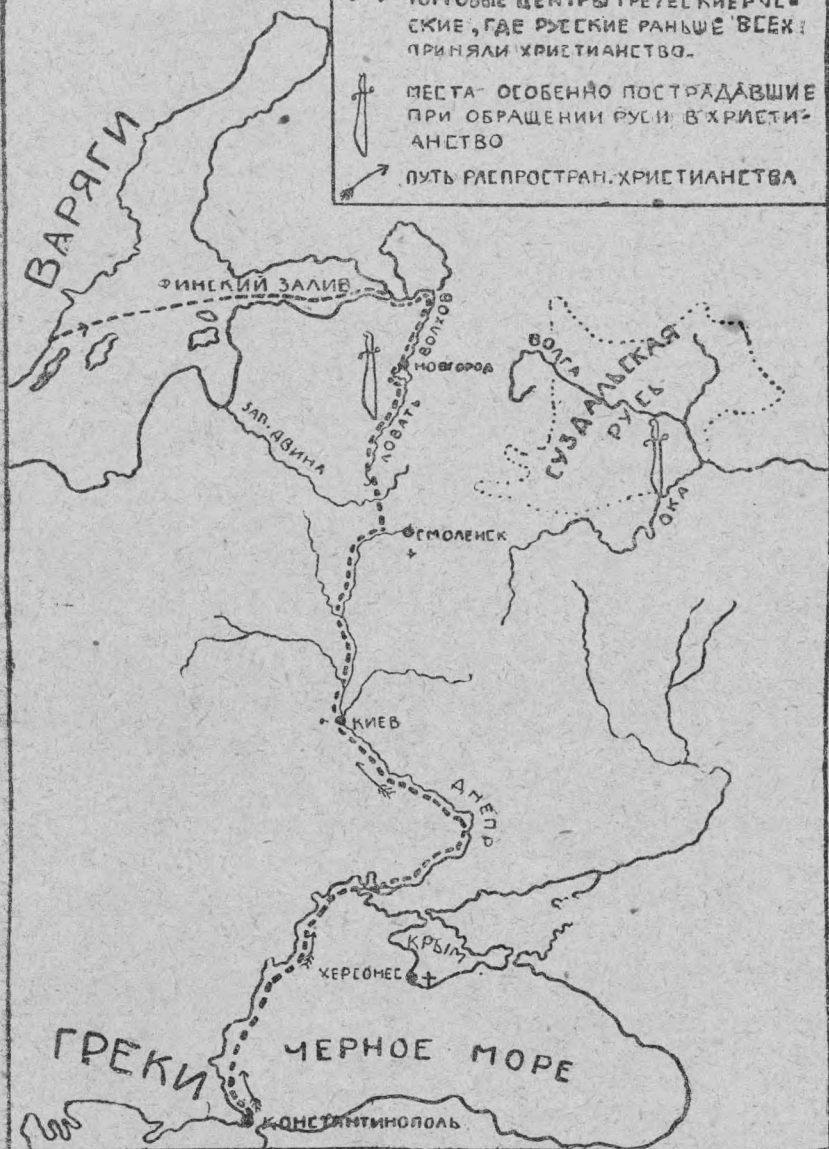
--- ВЕЛИКИЙ ПУТЬ ИЗ ВАРЯГ В ГРЕКИ

• • ТОРГОВЫЕ ЦЕНТРЫ ТРЕТЕСКИЕ РУССКИЕ, ГДЕ РУССКИЕ РАНЬШЕ ВСЕХ ПРИНЯЛИ ХРИСТИАНСТВО.

МЕСТА ОСОБЕННО ПОСТРАДАВШИЕ ПРИ ОБРАЩЕНИИ РУСИ В ХРИСТИАНСТВО

→ ПУТЬ РАСПРОСТРАН. ХРИСТИАНСТВА

помешцікјаслы вөлі зев коланаон. Сіјө кадас вөлі-на рабство, да греческөј помещцікјас јона вөлі босталөны рабјастө. Рабјасөн накөд төргүјтис-і Рус. Збојжык да повтөмжык јөз лөсөдісны рөзбој шајкајас. Тајө шајкајасас ез вөвны сөмын рочјас, вөлісны-і Војвыв Јевропаыс, медеасө Шведстсіјаыс (варягјас лөбө врагјас, кыз најөс вөлі шүоны). Балтіјскөј море пыр, Волховөд, Днєпрөд да Чорнөј мореөд најө вөлі локтөны Гретсіјаө да пырөны гретсіјаса сарјаслы воєннөј службә вылө. Тајө воєннөј шајкајасыс сіз-жө вөлі вузасөвны јөзөн. Најө уекөдчөны вөлі омөлжык овмөдчөмінјас вылө (сіктјас, посәі карјас вылө), бостөны пленнөјјасөс да нуөны Гретсіјаө, көні вузалөны рабствоө.

Сіз, секса Русын олысјас пөвсын вөлі кык гырыс группа јөз; воєннөј группа—купечјаслөн да рабјасөн вузасысјаслөн рөзбој шајкајас да став мукөд јөзыс, кодјас вөлісны најө кіподулынөс. Рөзбој шајкајасын јурнуөдысјасыс шусөны вөлі кнәзјасөн, а мукөд купеч војінјасыс волісны налөн дружинајасөн. Нөбжөһікөн рөзбојсө вежісны наулын олыс војтырөс дорвыв експлоатірујтөмөн — корісны мынтыны даҥсоан-јуанөн да јөзөн. Тајө даҥсө најө пөлзәһн-жө вузавлісны грекјаслы.

Мыјла роч кнәзјас да төргүјтисјас кутісны ескыны хрістіанстволы

Грекјаскөд төргүјтігөн, кодјас вөлісны хрістіанаон, кнәзјас регыд казалисны, кызі вынмөдө вічкө (сек кежлө грекјаслөн вічконыс вөлі віт со во һін государствокөд сојузын) сарлыс властсө да щөктө ужалыс јөзөс кывзыны налыс. Мөдарсаҥ сөсса греческөј купечјас рад пырысжык төргүјтисны накөд, кодјаслөн ескөмыс өтнога. Тајө ставыс кыпөдіс кнәз-

јасѳс да налы отсасыѳјасѳс, бојарајасѳс да дружина-
ѳс, пѳртчыны хрістіанствоѳ. Тащѳм кѳсѳѳмыс вѳлі
унаѳс. Помѳѳ пѳртчыны кѳнаѳјас да дружина Влади-
мір кѳнаѳ дырјі (Х-ѳ нем помын). Сѳмын јѳзыс был
вераас пѳртчыны ез кѳсјы во 200 кымын, да-і сы бѳ-
рын-на хрістіанстволы лоі пыѳѳѳі пуктыны креста-
налыс важ вел уна ескѳмјасѳѳ, мед ескѳ матыстны
хрістіанствоѳѳ важ релігіја дінѳ, меѳым крестана ре-
гыѳѳык кутчыѳс был вераѳ.

Сіѳ-кѳ, Руѳс вѳлі хрістіанствоѳ пѳртѳма кык пом-
ка вѳсна: хрістіанскѳј релігіјаѳн отсалѳмѳн кѳнаѳјас
зілісны ассыныс властнысѳ вынмѳѳны (ѳѳ сіјѳ велѳ-
ѳѳ кывзыны сарјасѳс, кызі хрістослыс-жѳ), да мед
ескѳ вынѳѳѳны тѳргутѳѳмѳс роч кѳнаѳјас да греческѳј
купечјас костын.

Владімір дырјі Руѳсѳ корѳм греческѳј свјашѳен-
нікјас бура аснысѳ петкѳѳлісны кѳнаѳ воѳын—быѳ
ногыс најѳ отсалісны вынмѳѳны сылыс властѳс. На-
лыс тајѳ заветјасѳѳ-жѳ бѳстіс бѳрынѳык і роч духо-
венство. Сіјѳ отсалѳмѳн крестанаѳс помѳѳ бѳстісны
аскіподуланыс бојара, кѳнаѳјас да сарјас, меѳѳа-нын
бѳрјајасыс, кодјаскѳѳ православној вічкѳ кутіс топыѳ
сѳјуз сарскѳј власт пазавѳѳѳыс.

Јуасѳмјас:

1. Мыјла јевангелјѳјасѳѳ колѳ лыѳѳѳыны нѳгаја-
сѳн, кодјас оз збыл вѳлѳмторјас јылыс віѳтавны, а
чукѳртѳѳмаѳс мојѳјас да асјурыс лѳѳѳѳѳмторјас?

2. Емѳс-ѳ јевангелјѳјасын кынзі секѳа олысјас-
сѳн хрістос јылыс збыл віѳтјасѳ?

3. Хрістіанство-ѳ кыпѳѳіс меѳвоѳ кулыс да лов-
ѳыс јенјаслы ескѳм, алі тащѳм ескѳмјасыс вѳлісны
хрістіанствоѳѳ-на мукѳѳ важ релігіјајасын?

4. Мыла чужіе мездыејасө (спасітельјасө) ескөм?
 5. Овліс-ө збылысө хрістос?
 6. Кычі лоі хрістіанство?
 7. Поғө оз өтлаөдны хрістіанство коммунизмкөд?
 8. Кычі да мыла лоі хрістіанство Русын?
 9. Кущөм јөзлы Русын вөлі бур вајө хрістіан-
көј вераө пыртөмыс?
-

ԺԱՏՕՒԿՈՒԹ ԳՐԻԿ

ԿՈՒՅԱՏ ՏԵՇՈՄ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ ԵՎ ԿԻՏՉՕ ՆԱԴՕ ՅԱԴՕՒՈՆԻ

Միյ ճիստաւոնի աճ յիւցնիս ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ

„Տեկտանտ“ կիւյիս լոմա „Տեկո“ լատինսկոյ կիւյիս—սեչ, զտեկաւ. Րոչոն ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ յոչժ իւնի զտեչոննոյիսն. Տալժ իմսժ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ յուկտիսն իւրոսլաւնոյ յոյիս. Տեկտանտն իւլժ իւնի իւմորտժ, կոժի զ եսկի իւրոսլաւնոյ իւչկոյե իւլժժոմսժ, կիժի զ յոյիս իւլժժոմ ճորտի իւրոյտ. Սոյիս տաշժ իւրոյտիւննոյիսն զտուչալտիսն իւչկոյե—զտեկալտիսն.

Սոյիսե տորլալժոմնիսժ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ իւսից աւնիս իւնի. իւրոսլաւնոյ եւ միւլժ իւրալիսժ իւլժ իւմորոյիս իւլժոն, ա աւնիս իւլժժոմնիսժ զիւլժոն. Կուտա-կժ կիւյիսն իւլժժոմնոյ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ իւրոսլաւնոյ, մեւա-իւն, կոր իւլժ իւլժ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ կիւյիսն իւլ իւլժոն, Տեկալալ, միյ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ յոնա տորլալ միւլժ իւրոսլաւնոյ. ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ իւրոսլաւնոյ իւլժոն—ՏԱՎ իւլժ յոյիս իւլժժոյ, իւլժն իւլժ (ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ) իւլժ իւլժժոմ իւրոսլաւնոյ. Օրժ կուժ եսկիսն ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ իւրոսլաւնոյ եւ աւնիս տժմալալ—իւլժնոյ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ տորլալնիս յոյիս, ղաշկժ իւլժ յոյիս-կժ իւլ իւլժն-եւ?

Եւժալժ կժ իւրոսլաւնոյ զիւրալիս, իւրոսլաւնոյ ծալժա, տալնտուրիս, մոլիտուրիս եւ զտուրաւնիս-կժ ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ, տորլալնիս լոյ. ՏԵԿՏԱՆՏԻԱՏԻՍ, իւլալ, զ իւլժն յոլժնիս, զ իւրալտիս իւլժնիս իւլժ

празник, ви́зјас оз кутны. Сөмын-өд абу таын сурө-
сы. Тајө сөмын ежыс, некущөм төдчантор оз ворс.
Ви́өдлам-кө пыдөжык, бостамө-кө сектантјас велө-
дөмлыс сурөссө, сөтсиализм төчөмын сылыс ролсө,
сектантса вождјаслыс політіканысө-жеңыда-кө шуны,
бостамө-кө сектантскөј дөвижеңөдыс классөвөј суш-
ностсө, секи адзам—сектантство да мукөд религіја-
јас костын некущөм торјалөм абу.

Сектантјаслөн журнуөдысјас

Возжык ви́өдлам, кодјас-нө сектантскөј пропо-
ведникјасыс—пресвітерјас, настојательјас, сектантскөј
сөветјасын председательјас да сектантјаслөн мукөд
журнуөдысјас? Öд најө вескөдлөны став сектантјаснас.
Радөвөј сектантјас кывзөны налыс ви́ставлөмјассө да
кыв шутөг мунөны сетчө, кытчө најө индасын.

Баптистјас ставсојузса öтувтчөмөн öнi вескөдлө
Одінтсов „вок“. Војдөр политика мөвијасөн сiјө вөли
монархист—сулавлис сар дырса стрөј дор. 1905 воын
Одінтсов вөли петкөдлө, мыј монархија ыңөм вылө
оз шатовчы, оз пөр. Öтнога мовпалыс аслас јортја-
сыскөд сiјө вөли велөдө, мыј роч јөзлы колө бур
плөт, медем кутны помещи́к кiпөдулын; а öнi сiјө
проповедујтө, мыј став јөзыс-вокјас,—помещи́кјас-и,
крестана-и. „Јевангелскөј христiана Всеросiјскөј соју-
зын“ председателыс озыр купечлөн пи Проханов.
Војдөр сiјө, кы́и Одінтсов, вөли монархистөн, а öнi
мыјлакө радејтны кутис јевангелскөј радејтөмөн ро-
бочөјјасөс да крестанаөс, кодјас 1917 воын шошаас
етисны монархлы (сарлы) да став купечјаслы. Асла-
ныс журнуөдыскодјасөс-жө-и индалисны местајас вывса
сектантјас öтувтчөмјасөн вескөдлысјасөс. Карса ор-
гаңизатсијасөн вескөдлысјас пыщкыс позө адзыны
во́зса сарскөј офітсерјасөс, помещи́кјасөс, контр-
револютсионнөј партијасын вөвлөм јөзөс, кодјас öру-

жіјө кутөмөн гражданскөј война дырјі сывтлісны паныд ужалыс јөзды. Адвентістјас закаспіјскөј өтүвтчөмын секретарыс вочза генерал—мајјор Нестеровскіј, Смоленскөј губернаса јевангелістјас общинайн вескөддыс—вөвлөм штабс-капітан Томашевскіј. Терекын баптістјасөн вескөддысјасыс со кодјас: Сапунтсов—важөн мелнїчјас вөдїтліс, Коробков—выј вөчан заводјас арендүјтліс. Јевангелістјас общинаса председателын Новоторжскөј ујездын сүлаліс Феодоров, вочза полицејскөј, кулак. Сіктјасын сектантјасорганїзатсіјјасөн медсасө вескөддөны кулакјас. Мукөдлаас кулак лыдыс сектајасас кајө 40% -өз (Одесса округ). Угодїчаа сіктын (Ростовскөј ујезд) Чуріковтесы сектаөн вескөддөны кулакјас - огороднїкјас—Андронов, Мозаїчев да мукөд. Быдөн вермас казавны асланыс районса сектајасын кулакјаслыс активнөја ужалөмнысө. Кызї-ї быд релїгіознөј органзатсіјјасын танї вескөддөны кулакјас, непманјас да зажіточнөјјас. Сїз-кө классөвөј положөньө сөртї попјас да сектантса проповеднїкјас костын торјалөм абу. Кыкнаныс, унжыкысө, нетрудовөј элементјас, мїјан врагјас. Відчыены став тајө „вокјассыд“ коммунизмтө, ферт, оз поз. Најө сектајасө доктөны зік мөдпөлдөс мөвпјасөн. Револүтсіја налыс мырддїс властөс, ыжыдалөмсө. Көсїісны ескө вынөн мырддїны да ез вермыны. Гөрд арміја весіг түйсө ез кол јежыд бандаслыс. Налы лої вежны політікәсө да нүөдны асыныс лок ужсө релїгіја да проповедјас сәјө чебәсөмөн. Револүтсіја бөстїс налыс властнысө, капіталјас,

Америкаса капиталист—оантїст Форд. Клеветамо сүдїтчывліс, антїсоветскөј журналјасы сөмөн отсәдїс

поместјојас. Најө заводітлісны бөр мырдаыны да
вынныс ез сузсы. Лоіс налы мөдногөн ужавны—ре-
лігіја маска улын.

Мыјла мунөны сектајасө гөль да шөркоддема олыс крестана

Шөркоддема олыс крестанінлөн, кызі мі төдам,
абу өті туыс сарскөј власткөд, помещікјас да ка-
піталістјас ыжыдалөмкөд. Сылы важөнтө тырмымөн-
нын насан сурліс. Важ сарскөј властөс сіјө оз ра-
дејт дај оз ков сылы сещөм властыслөн бөр лоөмыс.
Револутсіја востіс ужалыс крестаналыс өінсө, пет-
көдліс кодөс дөрјө поп, кодарладорас сіјө вөлі, ко-
дыр Гөрд арміја тышкасліс жежыдјаскөд. Унжыкыс-
сө попөс крестанін оз радејт да жеңлы ескөмкөд жіт-
чөма сөмын велалөм вө наыс. Крестанін поцјасөс оз
радејт, сіјө адзө релігіја саяө чебеасыс классөвөј
врагјасөс, а жеңлы ескөмыс өні оз на лыт быд крес-
танін чөвтчыны. Медеа-нын сылы сөкыд тајөс вөчны
сені, көні омөла-на ужалө парторганізатсіја да совет
властлөн органјас, көні нөжжөн нуөдчө уж өіктөс сот-
сіал-рельсы выловужөдөм куға, көні кулак век на
ыжыдалө. Мудер да сус сектантскөј проповеднік
регыдөн вермө кыјны аслас везјө шөркоддема олыс
крестанінтө. Сектантјаслөн проповеднікјас пыр зі-
лөны пасыны, мыј најө оз сузсыны політікаө.

Зөбыл вылө абу тазі. Најө, дерт, нуөдөны полі-
тіка, сөмын ужалыс јөзлы паныдаөс. Сектантса ныр-
нуөдыејас ылөдчөмөн кысөны асланыс общінаө гөль
да шөркоддем крестанаөс аслыс өікаса өтувтчөмјас
котырталөмөн (артелјас, коммунајас). Најө сізі вө-
чөны, бытөө отсалөны гөльјаслы, зөбылвылө жө кулак-
јас сектантјас сещөм артелјасас експлоатірујтөны на-
јөјасөс. Сектантса проповеднікјас асланыс пропа-
гандананыс омөлтөны коммуністјасөс да комсомолөч-

јасос: коммунистјас-по लोक јоз, а налөн-сектантјаслөн — „љубов“ да братство, збыл выло налөн „братство“ ным улө чебсасомн мунө беднотаос кулакјасөн нар-
тыгм. Сектантјас асланыс общинао кысконы јозос га-
жа рытјас, сыломјас вочаломн. Налөн ем асланыс
литература. Общинајасөн вескодлысјас исползутоны і
голос кулакөн топодмсо. Андрон вескөј община (Фер-
чиновскөј обл., Калужскөј губ.), шленјассо вербујто
пособіјојас сеталомн. Он кө мун отлаын озыркөд
сектао — оз сетны отсөг, а отсөгид гол крестаныныд-
лы овло зев колана, медга нин турувтөм лөбө нантөм
војасө. Тверскөј губернаын сектантјас кустарјас пөв-
сө вождсөн разодоны кысан машинајас да кысконы
асладораныс кысысјасос, кодјаслөн асланыс машина-
ыс абу. Тақикөн і сектантјаслөн общинајасыс тыртчо-
ны гол да шөркоддема олыс крестанаон да кустар-
јасөн.

Сектантство карын

Непманјас, вөвлөм сар чиновникјас, белогварде-
јечјасыс өтдор карса сектајасө пыроны і ремеслен-
никјас, слугајас, извозчикјас, приказчикјас, ужтөм јоз-
да. Сектајасын робочөјјас еща, најо адзоны налыс
контрреволюционнөј ужнысө. Робочөјјас пөвсыс му-
ноны сектантјас динө медеасө гортын уждалыс нывба-
бајас да выл робочөјјас, кодјас неважөн на доктөма-
өс еіктјасыс да абу вермөмаөс пусыны пролетариат
пөртјас. Кустар сектантствотө радејтө сы вөсна жө,
мыј вөсна і шөркоддема олыс крестанын. Сылы ө-
лөм вылас воө сектантјаслөн торјалөмыс да аснога
олөмыс. Тајө кустарыс кө көсөјө паскыджыка овны,
воөдчыны буржүјөз, сөјө-нын вөждө сектантство выло,
кықі ескө сы пыр вермасны социализм төчөмкөд, кы-
қі ескө аскіподулас бостны да асөбрөаыс кыскыны
эксплоатірујтан пөдмастеріјөјасос да велөдчысјасос.

Кор сектаас ташм хозајчкјасыс тырöны асныс, сөкі најö кыскöны щöщ сы кпöд улын ужалысјасöс, медвоз семјасö, сесеа служашщöјјасöс, приказчкјасöс, слугајасöс. Сіјö гөгөрвоё, мыј сектантскöј проповедникјас вöчöдасны наыс кывзыс ужалысјасöс, вöтласны најö јурыс профсоюзјас пыр експлоатірујтöмлы вермасны көсјысан мөвпјас, сектантјасөн чујдöдлöм бöрын најö оз-нын мунны норасны уж дорјан совет організаторјасад. Веег мукöдлаын сектантјас лөсöдалöны общинајас берданыс біржа труда ужтöм војтырлы.

Тақикөн најö зілöны тывјыштны ужалыс јöзöе асланыс сектајасö.

Сектантство да сиктын сотсіализм течöм

Сиктын да карын сотсіализм течöмын гырыс уепехјас вірнысö пузöдö кулачестволыс да непманскöј буржуазіјалыс; најö быдногыс зілöны ордöны сотсіализм течан ужсö. Сотсіализм течöмкöд тајö тышкас сектантјас бöрö оз кычыны. Сектантскöј общинајас пыр кулак зілö гöла да шöркöда олыс крестанаёс лежöдны сотсіализм течан ужыс, лөгöдны најöасөс совет власткöд, повзöдлыны небеснöј карајасөн, зілö убедітны, мыј общество перестроітны оз поз (протіворелігіозно). Кулакјас да непманјас сектантсә організаторјасөс іспользујтлöны совет властлы паныда політическöј кыпöдчöмјас вöчалігөн. Тақі-жö ужалöны мукöд релігіјаса організаторјас. Сöмын сектантсә організаторјас медөа-нын кужöны пріспособітчыны нүöдны аңтисоветскöј ассыныс ужнысö.

Тані вайöдлам кымынкö прімер, кычі сектантсә організаторјас торкалöны сиктын сотсіализм течны. Барабінскöј сиктын (Самарскöј округе) сектантсә агітатсіја вöсна пазалісны вел уна колхоз. Кірідловка сиктын, сіјö-жö округе, сектантјас нүöдöны агі-

татсија кооператсијалы паныд. Сомын вескыд агитатсијаныс налөн оз век имт. Сы вѣсна сектантса јурнуодыејас најанажыка ужалёны: најо котырталёны колхозјас, коммунајас, артелјас, кооперативса организатсијас. Сѣрт, сектантскѣ колхозјасын коллективизатсија—сѣмын вывеска. Сы сајын ѣбѣасёны кулакјас, вајо експлоатирујтёны беднотаѣс. Сектантскѣ колхозјасён вескѣдлёны кулакјас, 1925-д воын Маныч ју бердын котыртѣс Новоизраилскѣ секталён коммуна. Јуралёны сені: ачыс новоизраилскѣ пророк „папа“, (таѣи сѣјѣс нѣмтисны сектантјасыс) Лубков да сылы матыса кык морт. Вел уна во чѣж Лубков религиознѣ сѣрѣмнас сектаса шленјаслыс пемѣдѣліс јурвежѣрнысѣ. Ачыс сѣјѣ овліс коромінаын, а мукѣд шленјасыс ѣемланкајасын. Лубков автомобил вылын гулајтліс, а мукѣд шленјасыс сы вылѣ ужалисны да шыгјалисны. „Папаѣс“ полисны контролирујтны. Сѣмын кор комсомол јачејка сујіс ассыс нырсѣ, тыдовтѣсны тырыс ѣелучкјас. Отчот кывзѣм да ревиѣирујтѣм бѣрын адѣисны: куш подѣделајтѣм документјасѣѣ Лубков вѣчлѣма 13 345 шайт дон. Общѣнаса шленјас, јурнуодыејас кынѣчыс, овлісны вывті лока, став доходыс пыріс кулатскѣ верхушкалы ѣѣпѣ.

Кодыр петкѣдісны ердѣ тајѣ общѣнаса нырнуодыејаслыс ужнысѣ, новоизраилтсыјас асныс корісны вѣчны суд „папа“ вылын.

Тащѣм-жѣ најана експлоатирујтёны беднотаѣс сектантса мукѣд колхозјасын, коммунајасын да артелјасын.

Сектантјас да сѣветјасѣ бѣрјысѣмјас

Кулакјас сѣветјасѣ сујѣѣмѣн, мѣставывса властѣс ас кіаныс бостѣмѣн вермасѣны сѣвет властѣн нуѣдан меропріјатѣѣјаскѣд. Сѣветјасѣ бѣрјысѣгјасѣн кулакјас быдногыс зѣлѣны сѣветјасѣ індыны ассыныс јѣзѣс.

Релігіознөй організатсіјајас, щөщ і сектантјас, јона отсаёны кулакјаслы. Кор сектантјас оз вермыны сујны ассыныс војтырөс, секі најө нуөдөны агітатсіја бөрјыеөмјас орөдөм куға, гөль да шөркөдә олыс крезтанәс оз щөктыны мунны бөрјысыны.

1929-д воын сөветјасө бөрјыегөн Омскөй округыс баптїстјас асланыс војтыр пыр төдмавлїсны—кущөмжык лунјасө кутасны мунны бөрјыеөмјас, сесса еїјө-жө лунјасө да часјасө вөчлісны ассыныс мольтвеннөй собраньнөјас. да-өд нуөдліснысө торја-нын торжественнөја—музыкаөн да угощәньнөөн. Армавірскөй округыс, сектантјас јешщө на најана вөчлісны. Најө нуөлісны агітатсіја кулакскөй важ обычај куға: собраньнө вылө велөдісны лоқывлыны сөмын овмөсын јуралыслы (домохозяину). Тащөмногөн најө мөвпалїсны вештыны бөкө тәмјөзөс. медреволютсіоннөй олыс јукөнсө. Бранскөй губ., Соколовка да Бурасово өктјасын (Гевскөй уезд) сектантјас лөгөдісны ассыныс спїсокјас „коммуністјас—безбожњыкјас“ спїсоклы воча. Тащөмторјасыс вөвлїны і мукөд рајонјасын.

Антісөветскөй політікәсө сектантса організатсіјајас өктјасын нуөдөны оз сөмын сөветјасө бөрјыегіјасөн. Сөветвластлөн өктөс сөтсіәл рөлөс вылө вужөдөм куға став меропрїятнөјасөсө—на зїллісны орөдны најө.

Вәјөдам һекымын прїмер: Ставрополскөй округыс баптїстјас самообложәньнө куға компаньнө орөдөм мөгыс вөчавлісны мольтвеннөй собраньнөјас.

1928-29 д. војасын һәң заптан компаньнө нуөдігөн зев мїчаа тыдовчывліс кулакјаслөн торкласөмныс; најө сы мөгыс іспөлузглісны релігіознөй організатсіјајасөс, щөщ і сектантјасөс. Баптїстјаслөн проповөдњык Золотарев (Армавірскөй округ) аслыс проповөдјаснас велөдліс госудәрстволы һәң һе сетны. Біјскөй округса сектантјас (Гібір) паскөдісны тащөм зорны: коммуністјас-пө пышјыны лөгөдчөны да һәңсө туј

выланыс чукѡртѡны. Ѳтѣ кывјѡн-кѡ шуны, сектантјас журнаныс і кокнаныс пыр гѡтѡвѡѡ сулавны кулакјас дѡр.

Сектантса органїзатсїјајас орѡдѡны сїктын нуѡдан жултурнѡј уж, лыдѡдысан керкајаслы, школајаслы, тачетјаслы паныда агїтатсїја нуѡдѡмѡн.

Тамѡвскѡј рајоныс баптїстјас (Амурскѡј округ) лыдѡдысан керкаѡ волыс да сылы ужас отсасыс зон-јаслы шуїсны вѡчны бѡјкот: накѡд волысны нї сор-нїтны некодлы оз щѡктыны. Нїжегородса округыс јевангелїстјас клубјаслы, лыдѡдысан керкајаслы нуѡд-лїсны паныда агїтатсїја. Мукѡдлаын сектантјас весїг челафнысѡ оз сетны школајасѡ велѡдчыны. Бранскѡј округса Неелїнскѡј сїктын сектантјас весїг кѡсјывлїс-ны воставны асыныс челаф школајас. Новосїбр-скын баптїстјас оз щѡктыны том јѡзѡс кїно вылѡ ветлыны.

Лыдѡдысан керкајасыс, сѡветскѡј лїтератураныс кежѡм војтырлы сектантса јурнуѡдысїјас щѡктѡны лыдѡ-дыны асыныс журналјас да нїгајас, кодјасын, сѡерт, быд омѡлторсѡ гїжѡны Сѡвет власт јылыс.

„Јѡзыс ылалѡма бесовскѡј ученѡѡн“, — гїжѡ „Бап-тїст“ журнал (1927 d во, №2), сѡерт-ѡд „бесовскѡј ученѡѡ“ улас најѡ гѡгѡрвоѡны коммунизм.

„Мїјан мїр сѡмын пемыд да ылѡдчана сарствоѡ“ гїжѡ робѡчѡј да ужалыс крестанаѡн нуѡдан ыжыд уж, сотсїализм течан уж вылѡ пїнсѡ јїрыс баптїстскѡј журнал.

Весїг радїјѡлы сїктын сектантјас кыпѡдѡны па-ныда сорнїјас. Велїколутскѡј округын (Лењїнградса област) јевангелїстјаслѡн нырнуѡдысїјас паскѡдїсны сорнї, бытѡѡ 1928-d воын куѡа зерѡмыс волї вывтї уна радїопрїјомнїк ужалѡм вѡсна, бытѡѡ радїјѡ прї-јомнїкјасыс вайѡны зєра кымѡрјассѡ. Кѡнї-жѡ вѡлї су-лалѡ кос поводѡда, најѡ радїѡѡс мыждїсны кымѡрјас-сѡ разѡдѡмын. Медеа-нїн радѡѡтѡны сектантса про-

поведникјас, видöны коммунист партијаос да комсомо-
лос, медым ескö ужалыс масса пöвсын паскөдны ком-
мунист партијалы ескытöм.

Сектантјас асланыс агитатсия нуөдигөн вескыда
повзөдлöны jeneжса карајасөн. „Локтас страшнöй лун,
бырлытöм јен вöчас сүд коңер, шүдтöм морт вылын“,
гижöны баптистјас асланыс журналаныс (№11, 1928-д
во, 3-д листбөк).

„Јöзлөн омöл олöмыс: шыгјалöм, висöмјас, война-
јас, мувöрзөмјас (землетрясения) да с. в. мортөн гре-
кö вöјөм вöсна“ („Баптист“ №12, 1928 д во, 9-10
листбөк).

Овлöны-і тащöмторјас, кор сектантјаслөн јурнуö-
дыејасыс Сöвет власткөд вермасигөн весиг террорöз
воöны. Бөрја каднас газетјасын јона гижöны селкор-
јасөс да сöвет уж вылын ужалыејасөс вијалöм јылыс.
Тащöм усласөмнас унаыс вескөдлöны сектантјаслөн
проповедникјас. Бостамö тащöмтор: Волоконса өиктын
(Кіјевскöј округ) 1929-д вога тöлын кулакјас, религи-
ознöј общинаса шленјас вијисны Проскуровскöј рајис-
полкомыс шленөс.

Серт, сектантса проповедникјас тöдöны, мыј
партијалы да Сöвет властлы, колхозјаслы, социализм
течан ужлы јавö паныд еорөитны абу бур. Гöл да
шөркөдөм ужалыс крестана унжыкөнсö коммунист
партија да Сöвет власт дор олöны. Та вöсна сектант-
са проповедникјас ассыныс пропаганданысö нуөдöны
зев гусөн. Общинајас бердö најö лөсөдалисны, комму-
нист партија да Сöвет власт органјас стројеннö серти,
асланыс отсасан організатсияјас. Шуам, сектантса
общинајасын јуралöны асланыс сöветјас, најөс јуклө-
ма сектајас былö. Емөс драмкружокјас, пропагандист-
јас. Бранскöј губернаса вöлөстјасын (Севскöј уезд-
ын) зиллисны котыртавны нывбаба јевангелскöј орга-
низатсияјас, томјöзлыс да челадлыс кружокјас. Во-
жетскöј уездса Посеченскöј вöлөстыс адчыны јеван-

гелістјаслыс кык лыддысан керка. „Большие жел-
тухи“ сиктыс адзісны јевангелістјаслыс лыддысан
керка. Пјатігорскыс јуортоны: „бура олыс сектант-
јас зілоны котыртны ас гогорныс томјоз батракјасос.
Комсомол јачејкалы вочапыдди најо котыртісны ас-
сыныс хрістомол—„хрістіјанскј сојуз молодежј“. Сс-
мын свашценнј нгајасыд ез сёлмвыланыс во
томјозлы, сјјон хрістомолныс регыдөн пазаліс. Таво
сектантјас мөд ногон-нын кутчіеісны томјозос кыс-
кыны асладорныс. Баптістскј хор лөсөдөм могыс
выпіітісны спетсіалнј регентос, нөбісны фісгармо-
нја да ассыныс піјансө кружокјасө котыртөмөн мөв-
палоны кыскыны мукөд томјоз—батракјасос“.

Сектантјас щөщ нуөдөны уж нывбабајас да че-
ладјас пөвсын. Нывбаба собраннөјас вылын најо
вісталөны, мыј јен-пө щөктіс нывбабаос гортса ужөн
ноксыны да мірскј олөмө не сујсыны. Тајо пропо-
веднас сектантјас зілоны кыскыны ужалыс нывбаба-
ос—роботнчаос да крестанкаос—сотсіалізм течан уж
бердыс, общественнј олөм бердыс.

Кодарла боксаң он візөдлы сектанство вылө век-
нин адқан сотсіалізм течан ужлы сылыс возсасөмсө.
Сектантјаслөн велөдөмныс колө сөмын робочөј да уж-
алыс крестана врагјаслы. Сектантса релігіја—кулакјас-
лөн да непманјаслөн вывті најан орудөдө, кодөс вескөдө-
ма нартітыс классјаслыс інтересјасөсө дорјөм могыс.

Көт ескө сектајасын уна гөл да шөркодда олыс
крестана, кызі і быдпөдөс релігіознөј движеннө, сектан-
ство вайө доктор робочөј классы да ужалыс крестаналы.

**Сектантјаслөн віна јутөм, візтысөм, уж вылын
зілөм да мөда-мөдлы отсасөм**

Сектантјас јона расөјтөны сорнїтны ас јутөм јы-
лыс, культурнөја олөм јылыс-да. Сектантскј быд жур-
налыс пөщө адзыны чукөстчөмјас, мед јзыс оз јуны
віна, мед бырөдасыны пыщјасос, төрөканјасос, лудік-

јасөс, мед оз курітчыны. Кызі мездысны колас експлоататорјас ыжыдалөмыс, кызі дорјыны совет странаөс ставмуывса капиталистјасые,— та жылыс сектантскөј проповедникјас чөволөны. Төл да шөркөддема олыс крестанінөс куртчалө кулак, а сектантјас горзөны: „віав пыщјасөс, став локторјыс на помыс“. Вірјуыс капиталистјасөс најө лыдөдыны вокјасөн, а лүдік вылө паныд најө лөптөны сөщөм зык, бытөкө лүдікјас помыс став локыс да омөлторјыс ужалыс јөзлы. Тащөм „сама“ ужаланногнад најө сажөдөны сөкыдлунсө ужалыс јөзлыс капиталист государствоын. Медыжыд помкаыс јуөмлөн сыын, мыј буржуазнөј власт дырјі капитал стјас гөлмөдөны робочөј да крестанаөс, візөны најөс корысјасөн, лок оланінјасын. Тајө ставыс јөткө најөс јуөм вылө. Сектантјас тајө помкајасөс оз віставлыны, а ноксөны проповедасөн јуөмыс кутчысөм жылыс. СССР-ын, көні абу-нын властыс капитал стјас кын, јуөмлөн помкајасыс—культура боксаң бөрө колөмын, гөллунын, кодјас міјанлы колісны сарскөј стрөј дырсаң. Јуөмкөд вермасөны коммунист партияі, профсоюзјас-і, совет власт. Совет власт бырөдө јуөмлыс вужсө, бырөдө гөллунсө, бөрө колөмсө, лөсөдө выл олөм. Сектантјаслөн јуөмыс өлөдан проповедыс сөмын ызгөм, мед ескө кыскыны выл шленјасөс.

Тајөс-жө почө віставны хрістіанскөј віқтысөм да ужавны зілөм жылыс. Кулаклы зев бур, батракыс кө вөлі віқтысыс да зіл. Револүтсіјаөз јутөм јөзлыс секта котыртіс Чуріков озырјас ордын, барыналыс лібө барінлыс јуалөмөн нуөдіс слугајасыскөд тәрја горніјас да велөдіс најөс зіла ужавны да кывзыны. Тащөм проповедјасыд віқтысөм жылыс господа—эксплоататорјаслы вөлі зев бур. Сектантјаслы віқтысөм жылыс проповедныс колө сы вөсна, мед ескө унжык шленөс кыскыны. „Локтө міјан дінө, мі велөдам тіјанөс віқтысөмөн овны да зіла ужавны, а сыпыр ті

бурмөданныд ассыныд овмөснытö.“ Сöмын быд крестанін тöдö, мыј візтыөмыд бур сöмын секі, кор ем-кө мыј візтынытö ем мыј вылын ужавнытö, кодыр ем ужалаң көлүј, му, скөт. Кодыр һинөмыс абү, се-кі-і візтынытö һинөм. Став ужалыс крестаналыс овмөссө кыпöдны позö сöмын кооператсіја пыр, кулакјасөн експлоатірујтөм бырөдөм пыр. а оз сіјö тујöд, кыті мунöны сектантјас, кодјаслы кулакјасыд лөдны вокјасөн. Сектантјас öтарсаһыс щöктöны візтыены, а мөдарсаһыс, најö корöны лөһа овны да радејтны кулакјасөс, төргүјтыөјасөс, кодјас гөһ да шөркоддема олыс крестанасө експлоатірујтöны. Выһ шленјасөс кыскыны сектантјаслөн ылөдантөрјыс лөө мөда-мөдлы отсасөм. Тајö абү кулакјасыс мездыеантор. Тајö мөда мөдлы сещом отсасөм, коді вайөдö гөһ да шөркоддема олыс крестанасө кулакјас кабыр улö. Отсавнытö, гашкө і отсаласы, сöмын сыпыдди куласны кујім кучік да һөшта һімсө щöктасы аттөавны. Вылын індөм пресвітер Фуражеровскөј сіз-жө вөлі вөдитчö мөда-мөдлы отсасөмнад. Сіјö вөлі сөгö гөһ крестаналы ужјөзөн көдйыс, сöмын бөрас бөстө кык мында да һөшта щöктö сектантка — нывбабајасөс асыскөд уһны. Не-ыжыд кадөн, сектантјасөс експлоатірујтөм помыс сі-јö бурмөдныс ассыс овмөссө да аслыс парөвөј вартаң машина һөбіс.

Сектантјаслөн сорһыс да ужһыс

Медза-һін сектантјас радејтöны кык заповед: „радејтөј ассыныд врагјастö“ да „став јöзыс вокјас.“ Тајö заповедјасыс велөдöны, мыј робочөјлы колö радејтны капіталыстөс да гөһ мортлы—кулакөс. Нар-төтыөјаскөд быдсама вермасөмыс лөө грекөн, оз ло братство јылыс заповед һөгөн; револютсіја абү јен-лы ескөм серті, секі „вок“ сувтö „вок“ ылö—ужа-лыс јөз експлоататорјас ылö да. Та вөсна сектант-

јас Октабрса революусја вылө віжөдісны зев жока. Прімер вылө, сектантјас адвентістјас весіг ордјісны патріарх Тіковөс. Најө асланыс „Слово истины“ ыма журналын гіжісны: „Кровь убитых воймет к совести и сердцу всех нас. Свергнем идолов партийного недомыслия и протянем друг другу руку братского общения на основе духовного единства“ „Русская революция распространяет вокруг трупный запах разложения и смерти „да“ она приведет Россию к гибели“.

Сектантјас—трудоармејечјас гөгөрвоісны релігіялыс көвтөмлүнө да өткажітчісны сыыс, сөсөс көбөҗыісны Гөрд арміяын служітны

Тажөс вөлі гіжөма сіјө кадын, кор кыпөдчөм робөчөј да крестаналы вөлі колө повтөг тышкасны помөж. Сектантса проповедһікјас јен ымөн зілісны падмөдны налыс кыпөдчөмнысө. А кор колө вөлі јежыдјаслы отсасны, секі сектантјас регыдөн вөлі вунөдөны матысаөс радејтөм јылыс заповедһсө, өрүжјөөн вөлі сувтөны совет властлы паныд. Бөстам прімер пыфһі тащөмтор: сектантјас-менноһістјас кыв

вылас пыр вöли паныд сувтöны öружjö новлöдлöмлы, а збыл вылас Врангеллы отсаны лöсöдiсны меннонiетскöй торја полк да запталiсны öружjö сöвет власткöд вермасöм вылö.

Тамбовка сiктын (Амурскöй губернаын) 1924 воын том jöзлөн сектантскöй кружок участвујгiс белогвардејечјас кыпöдчöмын. „Сijö каднас, кор Тамбовкаын вöли кыпöдчöм,—гiжöны асланыс общöй собраниöвывса резолутсијаын Ивановскöй јачејкаса безбожнiкјас,—сiкт шöрас чукöртсны да пукöдiсны коммунистјасöс да комсомолечјасöс, кодјасöс шуiсны вiны. Сeкi-жö локтiс баптистскöй том jöзлөн кружок; сi-jö кружокнас вескöдлечјасыс—Спитсина да Иванов—таjö комсомолечјас воын вiсталисны тащöмтор: „Ми кыпöдчам да вiјалам тiјанöс сы вöсна, мыј тi паныд сувтанныд јенлы. Тi—сöтаналөн челафјас“. Збыл вылас сектантјаслөн тащöм нога матысаöс радејтöмыс.

Гражданскöй војна дырјi сектантјас тышкасiсны јежыдиасдор. Таjö-жö каднас најö оз вöли көсјны служитны Гөрд Армијаын; шуöны, мыј винтовкасö-пö боетны мiјанлы грек. Сiккö, јежыдјаслы псöд служитны, а дорјыны октабрса револутсијаөн боетöмтор—грек.

Медea-нын ыжыд локтор вaјö сектантјаслөн всеобщöй мир жылыс проповедујтöмныс, öнi, кор ставмыввса буржуазiја лöсöдчö СССР вылö војнаөн. Сектантјаслөн пропаганданыс Гөрд Армијаын служитны öткажитчöм куза, дерг, контрреволутсöннöј уж. Кулачество да непманскöй буржуазiја зiлöны падмöдны Совет сојузлыс вынсö, медым ескö мукöд странаса капиталстјас кокнiджыка вермiсны пöдтыны. Сектантјаслөн проповед „возсастöм“ жылыс отсалö мировöј буржуазiјалы СССР вылö војнаөн лöсöдчыны. Та кыңзi всеобщöй мир жылыс велöдöм со мыјөн-на абу вескыд: кытчöз лöö капиталистјаслөн ыжыдалöмыс,

сетчөз оз вермы лоны всеобщөй мир. Капиталистяс ку-
тасны тышкасны аскостаныс, панны мировөй гырыс вој-
најас, лыжлыны бастужтыс робочөйјасөс, пукөдавны
турмајасө революцїонерјасөс. Всеобщөй мирө тујыс
мунө капиталистјасөс ставмувывыс бырөдөм пыр, ре-
волюцїа да гражданскөй војна пыр. Мөднөгкө шу-
ны, всеобщөй мир лөсөдны позө сөмын Маркс да Ле-
нин велөдөм сертї мунөмөн. Та вөсна аңтїрелїгїознөй
пропагандалөн могыс: проповеднїкјас, сектантјас, ку-
лакјас кїпод улыс мездыны ужалыс јөзөс, кыскыны
соцїализм течан ужө. Сектантјаскөд вермасїгөн колө
кужны торјөдны јурнуөдысјасө сектантса радөвөй
массаыс. Мї аңзылїм нн, мыј сектајасын вескөдлыс-
јасыс робочейјаслөн да ужалыс крестаналөн врагјас,
а сектантскөй став массаыс аслас положеннө сертыс
оз вермы паныд мунны Октабрса революцїаөн бое-
төмторјаслы да соцїализм течан ужлы паныд. Татыс
петө аңтїрелїгїознөй пропаганда нуөдїгөн медыжыд
мог—сектантјас пөвсыс ужалыс војтырсө кыскыны
асладораным. Тајөс позө вөчны сектантскөй велөдөм-
лыс локлунсө да ылөлчанлунсө ердө петкөдөмөн,
кодјас торкөны өнїа кадын соцїализм течны. Радө-
вөй сектантјаслы колө петкөдлыны, кодјас сөщөмјас
валөн просвітерјасныс, проповеднїкјасныс, кушөм
ногөн најө бөбјөдлөны радөвөй сектантјасөс, кычї најө
јөзсаныс сулалөны революцїа дөр, а збыл вылас
бөстөны заграничаыс жалөваннө. Кывјөн пропаганда
нуөдөм кыңчї колө нуөдны ужөн. Сектантјас нога
мөда-мөдлы „отсалөмлы“ воча сувтөдны асыным уж-
нымөс: ККОВ јаслыс ужсө бурмөдны, сектантскөй
кооператїв пыдфї лөсөдны бура ужалыс советскөй ко-
оператїв, мездыны кулак кїпод улыс гөль да шөркөд-
дем крестанаөс. Колө падмөдны сектантјаслыс ныв-
бабајас да томјөз пөвсын нуөдан ужнысө. Сектантјас
ужлы вөччаөлны „Воїнствувүшщөй Безбожнїкјас“ ја-
чејкајаслыс культурно-просветїтелнөй ужнысө.

Сектантса журнуѡдыјаслѡн вредительскѡј ужныс

1929-д вога феврал тѡлысын Украинаын адчыис баптистскѡј проповедникјаслѡн шпионскѡј организација. Украинаса уна округын баптистскѡј общинајаскѡд вѡлі разѡдчѡмны баптистскѡј проповедникјас. Налѡн журнуѡдыеныс вѡлі контрбандист да шпион—Шевчук. Сѡј котыртис Волын вылын баптистскѡј организација. Уна во чѡж Шевчук проповедујтлис јевангеллѡ, отцѡ ц Польшаса генералнѡј штаб заданѡјас серти нуѡдис шпионскѡј уж. Польшаыс вайавлис антисоветскѡј литература. Вел жењыд кадѡн Шевчук јитчис баптистјас мукѡд организацијајаскѡд—Волина, Шепетовщина, Киевщина да Артемовщина вылын—да вайавлис налы Польшаыс контрреволюционнѡј литература. Шевчук унаыс адчыслывлис Гѡрд Армијаын служитыс баптистјаскѡд, накѡд сорнијасын зиллис тѡдмавын војеннѡј тајнајас. Баптистјаслѡн Волынса областувса јукѡд да Вѡукраинскѡј совет налѡн жѡ, тѡдѡны вѡлі Шевчуклыс да отсасысјасылыс шпионскѡј уж нуѡдѡмсѡ, сѡмын абу ѡлѡдлѡмаѡс. Тајѡ-жѡ 1929 д воас Минскын адчисны баптистјаслыс јещѡ ѡтѡ контрреволюционнѡј организација. Тајѡ организацијаса шленјасыс возынсѡ велѡдчѡмаѡс Америкаын—Институт благовестникѡвын, Филаделфија карын. СССР-ѡ воѡм бѡрын најѡ мукѡд странаса капиталистјас сѡм вылѡ нуѡдисны антѡсоветскѡј уж. Мыј сектантјаслы отсасѡны мукѡд странаса капиталистјас, сектантса журнуѡдысјас зев оз раѡејтны сорнитны тајылыс. Сѡмын тајѡтор чѡк збыл. Оѡнтсов да Проханов—баптистјаслѡн вождјасныс—унаыс ветлывлисны заграничаѡ ѡмла.

„Друг России“ Англијаын да Америкаын лезсан журналын (1926-д во, Мај-јун) вѡлі печатајтѡма мукѡд странаса капиталистјаслѡн да рѡч белогвардејечјаслѡн жертвуталан списѡк Россијаын сектантса пропаганда

да јевангелльса вера паскөдөм могыс. Мукөдыс жерт-
вүјтисны 300 400 шайтөн. Ѓинмад шыбігчө список лист-
бокас јурпасыс:

„Отсалөј јевангелльс вераө пөртны 132 миллион
мортөс“.

Сіјө-жө журналын „Друг России“ 1926-д вога мај
төлыс) вөлі індөма, мыј мукөд странаса капиталистја-
сөн жертвүјтөм сөмсө кутас јуклыны роч белогвардеј-
ка М. Н. Васновскаја. Мыј вөсна нө сіјө сөщөм зіла
кутчыс тајө ужас? „Друг России“-ыс-жө сөтө воча-
кыв: „сылыс муывса став озырлунсө мырдөмаөс
большевикјас“.

Револүтсіјаөн чужјөм тајө белогвардејкаыс бөс-
тис ас вылас мог—вічны Россіјаын сө міссіонерөс—
сектантса проповеднїкјасөс, кодјаслы быд төлыс
мынтө 15 червоңеч. Сіјө мөвпалө, гашкө-пө, релігі-
ознөј пропаганда нүдөдөмөн позас уекөдны Сөвет власт-
өс, гашкө-пө позас бөр курыштны важја озырлунсө.
Сектантјаслы отсасөны заграңича а гырыс капиталист-
јас. Унаөн на піыс, бөстам, миллионер Рокфеллер, ка-
питалист Ford да, суладөны сектајасын, отсасөны мі-
јан сектантјаслы.

Торја сектајаслөн велөдөм

Өнөз мі сөрнїтім сектантјас јылыс чоңнас, егөј
вөчөј сектантјас костын некущөм торјөдөм.

Тащөм ногөн сектантјас јылыс сөрнїтөмыс, дерт,
вескыд лөс сы вөсна, мыј быд секталөн став ужныс
вескөдөма сөтсіализм течөмлы паныд, ужалыс јөзлы
доктор вөчөм вүлө. Сөмын торја сектсіјајаслөн велө-
дөманыс ем торјалөмјас. Торјалөмјасыс абу зев ыжы-
дөс, сөмын безбожнїкјаслы асланыс ужын колө төд-
ны паскалөмжык сектајаслыс велөдөмысө. Та вөсна
мі жеңідіка гіжам, кущөм велөдөмныс торја секта-
јаслөн.

Баптістјаслөн медвозза общінајас лоісны 17-д ымын Англіјаын. Ёмсö најö бөстісны греческөј „баптідеја“ кывыс, мыј лоö крестітöм; нмјö шүеісны сізсö сы вöсна, мыј оз ескыны вічкоөн лөсөдöм крестітан таінствоö, а тајö обрадсö вöчöны асногыс: сöмын ғырыс вöјтырөс пыртöны да вад çумгывлöны (через погружение). Најö оз пыдді пуктыны свјашщеннöј предањнöө, кослун, манахество, богородітсалы ескöм да. Вістасöм-дарјасöм, кодјасöс најö вöчöны асногыс, оз лыддыны „таінствоөн“, најö оз пыдді пуктыны крест да öбразјас. Најö ескöны сöмын ғырыс хрістіанскöј („богородічнöјјас кыңзі“) пражнікјасö. Бібліјаöс да јевангелльöс, лыддыны свјашщеннöј ыгајасөн.

Духоборјас оз ескыны свјашщеннöј предањнö авторітетлы, веіг оз зев бура вічöдны-і јевангелльö вылас. Налы вескод—вöліс-лі, ез-лі хрістос, на ногөн, мыј гјжө јевангелльöын Хрістос јылыс, вермас лоны быд морткөд. Хрістос чужö—тајö морт чужö был олöмлаң. Хрістос страдајтіс, најö страдајтöны-жö асланыс велöдöм вöсна. Хрістослөн ловчöмыс—налөн пемыдлуныс ловчöм. Мөд ногөн-кө шуны, јевангелльöсө најö асногыс төлкүтöны.

Јевангелістјас омöла торјалöны баптістјасыс, најö аслыныс пöлөс баптістјас. Јевангелістјаслөн велöдöм подулас еујöма мөви—мездысны грекыс хрістослы ескöмөн, а не таінствојасөн да молітваөн. Најö сіз-жö оз пыдді пуктыны поцјасöс, вічко, вічкоса обрадјас. Најö сіз-жö вöчöны ғырысөс пыртан обрад да дарјасöм, ескöны медеасö был заветлы (јевангелльöлы) да оз пыдді пуктыны свјашщеннöј предањнöјјас. Кыңзі баптістјас, сіз жö і јевангелістјас ескöны бесјаслы, кодјас бытөкө пырöны мортас да олöны сы пыщкын.

Адвентістјаслөн секта чужіс Амерікаын колан нем шöрын. Тајö сектаыс торјалö ұна төченнöјјас вылө. Общöј подулас велöдöмын—Хрістос ре-

гыд локтөмө ескөм („адвентус“ — локтөм). Адвентист — суботникјас торјалөны медвоҗа лунса адвентистјасыс- сижөн, мыј, библија вылө ыстыгөмөн, оз ескыны кулөм бөрын лов олөмлы (жеккелчяст, III-d глава, 20-21-d сҗихјас).

Молокане; тајө нөмсө најө бөстисны молөчнөј вajasыс, Мелитопольскөј уездые (Тавричөскөј губ.), кытөни најө олисны шөр росејаыс селитчөм бөрын: оз пыддҗ пуктыны вичколыс образјассө да таинствојас- сө, а ескөны сөмын вичко нога сылөмө, свјашщеннөј писаннөјас лыддөмөн псаломјас сылөмөн. Налөн, кы- қи і став сектантјаслөн, кыв выланыс дугөдчөны быд- сама гажөдчөмјасыс, вина јуөмыс, куритчөмыс, јорт- чөмыс.

Новоизраиль, шуөны аснысө тақи сы вөсна, мыј лыддөны аснысө „јөнмөн бөрјөм јөзөн“. Налөн емөс аслаңыс „Христосјас“.

Толстовтсыөн аснысө шуөны Толстој велө- дөм ногөн олысјас. Медыжыдторјыс толстовц наын — оз ков паныд сувтны лок вөчөм вылө локөн. Увтыр- төм јөзөн классөвөј вермагөмо-кө тајөс вайөдны, арт- мө, мыј налы колө лаңгөмөн кывзыны експлоататор- јасөс да радејтны классөвөј, врагјасөс. Најө оз пыддҗ пуктыны револүтејатө, бытөкө, му вылын јөн сарст- во лөсөдөм могыс. Толстој кезөвтө наукаөс, техникаөс да медитсинаөс.

Толстовство — ужалыс јөзлы шөгмытөм велөдөм. Сы тугөд-кө мунны, колө дугдыны СССР-өс дөрјөмыс, дугдыны сөтсјализм төчөмыс.

Скоптсы. Тајө нөмсө бөстисны „оскоплөнијө“ кывјыс (половөј органјас шыкөдөм либө қикөз најөс торјөдөм — бырөдөм). Подулалөны асөсныс велөдөмсө свјашщеннөј писаннө вылын (Лука XXIII-d глава, 29-d сҗих; Матфеј, XVIII-d глава, 8 9-d сҗихјас; Марк, IX-d глава, 43-47-d сҗихјас).

Јуасѡмјас

1. Коді сулалѡ сектантскѡј общинајас јурын?
 2. Мыјла мукѡд дырјіыс сектајасѡ мунѡны гѡл да шѡркѡдѡдема олыс кресѡвана?
 3. Кущѡм лѡк вайѡны сектантјаслѡн коммунајас, артелјас да кооператсіјајас?
 4. Кодлы бурсѡ вайѡ классѡвѡј мір јылыс сектантјаслѡн проповедыс?
 5. Мыјла иностраннѡј буржуазіја отсалѡ СССР-са сектантскѡј орган затсіјајаслы?
 6. Кычі віѡд ѡны сектантјас СССР-ѡс дорјѡм выдѡ?
 7. Сетѡ оз кущѡмѡ буртор сектантјаслѡн мѡда-мѡдлы отсѡѡмыс, віѡтыѡмыс, јутѡмыс?
-

дАСКЫKöd GOPH

РЕЛІГІЈА дА СІКТСА ОЛАСНОГ

Мі адзам ёні—релігіја торкё сотсіалізм нога олём лёёдны. Релігіјалён вредыс нёшта омё і сіјён, сіјё чорыда лічкёма ас улас сіктын став оласногё да оласног пырыс ужалыс крестанаёс сётё нарётыс-јас кіпод улё.

Релігіознёј оласног вынсёдё озырён гёлёс увтыртём

Хрестіанскёј дај мукёд став релігіјаыс јенлы ескысјаслы вісталёны: мірыс-пё да јёзыс лёёдёма јенмён, ставыс-пё јен сајын, ставыс сы кын, сіјё вёла улын. Релігіјас велёдісны, дај ёні на велёдёны, морт олёмын медколана торјыс—кулём бёрын вескавын небеcнёј сарствоё, (рајё), сені лоё сылы тёждыстём долыд олём. Релігіја індалё, кызі-мыј колё овны му вылын, медем кулём бёрын вескавын рајё, мездысны мучітан адыс. Став релігіјасыс велёдёны, мыј крестаналы да робочёјлы век колё кутны тёдвы-ланыс вынтёмлуннысё.

Релігіјалён тащём велёдёмыс отсалё мед крестанін ез норас аслас щыг-нёё пёт олём вылас. Тазі вёлі колё помещіцкы да кулакы.

Сіктса оласногё быд восков вылын вёлі зуглёма релігіјаса обрадјасён. Чужё мортыд—сіјёс пыртё поп, сётёны релігіјаса нім, ёшёны перна. Гётрасёны-кё јёз—попјас најёс веңчајтёны, чуңјасас чуңкыщјас пуктёны. Выл керка стрёітігён, поп вежёдё. Быд

радлун лiбo шоглун куза молебeнјас служитoны. Ве-
eиr кулoм бoрад гылoдoны, вoчалoны пaнiхidaјас.

Быд восков вылын oбpaдјас. заповeдјас, релiгi-
јалoн iндoдјас. Релiгiјaыc сeцoмa пoдтoмa крeстaнi-
нoс, мыј ciјo aсeo чaйтo рaбoн: „мы рaбы гoспoдни“,
„пoмяни гoспoди, душy рaбa твoгo“, „рaбы гoспoдa“ —
крeстaнaдoс вeлoдo релiгiјa му вывca гoспoдaлыe стaв-
сo тepпитны. „Рaбы пoвинуйтeсь гoспoдaм свoим, кaк
бoгу“, вeлoдo релiгiјa.

Релiгiјa вoлi вынeдoдo мoвп крeстaнa пoвсo: пo-
мeшцiкјaсыe пoвны, улoч кoпpaсны, гoспoдaлы кo-
лaн нoгoн стaвсo вoчны.

Важ бepдo кутчicoм

Унa co вoјacoн крeстaнaлoн oлacнoгыc вeк вaжнo-
гoн кыccic, зeв нoжјo ciјo вeжлacic: oлoмo вылтop-
eујoм лыд-фывлicны кoвтoмoн, гpeкoн, вaж joзoн da
јeнмoн лoсoдoм пopaдoк зyгoмoн. „Mijан пoлјac тaзи
oвлoмaдe daј мi тaзи кутaм oвны“, „стaв вылтopјыc—
дyрoм“. „Вaжoн пoлјac гaжaжыкa oвлoмaдe oнiјa joз
дopыe“. Пoмeшцiкјaслы кивыв вoлi крeстaнaлoн вaж
бepдo кутчыeoмыe.

Важ нoгa oлoмco, вaж пopaдoкјacсo вiзны зiлo-
мыc тopкo тeчны выл oлoм—coтciaлизм нoгa oлoм.

Кызи релiгiјa шoктo быдтыны—вeлoдны чeлaдoс

Крeстaнiн aссыc чeлaдco вiзic јeн da бaт cтpaк
улын; вiзic—быдtic ciз-жo, кызи ciјoс aсeo вiзicны.
Бaт нoјtic aссыc чeлaдco. Кoлo шуны, релiгiјa дopјo
бaт-мaмoн чeлaдoс нoјтoмтo. Унaлaын oблыјaын гi-
жoмa тa јылыe: „Глупoсть привязалась к сeрдцу юнo-
ши, нo испpaвительная poзгa удалит ee oт нeгo“.
(Пpитчaјac, XXII глaвa, XV cтиx) „He oстaвляй юнo-
шy бeз нaкaзaния: eсли нaкaжeшь, oн нe умpeт, тy

накажешь его розгою и спасешь душу от преисподней" (Пр тчајас, XXIII глава, XIII—XIV стіх). „кто жалеет розги своей, тот ненавидит сына, а кто любит, тот с детства наказывает его“. (прітчајас, XIII глава, XXIV стіх).

Со куцѡм некытчѡ шогмытѡм іndödjас сетѡ свјаш-щеннѡј пісаннѡ бат-маны челаѡс віѡм-быдѡм куѡа.

Релігіознѡј важ семјаын ајыс ез сѡветујтчывы аелас челаѡкөд, челаѡыд-пѡ-öд буртѡр оз-жѡ-нын віставны-а.

Бат-мам пісѡ гѡтравлісны ез сы вылын, кодѡс сіјѡ раѡейтіс да код вылѡ ачыс көсјіс гѡтрасны, а бѡрјывлісны, ѡерт. коді оыржык лѡбѡ мукѡд боксаң кажігчыліс бат-мамыслы. Нывјасѡс щѡкыда сетлывлісны мустѡм верѡсјас сажѡ: „олыштас-пѡ да лубітны кутас“. Ныв-пілы быѡ вѡлі колѡ кывзыны. Коді оз кывзы бат-мамѡс, сылы грѡѡтісны: „проклаѡта, ог благословіт!“ Проклінајтѡмыс повѡм челаѡлы быѡ лѡб вѡлі вѡчны. ај-мам шуѡм серті. А вічко освјаш-цајтліс тащѡм бракјассѡ.

Семјаын нывбабалѡн олѡмыс

Крестана семјаын нывбабалѡн олѡмыс вѡлі (дај öні-на сещѡмі) зев сѡкыд. Нывбаба вѡлі зѡѡнас верѡсыс кі улын. Важѡн нылѡс верѡссајѡ сегігѡн вѡвлі сещѡм обычај: невесталѡн батыс кокніѡка нѡјтѡ нывсѡ плетѡн да сетѡ сіјѡ плетсѡ жѡнікыслы. Сіјѡн петкѡдлѡны, мыј нылыс вылын властыс вужѡ батса-ныс верѡсыслы да сіјѡ плетнас верѡсыслы колѡ велѡдны гѡтырсѡ. Нывбаба вылѡ овмѡсын уна ужјас уѡѡны; му вылад колѡ ужавны і, град вылад тојтны-і, скѡттѡ дѡѡрїтны-і, сѡјан јуантѡ лѡсѡдны-і, оланїнтѡ пелкѡдны-і, паскѡмтѡ пєславны, дај-челаѡ вѡснаыд тѡждысны. А верѡсыс сы вылын-жѡ ыжыдалѡ. Сы

куџа весіг пѣслѣвічајас-нын лѣѣдавльмаѣс, шуам: „Люби жену как душу, тряси ее как грушу“. Јѣз пѣв-ын уна поговоркајас лѣѣдалѣма верѣсыслы гѣтырѣѣ нѣјт-ны щѣктѣм куџа: „Хлеба не молоти, а жену колоти“.

Релігіја ескѣ ез-нын паныѣ мун нывбабаѣс увтыртѣм, куџа нѣшта ошкѣ-на вѣлі. Венчајтчігѣн вічкоын гораа шуѣ поп: „Жена да боится мужа“. (Апостол Павеллѣн посланнѣ, V-глава, XXXIII-етіх). Свјашщеннѣј пі-саѣннѣын уна наставлѣннѣјас емѣс гѣтырѣс верѣс до-рые улѣжык пуктѣм куџа, рабѣн лыѣѣѣм куџа.

„Христу глава—бог, мужу глава—христос, жене глава—муж“. „Не муж создан для жены, но жена для мужа“.

Релігіја отсавліс дај ѣні отсалѣ нывбабаѣс ув-тыртны, ѣтѣртны.

Релігіја шуѣ — нывбаба абу морт

Сіктын нывбаба вылѣ віѣѣѣѣны омѣлік морт вы лѣ моз, вылысѣѣ. Чајтѣны вѣлі: нывбаба-пѣ мужіккѣѣ вынѣн нѣ, еуелунѣн оз вермы возсасны, сіјѣ омѣлжык морт. Шулывлѣны: „нывбабалѣн-пѣ јурѣіыс куџ да мывкыдыс жеѣыѣ“. Весіг сетчѣѣ-нын волісны, мыј нывбабаѣс і морт пыѣѣі оз вѣлі кѣсјыны пуктыны: „курѣг абу пѣтка, баба абу морт“.

Нывбаба вылѣ тащѣм лѣок ногѣн віѣѣѣѣмѣс, сіјѣс пыѣѣі пуктытѣмѣс релігіѣзвѣј став обраѣјасыс вѣлі вынѣѣѣѣны. Му вылын морт лѣѣм јылыс біблѣјаса мојдын шусѣ—јен медвоѣ лѣѣѣѣс мужчінаѣс—Адамѣс, а бѣрын-нын мужчіналы гаж вылѣ лѣѣѣѣс Адам орѣлы-ыс нывбабаѣс—Јеваѣс. Сесѣа-пѣ јен Адамлыс етѣс лов (душа), а Јевалы ловтѣ ез ет. Сы куџа і сесѣа ку-тісны шуны: нывбаба-пѣ абу морт, сылѣн-пѣ лолыс абу-да. Хрістіанскѣј вічкоын дыр венчісны, ем абу нывбабалѣн лолыс, сесѣа ѣті собор вылын (сјезд вы-лын) шуісны: ем-пѣ-і нывбабалѣн лолыѣ.

Православнөй вичкоын өнө-на емөс нывбабаөс увтыртан обрадяс: Нывбабалы оз поф пырны вөлта-рө (а каф вермө—сиз-кө, вичко ногөн, каф дорые-на нывбабаыд омөл); кага вайөм бөрын ыламынөд лун мыгт нывбабалы колө бостны очистігелнөй мольтва, секі поп зонкө кагаөс пыртлө вөлта-рө, а ныв-кө ка-гаыс, оз пыртлы вөлта-рад.

Іудейса релігія аслас велөдөмөн да обрадясөн сиз-жө уна боксаф петкөдлө нывбабаөс увтыртөмсө. Јенлы ескыс іудей мужчіна быдлун кевмө: Да сла-вится имя твое, господи, что не сотворил ты меня женщиной“. Іудейса релігіяын ем аслыс нога кев-мөм („Міңіон“), көні колө лоны еща вылө 10 морт. Кевмысјассө лыд-дигөн нывбабајасөс лыд- вылө оз і бостны, көф мыјдаөн најө, лыд-дөны сөмын мужчіна-јасөс Мужчінајас кевман јјудейса синагогө нывбабајаслы пырны оз поф.

Асыввылын магометанство да ламаизм релігія (СССР-ын тајө релігіяыс балмыкјаслөн да вураплөн) сиз-жө отсаліс нывбабаөс мужчіна дорые омөлжыкөн лыд-дыны. Сені ем нывјасөс верөссајө вузалан обы-чај; вузалөны бытөдө төварөс, лібө скөтөс. Верөссајө вузалөм нывбаба лөб верөсыслөн собственност. Сылы пыр лөб ыебгасын јөзгыс, верөссыс да рөднәјасгыс кынчі ыөкодлы ыө петкөдчывын; сы могыс нывбаба-лы лөб чужөм вылас нөвлыны вевтөд (чадра, па-ранджа). Магометанса релігія обычај серті мужчі-налы пофө өтпырјө лөсөдны ыөл законнөй гөтырөс да мыјда колө ыө законнөјөс. Магометанін вермө гөтыр-гыс торјөдчыны сылыс јуастөг, а гөтырыс верөсыс сөгласјастөг оз вермы.

Релігія вынсөдө овмөсын важ, шогмытөм оласногсө

Релігія шүө: ставыс-пө (сиз-кө і ыаф урожајыд) јен саяын. Медым-пө бостны бур урожај, колө кев-

мыны јенлы да пыдді пуктыны религіјаон лөгөдөм обраджассө, колө јөн ногөн овны.

Обраджасыд абу быдлаын өткофөс. Көзігөн, шум, со мыјјас вөлі вөчөны: вічкын вежа ваөн освјашп-пайтөны мыјдакө көјдысө рөштво паныдө јенув пелөсө пуктөны һаһ колта, сөсөә сіјө колтагыс вартөм көјдыснас і заводітөны көчнысө. Көјдыс пыцкө пук-тывлісны ыжыдлунса колк кышјас. Көчтөчыс му вы-лас ломчөдлывлісны сіс, јурбітлісны јенлы да с. в. Став тащөмторјас вөснаыс јенлы ескысјас ногөн колө вөлі воны бур урожај. Тащөм обраджассө өһөч-на пемыджык еіктјасын вөчөны.

Кос (зертөм) тулысө да гөжөмө сылөдөһны моле-бенјас, корөһны јенлыс зер, ветлөһны јөрјасті крестнөј ходөһ, резөһны мујассө вежа ваөн, мед і јенмыс сіз-жө зерөн көтөдіс. Зера гөжөмө кевмөһны, медым дуг-дас зерөмыс. Кор мујас вылө воөһны вредітелјас (гаг-јас), көсјөһны мездыһны һаыс колдовскөј молитвајасөһ, каділөјасөһ да сіз воңө. Овмөһын омөһтор лөһмјас—кос во, вредітелјас, шер—ставсө сіјө чөјтөһны јенсаһ му вылө јөз грекыс мөдөдөмөһ. Сіјө і өһі-һа уһалаһын еіктјасад чөјтөһны.

Һаһ чукөртігөн (вундігөн) быд му вылө колөһны кы-мынкө шөп вундытөг—Ільһалы лібө Міколалы тош вылө, тајө еватөјјассөһныс-пө, шуөһны јенлы ескысјас, јона-жө завісітөһны урожајјасыд. Медвоңа пуктасјас-сө һуөһны вічкөө вежөдһны (освјавітһны) да мыјда-кө јенлы жертваө колөһны, а сіјөс поңјас жөрітөһны.

Скөтвөчөм дај мукөд пөлөс вічму овмөһыс јукөд-јассө сіз-жө вөлі јітөһны религіјаса обраджаскөд. Јөгө-реј лунө скөтөс вөһа вылө лөзігөн служітөһны моле-бенјас, скөтөс вежаваөн резөһны; мөс, лібө вөв-кө віс-мас, колө кевмыһны торја еватөјјаслы—„скөт пыцкыс лукавөј духјасөс вөтлөм куңа“, лібө төдыс ордө шыөд-чыһны. Төдыс, сөрт бурдөдөм пыдді һөшта јонжыка пыкөдө вөлі скөтлыс ҳөһвічалунсө.

Став тајö релігіјаса да оласногса обрадјасыс вö-
лі торкöны, зүгöны овмöс кыпöдöмсö. Крестана чај-
тöны вöли: обрадјас-пö сөтöны отсöг да сöмын обрад-
јас вöсна і колö тöждысны. Выл нога овмöсын ужал-
лöм јылыс крестана і мөвпавнысö ез кужлыны. Наяö-
öд вöли чајтöны—урожајыд абу кужöмөн мутö ужалöм
сајын, а јенјас сајын.

Сізі релігіја отсалö овмöсын став ужсö важ но-
төн нуны. Сіјö оз лөз візму овмöслы быдмыны, оз
лөз течны коллективізатсіја подув вылын, агрономіја
наука серті, машинајасөн ужалöм куза-да.

Візму ужалан релігіјаса календар

Уна візму бердса ујјас колö нуны кадын, сор-
мöдчытöг. Он-кö кадын вöч, вермас ыжыд омöлтор
лоны. Шуам, јона колö тöдны, коржык колö мујас
гöрны, агсавны, кор кöзны, кор кызі кöзасö дöчöрiт-
ны, чукöртны урожајсö да сіз возö. Сіктын важысан-
нын дај öнi-на (дөрт, абу-жö быдлаын-а) ујјассö вö-
чöны релігіјаса календар серті: быд торја уж колö
вöли заводітны торја еватöј лунö.

Шуам, февраль 21-d лунö (тані і возö кутам лыд-
фыны был сөіл серті)—Закар серповодөтс лунö—
перјöны чарлајас да вежöдöны крещицөнскöј вежаваөн.
Со-öд кушöм воз да кушöм тöлктöма лөсöдчöны нан
вундiг кешлад! Март 18-d лунö—Конон огороднык;
Апрель 29-d лунö—Ірина рассаднытса; Май 16-d лунö—
Марфа рассаднытса; Май 1-d лунö—Іван новöј дырјі
кöз порков да свекла; Май 5-d лунö—Јевангелист
Лука лунö град вылö лук петкöдан лун; Май 11-d
лунö—Јевсеј лун, секі колö кöзны зöр; Май 21-d лу-
нö—Іван Богослов дырјі щöктö релігіја кöзны шабдi;

Јунь 19-d лунö—Іларіонлөн лун, секі јог туруныс
щöктöны мутö весавны; Јул 12-d лунö—лөсöд коса-
јас да чарлајас Петырлун кешлö; сентябрь 1-d лунö—

Фекла кежлӧ боет град вылыс евеклӧ; сентябр—28-д лунӧ—Нікіта—репорез.

Женлы ескыс крестана візму религіознӧй календар вылӧ со кычӧ візӧдісны: быд индӧм еватӧй тӧждысӧ візму овмӧсын торја ужјас вӧсна да благословітӧ сіӧ уждӧ заводітны.

1. Вӧждӧр попыд ылӧдіс крестана-ӧс—поводда вӧжыв віставліс, молеб-и-јас вӧчавліс. А ӧні нывка петкӧдлӧ дадӧлы барометр да вісталӧ кушӧм лӧб поводда.

Крестана-кӧ ескӧ шук тајӧ календар еертеыс ку-тісны ужавны, најӧ ескӧ чікӧз пазӧдісны ассыныс овмӧснысӧ. Ӧтілаын тајӧ воас, шуам, зӧртӧ мај 11-д лунӧ кӧзны позӧ (секи шӧктӧ религіја), а мӧдлаын поводдаыс понда, муыс вӧсна-да, оз-на поз зӧртӧ кӧзны. Мукӧдлаас, лунвыв местајасын, мај 11-д луныс-на возжык колӧ кӧзны, а вӧжывлаынын-јона еорӧнжык. Гесса-ӧд і ӧті местаас оз поз быд во кӧзны ӧті кадӧ. Тулыснас ӧд поводдаыс абу пыр ӧткод: мукӧд вонас тулысыс вӧз вӧӧ, а кор еурӧ і еорӧн-

жык тулысыс мунö; кор кос тулысыс овлö, а мукöд
 вонас зера. Сіңі-жö оз поз öти кадö быд во турунтö
 пуктыны-ны, һантö вундыны-ни. Петырлунöз-кö стра-
 дујтны он пет, щöкыда медбур турун пуктан кадсö
 прöчөвајтлан. Сесса петырлунöз ыщкыны петны сор-
 мөдчöмыс мөд уж суö, ен-на уфит турунтö пуктыны,
 воöма-нын һаныд. Релігіјаса календарын ем indöd,
 кущöм лунјасö оз поз ужавны: шуам, ыжыдлун дыр-
 жі оз ков ужавны лун 10 кымын; мај 23 лунö—му
 іменһикалö—грек гөрны; пророк Ілла лунö грек ужав-
 ны, ужалан-кö јен (лібö Ілла пророк) накажитас, со-
 тас һаң сорөмјастö, турун зорөдјастö да стрөјбатö.
 Релігіјаөн тащöм нога ужавтöм лунјастö indöm бара-
 жö вайö ыжыд омөлтөр крестана овмөслы; уна бур,
 ужавны колана кад весшөрö вошö.

Сің-кö, візму овмөсса ужјассö релігіјаса візму
 календаркөд јитöмыс вайö крестана овмөслы ыжыд
 убытка. Кор кущöм ужјас нуны овмөсын, колö сор-
 ытчыны опытној стантсіјаяскөд, агрономјаскөд, колö
 став ужсö нуны кліматса условіјöјас сертіыс быд
 местаын да быд воö, а оз ков релігіја сөрөм вылö да
 обычајјас вылö вічөдөмөн ужавны.

Релігіја пырöма быдлунја олөмас крестана пөвсö

Кутан-кö вічөдны крестанінлыс быдлунја олөмсö,
 пыр і казалан, кыңі релігіяыс гөгөрбок сіјсө гарт-
 лöма. Важысан-нын кыссö сö ыщöм пöрадок: јенлы
 ескыс унаыс јурбітö. Вічко дінті-кö мунö, дерт-нын
 пернапас чөвтас. Гортас öбразјас казтылöны јенлы
 ескыслы, мыј вісталöны вічкоын. Öбразјас—„велөдчы-
 тöм мортлы ыгајас“. Мыј рісујтöма öбразјасö, јенлы
 ескыс чајтö ставсö збылөн.

Сектантјас оз пыдфi пуктыны öбразјассö, оз і
 кевмыны налы. Сы понда сектантјас керкаыс öбраз-
 јастö он і адзы. Сы пыдфi сектантјаслөн керка ете-

нас бшлѡма плакатјас, сетчѡ гїжалѡма „сващеннѡј пі-саѣннѡе“ велѡданторјас. Тащѡм плакатјасыслѡн ѡб-разјаслѡн код-жѡ рољныс: плакатјасыд да ѡбразјасыд сужѡны мортлы јен нога мѡвп, грек јылыс, спасеннѡ јылыс, олѡмыс отречїтчѡм јылыс да сѡтсїалїзма выл олѡм лѡсѡдны торкалыс мукѡд пѡлѡс мѡвпјас. Сещѡм-жѡ „ужыс“ быдлунја молїтвајаслѡн.

Весїг чѡлѡмбытѡјастѡ јенлы ескыејас јен ногѡн лѡсѡдѡмаѡе. Кѡсѡны-кѡ петкѡдлыны атѡѡа думсѡ—шужѡны: „Спасї бог“, „спасїѡѡ“, „даї бог вам здо-ровья“, лїѡѡ „спасї вас хрїстос“. Лѡкѡдан, вїдчана-торјассѡ јїтѡны лѡк јенјаскѡд: „Чтѡб тебѡ чертї взя-ли“, „чорт тебѡ побери“, „сатана“, „дѡвол“. Ужалїгѡн шужѡны: „помогаї бог“, лїѡѡ „бог помощь“. Оласногѡ пырѡм релїгїјаса став прївычкајасыс крестанїялыс мѡвпсѡ вескѡдѡны абутѡм јенјас да чѡртјас ескѡм вылѡ.

Релїгїјаса пражнїкјас

Релїгїјаса пражнїкјас вынесѡдѡны, ловѡѡдѡны ре-лїгїја нога мѡвпјассѡ. Пражнїк дырїї дугдылѡны быд-лунсѡ да сѡкыд уж ужалѡмыс, секї шѡјтчѡны. Праж-нїк дырїї оз поѡ ужавны. Ужалан-кѡ—„јен накажі-тас“,—мѡвпалѡны јен нога олыс јѡз. Пражнїк лунѡ мысасны, вѡчасны мїча паскѡмјасѡ дај вїчкоѡ му-насны. Вїчкоын уна јѡз, уна ѡбраз, сїејас, лампадка-јас, сылѡны, лыѡѡѡны; танї—улѡѡ копрасѡм, пропо-вед, ѡбразјас, крестјас окалѡм. Ставыс сїјѡ сѡлѡмас пырѡ вїчкоын сулалысѡлы, вынесѡдѡ сылыс релїгїјаса мѡвпјассѡ.

Вїчко пражнїкјас дырїї јенты ескыејас јонжыка сурѡны попјас кїпод улѡ. Попјаслѡн, сектантсѡ про-поведнїкјаслѡн велѡдѡмыс—сѡветлы паныда велѡдѡм, жулакасѡлы да непманјасѡлы колана велѡдѡм.

Їїк ставыс, мыј вѡчѡ вїчкоын, молїтвеннѡј до-мын, став ѡбстанѡкыс сенї лѡсѡдѡма ужалыс јѡзлыс

јурвежөрсө, классөвөј сознанһөсө пөдтөм былө. Тащөм пражһикјасыс бедһаклы да батраклы велөдөһны вокјасөһ лыдһыны кулакөс да непманөс. Со мыјөһ релігіознөј пражһикјасыс вәјөһны ыжыд омөлтөр ужалыс јөзлы.

Релігіја пражһикјас—віна јуан, мыдсавтөз сојан да куліганһтан лунјас

Релігіјаса пражһикјас дырјі, торја-һін гырыежык пражһикјас дырјі, јенлы ескыејас мыдсавтөзһныс сојөһны, віна јуөһны, куліганһтөһны, косасөһны. Уна пражһикјас дырјі воө ульлун. Тајө кадјаснас сещөма тыртасһны ассыһныс рушкунысө, весег унаһн сыпонда рушку вісөмјасөһн вісөмөһны, быдсама омөлтөрјас овлөһны-і. Тащөм пражһикјас кежлас лөсөдөһны уна пөлөс јаја да јөла вөлөгајас, да сојөһны рушку полдтөзһныс. Көслун кутөм бөрын сещөма сојөмһнаныс көсјөһны верстајтһны візалан кадсө лун-мөдөһн, а візө пыран лунјасө көсјөһны сојһны сіз, мед ескөһн сојһны зөһн віз кежлас. Некущөм төлктөг бырөдөһны уна чөскыд сојанјас, а лүчкі ногөһн-кө пыр сојһны, сіјөһн ескө јона позө бурмөдһны быдлунја сојөмсө торја-һін сөкыд ужјас вөчигөһн. Сөсса өтпырјө вывті јона сојөмыд вермас вісөмөдһны морттө.

Важысаһ-һін—вінаыд, релігіякөд щөщ пөртөһны вөлі крестанһнтө. Релігіја пражһикјас дырјі јуөһны рөч віна, лөбө самөкур, јуөһны ставыс, мужікјас, нывбабајас, старікјас, весегтө чөладјас щөщ гусөһн јуышталөһны. Јуөһны уна, сад воштөзһыс, мукөд дырјіһыс весег олөм воштытөзһныс. Револүтејяөз јуөһмыс кыптис-пәскаліс омөлік обществөһнөј да сөмејһнөј оласногыс. Помешчикөһн нартөтөһмыс, гөгөрбөк сузсытөмлуһныс, пөмыдлуһныс ставыс сіјө һөрө вөлі крестанһнөс јуөмлаһ.

Јуомон крестанін вунодчылө став ебкыд, лок олөмөс. Винаыд. религія моз-жө регыдиккежлө быт-тө еблөмтө лычодлө. Јөзөс нартітејас нарөннө вөлі јуктөддөны ужалыс јөзөс, медем кокніджык вөлі нар-тітнысө, пөрјавлынысө, топөднысө. Советскөј госу-дарствоын вина јуөмыд—важ, пемыд оласноглөн кола-сыс, ужалыс јөз еблөмыс зилөны бирөдны еіјөс.

Празник дырјі ужавтөмысла, јуөмысла, гажа кад-сө некөн колытөмысла, јөз сетчөны куліганитөмлаң, зыкөм-коасөмлаң, да јортчөмлаң. Онї-на од гырыс религія празникјас дырјыд ыктјасад щөкыда коас-өны, весіг вилывлөны.

Медјона коєјасыд, мыжјасыд, морт вїјөмјасыд ов-лөны празникјасө да празник бөр пөкмөлітчан лунја-сын. Тајө табытөаы тыдалө, кор да мыјда мыжјас вөчлөмабө Россіјаын 1909 воө.

Мыжјас вөчан лунјас	Мыж лыд	
	Вөчөма код јурөн	Вөчөма сад јурөн
Вөскресенна	697	2144
Выллунө	557	1619
Вовторныкө	412	1508
Середаө	392	1453
Четвергө	384	1330
Пегнічаө	447	1475
Субботаө	411	1345
Лун вылө уөө	471	1558

Вөлөм-кө, оз сөмын Россіјаын, а щөц і заграңи-чаын религіјаса празникјас дырјі меуна мыжјастө да коєјастө вөчөны.

Унаыс празникјасө код јурөн бїөн ворсөмыс пөжарјас евлөны.

Релігія пражнікјас рөзөритөны крестанаөс

Јона-өд кучкөны крестаннлы чөпас релігіознөй пражнік лунјасө ескөмјасөд: гортын јен воэ лампочка ломөддны, вичкөын өсө сүвтөдны, өктыөгөдн өлүдјө лібө кружкө өөмтө пуктыны, прөскур һөбны, поплы молебены, өвөртөк лыдөдөмыө да уна мукөд сөщөмтор вылө—тајө ставыө корө өөм. Быд пражнікө крестаннлы вичө, шуам, 10 ур, а уна пражнік-өд вөнаө! Попјасөсө вичөм вылө, вичкө кутөм вылө рөскөдјас, рөштво дырјі, Крөшщөһнө дырјі, Ыжыдлунө славітөһн торја уна өөм попјаслы мунө. Ыжыд рөскөд пөтө вөт медгырыө пражнікјасө: Рөштво дырјі, вичөпырөһн, ыжыдлун дырјі, трөйтөсалунө да прөстөлнөй пражнікө. Быд пражнік пражнічөјтөны өщө вылө куөм лун да быд өвмөслы уна 10 шөјт сүвтө.

Крөстөна төдөны сө кушөм пөслөвөчө: „в горячую пору день год кормит“, мөд ногөһн-кө шуны—өтө лунөа ужыө јөна вермас өтөавны өвмөслы. Тајө збыл. Збыл і сөјө, мыј пражнікјас вөсөна щөкыда прөчөвөјтлывлөны көчөһн медбур кадөсө, вундан кадөсө, дај сөјөһн јөна чөһнлывлө урожөјыө, качөствөмыө үөө-і. Сы бөксөһн вөјө ыжыд урон быд өвмөслы дај гөсүдарствөлы.

Релігіјасө вөж ногө пражнікјас, өбрөдјас да өбывөчөјјас гөһмөдөһны мөдөсөсө гөһ да шөркөдөһмө крөстөналыө өвмөсөсө.

Рөвөлуцсөһнөй пражнікјас

Вөыө-вөө пыр өтарө јөһжыкө кутөсны пырны өөктө выл пражнікјас, релігіјакөд һөкушөм јөтөм кутөм пражнікјас. Сөјө—рөбөчөј да ужалыө крөстөналөһн сөвөтөскөј гөсүдарствөһн лөсөдөм пражнікјас ужалыө јөзөм рөвөлуцсөјө вөсөна вермасөһн мөдтөдчөһнө кадјасөсө кэщөһм кучө. Сөщөм пражнікјасыө мөјөһн: Нојөбр

7-d лун—октабрса револутсіја лун, јанвар 22-d лун
робочѣјјас лылан лун (јанвар 9-d лун важ етіл сер-
ті). 1905-d воѣ да В. І. Лењін кулан лун, март 12-d
лун—сарѣ шыбытан лун, март 18-d лун—Паріжса ком-
муна. Мај 1-d лун—ужалыс јѣзлѣн ставмуывса праз-
нык. Тајѣ празныкјасыс вісталѣны ужалыс крестанады
Россіјаын класѣвѣ врагјаскѣд—помешчыкјаскѣд, капі-
талістјаскѣд робочѣјјаслыс да крестаналыс револут-
сіја вѣсна важ вермасѣмсѣ; тајѣ празныкјасыс петкѣд-
лѣны, кычі робочѣјјас да крестана дурдїсны ескыны
попјаслыс рај да ад јылыс мојдѣмсѣ, ез вермыны
терпїтны партїѣмсѣ,—кыпѣдчїсны да шыбытїсны нар-
тїтысјаслыс властѣ, медем танї му вылын асланым
кїѣн лѣѣдны выл олѣм, бур, гажа, долыд, пѣтѣса
олѣм. Тајѣ револутсіоннѣй празныкјас вісталѣны вер-
масѣмын јона сѣкыдторјас јылыс, жертвајас да побе-
дајас јылыс, мукѣд государствоса робочѣјјаслыс да
крестаналыс нартїтысјаскѣд вермасѣм јылыс. Тајѣ
празныкјас дырјїс ужалыс јѣз СССР-ын арталѣны,
мыј лої колан каднас бурторјис еікта овмѣс кыпѣ-
домын, сотсіалїстїчестѣй промышленност паскѣдѣмын,
государствоын култура кыпѣдѣмын. Револутсіоннѣй
празныкјас еіктын ужалыс крестаналы петкѣдлѣны,
мыј помешчыкјастѣг, капіталїстјастѣг, јенјас отсѣг-
тѣг асныс робочѣјјасыс да крестаналыс чорыд јїтѣд
кутѣмѣн, ѣтувја вынѣн вермѣны стрѣїтны выл бур
олѣм. Револутсіоннѣй празныкјас сїстѣны јенлы ес-
кѣмлыс вужјасѣ. Сыыс кынчі гѣл да шѣркоѣдема
олыс крестаналѣн кыпалѣ кѣсјѣмыс ѣтувјѣн пролета-
ріаткѣд коммуніст партїја чуждѣдѣмѣн чорыджыка
да кыпыджыка лѣѣдны сотсіалїзм нога олѣмсѣ.

Крестана бѣрја војасвас јона боестїсны урожај да
коллектївізатсіја празнык празнујтны. Тајѣ празныкјас
дырјїс СССР пасіа быдлаын вѣчалѣны сельско-хогї-
ственнѣй выставкајас. Выставкајас вылын крестана
тѣдмалѣны опытној стантсіјајаслыс бур ужсѣ (достї-

жеңнөжассө), совхозжаслы, колхозжаслы, торја крестана овмөсжаслы төдчанаторжассө. Выставкажас петкөдлөны крестаналы кыңи молитважастөг, кооператсия отсөгөн, өтүвја ужөн, агрономжас велөдөм сертї поңө өіктөс вуждөны сотсіальістическөй подув выдө.

Мукөдлаын нуөдөны кооператсия, лебачжас, вөр празникжас. Сіктжас, фабрікжас летчыөны-нын релігі-ознөй празникжасы.

Выл оласног пазөдө релігіјаөс

Сөвет властлөн уна пөдлөс меропріяттөжасы өікт-са оласног бурмөдөм куңа өетісны-нын уна результатжас. Сіктө воалөны тракторжас, быдмөны, јонмөны колхозжас, віңму овмөсса кооператвјас, паскалө уна перемөнаөн му ужалөм, содөны өіктын агрономжас, ветерінаржас, прокатнөј да көјдыс весалан пунктжас, скөтөс тырөөдан пунктжас. Став тајө меропріяттөжасы крестаналыс востөны өіңжассө, крестана заводітөны каңавны, мыј некущөм јен оз ков, абу јен сајын бур овмө-сыд да олөмыд, важ ногөн ужалөмыс пөлзасы зөв ічөт воө. Овмөс бердыс релігіјаөс өөптөны-нын. Јенды өскытөм крестанін көјдысөсө веждөдөм пыд-ді бура весалас, протравітас да бөстө ыжыджык урожај.

Сөветскөј агрономіја петкөдлө уж вылын, выл ногөн ужалөмыс бурлүнсө да өөсіг пөрыс јөз шыбытөны асыныс немөвөјөсө важ нога ужсө. Сіктөсө овмөсын технікалөн веждөмыс, тракторжаслөн, вартан мапіналөн өіктө пырөмыс өтсөлөны крестаналы өтүв-чавны. Сіктын паскалө өтүвја уж да өтүвја олөм.

Выл техніка чужтө өіктын выл өтүвја організатсіјажассө, өтсөлө өтүвјөн ужавны, овны. Выл оласног чужтө вылногөн мөвпалөм.

Нывбаба ужалö сөвет уж вылын

Сөветскöй законяс раскрепостітисны нывбабадс, сіjö лоі мужчінакөд öткод праваа. Мунö ыжыд уж нывбабадс сөвет ужö, кооператсіја ужö да мукөд уж-јас выlö кыскөм куҗа. Ыжыд отсöгсетöны коммунист партіјаса организатсіјаяс бердын нывбаба јукөдјас. Общественнöй уж вылын ужалөмпонда крестанкалөн вежöрыс јона содö, јенлы ескöмыс крестанкајас пöв-сын чінö. Со, кымынөкө јүөр:

«Крестанка выль керка стрöитöма да вежавайн вежөдöм пыддi делегаткајаскөд вöчiс выль керкаас торжественнöй заседањнö» (Полтаваса губ.)

„Крестанка делегаткајас öтарö пыр јонжыка кежö-ны јенлы ескöм бердые: кагајаснысö вiчкoын оз пырт-ны, верöссајö петігөн оз венічајтчыны. Регыд кадөн вöчöма 13 октабріна да 7 гөрд евадба, сетчö чукөрт-чывлісны 200-300 крестанін да крестанка“ (Орловса губ.)

Асывмыска нывбабајас мездысöны релігіјакыс да парантажысö (чужöм веветöд) шлбытöны. Серпас вылын нывбабајаслөн колонка де-монстратсіја вылын Самарканда карын.

„Селегаткаёс поптөг зөбігөн (ачыс сізі кувтөзые щөктывліс зөбнысө) вөлі 1000 морт“ (Воронежса губ). Оні уна нывбабајас ужалөны сөветын јуралыејасөн, дај јона бура ујсө нуөдөны.

Јона-на сөкыд мездыны нывбаба — мусульманаёс, јона торкалөны муллајас, кулакјас, пөрые јөз-да. Сөмын і сені-нын емөс төдчана бурторјас. Ферганскөј округын (Узбекістанын) 1927 воё кымынкө төлысөн 90000 нывбаба заводітисны ветлыны чужөм вевтөдтөг (паранжатөг). На пөвсын ужалөны школајас. нывбаба артелјас, клубјас гөрд пелөсјас. Ставыс тајө кыпөдө нывбабалые јурвежөрсө, бурмөдө сылыс олөмсө, оласногсө. Выл оласногыс пазөдө релігіја нога олөмсө.

Празникјасыс өткажітчөм

Крестана пыр өтарө јонжыка пондісны гөгөрвоны релігіјалые да релігіјаса празникјаслыс лөклунсө, вредсө да скодјас вылын сы куза сорнітөм бөрын өткажітчалөны сещөм празникјасыс. Празникјасыс летчысөм бөрын вічман сөм выланыс бурмөдөны вічму овмөснысө: бур көјдысјас лөсөдөны, трактор, көзан машина, вундан машина вартан машина өтувјөн нөбөны да с. в.

Колө вермасны выл оласног вөсна

Сіктын, карын мөз-жө, важ олөмкөд мунө ыжыд кое. Релігіјадн вынеөдан важ оласногыс оні оз нын шогмы, вайө сөмын вред ужалыс јөзлы. Робочөјјас да ужалыс крестаналы колө, медем налөн челафныс гөгөрвоисны збыл олөмсө, медем щөщ отсасисны выл олөмсө течны. Колөны выл јөз, медем кујисны пөртны олөмө робочөј класс возын сулалан мојјассө.

1920-д воын В. І. Ленин шуліс: „возын віставлісны: «быдөн ас дорыс олө, а јен ставысдор“. Мыј-

да шогыс вöлі та вöсна. Мі шуам: „быдөн ставыс дор олö, мі јентöг-ның кутам ужавны“.. Сіјö-жö воö Леңін еіжліс:... „мі кутам ужавны, медым ужалыс јöз гөгөрвоисны тащöм кывјас—„ставыс öтi дор олö, быдөн ставыс дор“.

Религія вынеöдö, неммöдö важ оласногö, кодлөн вöлі тащöм правлö—„быдөн ас дорыс олö“.

Крестанаöс да робочöјјасöс нартiтысјаслы важ оласногын ыжыд отсöг сетліс религіјаса нравственност. Сіјö вöлі велöдö овны сізі, кызі колö вöлі ужалыс јöзöс нартiтысјаслы. Религіозно-эксплоататорскöј нравственностö колö еновтны. Мі лыддам бурөн, коланаөн, кыз нöшта шуасны, нравственнöјөн да по-чанаөн сецöм нога велöдöм, кодi вайö пöлза став ужалыс јöзыслы, кодi отсалö социализм нога олөмлөсöдны. Мыј вайö вред социализм вöсна вермасöмлы, мыј оз шогмы ужалыс јöзлы, а вайö бур сöмын ужалыс јöзöс нартiтысјаслы. мі сіјöс зілам вештыны бо-кö, сіјö абу мiјанлы колана уж, абу мiјанлы тужана велöдöм.

Религія вынеöдö важ оласногö пемыдлуныскöд, сујеверіјескöд, ворожитчöмјасыскöд, щыг-нiсö пöт олöмыскöд, јуөмјаскöд, не морт ногөн нывбабајас вилö вiçöдöмыскöд.

Јентöдтöмлун—выл оласног вöсна вермасан воропыс.

Јуасöмјас

1. Кызі семја пыщкын челафöс јен ногөн овны велöдöны?

2. Кызі религія увтыртліс нывбабаöс да мыјөн сіјö öнi торкалö нывбабалы сöвет ужјас нуны?

3. Тöдмалöј, мыј вöсна тiјан еіктын мукöд нывбабајасыс оз ужавны общественнöј уж вылын?

4. Кушом релігіозно-колдовскөй обраджас вөчав-
лісны војдөр да вөчалөны өні (тіјан рајонын) көзігөн,
вундігөн да візмуса мүкөд ужјас дырјі? Отсалөныө-ө
најө овмөслы?

5. Кушом омөлтөр вајөны релігіја прачнікјас?

6. — Арталөј ыжыд-ө рөскөдыс петө ыктыдлөн
релігіја кутөм вылас во чөжөн (јуөм да мыдсавтөз
еojөмсө щөш артыштөј) да төдмалөј, мыјда машіна-
јас ескө позіс лөвөдны сымда сөм вылас?

ДАСКОЈМӨД СУРҢЫ

ВОІНСТВУЈУЩӨЈ БЕЗБОЖЫКЈАС СОЈУЗЛӨН
ЈЕНЛЫ ЕСКӨМКӨД ВЕРМАГӨМЫН МОГЈАСЫС

Возға сөрҥіјасые мі төдмалім: релігіја торкалө
выл олөм дорны, выл оланног лөөдны. Сетые-жө мі
адзылім, мыјла колө вермасны релігіјакөд. Öнi мi төд-
масан, кычi колө вермасны релігіјаыскөд?

Мыј лоө воінствујушщөј безбожык-
јаслөн сојузсы? Воінствујушщөј безбожыкјаслөн
сөјүз—асвөлаа (добровольнө) организатсја. Сіјө ко-
тыртө ас пөвсас релігіјакөд вермасны сознательнө
став ужалые јөсөб.

Безбожнөј плакат.

Вермасны жуавны: мыјла нө лөөдөһны јенлы ескөмкөд вермасан торја обществосө, өд јенлы ескөм-ыскөд вермасан ужеһ нуөдөһны-һын партијнөј да комсомольскөј јачејкајас, клубјас, школајас, лыддысан керкајас?

Өд партија уна быдсама чөлөс уж нуө, сылы унатор вөсна лөб төждыены да оз вермы ассыс став вынө пуктыны религіякөд вермасөмас. Сы могыс партија туддөдөһн ужалыс јөз, кодјас гөгөрвоисны религіјалыс вредсө да көсјөһны өөлөмөһс вермасны сыкөд, котыртчөһны воінствујушщөј безбожһикјас сојузө, быдлаын лөөдалөһны јачејкајас, кружокјас да нуөдөһны уж ужалыс јөзөс религіја улыс мөздөһм могыс.

Сиз-кө воінствујушщөј безбожһикјаслөһ сојузыс отсалө партијнөј, комсомольскөј да общественнөј организатсияјаслы вермасны јенлы ескөмкөд, религіякөд. Воінствујушщөј безбожһикјаслөһ сојуз сөһын содтө, паскөдө тајө ужеһ. Воінствујушщөј безбожһикјаслөһ сојуз ужалыс јөзөс религіја кіпөд улыс мөздөһмөһ партијалы да сөветвластлы отсалө сөтөіализм лөөдөһны.

Кызі чужіс воінствујушщөј безбожһикјаслөһ сојузыс?

Октябрса револүтсия медвоzza војасө јенлы ескөмкөд вермасөһмыс мүнліс сөһын кор сурө, торја кампанөһјасөһ (рөштво дырјі, ыжыдлун дырјі, мошщияс восталігөһ вічкөһс доһа көлүј боесталігөһ да с.в.) Јенлы ескөмкөд тащөһм вермасөһмыс мүнліс сы понда,—сөкі став выһыс да средствоһыс партијалөһ да робөчөј класслөһ вөлі мунө продовольственнөј, көрттуј да мукөд фронтјас вылө; јенлы ескөмкөд чорыда да быдлун вермасны выһыс ез сузөһс, кадыс ез тырмыһс ні.

А религіякөд вермасөһмыд корө быдлунја уж.

Јенлы ескөмкөд вермасан организованны ужлөн медвоzza восковјас

Мыјон помагис гражданскөј война, јенлы ескөмкөд вермасан методјасы вежоіены. Јенлы ескөмкөд вермасан кампањескөј формасањ кутісны вужны быдлуңја да план серті ужаломь. 1922-23 војассан-нын пондісны воссавны уналаын безбожықјаслөн кружокјас, јачејкајас. Местајас вылын воссөм кружокјас кутісны казавны: религіјакөд вермасны колө ставлы, өтувјон, өті фронтон сувтөмөн.

Безбожықјас выставка вылын.

„Безбожық“ газето кутісны воны уна піемөјас, көні вөлі індаломь, кысањ заводітны ужавны безбожықјас јачејкајаслы да щөктөны вөлі „Безбожық“ газетислы котырты јенлы ескөмкөд вермасан уждө.

„Безбожық“ газет лоі јенлы ескөмкөд вермасыясөс котыртыөһ.

1924 вога август 27-д лунө өскуаын „Безбожық“ редактсіаын вөлі Москуаса безбожықјаслөн мед-

20. Религіјакөд вермасны велөдчан ныга

воҗа совещаннө. Сені котыртисны „Общество друзей газеты „Безбожник“ (О. д. Г. Б)“)

1925 воҗа апрелын Мөскуаын чукөртчө ОдГБ-лөн да кореспондентјаслөн ставсоюзсамедвоҗа сјезд. Сіјө сјездыс пунктө подув СССР-са Безбожникјас сојузлы. 1924 воҗа јун төлысө Мөскуаын мунліс ставмывивса Безбожникјаслөн II-d сјезд.

Кушөм тчасыс Безбожникјас сөјузлөн

Устав серті воінотвујущөј безбожникјас сојузса шленөн вермөны лоны 14 арөссан СССР-ыс став гражданаыс, кодјаслөн ем бөрјөсан права, кодјас јавө орөдчисны став пөлөс религіясыс да кодјас ужалөны лөбө көсјөны нуөдны јенлы ескөмкөд вермасан уҗсө. Сіҗ-кө, судітөма јөз, кулакјас, төргөвөјјас, важ пріставјас, урадникјас да мукөд сещөм јөз Воінствујущөј Безбожникјас сојузын оз вермыны сулавны шленын. Воінствујущөј Безбожникјас сојузса шленлы колө воливлыны Б. С. јачејка собраһнөјас вылө (овлө кык төлысын өтчыд), мынтыны 1 шәјтөн во шленскөј взносјас да бостны шленскөј белет.

14 арөсыс томжыкјас вермөны ужавны Воінствујущөј Безбожникјас сојуз јачејкајас бердса „том безбожникјас котырын“. Тајө котырыслөн емөс асланыс шленскөј карточкајас, сөмын ужалөны С.В.Б. јачејка вескөдлөм улын. Сіјө котырө вермөны пырны 8 арөса челад.

Предпријаттө вылын, учреждөһнөын, өіктын олыс Безбожник Сојузса шленјас пырөны Безбожникјас сојуз јачејкајасө. Воінствујущөј Безбожникјас сојузлөн өіктса јачејкајас лөсөдчөны селсоветјас бердө, совхозјас, лыдөһсан керкајас, гөрд пөлөсјас, клубјас, віҗму ужалан коммунајас бердө.

Јачејкасө организүтны почө, кор чукөрмас еҗа вылө 3 морт, кодјаслөн ем права сулавны С.В.Б.-ын

шленјасөн. Јачејкасө вермасны котыртны партијнөј, комсомольскөј, профсоюзнөј, шефскөј организацијајас; сиз-жө вермөны котыртны СВБ-са шленјас да крестана.

Јачејка лөсөдигөн котыртчө кымынкө мортыс инициативнөј группа. Најө төдмасөны Воинствујушщөј Безбожњикјас сојузса уставөн да инструксијаөн, горнитчөны партијнөј да комсомольскөј јачејкајаскөд. мө-да-мөдлы отсасөм куҗа. Безбожњикјас сојузө пырөм жылыс агитација нуөдөны да чукөртөны медвозҗа (организационнөј) собраниө. Собраниө вылас позө сүвтөдны со кушөм горњјас: а) СВБ возын суламан моҗас жылыс (уставөн төдмасны); б) шленјасөс да јачејкасө вынөдны; в) јачејкаса бјуро бөрјыны. Бјуро-ыс бөрјысө секі, кор јачејкаас ешча вылө 10 шлен; 10 шленыс-кө ешажык, колө бөрјыны секретарөс. Јачејка котыртөм бөрын бјуро-ыс лөбө секретарыс вылысса органјасө (рајонсаө лөбө областувса) мөдөдө организационнөј собраниөлыс протоколсө да Безбожњикјас Сојузса шленјаслыс нөмовјассө. Секі СВБ јачејкасө вылысса органыс бөстө лыд (учот) вылө.

Сөм рөскөдујтөм да отчет нуөдөм контролирујтөм могыс, вылысса органјаслыс индөдјассө олөмө пөртөм бөрсө виҗөдны; общөј собраниө вылын јачејка бөрјө ревизионнөј комисијаөс. Безбожњикјас сојузса јачејка-јасөс өтүвтө рајоннөј сөвет.

Безбожњикјас сојузлөн рајонса лөбө областувса сөветлы колө туйдөдны, индавын јачејкајаслы ужсө нуөдны. Рајсөвет бөрјысө јачејкајас конференција вылын, 10-15 мортыс.

Рајонса СВБ сөветјасөс өтүвтө (объединяет) округса, лөбө областса сөвет. Медвылыс органыс лөб централнөј сөвет СВБ. СВБ-лөн централнөј сөвет бөрјысө ставсојузса СВБ сјезд вылын, коді чукөртчылө кык во пышкын өтчыд. Централнөј сөвет возын сулалөны тащөм моҗас:

1) Меставывса Воінствујушщөй сојузјас ужыи ідеологіја да організатсіја боксаң сетны тудөдјас: программајас, теґисјас, указаңнөјас ыставны да вічөдны, медем сјездыслөн шуөмјасыс олөмө нуөдөісны;

2) СВБ-сөветјасөн вескөдлыны;

3) Лезны центральној газетјас да журналјас— „Безбожнік“ газет, „Безбожнік“ журнал, „Антірелігіознік“ журнал да Һеперіодіческөј мукөд пөлөс література;

4) Безбожнікјас меставывса сојузјасеаң центральној учреждөңнөјас воґын представітельствутны. сіз жө заграңічаса безбожнікјас організатсіјајаскөд жітөд кутны.

Јенлы ескытөм јөзлөн інтернаціонал

Став государтвоыс безбожнікјассө өтувтө „Інтернаціонал Пролетарскіх свободомыслящих“ (ИПФ), көді котыртөма 1925-д воын. ИПФ лөң ісполкомыс пыр олө Вена карын (Австріја). ИПФ котыртө кык міллон морт гөгөр. СССР-са Воінствујушщөй Безбожнікјаслөн Сојузыс пырө ИПФ-ө інтернаціоналса шленјас праваяс серті-жө. С.В.Б-са быд шленлы көлө быд во мынтыны інтернаціональној шленскөј взнос, өті урөн.

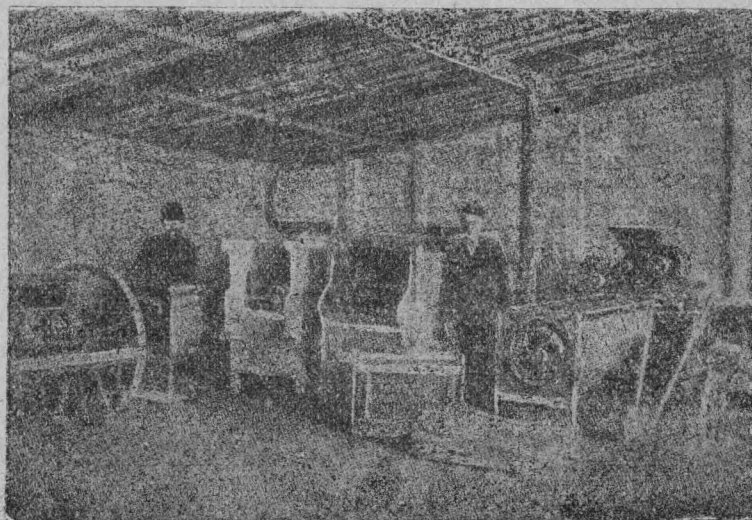
ИПФ аңтірелігіозној пропагандасө нуөдө оз зік леңінскөј прінтсіпјас куґа. Сені унжык јурнуөдыс абу коммуністјас, а сөтсіал-демократјас. СССР-са СВБ-лы ковмас јона отсаны заграңічаса безбожнікјас-ды вермасны јенлы ескөмкөд леңінскөј прінтсіпјас серті.

Воінствујушщөй Безбожнікјаслөн II-д сјезд індіс: СВБ са јачејкалы көлө гіжасөмпыр кутны чорыд жітөд свободомыслашщөй пролетарскөј організатсіја-јаскөд.

Кызи нуөдны јенлы ескөмкөд сиктын вермасөм

Быд безбожыкы еиктын оз ков вуөдны: релиҗакөд вермасны колө куҗөмөн, јонжыкасө оз сорны-өн, а петкөдлөмөн.

Релиҗа нога думсө јөзлыс он вермы бырөдны куш сорныјас нуөдөмөн, куш разјаснытелнөј уҗөн; он вермы сы понда. мыј релиҗа нога думyslөн вуҗјас-ыс медеасө пырөмаөс уҗалыс јөз оланног условіе-јасас-да. „Економическөј рабство,—шулис Ленин,—со көні јөзөс јенмөн бөбјөдлан істочныкыс“. Сің-кө релиҗакөд вермасөмын збылыс воҗө мунөмыс вермасло-ны сөмын сені, көні уҗалыс јөз мынасны ылавывса вынјас да общество воҗын рабство улыс. Октабрса револутсіја мездіс уҗалыс крестанаөс капіталістјас, помещікјас да сар рабство улыс, сіјө јона орјөдліс релиҗіјалыс вуҗјассө. Сөмын, дерт, еиктын, крестана-пөвсын, релиҗіјалөн җыотыс чорыд-на јона-на крес-

Колхозныкјас лөсөдчөны гөра-көза кеклө.

таналөн ужалан техникаыс омөл-да, век-на өткөн өткөн ужалёны да. Сы вёсна, кымын уна коммунајас, коллективјас, воеалёны, кымын уна агрономјас сени ужалёны, кымын јона кыпалё культура, содёны тракторјас, мукөд машинајас, електричество, кооператсия да кымын јонжыка крестанін мезмө ывлавыв вынјасы, сөлдөмсыжык да возмөстчөмөн ужалё выль олөмдорөмын, сымын јона орјасёны, сиемёны релігіјалөн вујјасы, сымын регыдөн бырө крестаналөн јөн нога мөвпыс. Ужалыс крестана кежёны-нын релігіја бердыс, јентөдтөм олөм вылө вујёны. Міјан государствоын сотсіализм стрөйтөм јона паскалө, јонмө.

Воинствујушщөј Безбожнікјас Сојузлөн петкөдлана ужныс

Релігіјалы паныда пропаганда отсалө бырөдны јенлы ескөмсө. Көсјам-кө ми нуөдны бур—вајан пропаганда, колө сјёс нуөдны не куш кывјөн, а јонжыкасө петкөдлөмөн. Безбожнікјаслы колө кужны не сөмын виставлыны релігіјалыс вредсө, колө кужны петкөдлыны крестанінлы—кушөм бур ваяс сылы јентөг, поптөг, молитвајастөг візмусө ужалөмыс. СВВ еіктса јачејкалы колө јітчыны колхозјаскөд, совхозјаскөд, селсөветјаскөд, агрономјаскөд, врачкөд, школакөд. Безбожнікјаслы колө лоны возмөстчысјасөн еіктын културнөј меропріјаттөјас нуөдігөн. Безбожнікјаслөн ужныс мед вөлі петкөдланаөн. Налы колө петкөдлыны, кычі буржыка вөдітны візму, отсавны еіктлы сучөдны трактор, отсавны кооператсіјалы ужас да сјіч возө.

Безбожнік мед вөлі коллективнөја візму ужалөм панысөн, мед збыль вылө отсасіс олөмө пөртны еіктыс овмөс кыпөдан вітвөса плансө, візму овмөсөс сотсіал релс вылө вујөдөмын кутны коммунист партиялыс вескыд тујвісө.

Налы колö петкөдлыны, кушöм бур бостас ужалы крестанін јен былö надејтчытöг ужалігөн.

С В Б јачејкалөн-кө ужыс кутас јітчыны сотсіалізм течөмкөд, партіја да Совет власт ужкөд, секи сіјö кутас мунны вескыд түйөд, сөмын секи вöчас уна буртор.

Ферт, куш практіческөј ужөн јачејкајас бара-жө оз вермыны лаңтөдчыны. Безбожнікјас абу-на сешөм јонөс, медем ескө вермісны асныс вöчны јона төдчанаторјас өктөс сотсіал подув былö вужөдөмын. Тајö могыс медвоз партіјалөн, совет властлөн. Безбожнікјаслөн медыжыд могныс—нуны релігіјалы паныда ідејнөј тыш, петкөдавны ердө сылыс контрреволютсіоннөј ужсө, сотсіалізм течөмнымөс падмөдана-торкалана ужсө.

Безбожнікјаслөн разјаснөтелнөј уж

Релігіјаөс крінікујтігөн безбожнікјаслы колö петкөдлыны крестана олөмыс бостөм прөмерјас вылын сылыс нартанлунсө, омөлтор вајанлунсө. Колö ердө петкөдны релігіјаөс, вічкоса да сектантса організатсіјајасөс кычі кулаклы отсасыејасөс, гөм да шөркөда олыс крестанаөс кулак кінөд улö сөјны зылысјасөс. Советјасө бөрјысан прөмерјас вылын, колхозјас течан уж вылын колö петкөдлыны, кычі церковнікјас өтсөгөн кулакјас зылөны торкасны, вредітны. Колö петкөдлыны, кодјас местнөј кулакјас да озыра олысјас пөвсыс котыртчөны вічко гөгөр, кодјас на пөвсыс вескөдлөны сектантјас ужөн, кодјас медјона дорјөны поңјасөс, вічкоөс. Колö петкөдлыны ужалыс јөзлы—вічко гөгөр өтүвчөны антөсөветскөј да контрреволютсіоннөј элементјас. Сгавсө тајö безбожнікјаслы колö петкөдлыны ужалыс крестаналы асланыс өктөс прөмерјас вылын. Такөд өтціщ колö індыны, мыј вöсна ужалыс крестана өнөз-на ескөны јенлы:

важō кутчысōм, ыльторјасые полōм, важ, ҫикарскōј техника, ылавыв лоанторјассō, законјассō гōгōрвотōм, ылавыв вынсō аслыс подчїнітны вермытōм да с. в.

Танї мї вуҗам ылавыв тōдмалōмō да агропропагандаō.

Ҫиктын јенлы ескōмкōд вермасїгōн медгасō колō вōчны мыјјас: 1) тōдмōдны уҗалыс крестанаџс, кушōм вред вајō налы религіјаыс да 2) отсавны налы тōдмōдны јōз пōветса олōмсō да ылавыв законјассō. Со кушōм колō лоны ҫиктын јенлы ескōмкōд вермасōм-лōн пыңкōсыс.

Кушōм методјасōн нуны ҫиктын јенлы ескōмкōд вермасōмсō? ЦКВКП(б) бердō антїрелигіознōј уҗ куҗа 1926-д воџ чукōртлōм совешщанњō шуїс: „Антї-религіознōј уҗсō ҫиктын колō нуны лабутнōј (спокојнōј) сорнїјас нуџдōмōн, пыр ѓтарџ пыџџык і пыџџык пырны“.

Безбожнїкјаслōн вера вылын сєравлōм, тешїтчōм-да, некытчō оз шогмы. Крестанїн бедњак да сєредњак мед ескō безбожнїкјасын адзїс выль олōм вōсна вермасыєјассō.

Јōзыс-кō асныс оз кōсјыны тупкыны вїчко, лєҗны жынјанјассō да с. в., оз поз мырдōн сїзї вōчны. Ҫиктыс-кō ачыс шуас вїчкосō тупкыны, сїјџ, ҫерт, зєв бур. А тупкан-кō вїчкотџ крестанасанњ сōглассō боєттџ, лїбџ најџ-кō вїчко тупкōмыслы паныџ мунџны, сєк јенлы ескōмкōд вермасōмыџ дај ҫиктын став сџветскōј уҗыс вермас омōлтчыны.

Мї, безбожнїкјас, кывзам сōмын ҫїктса уҗалыс јџзџс—батракјассō, бедњакјассō, сєредњакјассō. Кулакјассō, ҫерт, кывзыны оз ков, најџ некор оз тупкыны вїчкџс, век кутасны тащōмторлы мунны паныџ.

Уҗсō колō сїзї нуџдны, меџым крестанаыс асныс вїчкосō тупкїсны да мед сєтїсны сїјџс клуб улџ, лыџдысєєє керка улџ лїбџ школа улџ, мед асныс крестанаыс лєзїсны кōлџкōлјассō,—сєкї сыыс лџџ

пѡлза. Єиспутјастѡ вѡчавны оз-жѡ јонатѡ ков. Шѡ-кы да овлѡ сѣіі: Єиспут вылас јенлы ескыјас, локтѡны медым кывзыштлы батушкоѡс. Єиспутјас колѡны сѡмын секи, кор крестанаыс асныс јона корѡны Єиспутсѡ вѡчны, кор ем бур докладчик да кор бура лѡсѡдѡма.

Јенлы ескөмкөд вермасём—сѡкыд уж. Колѡ крестанаѡс бура тѡдмѡдны, кущѡм вред вајѡ налы релиҗијас, јенлы ескѡмыс; оз ков грѡѣтчыны, дѡзмѡдны јенлы ескыјасѡс—со кущѡм ногѡн колѡ вермасны сѣктын јенлы ескөмкөд.

СВБ-са сѣктса јачејкалѡн уж

Медым СВБ јачејкалѡн ужыс бура муніс, колѡ со мыјјас вѡчны:

1. Јачејкалы аслас ужѡн бура јітчыны партіјнѡј, сѡветскѡј, профессиѡналнѡј да общественнѡј став организатсѣјаскѡд: партіјнѡј да комсомолскѡј јачејкајаскѡд, школакѡд, лыѡѡысан керкакѡд, селсѡветкѡд, агропункткѡд,—тајѡтор отсалас јачејкалы ужсѡ бура пуктыны.

2. Јачејкалы аслас ужын колѡ јенлы ескөмкөд вермасны быд ногыс, кыѣі сѡмын вермѡ: воетыны кружок, лѡсѡдны лыѡѡысан керкаѡ, лѡѡ гѡрд пелѡсѡ торја пелѡс, гѣжны етенѡ ѡшѡдан газет, вѡчавлыны лектсѣјас, сорнѣја рытјас, екскурсѣјас, лыѡѡыны газетјас („Безбожнѣк“), нуѡдны петкѡдлана (показателнѡј) меропріјаттѡјас. Сѣјѡн јачејка ас берѡдас сѣѡѡдас уна јѡзѡс да быѡн боетчасны нуны сѡлѡм вылас воана, кажѣтчана уж јенлы ескөмкөд вермасём куѡа.

3. Јачејкалы колѡ лѡсѡдны ужалан план да сы сертѣ і ужавны; зѣлны ѡѡнас олѡмѡ пѡртны плансѡ.

Безбожнѣкјас Сојуз јачејкалыс став ужсѡ торјѡдны кык пелѡ: а) организатсѣѡннѡј уж; б) агѣтатсѣја да пропаганда нуѡдѡм.

Јачејкалөн агітационнөј уж, гораа лыддысөмјас

Сіктын культурнөј выныс-кө еща, јачејкалы агітација да пропаганда уж бокаан медбур лоө вөчавлыны „Безбожык“ газетые да мукөд ыгајасыс гораа лыддысөмјас. Сөрт быд газет ставнас он лыдды, поче кымынкө номерые бөрјыны 3-4 статта өтө лөбөкык тема вылө: шуам, релігіја да медітсина, релігіја да ветеринаріја, сектантство да война. Јачејкаса шленјас пөвсые кодкө гораа лыддысөмјас, сы бөрын сесса јуасөны лыддысөмјас. Лыддысөмјас вылас. Кывзыејас-кө пырыс-пырсө нінөм оз кутны јуавны, лыддысөмјас аслыс колө сетны кымын-кө јуасантор да сіјөн панны сорысө, сы бөрын і кывзыејас кутасны јуасны. Бур ескө вөлі гораа лыддысөмјасө нуөдны агроном, ущітель да кымынкө партіеяч отсөгөн. Од вермасны кыпавны сөщөм јуалөмјас, код вылө вермас виставны сөмын јонжыка велөдчөм морт.

Јуасан-виставлан рытјас

Зев радејтөны крестана јуасан-виставлан рытјас вөчалөм. Сіјө вөчөны со кыці: кывзыејасыс доклад вөчысөмјас јуасөны. Доклад вөчысөмјас сетө вөчакывјас. Сөрт і тані мед вөліны агроном, ущітель да сусжык партіеячјас. Кушөм-кө јуасөм вылө-кө он саммы пыржө сетны вөчакыв, колө коллыны сіјө јуалөмсө мөд јуасан-виставлан рытјас да бура төдмасан бөрын мөд рытас виставны.

Лөктсїја да докладјас

Сөкыджык-нын сиктын нуөдны лөктсїјајас да докладјас. Бур лөктсїја вөчысөмјас оз век сур. Лөктсїја колө виставны крестаналы гөгөрвоанаөс, мед сіјө вөлі јітөма вїзмү овмөс нуөдөмкөд, сіјөс бурмөдөмкөд,

уекдтөјаскөд, бедствіјөјаскөд вермасөмкөд. Релігіјалы колө воча сүвтөдны наукалыг шудмјассө аграноміјабс да техникабс. Лектсіјајас позө со мыјјас јылыг вөчны: Іла пророк да електрічество; јен да трактор; кодлы колө релігіја; кушөм урон вајө релігіја крестана овмөслы; кушөм вред вајөны візјас (кослун); сетөны-ө релігіја празнікјасыс крестанінлы шөјтчөг да сіз вөзө. Лектсіјабс колө зілны пөртны горнөд (бесөдаө). Ем-кө волшебнөј пөнар, колө светөвөј серпасјас (картіна-јас) петкөдлыны.

Екскурсіјајас

Гөжөмын позө вөчавлыны екскурсіјајас. Екскурсіјајас вылын крестанінлы колө петкөдлыны, мыј морт вермө вермасны пріродакөд. Екскурсіјаөн позө ветлыны совхозө, буржык колхозө, опытној му вылө, електріческөј стантсіја вылө, обсерваторіјаө (поводда төдмаланінө). Екскурсіјаөн вескөдлыны позө корны ушөтөлөс, аграномөс да мукөд велөдчөм јөзөс.

Војпуканінјас

Том јөз төвөа рытјасын јона гажөдчывлөны војпуканінјасын. Војпуканінјасын јенлы ескөмкөд вермасан ужөс колө сізі пуктыны, мед ескө сіјө том јөзлы сөлөм вылас воіс. Позө гудөк шы улө сывны јенлы ескөмлы паныда частушкајас. Сіјөс позө корсны „Безбожнік“ газетыг да сіктса ногөн сывны. Сөсөа „Безбожнік“ газетыг төдмавны нөдкывјас, ребусјас, лыддыны буржык віетјас „Безбожнік“-ыг да мукөдлагыг.

Важ оланногкөд вермасөм

Төрјөн јона колө візөдлыны сіктын релігіознөј важ оланногкөд—празнікјаскөд, обрадјаскөд, обычај-

жаскөд да с. в. вермасөм вылө. Релігіја нога оласног вылас-өд меджонасө-і пыкө релігіяыс.

Медым јенлы ескыјасөс кыскыны вічко бердыс релігіја пражыкјас дырјі, сы могыс вөчавлыны собраннөјас, докладјас, гажа рытјас, екскурсіјајас, гулајтөмјас, лібө кушөмкө общественнөј уж вөчны.

Со кымынкө прімер, кызі Воінствујушщөј Безбожыкјас Сојуздөн јачејкајасыс іспользујтөны релігіјас пражыкјасөс:

„Рөштво паныд мі кадсө коллалім выл ногөн,—гіжөны Белөја өіктыс (Курскөј губерња),—чүкөртіс-ны том јөз да ғырысјас лыддысан керкаө да вөчісны гажөдчан рыт. Медвојдөр сувтөдісны спектак, сы бөрын вөліны ворсөмјас, јөктөм. Медбөрын щәј јуісны (сөмсө ас пөвссыныс өктісны—пуктысісны). Асыв југдытөзыс лыддысан керкаын гажөдчісны. Вічкөын ескө јона вөлі звөнітөны да һекөд ез ветлы сетчө. Со, иөшта өті прімер: „Толгөбол өіктыс, Јарославса губерњасыс Воінствујушщөј Безбожыкјас Сојуздөн јачејка өбөдһа сылан кадө чүкөртіс крестанаөс субботнык вылө—пос қонтавы.

Релігіјакөд вермасөмын зев төдчантор өіктын кагајасөс выл ногөн пыртөм (октябрінајас), гөрд свадајас да поптөг кулөмјасөс қөбөм. Тајөс-кө кушөмөн нуөдны, сіјө јона кезөвтөдас крестанаөс релігіја бердыс, јона һещыштас вужсө өіктын релігіознөј обрадјаслыс.

„Престолнөј пражык дырјі,—гіжөны. Кочкурово өіктаһ, Пензенса губ., том јөз кык свада поптөг, венечатчытөг вөчісны; збыл поптөгыд гөтраснытө буржык,—сорһитөны јөзыс,—а мөдвогыссө һемторыс поплы віт шәјт лөб сетны. Отласны-кө поптөг, кутасны бура да сөгласөн овны“.

Шпагіна өіктын (Ачінскөј округ) кувасы піөһер.

Бат-мамыс ез окоҗитны попөн сїјөс җебны. Кув-
өм пионерсылыс јортјассө щөктисны асногыс кол-
лавыны—вөчны гражданскөј похоронјас. Похороннөј
марш сылөмөн, знамјажасө, речјасөн җебисны пио-
нерјас јортнысө. Сен-жө вылөн пырыс пионерлы се-
тисны пионерскөј галстук. Бат-мамыскөд тащөм но-
гөн җебөмыс зыңгыштны волөм дөрыс јөз чөволисны.
Быд безбожнїклы колө тышкасны релиҗиознөј важ
оласногкөд. Кутас-кө сїјө гөртас овны важног, а му-
көдјасөс чуксавны выл оласног течны, некод сїјөс
өз кут кывзыны.

Безбожнїкјаслөн кружок

СВБ быд јачејка бердын колө лоны безбожнїк-
јаслөн кружок. Сылөн могыс—кыпөдны шленјаслыс
еуелунсө, јенлы ескөмкөд вермасаң уҗын төдөмлунсө.
Кружокса заңаттөјас вылө колө корны волены јенлы
ескысјасөс, накөд нуөдны горнїјас да боеҗыны на
пөвсын нуөдны јенлы ескөмыскөд вермасаң уҗ. Кру-
жоклы медбур чукөртчывлыны быд вежонө өтчыд.
Кружокөн тујдөдыслы (руководителлы) быд заңаттө
вылын колө жеңидіка төдмөдны локтан заңаттө вы-
лын лоан горнї јылыс, индыны, мыҗык колө лыд-
дыны сек кежлө. Сек кежлө кружокса шленјаслы ко-
лө лыддыны, төдмасыны да вөчны доклад, беседа,
лыбө гораа лыдфөм тема куҗасы. Заңаттөсө бур
лоө нуөдны тајө нїга серҗыс.

Нїга куҗа заңаттөјас нуөдөмыс кыңҗї ковмас
нуөдны јөз пөвсын јенлы ескөмкөд вермасөм куҗа
практическөј уҗ. Кружоклы колө пуктыны мөгөн—ве-
лөдны ассыс шленјассө, докладјас вөчны. Кружокын
уҗалысјаслы колө сетлывлыны практическөј уҗјас:
безбожнїкјас матыса јачејкајаслыс уҗсө төдмалөм куҗа
төдмавыны, кыңҗї мунө јенлы ескөмкөд вермасаң уҗыс
лыддысан керкаын да с. в.

Кружокөн вескөдлыны колө индыны уштіелөс, агрономөс, лібө медбур партіјечсө сіктис.

Безбожнікјаслөн уголок

Безбожнікјаслые уголоксө колө лөсөдны јачејка ужаланинас. Уголокис колө лоны јачејкаса ужыслөн медтөдчанаторјөн. Уголокө ковмас чукөртны јенлы ескөмкөд вермасөм петкөдлан бур матерјал. Щөкыджыка вежлавны, вылмөдны матерјалјассө уголокыс. Позө лөсөдны матерјалјассө безбожнікјаслы асланыс вынөн, бур чукөртны сіјсө „Безбожнік“ газетые „Безбожнік“ да Безбожнік „устанка“ журналјасые, січжө і мукөд журналјасые. Уголокын унжык места колө сетны меставывса олөм-вылөмлы. УВБ јачејкалые ужсө сы пыр петкөдлыны, воан собраннөјас уж јылые төдмөдјас сетны, лектсіјajas, докладјас, беседајас јылые матерјалјас лөсөдны. Уголок бердын мед вөлі јенлы ескөмкөд вермасөм јылые нигајас. Колө лөсөдны уголок бердас дежурство, дежурнөј нуөдө сорнјас, сетө вочакывјас јуасөмјас вылө да с. в.

Стенө өшөдан газет

Лөсөдны јенлы ескөмкөд вермасөм куза стенө өшөдан торја газет, лөчны сіктын өдвакө верманатор —сы вылө выныс оз тырмы. Буржык лөсөдны сіктса газетас (ході лөсөд лыддысан керка бердын) јентөдтөм торја пелөс. Јентөдтөм пелөсын петкөдлыны медсасө меставывса јеннога да јентөдтөм олөм јылые. Шуам, артавны, уна-ө сүвтө быд овмөслы вітко кутөм, попөс вічөм. Уна-ө сојоны крестаналыс јен прачнікјас, нан, віна. Позө щөщ тіжны стенө өшөдан газетад мукөд газетјасые буржык статтајас. Колө лөзавны кывбурјас, часгүшкајас „Безбожнік“ газетые

да меставывса гіжыяслыс. Колө вöчавны мічажык серпасјас, серамбана карікатурајас. Оз ков гырыс, куҗ статтајас гіжны, оз ков бокө колны пырмунаҗ політїческөј вопросјас: сөветјасө, кооператсіјаө бөр-јысөм, мукөд госуҗарствојасын лөбмторјас петкөдлыны. Стенө өшөдан газет лөсөдөм кыңзї СВБ јачејкалы колө ас воҗас пуктыны мөг—велөдны безбожнөј кор-респондентјасөс. Сы вылө індөм јортјаслы колө гіжны меставывса партїјнөј да сөветскөј централнөј газет-журналјасө,

ЈАЧЕЈКАЛӨН ОРГАЊИЗАТСІОННОЈ УЖЫС

ужалан план

Јачејкалы органїзатсіоннөј уж боксаң колө төж-дысны медвојдөр ужалан план лөсөдөм јылыс. План-сө вөчө секретар лїбө бјуро, сесса петкөдөны общөј собраннө вылө да вынесөдөны. Планын колө індыны: корјасөжык чукөртчывлыны кружоклы, кор, кушөм лектсіјајас нуөдны, мыј јылыс горңіјас (бесөдајас) вöчавны, кор чукөртавны јачејкалыс общөј собран-нөјас да с. в.

Гоҗса ужалан планө колө сујны ташөм темајас: Ілла-пророк, купальнїча лун, вөҗан-гөран кампаннө, уроҗај да коллектївізатсіја лун, мујас да електро-стантсіја вылө ексурсїја вөчөм да мукөд торјас. Төлын колө сујны Октабрса револутсіја јылыс, февралса револу-тсіја јылыс, выль во јылыс, Рөштво, ыжыдлун, кос-лун (візјас) јылыс. Планөи оз ков орфјөдны і воан політїческөј кампаннөјас: сөветө да кооператсіја бөр-јысөм, вөрлеҗөм, да сіз воҗө.

Колө зілны, меҗым планыс җоңнас нуөдчїс олөмө.

СВБ-са јачејкаө выль шленјасөс кыскөм

Воїнствујущөј Безбожнїкјас Сојузын СССР-ын артавөө өнї кєжлө мїллоныс уна морт. Тајө лыҗыс

300.000 мортыс өиктын олыөяс. Өиктын олыөыс ставыс 120.000.000. Сің-кө артмө: быд 400-500 морт выдө воө өтө безбожык. Тажө вывтө еща. Өиктјасын безбожыкјасыд збылысө өер-на-жө унжык.

Луныс-луно мі кылам, лыд-сам газетјасыө өтөклаын да мөдлаын өөчкојас, часовнајас тупкалом јылыө. Крөстана скодјас вылын өөчалөны постановленөјас религіја пражыкјасыө өткажөтчөм јылыө да сөң воөө. Өиктын јөнтөдтөмлун быдмө, безбожыкјас луныс-луно содөны. Сөмын безбожыкјаслөн сојуз өз-на вермы став безбожыксө ас бердас котыртны. Уна өиктын-на безбожык сојузлөн весөг јачөјкаыс абу, лыбө өм да оз бура ужав. Уналаын оз ө төдны өм ө өөктас јачөјкаыс, Колө сөңө пуктыны ужсө, медым быд өиктын-нын безбожыкјаслөн јачөјкаыд өөлі, котыртны, өбөдны сетчө религіја бердыс став кежыөјассө да нуөдны религіякөд тыш на пөвсын, кодјас өнөң-на кутчыөдны религіја бердас. Тажөкөн безбожыкјаслөн сојуз өдјө кутас быдмыны, содны.

Төрјөн колө өөөдлыны Безбожыкјас сојузлы ас пөвсас том јөзөс да нывөабајас кыскөм выдө.

Антірелигіознөј література разөдөм

СВБ быд јачөјкалы да быд шленлы колө буржыка өөөдлыны јенлы өскөмкөд, религіякөд вермагөм куза література (газетјас, журнајас да ыгајас) разөдөм выдө. „Безбожык“ газет, „Безбожык“, журнал, „Антірелигіознык“ журнал, щөщ ө өөпөріөдіческөј мукөд ізданыөсө лөзө Воінствујущөј Безбожыкјас Сојузлөн Централнөј Сөвет. Нажө сетөны матерјал јенлы өскөмкөд вермагөм куза, отсалөны быд безбожыклы нуөдны тајө ужсө. Та өөсна ө колө быд безбожыклы суөдны „Безбожык“ газетсө, а јачөјкајаслы газөтаыө өддөр јөщөщ ө „Антірелигіознык“ журнал. СВБ-са мөд сјөзд паскөдіс лозунг: „Абу сөјө

СВБ-са шлен, оз-кө суҗод кушөмкө аңтирелігіознөҗ ізданнө. Тајо лозунҗсө колө олөмө пөртны. Сөмын тајо өңа-на. СВБ җачејкаса быд шленлөн моҗ—ну-өдны јенлы ескөмлы паныда пропаганда. Тајо пропагандаыслөн өтінөгса форма лоө—аңтирелігіознөҗ література разөдөм да печат пыр јентөдтөм лун пропагандаірујтом. СВБ-са быд шленлы колө пуктыны моҗ—вербујтны 3-5 подпісчкөс „Безбожнөк“ газет лөбө журнал былө. СВБ быд җачејкалы колө төдмөдны, суҗөдөны-ө аңтирелігіознөҗ літературасө клуб, лыдфы-сан керка, агропункт, школа. Оз-кө, колө щөктыны суҗөдны.

Средствојас суҗөдөм

Средствојас абутом вөсна СВБ җачејкајас оз самыны бура пуктыны ужнысө. Җачејкалы колө төҗдые-ны, медем средствојасыс орјавлытөҗ локтисны. Мед-воҗ колө лөсөдны шленскөҗ взносјас бөстөм. Сіктса җачејкајасын шленскөҗ взносјас абу ғырысөс, кык урөн төлыс, сөмын-өд і тапомыс кајас вел былө. Шленскөҗ взносјаслөн коланлуныс сын-на, мыј СВБ-са шленлы лоө пыр кутны төдвылас моҗасөс. Медеа-нын акуратнөҗа колө өктыны „інтернатсіонал-нөҗ взнос“—вөчөҗөн өті урөн мортыс. Тајо взносыс мунө безбожнөкјас Інтернатсіоналө. Чукөртны быд шлен вылыс өті урөн вөчөҗөн зев кокнітор, а өтув-төм мыеті кајө вел былө—10.000 шәјтөн во. Тајо сөмсө-кө огө чукөртө, секі Централнөҗ Сөвет (СВБ-лөв) оз вермы пуктыны сіјө Інтернатсіонал кассә; секі міјанөс ісклүчитасны „Интернационал Пролетар-ских Свободомыслящих“-ые, секі мі огө-нын вермө ін-мөдны ассыным влјаннөнымөс заҗранічаса безбож-нөҗ двіженнө былө, воштам накөд јітөд. Сөрт, тащөм-тор вөчны некычі оз поҗ.

Шленскöй взносјасые öтдор јачејка вермас чу-
кöртны сöмсö платнöј рытјас вöчалöмөн, жертвүјтö-
мөн, петкöдлана му вылыс урожај индалöмыс да с. в.

Петкöдлана общепользнöј практическöј уж

Вылынжык мi сорнiтiм-нiн, кушöм бур вайö сик-
тса безбожнiкјаслы практическöј петкöдлана уж ну-
öдöм.

Татчö вайöдам некымын прiмер тащöм уж јыв-
еыс да петкöдлам, кушöм бур сiјö вайö.

Краснојарскöј сиктыс (Туменскöј округ) СВБ ја-
чејкаса шленјас öктысiсны да медбöрја грöшјас вы-
ланыс сузöдiсны барометр. Барометрнас јачејка дока-
зывајтiс крестаналы, мыј поводсаныс абу јөн сајын.
Тащöмторјөн најö јона уна бурторöч воöдiсны антi-
релiгiознöј пропаганда нуöдöмын.

Новоје сиктын (Владимирскöј губерња) СВБ ја-
чејка тiлeöм-мыреöм бöрын воöдiс тащöмторјасöч:
сикт вужiс девјатицöльö вылö (öкмыс переменаöн му
ужалöм), шуiс вiчко тупкыны, востiс школа, коопе-
ратив да пои керкаö кöјдыс весалан пункт. Сiјөн-öд
јöзыс оз-i кeзöвтны јачејкасö, а мукöд сиктјас кутисны
тајö сиктсö нiмтыны безбожнöјөн.

Донтсовка сиктын (Воронежској губ.) СВБ јачејка антi-
релiгiознöј докладјас пуктывлöм помыс вöчлiс екскур-
сија—опытнöј му вiзöдлыны, посјас зонталiс, лöсö-
далö петкöдлана учасокјас. Јачејка вöчлiс кык ок-
табрина, öтчыд гöрд свадба да гражданскöј вiт по-
хорона.

Исетскöј рајоныс СВБ јачејка бывшеј мужiтчöј
манастирын востiс 50 ужалыс крестана челаф вылö
школа.

Сызранскöј јачејка бывшöј манастирö востiс клуб.
Тулучејевса СВБ јачејка (Воронежса губ.) быв-
шöј вiчкоын востiс клуб, пои керкаын—школа. Во-

чынесо школасо ви́зисны стөрбжакын да төрöны вöли сёмын 30 челад. Öнi кыц сменаөн велöдчöны 200 челад, а коймöд сменаас—неграмотност бырöдан школа. Сузöдöма трактор да вартан машиналы барабан. Ташöм уж нуöдöм пондаыс поп чöвтчiс попалöмсыс да кутiс отсасны аңтырелiгiознöј ужыслы. Сiктын вужасö выль оласног, јуöмјас бырисны, керкајасын öбразјас ез лоны. СССР пасталаыс тулучејеветјаслы вооны уна пiемöјас да јуасöмјас, кызi на-лөн нуöдчö јенлы ескöмлы паныда ужыс.

Сыктивкарса Обзу бердын СВБ јачејка лöсöдiс петкöдлана градјөр, көнi нуöдсö вредiтельјаскöд вермасан уж. Јачејкаыс отсагiс лöсöдны јаслы.

Шумјатскöј еиктын (Смоленскöј губерна) СВБ јачејка бердö котыртöма селескохојаственнöј кружок, сенi ужалöны 50 крестана. Тајö кружокса безбожнiкјас öтүвчöмөн сузöдiсны визму машинајас, öнi сiктыс, көнi унжыкыс гöла олыејас, мувиц ужалан көлујөн сузсö. Сесса практикујтлiсны корнеплодјас, туруңјас көчöм, көјдыс весалöм. Бура ужалöм вöснаыс јачејкадс јона пыдi пуктöны сiктсајасыс. Јачејка собран-нöјас вылö јона воывлöны јöзыс.

Петкöдлана практическöј уж нуöдöм куза СВБ јачејкајас вöзын кыптöны гырыс мојас. СВБ јачејкадөн кө аслас выныс оз сузсы, оз ков-на повзыны, сылы колö лоны сёмын ужсö панысөн. Уналаын емöс СВБ јачејкајасөн котыртöм колхозјас. Практическöј меропрiјаттöјас нуöдiгөн колö кутны тöдвылын ташöмтор: ужсö нуöдны осторожнöја бура мөвналöмөн да вiдчысöмөнжык; ужјассö помеöдавны—став нелучкiыс ускöдö јачејкалыс авторiтетсö, сiз-кө i став ужыслыс.

Сотсиалистическöј ордјысöм

СССР са Воинствујущöј Безбожнiкјаслөн ставсо-јузса мöдöд Сјезд 1929-д воца јуңсаң пуктiс сiктса

СВБ ячејкајас воҗо зев ғырые моҗас. Тајо моҗассө поҗо помөҗ өлөмө пөртны сөмын став уҗалые војтыр-сө релігіякөд вермасны кыскөмөн. Кыскынысө поҗас сөтсіалистическөј ордјысөм паскөдөмөн. Безбожнікјас-лөн сјезд шүис: СВБ став ячејкајасын паскөдны сөтсіалистическөј ордјысөм. СВБ быд ячејка мед шүис кодкөдкө ордјыены, мыј куҗа ордјыены да ордјысөм куҗа вөчны договор.

СВБ ячејка мед ез сөмын ачыс ордјые, а мед ызјөдіс ордјыенысө щөщ і мукөд организатејјасөс. Ордјысөм мунөм јылые колө јонжыка гіжны гаҗетјасө, щөщ і „Безбожнік“ гаҗетө.

Ордјысөм паскөдөм моҗыс СВБ-лөн Централнөј Сөвет шүис вөчны медбур ячејка вылө конкурс. Конкурсө нүөдөм вылө лөҗма 1500 шәјт (вөҗму уҗалан машинајас).

Сөгса СВБ-лөн Ц.С. шүис чукөртны сөм трактор-нөј колонна „Безбожнік“ лөсөдөм вылө. Тајо колоннаыс лөас сөҗөма сөщөм округлы, коді медбура нүөдас јенлы ескөмлы паныда уҗ.

Ордјыегјасөн СВБ ячејкајаслы оз ков вунөдны тајөтор.

Сіктса став организатејјаскөд јитөд

Безбожнікјас Сојузса ячејкалы ассые плансө колө јитны партіјнөј, сөветскөј, кооперативнөј да общественнөј организатејјаскөд сіктын: ВКП(б) ВЛКСМ ячејкајаскөд, Осоавјажім, ОдН, ОдР, МОПР ячејкајаскөд, сөлсөветкөд, лыддысан керкакөд, кооператејјакөд, агрономическөј пункткөд, школакөд, вөҗму уҗ велөдан кружоккөд да с. в. Накөд јитөдые оз ков лоны сөмын ячејкаө лөбө ячејкаса бјуроө представітелјасөс індөмын, но мед став организатејјасыс збылые отсәісны ячејкаса уҗас. Уҗалан план куҗа СВБ-ячејкалы колө сөрнітчыны став организатејјаскөд.

Общественнөј организацијас отсөгтөг СВБ-јачеј-ка куш аслас вынөн ешатор вермас вөчны.

Јуасөмјас

1) Кушөм буртор вајис „Безбожнѣк“ гачет безбожнѣкјасөс котыртөмын?

2) Кычѣ колө нуөдны өиктын јенлы ескөмлы паныда пропаганда? Төдмалөј, өиңи-ө тѣјан нуөдөө јенлы ескөмлы паныда пропагандаыс.

3) Кычѣ построитөма СВБ да кычѣ јитчө тѣјан јачејканыд вылынжык сулалан СВБ органјаскөд, щөщѣ местнөј партѣјнөј, сөветскөј да общественнөј организацијаскөд.

4) Кушөм колө лоны өиктса СВБ јачејкајаслөн организационнөј ужныс? Бура-ө өијө тѣјан пуетөма?

5) Кычѣ колө СВБ јачејкалы вермасны религија нога оласногкөд, празнѣкјаскөд, обрадјаскөд? Та куша кушөмкө уж тѣјан нуөдчө оз?

6) Кушөм мојас безбожнѣкјас кружоклөн? Төдмалөј, тѣјан кружокныд пөртө-ө олөмө тајө мојасөд?

7) Кушөм мојас безбожнѣкјас уголоклөн да өте-нын өшалан аңтирелигиознөј гачетлөн? Ем-ө тѣјан јачејкааныд тајөторјас? Емөс-кө, төдмалөј ужнысө.

8) Мыјла колөны өиктын СВБ јачејкаөн нуөдны практичөскөј общөполезнөј меропрѣјаттөјас? Горнөтөј, кушөм меропрѣјаттөјас вермис өскө нуөдны тѣјан јачејканыд.

9) Јөшө кушөм ужалан формајас СВБ јачејка-јаслыс тѣ төданныд? Тѣјан јачејкааныд кушөмкө мөд формајасөн ужалөны оз?

КЫҢИ ДОСНЫ РЕЛИГИОЗНОҢ ПРАЗНИКЯС

КЫЗІ ЛОІС РӨШТВО ПРАЗНЫК

Кызі лөсөдісны рөштво празнік

Міжам предкі—славяналы важжа греческѡй госу- дарстве—Візантіяме, хрѣціанствокоѡд ѡтцѡц ву- жис-і хрѣціанскѡй пражнік рѡштво.

Византијаын тајо празникыс вöли лөөдöмa нолдoнмөмьн јенискон Иоанн златоустöн да Феодосиј императорöн. Секса кадö попјас вензывлисны христос чужом жылыс. Иоанн златоустöн јурнуодан попјас шулисны: христос-по чужлис јенмөн. Мукөдјас-жө виставлисны—христос-по мортөн чужлис, сөмьн бөрвылас лөис јенмөн. Тајо јукөннас веекөдлис Ариј. Иоанн златоустөј дор сулавлис ачыс император Феодосиј. 380-д воын сөјө шөктис аслас војскалы бөрөдны Ариј велөдөм дор сулалыјасөс. Медым вынсөдны ассыныс велөдчөмнысө да кыз-мыј поңө јонжыка паскөдны верујущөјјас пөвсын, вермыс поп чукөрыс шуис лөсөдны торја празник—христос чужан дунјас.

Христос чужан лунјас пражычајтѡм понјасыс шу-
исны вѡчны декабр помын. Тајѡ кадас пражыкеѡ лѡ-
сѡдны најѡ ез вес шуны. Христіанство лотѡз-на, зев-
нын важысаъ бурѡц тајѡ лунјасас мукѡд важја јѡз
(древніе народы) вѡлі пражычајтѡны јенјас чужан
лунјас.

древнѣй Јагиптана декабр 25-д лунѣ празнујтліс-
ны Оѵріс јениѣс, тај ѿ-жѣ каднас празнутлісны пер-
сідскѣј јенимы чужан лун—Мітралыс, греческѣј јен-
лыс—Диѵтіслыс да уна мукѣдлыс. Тајѣ чужан јенјас

төвсә пражнікјасё хрістіанство лоан медвоцца немјасас јөзыс јона пыдді пуктывлісны.

Декабр 25-д лунса јен чужан пражнік лөсөддөмөн попјас мөвналісны важ јазыческөј шонді јенјас чужан пражнікјасё пөртны хрістіанскөј пражнікјасё.

дохрістіанскөј верованнөсәң (попјас ног-кө јазыческөје) хрістіанскөјө вужіс ез сөмын рөштво пражнік, щөш і хрістос чужөм јылыс вистыс.

Секја кадө Індјаын јона пыдді пуктысывліс јен-спасітельлөн—буддалөн религіја. Будда јылыс вистјасыс вөлі тіжалөма хрістіанство лотөз-на уна со во сајын. Тајө вистјасыс өткодөкымын јевангеллөс лөгендајаскөд. Сіз, шуам, будда (сы јылыс висталөмјас герті) чужіс лөкторө (зло) бырөдөм могыс. Буддаыслөн мамыс шугывліс Мајјаөн. Тајө нмыс өткодымын Маріја нмкөд—ісус мамкөд.

Сказаннө јуөртө, мыј мудрөтсјас сіісны буддалы: те-пө лоан ыжыд сарөн. Таногөн-жө виставө јевангеллөјасын ісус јылыс: сылы поклоҗатісны волхвыјас да сіісны сарскөј престол. Ангелјас да архангелјас вөліны (прісутствуйтісны) будда чужігөм. Тајөс-жө тіжөны ісус чужөм јылыс. Асіта отшелньік летчө Гіммалај вылыс буддалы копыртчөм могыс. Гімсон поклоҗатчө ісуслы да с. в.

Јевангеллөсә лөгендајас (мојдјас) сіз-жө өткодымын јегіпетса јен Озіріс јылыс, Перөідса јен Мітра јылыс, греческөј-діоніс јылыс да мукөд јазыческөј јенјас јылыс.

Кыѣ артмісны вистјас јенјас чужөм јылыс

Кыѣ-нө лоисны вистјасыс важ јөзлөн јенјас чужөм јылыс?

Тајө јөзыс му ужавлісны да есывлісны шондіса јенлы да ывлавывса мукөд вынјаслы.

Важса муужалыс аслас јенјас јылыс мојдјас-сө лөсөдө аслас уж өөртис. Лунвывса странајасын пукө кос поводда, либө војвылын көзүд төв; важ муужалысјас чәјтлісны, тајө-пө јенјас кулөны, мучитчөны. Тулысын ловчөывлавыв—ловчөны јенјас. Декабрың шондіс тулыслаң бергөдчө. Декабр төлыс помасіг бурөщ лөсалө шонді сулалан вежон (2000 во сајын шонді сулалан вежоныс воө вөлі декабр төлыс помасіг кежлө, кычі і өні выль сгіль сөрти). Тајө кадсаңыс лунјасыс бостөоны куҷаммыны да војјасыс жөңдаммыны. Ывлаыс шондөдө. Важ јөз ез гөгөрволыны, мыјла ывлавылас лөоны тащөм вежөмјасыс, да чәјтлісны, тајө кадас-пө јенјас чужөны, кодјас төв пукөігөн кувлісны. Тасаң і артміс рөштво прачнык. Јазычыкјас ескөм сөрти Римса імперіјаын јенјас чужөны декабр 25-д лунө—бурөщ секи, кор шондіс тулыслаң бергөдчыны заводітө. Бөрынжык хрістіана вероваңчө сөрти Ісуслыс чужан кадсө татчө-жө індисны.

Експлоатірујтыс классјас аслыныс бур вылө іс-ползујтлісны кулыс да ловчыс мучитчыс јен јылыс мојдкывсө. Тајө мојднас најө нартитчана јөзлы сүјисны јурвежөраныс быч мучитчөм јылыс мөви, классөвөј врагөс—нартитысјасөс радејтөм јылыс-да.

Мыјла рөштвосө шуөны свјаткіөң

Хрістіјанство лотөч-на мјан предокјас славјаналөң вөлі асланыс прачнык—јенјас чужанлунјас. Декабр төлыс шөрын, тулыслаң шонді бергөдчан вежонө, славјанө колъавлісны јен-предокјас прачнык, вававлісны налы жертвајас, вөчавлісны уна обрадјас да с. в. Кор славјанајас пөвсө кутіс пырны хрістіанство, најө асланыс вераыс зев сөкыда летчысисны.

Уна карјасын кначјаслы ковмывліс вөчавны тышјас, сы бөрын-нын пыртны ловјөң колъясөс. Јөшщө-

нын сёкыда хрістіанскёј обычајјасыс пырлісны олан-ногё (бытё). Поцјас регыд кажалісны: буржык мірітчыны кушом-сурё важ (языческёј) пражнікјаскёд да обычајјаскёд, сесса шуны најёс хрістіанскёј пражнікјасён. Ъікёз бырёдни языческёј верованнёјјасёс поцјас весіг ёнёз-на ез вермыны.

Хрістіанскёј рёштвоыс Русё вайёдом бёрын ётлаасіс языческёј славјанскёј јенјас чужан тёвса пражнікјаскёд, шонді чужёмкёд, јен-предокјас вын выльмёмкёд; тајё пражнікыс важ славјанаса кыв вылын секі вёлі шуёс свјаткіён. Сы вёсна тёвса пражнікёс славјана шулісны свјаткіён. Свјаточној языческёј обраджасыс гудрасісны хрістіанскёјјаскёд да не-уна вежёмён ёнёз-на колёмны.

Важён дај ёні-на сіктјасын свјаткіёс коллалёны маскаасемён (ряжоны). Карјасын тајё обычајсё коллавлісны рёштвоса маскарадјасён. Маскајасён ветлёмыс свјаткіјас дырјі вёвлі важ славјаналён-на дај ёні-на ем став пёлёс дікарјаслён. Важ славјана ескёмјас сёрті тулыслаң шонді берёдігён щёщ лөзавлісны да лөкывлісны му вылё кулыс предокјаслён ловјасныс (душы). Налыс лөктёмнысё-і петкёдлісны маскајасыс. Предокјас нымсаң најё вёлі вождё вылё вёставлёны (предсказывајтёны), індывлісны омёлтор вөчысјас вылё, бөставлісны көзінјас да пріношеннёјјас.

Предокјасёс најё чajtлісны сещём паскёмён, кушомјасёс предокјасыс важён новлёмаёс. Јона важён јөзыд ёз-на вёлі кужны вөчны матеріјајастё да пастаслісны жівотнёјјас кујасё, гённас ежлаң. Гутёдом пасјасён маскаасёмыс ёнёз-на колёма јөз пөвсас. Маскаа „вөчём предокјасёс“ куттаён чөсмёдлісны. Тајё бара-жё важ олёмлён коласыс. Куттасё вөчлісны ваын пуём ізтём наң тусјасыс. Важён-өд мелнічјасыд ез вёлны, наңтё ізлісны кык із костын. Унжыкысё сөјлісны ізтём наңтусјас. Важ предокјасёс сіјён-і вердісны куттаён (сещём) сојамён. кушёмёс

сёлмаде вак јѳз). Ёні куттасѳ лыѳѳѳны покојнікјас сојанѳн.

древнегреческој да древнегерманској релігіјаѳн рѳштво дыреа јолкаыс вѳлі лыѳѳыѳѳ свјашценној пуѳн. Славјанајаслѳн вѳвлі таѳѳѳмнога-жѳ обычај—ѳоріѳјасѳн да лыѳјасѳн мічмѳѳѳм кер сотлісны. Ёзтѳм кер гѳгѳрыс, јолка гѳгѳр моз-жѳ, чукѳртчывліс семјаыс ставнас.

Рѳштвѳса коѳув бѳстѳма јевангеллѳса вѳстые, славітан обычајыс-жѳ,—керкаыс керкаѳ ветлѳм да шаѳга-кѳвѳдумјас ѳктѳмыс,—јазычнікјаслыс вуѳѳѳѳма. Тајѳ—предок-духјас лѳѳтѳм куѳа ѳтувја піршество вѳѳѳмлѳн коласыс.

Кодлы колѳ рѳштво празнікыс

Рѳштво празнікыс ѳтсалѳ буржуазіјалы кулачестволы бѳстны ас кіпѳѳ уланыс ужалыс јѳзѳс. Буржуазіјалы колѳ, меѳым еѳкѳ ужалыс јѳзыс вѳшїсны клас-сѳвѳј тыш дорыс да сотсіалізм нога олѳм течѳмыс.

Буржуазној странајасын хрістѳс јылыс мојдыс ѳтсалѳ капіталлы јѳнмѳѳѳны подувѳѳ.

Релігіѳзној празнікјас јѳнмѳѳѳны вѳчкоса організатеїјајас, кодјасѳн вѳскѳѳѳѳны робѳѳѳј да крѳстѳнѳлѳн врајасыс. Најѳ котырѳѳны верујушѳѳѳјасѳс попјас да кѳѳајева гѳгѳр. Віна јѳѳмѳн да куліганітѳмѳн релігіѳзној празнікјас уна лѳктор вајѳны сотсіалізм течѳн ужлы да выл быт (оласног) сѳјѳмлы. Ужалыс јѳзлы колѳ вермасны віна-сура празнікјасѳ вѳшѳѳѳѳѳм којемѳѳѳ, мыј вѳсна паскалѳѳны хуліганство, косјас, віјѳмјас. Тајѳ сѳмсѳ колѳ пуктыны странѳнымѳс індустріалізірујтѳм вылѳ, вітвѳса план олѳмѳ пыртѳм вылѳ. Ужалыс јѳзлы колѳѳны сѳѳѳм празнікјас, кодјас еѳкѳ ѳтувтїсны најѳс сотсіалізм вѳсна тыш вылѳ.

Ыжыдлун пражнык лоом

древнеязыческөј јөзлөн ыжыдлун пражнык

Ыжыдлун пражныкыс, рөштво пражнык моз-жө, ву-жөдөма христianaөн муужалыс важ јөзлыс. Налөн тајө пражныкыс вөлі тувсовја пражныкөн' турун зорич да ывлавыв вын ловчан пражнык. Зев унаыс сјөс колөдлісны кулом, чебөм да јен ловчөм петкөдлан об-раджасөн. Тајө обраджасыс өткофскымын өнја ыжыд-лунса обраджаскөд.

Христiанство лотөз сурс во сајын-на Египетын мiрөс спасытөөн чажтлісны Очiрiс јенмөс. Египетса жретсiјас (попјас) велөдөм сертi Очiрiсыс му вылын овлөма 28 во да велөдөма јөвөсө му ужавны, ремеслө-јасө iскусствоө-да. Сөсөсә сiјөс вiјiсны, сөмын бөр лов-чiс, качөдчiс јенежө да сен судиталө праведныкјасөс да грешныкјасөс. Тајө вiетые өткофасөс христос јылыс јевангеллөсә вiетјаскөд. Сенi таң кымын-жө вiетавөс: христос 30 во гөгөр овлөма му вылын, вiдөмас-жө бытөө, кувлөма, ловчывлөма да качөдчөма јенежө.

Тувсовја му вывса ужјас заводитчiгөн јегипетана вөч-лывлiсны Очiрiс страдајтөм да кулом јылыс пражнык-јас. Пражнык воiгөн, кыңи-i христiana страшиөј вежө-нө, најө бөрдлісны, јурбiтлісны, кослун кутiсны да петкөдлісны, бытөө корөоны асланыс јенмысмыс ту-ша торјасөс, кодјасөс преданыө сертi, вiјiсыс разө-дөма му пасталаыс. Вөзө тајө преданыөсә таңи вiе-тавөс: Iчiда јен (богиня) бытөө-пө чукөртөма јенлыс туша став торјасөс, өтладөдөма најөјасөс да ловчөдө-ма Очiрiсөс. Јевангеллө сертi, божја мат өiң-жө от-сасөма Iисусөс мыскiгөн да чебiгөн. Вiт лун мыстi јегипетса жретсiјас јуөртөны—Очiрiс-пө ловчiс. Кос-лун кутөмыс дугөдчөны да бөстөоны јуны-гажөдчыны. Тащөмногөн-жө вөчөны i верујуущiөј христiana ыжыд-лун дырјi.

Озирис јенмөс зөбөм да ловзөм улын важ јегипта-
на гөгөрволісны көзөм да көјдыс ырсалөм. Празни-
кыс вөлі сйналөн тувсовја гөра-көча уж нуөдны за-
водитөмлы. Празникыс заводитчывліс мујас гөрөмөн.
Озирисөс јегиптана петкөдлісны шепјаса плащөніт-
са ногөн. Тајө лоө налөн көјдысөс муө зөбөм религі-
ознөја петкөдлөм. Озирис јайыс быдман шепјасөн на-
јө петкөдлісны сылыс ловзөмсө (воскресение), Көјдыс
чужөм јылыс „кулөм бөрын ловзөм“ вылө моз візөдө-
мыс јегипетанасаң вујис христіанскөј религіјаө. Апос-
тол Павел аслас өті послаңнөын өткодалө кулөм бө-
рын ловзөмнысө көјдыс чужөмкөд. (Корінфјаналы
медвоzza послаңнө, XV гл., 35, 36, 42-44 от.)

Кулыс да ловзыс јенјаслы поклоңайтчөмыс ва-
жөн јона вөлі паскалөма Рим імперіјаса јөз пөвсын,
сөцөм јөз пөвсын, кодјаслөн сорөнжык-нын пукөіс
христіјанствоыс. Тајө јазыческөј јен кулан да ловзан
празникыс муужалыс важ јөзөн ез зөв јона пыдді пук-
тывсі. Öд һаң көзөмыд да чужөмыд муужалысөдлы
зөв төдчантор. Гөра-көча уж буржыка нуөдөм могыс
вөлі мобілізүјтчө став вынныс. Сөмын буржык уро-
жајлы подув лөсөдны важ муужалысөд ез вермывлы.
Му ужалөм јылыс наукаыд секі муртсыс-на вөлі чу-
жө. Көјдыс чужөмыд важ муужалысөдлік гөгөрво-
төмтор. Природалыс законјасөс төдтөмыс вөсна да
візму ужалан первобытнөј техникаыс вөсна важ му-
ужалысөд ез вермывлы возсасны ывлавывса стіхја
вынкөд, сы понда-і јен тујө пуктывліс (обожествлял).
Көјдыс чужөмтө сійө чөјтліс еверхјестественнөј торјөн.
Сы ногөн—көјдыс чужөмыс јенјаслөн уж, кодјас тајө
кадө ловзөны. Көјдысыс чужас сөмын секі (сійө чөј-
төм серті), лоас-кө коллалөма ыжыдлун празникыс—
јен чужан празникыс. Та вөсна кулөм да ловзөм јен-
лы ескөмыс вөлі пыдө вујјасөма муужалыс важ јөз
пөвсын.

Кодлы да мыѣла колѣ ыжыдлуныс

Кыѣ-і мукѣд релігіознѣ пражнікјас ыжыдлун пражнікыс классѣвѣ обществоын ваѣ бурсѣ сѣмын ужалыс крестана да робѣчѣјјас врагјаслы. Ыжыдлуна став службаыс да обрадјасыс сѣікѣн арталѣма, ме-дым ескѣ веруѣушщѣјјасѣс вескѣдны експлоататорјас-лы колана тужѣд. Буржуазіјалы колѣ, ме-дым ужалыс-јас чѣва терпѣтісны капіталістическѣ стрѣжлыс став сѣкыдторсѣ. Та вѣсна попјас велѣдѣны веруѣтысјасѣс бѣстны прѣмер хрѣстос вылыс, кодѣ „ачыс терпѣтіліс дај мукѣдѣс щѣктывліс“.

Код кѣста попјас ылѣны всеобщѣј мѣр јылыс, капіталістјас СССР-лы вѣча панѣны тыш. Капѣтал турмајасын жалѣттѣг вѣјѣны револутсіѣнерјасѣс, ме-вѣз, дѣрт, коммуністјасѣс.

Імперіалістјас таѣі-жѣ пѣдтѣны револутсіѣннѣј кыпѣдчѣмјас колѣнѣјјасын.

Мѣда-мѣдѣс радѣјтѣм јылыс ыжыдлунѣ ылыс попјас благословѣтѣны капіталістјасѣс ужалыс јѣзѣс вѣјалѣм вылѣ. Ыжыдлуна проповѣдјасѣн најѣ зѣлѣны пемдѣдны ужалыс мортлыс јурвежѣрсѣ.

Релігіознѣј став органѣзатсіјасыс СССР-ын от-сасѣны кулакјаслы да непманјаслы. Релігіознѣј праж-нікјасѣн попјас да сѣктантсѣ проповѣднікјас зѣлѣны орѣдны сотсіализм течѣн ужнымѣс.

Ыжыдлун пражнік ваѣ бур сѣмын експлоататор-јаслы да лѣксѣ—ужалыс јѣзлы. Ужалыс јѣзлѣн ем асланыс пражнік—Мај ме-вѣзѣза лун, кодѣ ыжыдлун-кѣд ѣтѣ-кадын мѣз ѣвлѣ.

Ѡкѣбрѣс револутсіја Мај ме-вѣзѣза лунсѣ вѣчѣс мѣјѣн сојузѣсѣс ужалыс јѣзлы пѣбеда пражнікѣ.

Кыѣ лоіс трѣйтсѣ пражнік

Трѣйтсѣ пражнікыс лѣсѣдѣма кујѣм чужѣма хрѣ-стѣјѣанскѣј јѣн куѣза (бѣг ѣтеп, бѣг сѣын, бѣг дух свѣя-

төй) Поңјас велөдөм серті тајо кујім чужо́мыс олөны өті јенмөн өтпырјөн дај өтцөщ өткөн-өткөн. Кызі тајсө лөсалө, поңјас ағныс оз гөгөрвоны, сөмын велөдөны верујушцөјјасөс ескыны, мыј јенмыс-пө өті, сөмын кујім чужо́ма.

Кызі-нө хрістіанствоын артміс троітсаыслы ескөмыс? Тајо артміс сіјө кадө кор поңјас венчывлісныас костаныс јен својствојас јылыс. Уна во најө венчывлісны мөда-мөд костаныс—јен ыжда-ө хрітосыс, алі сөмын сы коґ (равен-ли хрітос богу или только подобен ему). 325-өд воын церковнөј собор вылын (Никејын) поңјас дыр венчысны та јылыс. Јона венчывысө сөсөа ез кутны, венчөмыс кутіс јөз пөвсө пыры-да, сы вөсна верміс лоны вічколөн раскол. Венчысјас вееіг тышкөз волісны. Бөрвылас тацөм кывјө воөдчісны: хрітос—јен дај өтцөщ морт. Поңјас езна уөітны бура ворнйтчыны, бара-на кыптисны выл-пөлөс венчөмјас. Јазыческөј религіја влјањнө вөсна хрістіана пөвсын кутіс паскавны кујім чужо́ма јен јылыс велөдөм.

Троітсаөс вөлі төдөны зев-нін важөн, Јегіптана эскывлісны Озірісөс—бат јенмө, Ізйдаө—божја матө да Горусө—пі јенмө. Індусјаслөн троітсаыс вөлі тацөм јенјасыс: Брама, Вішна, Шіва; Јеврејса религіјалөн бара-жө вөлі аслас троітса. Талмудістјас велөдөм серті јенмыс вөлөма ена-аја өтпырјө (мужіка-нывбаба). Елогім німыс сылөн (древнејеврејскөј кыв вылын) петкөдлө өтцөщ мужікөс да нывбабаөс. Тајө Елогімыс чужтывлөма медвозза мортөс, коді лоө јен піөн (сыном божим). Кујім чужо́ма јенлы ескөмыс јона вөлі паскалөма хрістіанство кыптан медвозза немјасө. Поңјаслы вөлі бур өтлаөдны өті јен јылыс хрістіанскөј велөдөмсө куім медыжыд јен јылыс јазыческөј велөдөмкөд. Никејскөј собор бөрын 56 во мыеті Константинополын муніс церковнөј собор вылын двујө-дінөј божество пыдді вөлі шуөма лөсөдны кујім чу-

жѳмаѳе (троичность). Којмѳѳ чужѳм пыѳѳныс тајѳ божественнѳѳ сојузас вѳлі еујѳма свјатѳѳ дѳх.

Важ јѳзлѳн куім чужѳма јен јылыс мѳвныс лоіс морт семја сертї (по образу и подобию). Гретсіјаын олыс важ јѳз ескывлісны, мыј бытѳѳкѳ налѳн јенјас-ыс олѳны мортјас олѳмѳн-жѳ. Аславыс медыжыѳ јен јылыс најѳ вїсталѳны, мыј сылѳн ем гѳтыр. Важ јѳ-зыѳ чајтлісны позанаѳн јенлы вічны гѳтырѳс дај пі-ѳс. Та ногѳн кымын течѳіс јегіпетса легенда троїтса јылыс—Озїріс-Ізїда-Горус. Тацѳм семја нога јен олѳм јылыс мѳвпјасыс колѳмаѳе щѳщ-ї хрістіаналѳн. Хрістіанаса троїтсаын емѳе бог-отец да бог-сын. Оз тырмы сѳмын мам јен; сіјѳс вежѳ дѳх божїј. Танї ѳтї-тор сїнмаѳ шыбытѳѳ; дѳх божїјыс пі чужтѳмас щѳщ участвујтѳ. Лукасан јевангеллѳын емѳе тацѳм кывјас, кодјасѳе бытѳѳ архангел Гавріл шуѳма Марїјалы: „дѳх сватѳѳ локтас те вылѳ... сы вѳсна чужас сватѳѳ пі да кутас нїмтысны сын божїјѳн“ (Јевангеллѳ Лукасан, 1 гл., 35 лїстѳѳѳ). Свјатѳѳ дѳх јывныс мѳвныс вѳвлї важѳн олыс јеврејјасѳн-на. На ног сватѳѳ дѳхыс—„руах елогїм“ вѳлі нывѳаба. Сїз-кѳ, троїтса јылыс хрістіанскѳѳ велѳѳѳмас пырѳма важ верованнѳјаслѳн колъасыс. Троїтса празьнікыс пјатїѳсатнїтса празнуј-тѳмкѳѳ воѳѳѳѳны ѳтї кадѳ. Пјатїѳсатнїтса празьнікѳѳ хрістіана бара-жѳ вужѳдісны важ јеврејјасѳн.

Важ јеврејјас, мукѳѳ важ муужалысјас моз-жѳ, медтѳѳѳѳана кѳѳа-їдрасан му вывса ужјаснысѳ колъавлісны празьнікјасѳн. Лунвылын нањјас воз воѳны, сіјѳн сенї воз-ї вунѳѳны. Медвоз сенї воѳ іѳ, медѳѳ-рын—шѳѳді. Важѳнтѳ јеврејјас іѳ вундан кадсѳ, кор заводїтѳны сојны выл нањ, колъавлісны тувсовја ыжыѳ празьнікѳн,—ыжыѳдлунѳн. Іѳ бѳрын вундывлїс-ны мукѳѳ нањјас да ыжыѳдлун бѳрын сїзімѳѳ вежѳнѳ помѳѳѳдісны шѳѳді вунѳѳм.

Вундан ужыс кыссывлїс сїзім вежѳн чѳж. Ва-жѳн овлыс јеврејјас нањ іѳралан кадсѳ панлісны

ыжыдлун пражыкөд да помавлісны сещөм-жө мөд пражык-пјатісечатнытсаөн. Кор лоіс хрістіанство да кор кутіс артмыны асланыс пражычнөј календар, јеврејјасыс-жө петөм медвоґа хрістіанаыс мукөд обраджаскөд өтщөщ еујісны календараныс пјатісечатнытса пражыкөсө. Вічко-жө сорөнжык-нын, јудејса релігіякөд ґікөз орөдчан епөхаө, тајө пражыкөсө ас-ногаліс. Сіјө јөзөдіс, мыј тајө пражыкөсө лөсөдөма апостолјас вылө еватөј дух летчөм куґа, коді бытөө вөвлөма ыжыдлун бөрын ветымынөд лунө. Тачі важөн овлыс јеврејјаслөн һаґјас ідралөм помасөмкөд јітчөм пјатісечатнытсаныс пыріс хрістіанскөј календарө. Хрістіанствокөд өтщөщ вуждөдөм тајө пражыкыс јіт-чіс меставывса, славјанскөј пражыккөд—семікакөд. Славјаналөн семікныс празнујтчывліс тувсовја гөра-көза уґјас помалөм куґа. Секі најө вөчавлісны өтувја чукөртчөмјас, пірујтлісны да гажөдчісны ывла вылын да вөр пыщса купінјасын.

Гажөдчөмныс налөн вөлі тащөмі: сывлісны аслыс-сама сыланкывјас, ворсісны, јөктывлісны-да. Нывјас да зонјас мічмөдчывлісны ґоріґјасөн, јуркышјасөн, веж турунөн. Тајө обраджасыс өнөз-на колөма.

Славјана ескывлісны—тулысын-пө ывлавыв лов-чөмкөд да тувсовја уґјаскөд өтщөщ му вылө петөны кулысјаслөн ловјасныс—бурјас да лөкјас. Колө вөлі бурјасөсө кочынавны, а лөкјасөсө вөтлыны, медым ез торкласны овмөс нуөдөмын.

Славјана ветывлісны кувсөм рөдвуґ гујас вылө, нулісны сојан-јуан да пірујтлісны сені. Најө чатліс-ны—накөд щөщ пірујтөны покојныкјасыс. Онөз-на православнөј вічкөмө троітса дырјі нуөдө рөдөтелја-сөс каґтывлөм.

Троітса пражык коллалан өбраджас вайөны уна лөктор міјан став овмөснымлы: өтыкө, бырөдө вөр, мөдкө, мукөд релігіовнөј пражыкјас мөз-жө, јонмөдө јенлы ескөмсө.

Ілля лун

Православнōй вичко велōдōм серті Ілля луныс лōсōдōма Ілля пророк куџа. Ілля пророкыс важ јеврејјаслōн сватōјныс, коді бытџō овлōма израїльскōј сар Ахова дырјі. Ілля пророк јылыс библіјаын гжōма уна мојдкыв. Ілля пророк јылыс став вѣтсō поџо шуны ылōдчанаōн. Верујущōјјас ескōны џік мōд-пōлōс Іллалы, оз библіјаын гжōм кодлы. Медвоз Ілля пророкōс јōзыс шуōны гымалыс-чардалысōн. Пемыд војтыр шуōны—Ілля пророк пō телегаōн јіркōдō-гō-џајтō кымōрјас вывті, сїјōн-пō і гымалō. Јōз ескōм серті Ілля помыс-жō-і зерыс. Урожајлōн бурлуныс, најō чајтōны, Ілля сајын жō. Јōз пōвсын Ілля пророк ескōм улас колōма јазыческōј славјанскōј јенлы—Перунлы ескōмыс.

Важōн овлыс муужалысјас, щōщ і славјана, вōліны ывлавыв вын кїподулынōс. Мувōд-тан шогмытōм техникаыс понда најō ез вермывлыны возсаны ывлавыв вынкōд. Гымалōм чардалōм, шер, ыжыд тōв—секса муужалыслы чајтчывліс јенјассањ ыстōм-торјасōн. Ыжыд тōв, шер-да, муужалыс славјана лыџывлісны скōрмōм јен Перунсањ, шонді јенсањ ыстōм наказаннōн Кор славјана пōвсō сујсїс хрїстіанство, хрїстіанскōј попјас ассыныс сватōјјаснысō да ассыныс пражыкјаснысō лōсōдісны јазыческōј верованнōјас пыџы. Таџікōн дырōн хрїстіанскōј обрадјас сореїсны јазыческōјјаскōд, хрїстіанскōј сватōјјас пукїсны древнє-јазыческōј јенјас местаō.

Георгїј победоносетслы да Власлы ковміс бостны ас выланыс јазыческōј јенлыс Велеслыс „ужсō“, Ілля пророкы-жō—јазыческōј јен Перунлыс „ужсō“-дај.

Ілля пророкōн повџōдлōмыс отсалō релігіознїкјаслы кутны јен вера. Ілля пророклōн јенежса артылєріјаыс пыр гōгов попјаслы отсавны, быд здук вер-

мас покарятны кывзытөмјасөс. Ілла лункөд јітчөм верованнөјасыс торкалөны ужалыс јөзөс дорны сот-сіализм.

Кызі лоіс Крещеннө пражныкыс

Ісусөс пыртан пражныкө (јанвар 19 лун—крещеннө), сывсөм помасөм бөрын попјас вөчлөны крестнөј ход—ју вылын ва вежөдөны. мөднөг кө шүны, васө освјашпјатнөны. медым сылы өбдіс чудеснөј вын. Вежөдөм ва. јенлы ескыјас чјгтөм серті, абунын прөстөј ва, сіјө ознын шык, оз һујтмыны. Тажө мојдыс, ферт, абу збылтор. Вежөдөм васө кө пуктан мөстөмжык дозјө, кымынкө лун бөрын прөстөј ва мозжө сіјө шыккөас; сы пыцкө рөдмасны посөні органызмјас, кодјасөс позө адчыны сөмын мікроскоп пыр.

Ваөс вежөдөм (колдовские действия над водой) өні на позө адчыны һе сөмын хрістіаналыс, щөцці уна мукөд релгіјасыс. Ва вөснаыс бөдлаын-өд төждысөны, торјанын көнјасын сіјө озжык тырмы. Мујасөс орошнөтөм могыс став важса релгіјасыс ва вылын вөчлөны колдовскөј обрадјас.

Хрістіанство лөдмөан попјас күтісөны вермасны Руөын мукөд јазыческөј колдунјаскөд, кодјас бытөө щөщ вөлі күжөны налы өібөдөны волшебнөј својствојас. Өні на төдысјас ва вылад колдунтөны. Попјас вермасөны асланыс конкурентјаскөд. өд најө куралөны. мырөдөны попјасыслыс доходнысө.

Ва вежөдігөн пішцалјасыс лыјөны. Јуагны кө јөзыслыс, мыла сізі вөчөны, кыввізны оз күжны. Збылвылөжө тачісө старөјазычныкјас повөдлөны, вөтлөны скөр духјасөс.

Хрістіанскөј велөдөм јытыс тајө пражныкыс куза колө нөставны тапдөмтор: Ісусөс Іван Предтечаөн пыртөмыс фактыс һекор абу вөвлөма сы вөсна, мыј һекордан моргыс һекор абу вөвлөмаөс-да. һагајасөс

пыртѹм вѣчко лыдѣѹ коланторѣѹн сы могыѣ, медым
пыртыѣ мортыѣ мынтѣѹчѣ грекжасыѣ да сѣбалѣѣ пра-
вославнѣѹ вѣчко берѣѣ. Таѣѹ обраднаѣ попжас зѣлѹны
чорыѣджыка жѣтны веруѣжущѣѹѣ православнѣѹ вѣчко-
кѣѣ, медым вермѣѣ асногыѣ наѣѹн берѣѣѹдлыны.

Вознесеньё гёсподнё пражынк лоём

Верујушщѡ христѡана лыѡдѡны, мы, вознесе-
нѡ господнѡ прѣзныкѡ лѡдѡдѡма Іисус христосѡн же-
нежѡ качѡдѡм куѡа. Іисус христос качѡдѡм жылыс
јевангеллыѡн зев гѡгѡрвотѡма гѡжѡма. Марканъ же-
вангеллыѡн гѡжѡма зев еѡа, оз, инѡысы качедчаг
кадыс нѡ местаыс. Лукасанъ јевангеллыѡн вѡставѡѡ,
бытѡ Іисус петкѡдчывлѡ Іерусалѡмын ученикѡжасылы,
сѡсѡа качѡдѡчѡс Вѡфанѡјаѡ (Іерусалѡмыс ѡылын).
Матвеј да Іоанн јевангеллыѡжасын вознесеѡнѡ жывыс
ѡѡк ѡнѡм абу гѡжѡма. Матвеј мѡднѡгѡн гѡжѡ Лука
сертѡ: Іисус пѡ локтѡс апостѡлѡжас дѡрѡ ез лѡвѡан лу-
нас, а сѡрѡнжык, сѡсѡа ез Іерусалѡмын, а Галѡлѡејын.
Вознесеѡнѡ жылыс јѡшщѡ вѡставѡѡ „деяѡния“ апѡстѡ-
лов“ ѡѡгаын. Тајѡ ѡѡгасѡ гѡжѡс сѡјѡ-жѡ мѡртыс, кѡдѡ
гѡжѡс Лукасанъ јевангеллыѡ. „ѡејанѡнѡын“ гѡжѡма, мы,
Іисус вознесеѡтѡчѡс ез лѡвѡан лунас, кыѡѡ вѡсталѡ сѡјѡ-
жѡ Лукаыс јевангеллыѡас, а лѡвѡан лунѡаныс 40-ѡѡ
лунѡ. Вознесеѡтѡчан инѡѡ „ѡејанѡнѡ“ инѡѡ оз Галѡлѡе-
јѡс, Іерусалѡмѡаныс ѡылын сулалан Елѡеѡн гѡра
(Вѡфанѡјасѡ оз-жѡ инѡѡ). Јевангеллыѡжасын вознесеѡнѡ
жылыс таѡѡм торѡалѡмѡжасыс (торѡалѡмѡжасыс емѡѡ
уна мукѡѡ сѡрѡнѡжас куѡа) петкѡдѡлѡны, мы, абутѡм
Іисус ез 1 вознесеѡтѡчѡылы ѡѡкор. Сѡѡкѡ, кыс пѡ кыпа-
лѡс тајѡ мѡјдыс? Јѡнежѡ јѡнѡжас вознесеѡтѡѡм жылыс
мѡјдыс зев вѡлѡѡ паскалѡма дрѡвѡнѡј рѡлѡгѡјажасын.
дрѡвѡнѡјшеј бѡ јѡн—Атѡѡ, инѡусѡжас ескѡм сертѡ, јѡѡѡс
спасѡѡм бѡрын кѡнас бѡ кутѡмѡн качѡдѡчѡс јѡнежѡ да
батыскѡѡ орѡен пукоѡс. Фѡнѡкѡјскѡј шѡндѡ да турѡнѡ-

јаслөн јен—Адоніс сіз-жө бытө-кулөм бөрас ловчіс да качедчіс јенежө аслас поклонникјас дырји. Греческөј морта-јен діоніс, коді бытө велөдіс јөсө вина вөчны да јуны, качөдчывлөма-жө јенежө. Перөідскөј јен Мітра (тајө релігіјаыс зев јона өткодасө сорөн-жык лөм хрістіанство), аслас „тајнөј вечер“ бөрын. кулөм да ловчөмыс бөрын качедчіс јенежө біја теле-га вылын. Јенјасөн јенежө качедчөм јылыс мојджассө почіс ескө вәједны зев унаөс. Секі ескывлісны ез сөмын јенјас вознесітчөмө, щөщ і сарјас вознесітчөмө. Вәјја кадө Асыввылын, Јегіпетын да Рімын сарјас, ассыныс властнысө вынөддөм могыс, щөктывлісны пуктыны најөс јенјаскөд өтвыјө. Жрөтсјас сізі-і вөчлісны. Вөлі паскалөмны мојджас (жрөтсјас да ра-бовладөлетсјас јөздісны) рімса сар Ромула јенежө качедчөм јылыс. Тајө сарыс збылысө му вылас нөкор абу-і өвлөма. Јеврејскөј релігіја аслас бібліјаас віталө бытө јенежө ловјөн качедчісны Енох да Іл-ла пророк. Јазыческөј да јеврејскөј јенјас, сарјас да герөјјас вознесітчөм јылыс мојджассө дөрт-на-жө хрістіанаыд вужөдісны асланыс релігіјаө іудөјско-јазыческөј мукөд мојджаскөд да обраджаскөд өтщөщ. Нәлы бытө вөлі колө тајө мојдсө лөөдны, медем Ісус јенмөс верујущөјјасыс пуктісны ез өмөлжык тујө мукөд јенјас серті.

Сізкө, Ісус вознесітчөм јылыс хрістіанскөј мојдыс өткод јазыческөј да јеврејскөј мојджаскөд. Первөбытнөј релігіјаын вознесенө јылыс мојджасыс арт-місны кулысјасө чөбан ногјас серті да лов (душа) јылыс чәјтөм серті. Жужыдінјасө, гөрајас вылө шојјасө чөбөм вынөддіс мөвп, мыј кулысјаслөн ловныс өлөны гөрајас јылын, јенеж да кымөрјас дөрын. дырөн тајө мөвпыс јешщө на паскаліс—кутісны чәјтны, мыј морт кулөм бөрас качедчө јенежө, рајө. Мөднөг-са чөбөм—біпур вылын шојјасө сөтөм—чужтіс мөвп-лібө јонмөдіс), мыј мортыс щыныскөд өтщөщ качед-

чѣ вылѣ, јенежѣ. Сы вѣсна і Ілла пророк јылые віе-
талѣны, бытѣѣ сіјѣ качедчѣс бі пыцкын, біја телега
вылын да біја чібѣјас вылын.

Попјас тащѣм. мојдјассѣ вескѣдісны експлоата-
торјаслы бур вајѣм вылѣ; ужалые јѣзѣс тащѣм мојд-
јаснае јѣјтѣдлѣмѣн попјас вынѣѣдісны нарѣітыејас-
лые ыжыдалѣм.

ЈУРИНДАЛЫГ: **Medvozza сорни** **Крестана да религија**

Морт оз чуж јенлы ескысөн	11
Мыј лоѳ религијаыс?	—
Мыј видчысёны јенлы ескыс крестана јенсан	12
Куцёи вёли олёмыс крестаналён сар дырји	13
Експлоататорјас воцын вынтёмлун	14
Ылазавыса вынјасыс полём	15
Мыј висталис Ленин крестаниндыс јенлы ескём помкасё тёдмалёи	17
Важ олём бурё пуктём	18
Мыјёз вайёдалис пемыдлун да велодчытём	19
Мыјла јенлы ескёмыс кутас усны	20
Кытёч нудёё Совет власт крестанас	21
Быдыё јентёдтёмлун	25
Јуасёмјас сорни бёрын	26

Мёд сорни **Кодлы колё јенлы ескёмыс**

Вичко да крепостнёј право	27
Крестаналён кыпёдчёмјас да религија	28
Вичко 1905-д воѳ	30
Кыди вичко дорјывлис помещицјасыс вымујассё	31
Кыди вичко сарјасыс отсалёс	32
Мыј боеглис вичко сарјасыс ёблёмсан на дор суллабм пидди	33
1914-18-ёд војасын војна да вичко	—
Вичко да октабрса револуцёја	34
Вичко да граждaнскёј војна	35
Јенлён да капиталён вичко	37
Вичко отсалё колонијажас грабитны	38
Мыј вёчёны поцјасыс кор властыс на кын	39
Вичко да крестана	—
Религија да ас сорныа јёз кост лёгалём (национальная вражда)	40
Кодлы колё религија СССР-ын	42
Мыјла мукёд велёдчём мортыс (учонёј) јенлы ескыс	43
Мыјла јёзёс партётысјас отсалёны религијалы	44
Сорни бёрын јуасёмјас	—

Kojmōd sorņi

Jen-ō lōcōdic mīrcō

Лōcōdic сз мīрсō јен да мѣ сещōм ѣвлавѣсѣ законјасныс	46
Кѣчѣ всекōдѣнѣ мīрыс јенлѣ ескѣјас мōвпалōм сертѣ да мѣ сещōм чудоѣс	—
Ѣвлавѣлын лōмторјаслōн законјасѣс	47
Мѣлѣ јурбѣтōмсѣс пōлзѣс абу	49
Почō оз лōcōднѣ мīр	52
Стаѣс ѡжласō	52
Мīрыс (всѣннѣжѣс) бѣблѣја сертѣ да наука ѡсталōм сертѣ	54
Му—бусчѣр ѡжда став мīрас	57
Медѡцѣ зѣлōмјас наука бокѣн ѡставнѣ мīр лōм јѣлѣс	59
Мултонлōн да Чемберленлōн мīр лōм јѣлѣс тōдмалōм (гѣпѡтѣза)	60
Кочувјаслōн олōмѣс	64
Арлѣдѣс мѣхōн	65
Бѣрја кѣѣ	67
Јуасōмјас	—

Hōlōd sorņi

I. Му ѡѣлын олōм лōм	68
Лѡѣ да лѡтōм	—
Мѣлō ѡлōдō хѣмѣја	70
Кущōм хѣмѣсскōј ѡтлаасōмјас емōс лѡѣ телѡын	71
Бѡлѡк—оргѣнѣзын медколѣна ѡещѣство	72
Почō-ō ѡчнѣ морт кѣм (ѣскусѣвеннōја) бѡлѡк	73
ѡещѣствојаслōн ѡжласōм—лѡѣ-лѡѣјаслōн торјалан прѣзѣк	75
Олōм лōс медпрōстōј формѣјасѣн	76
Муѡѣлын медѡцѣ олѣјас лōм јѣлѣс теорѣја	79
Јуасōмјас	82
II. Турѣн јаслōн да пѣмōсјаслōн олōм панѣм	82
Мѣ јѣлѣс ѡсталōнѣ му ѣщѣкѣс сурѣлан лѡѣ лѡѣјаслōн ѣзмōм колѣс торјас	82
Кущōм пѣмōсјаслōн колѣсјас сурѣлōнѣ медѡцѣ да ѡж ерѣјасѣс	83
Кущōм пѣмōсјаслōн колѣсјас сурѣлōнѣ шѡр ерѣѣс	87
ѡѣ ерѣс пѣмōсјаслōн колѣсјас	90
Пѣмōсјас пѣмōсјасѣс оз торјѣвнѣ	93
Кущōм ѡгōн ѡстѣлō олōм лōмтō рѣлѣгѣја да кущōм ѡгōн наука	94
Јуасōмјас	—
III. Кѣчѣ лōс морт	95
Морт да пѣмōсјас стрѡјѣнѣын ѡткōторјас	—
Сурѣс лѣ пѣмōсјаслōн да мортлōн мѣм ѡнѣм ѣщѣкѣн бѣдѣмѣс пѣт-кōдлō нѣлѣс ѡтѣ ѡжѣн лōмсō	96
Мортлōн пѣмōсјаслѣн муѣнѣторјас—рѣдѣментјас да бѣр ѡжō ѡлōмјас—ѣтѣѡѣзм	98
ѡж олѣс мортјаслōн колѣстѡрјас (скѡнѣѣлōјас)	102
Лōс-ō морт ѡбѣжѣнѣсѣн	104
Сорнѣ бѡрын јуасōмјас	105
IV. Лѡѣ лѡѣјаслōн рѣѡѣѡѣјтѣн да ѡж ѣн пѡмѣјас —ѣрѡѣѡѣзм	105
Кущōмјѣк ѡгōсѣн муѣлō олōм ѡснѣ тѣш	107
Сорнѣ бѡрын јуасōмјас	109

У. Мыҗ вескөдлө морт ыргаҗ уҗон	109
Җагуна пыщкыс перҗом сөдлөм вермө ортсын овым	—
Кыҗи олөны млекопитаушщөҗяслөн да пемөсөҗяслөн органҗас	111
Лов-ө вескөдлө миҗан телоөн	112
Јурвемлөн центрҗас	116
Бөрҗакыс	117

Витөд сорны

Җоньҗалун кутөм да јенлы ескөм

Медвоча мортлөн ысөм ыло да ырг-җаҗ (телө) ыло ысөдөмыс	118
Ысөмҗас јенногөн бурдөдөм	119
Кыҗи чужис да паскалис медитсінскөҗ аҗаныө	120
Мыҗон торҗалөны модитсинамд да ремҗиямд	121
Мыҗ ми төдам морт ыргаҗ олөм ылыс	122
Кыҗи медитсинамд вермө ыҗаҗтны морт ыргаҗ олөм ыло	123
Мыҗла овлөны ысөмҗас	126
Ысөмҗасмд оласноҗ саҗын	128
Туберкулез — пролетарскөҗ ысөм	129
Сөтсәлизм ысөна тыш—җоньҗа олөм ысөна тыш	130
Мыҗҗас төдмәлис медитсинамд ысөмҗаскөд вермәсигөн	—
Кыҗи лөбны чудесноҗ бурдөдөмҗас	131
Мыҗ сөҗө мошчыс	132
Унаме јенлы ескөгөн шөдөны ысөмҗас	133
Мыҗ сөҗө кулөм да почө-ө довҗөдны кулөмтор	—
Горни бөрын јуасөмҗас	134

Квајтөд сорны

Колө-ө крестанҗнлы релиҗија

Ваҗеа предрассудокҗас костын	136
Мыҗон јенлы ескөмд торкө уроҗаҗмәдә	137
Уроҗаҗ кыпөдөм да опыта уҗ	138
Мусин уҗалөм да уроҗаҗ	142
Кушөма да мыҗла уроҗаҗлы колө ва	148
Јөз веҗдалөны ыдавыс	151
Нөшта кушөм лөк вәҗө ыҗму овмөсыдәм јенлы ескөмд	155
„Пөө кистөмөн кутан соҗны ыаҗтө“	156
Уроҗаҗ ысөм	157
Горни бөрын јуасөмҗас	161

Сизимөд сорны

Ызму овмөс коллективизирүҗтөм

Ыл, мир ысөна тышкәсөм	165
Сотсәлизм стрөйтән ытвөсә план	166
Классөвөҗ враг вескөдлө ычкөөн	168
Мыҗ петкөдлөсны сөветҗасө бөрҗмөмҗас	170
Релиҗија отсөгөн кулак вермәсө коллективҗасмы паныд	171
Попҗас да сектантҗаслөн проповедникҗас өрөдөны миҗанлыс овмөс течан планҗаснымөс	173
Кыҗи релиҗија немөдө немәдәун	175

Сотсализм тэчымь нывбабасоос кыскым да религія	176
Религія да ас сорнија јозјас костын зыксом	177
СССР-са вичколди ставмыввса буржуазиякди јитомы	179
Оз поз вичны бур олди јен выло нафетитомди	181
Јуасанјас	182

Кокјамысод сорни

Кызи да мыла јоз заводитисны јенлы ескыны

Мыл лои религіјаме?	184
Кызи овлисны јоз јона важон	186
Кызи тѳмалисны важ јозлыс олдомс	187
Јона важон некушом религія оз вѳзлы	188
Орто ескым да кулом бѳрын олди чажтом—религіјалди петасы	190
Кысан кутисны чажтны мортлыс ловс	191
Кытыс лоис лов кывјис	193
Кысан лои думалыс помтои олдомс ескым	195
Кодјасоо шудны колдунјасди да кызи најѳ лоисны	196
Духјасоо верѳом	198
Јон да бур духјас	199
Славјаналди древнѳј религія	200
древнѳј религія обрадјасди коласјасы	202
Кызи лои ѳти јенмѳ ескымы	204
Муввса сарство да јенежса сарство	205
Кызи небеснѳј сарствоыс отсалди помещицјаслы да капиталистјаслы	207
Мыла колѳ вермасны религіјакди	208
Јуасанјас	209

Окмысод сорни

Христіанса да мукѳ пѳлѳс религіјас

Мыѳ велѳдѳ христіанскѳј религія	210
Матисаос раѳетѳм јылыс	212
Кызи виѳдѳ христіанство ужалыс морт выло	213
Капиталлы вичколди отсасомыс	214
Мыѳ велѳдѳ мусульманскѳј религія	215
Кызи мусульманскѳј религія виѳдѳ ужалыс јоз выло	216
Јудејскѳј религія	220
Јудејскѳј религія отсасѳ експлоататорјаслы	222
Ламаизм	223
Ламајас—эксплоататорјас	224
Религія ас сорнија јозѳс мѳда-мѳд выло локѳдѳ	225
Синизм	226
Анѳисемитизм	227
Религія — ѳружѳ СССР-лы паныда вермасомын	228
Јенлы ескымкѳд паныда вермасом	229
Јуасамјас	230

дасѳд сорни

Кызи чужис христіанство

Пѳчѳ-ѳ лыѳлыны јевангелјјасѳс нигјасѳди, кодјас вѳсталѳны збыл лѳом-торјас јылыс	232
Јевангелјјасѳди торјалѳмыс	233
Історіја да географіја бѳксан торкасѳмјас јевангелјјасын	236

Кычї дої мојдыс Назарет кар жылыс	238
Кычї доісны јевангелљојас	239
Ембе-о јевангелљојас кычї кушомкѡ мулѡд вїсталан — петкѡдланторјас хрістос жылыс	240
Вїчко дѡсѡдіс хрістѡс жылыс мојд	242
Кытыс доіс крест	244
Кыч доісны хрістос жылыс мојдјас	246
Кычї дої спасїтелѡ ескѡм	247
Кычї дої хрістіанство	250
Хрістіанство ıкушѡма оз вермы ѡтлаасны коммунизмкѡд	252
Кушѡмбе волїсны хрістіанскѡј медвоцца общїнајасыс	255
Кычї дої хрістіанскѡј духовенство	256
Росїїамн хрістіанстволѡн доім	257
Мыла роч кыачјас да торгѡвечјас кутїсны ескыны хрістіанстволы	260
Јуасѡмјас	261

дасѡтїкѡд сорнї

Кѡдјас сещѡм сектантјасыс да кычѡ најѡ вайѡдѡны

Мыј вїсталѡны ас јывеыныс сектантјас	263
Сектантјаслѡн јурнѡдысїјас	264
Мыла муцѡмн сектантјасѡ гѡл да шѡркѡдѡма крестана	266
Сектанство карын	267
Сектанство да сїктып сѡтсїализм течѡм	268
Сектантјас да сѡветјасѡ бѡрјысѡмјас	269
Сектантјаслѡн вїна јутѡм, вїатысѡм, уѡ вылын зїлѡм да мѡда-мѡдмн отсасѡм	273
Сектантјаслѡн сорнїныс да уѡдыс	275
Сектантсї јурнѡдысїјаслѡн предїтелскѡј уѡдыс	279
Торја сектантјаслѡн велѡдѡм	280
Јуасѡмјас	283

даскыкѡд сорнї

Релїгїја да сїктсї оласног

Релїгїознѡј оласног вынѡдѡ озырѡн гѡлѡс увтыртѡм	284
Кычї релїгїја шѡктѡ велѡдмн чїладѡс	285
Сїмјамн нывбабалѡн олѡмыс	286
Релїгїја шуѡ — нывбаба абу мѡрт	287
Релїгїја вынѡдѡ овмѡсмы важ оласног	288
Вїцму уѡдалан релїгїјасї календар	290
Релїгїја пырѡма быдлунїя олѡмѡ крестана пѡвсѡ	292
Релїгїја праѡнїкас	293

Релігія прачнікјас—віна жуан, мыдсавтѳ ѳѳан да куліганітан лунјас	294
Револутсіоннѳ прачнікјас	296
Выл оласног пазѳѳ релігіјас	298
Нывбаба ужалѳ ѳѳвет уж вылын	299
Колѳ вермасны выл оласног вѳсна	300
Јуасѳмјас	301

даскојмѳ сорны

Воінствујушѳѳ безбожнікјас сојузлѳн јенлы ескѳмкѳд вермасѳмын мојјас

Кычі чужіс воінствујушѳѳ безбожнікјаслѳн сојузмы	304
Јенлы ескѳмкѳд вермасан організатсіоннѳ ужалѳ медвоцѳа вѳсковјас	305
Кушѳм течасмы безбожнікјас сојузлѳн	306
Јенлы ескѳтом јѳвлѳн інтернатсіонал	308
Кычі пуѳдны јенлы ескѳмкѳд сіктын вермасѳм	309
Безбожнікјаслѳн разјасвѳтельнѳ уж	311
СВВ-са сіктса јачекалѳн уж	313
Јачејкалѳн апітатсіја уж	314
Безбожнікјаслѳн кружок	317
Јачејнајаслѳн організатсіоннѳ уцѳы	319
Јуасѳмјас	325

Кычі лоісны релігіѳзнѳ прачнікјас

Кычі лоі рѳштво прачнік	326
Ыжыдлун прачнік лѳм	331
Кычі лоі троітса прачнік	333
Ілладлун	337
Кычі лоіс крешченнѳ прачнікыс	338
Вѳчнесеннѳ госпѳднѳ прачнік	339

Инв. № 5189

